

શ્રીમજ્જિનહર્ષગણિ પિરચિત. ૧૫

શ્રી.

સુમ્યકત્વ કૌમુદી.

(ભાષાંતર)

(સમ્યકત્વનું વિવિધ પ્રકારો લેદો, અને દલાદેશો સહિત
શુદ્ધ સ્વરૂપ બતાવવા માથે અનેક અમત્કારિ અમર
કારક દલાતો-કથાઓથી ભરપુર)

મોઃ રાહોડદામ ભાષ્યદ પાછીયાપુરવાળાની આર્થિક સલામતે
પ્રકાશિત,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા.

ભાવનગર

પ્રથમાવૃત્તિ

પીઠ સ ૨૪૪૩ આ સ ૨૧ વિ સ ૧૮૭૭ ઇ સ ૧૮૧૭

ભાવનગર-આનંદ શ્રી પ્રેમભા શા શુનામયદ લગુભાદ્યો ધાપ્યુ

સાધુ માધ્વીભદારાજ જ્ઞાનભ ડારો, જાહે- સભા અને
લા. પ્રેરીને લેટ

“સમ્યક્ચરતાન્નપર હિ રત્ન, સમ્યક્ચમિત્રાન્નપર હિ મિત્રસ્ ।
સમ્યક્ચવર્ધોર્ન પરો હિ વધુ* સમ્યક્ચલાભાન્ન પરો હિ લાભ*॥”
શ્રીમજ્જિનદર્પગણિ.

સમ્યક્ત્વ ત્વ કરના ખીલુ કોઈ એવ રત્ન નથી સમ્યક્ત્વ મિત્ર
કરતા ખીલે કોઈ પરમ મિત્ર નથી, સમ્યક્ત્વરૂપ બધુ કરતા અ ય કોઈ
ખરેખર બધુ નથી અને સમ્યક્ત્વનો જે અપૂર્વ લાભ છે તે કરતા
ખીલે કોઈ અધિક લાભ નથી

અ અને પ્રભાવિક અતિશયોના ચમત્કારી મહિમાથી મા ભા
રતવર્ષની લબ્યપ્રગ્નને ચક્રિત કર ॥૭ અને આધિ, વ્યાધિ અને
ઉપાધિને પ્રકટ કરનારા કર્મજાળમાથી અનેક જીવોનો ઉદ્ધાર
કર ॥૮, સુગન્ધવદિત લગવાનુશ્રી વી-પ્રભુના છે ત્ર શાસનને માજે
ધણી શતકા થઇ ગયા છે કાગની અનંત શક્તિના પ્રભાવથી આ-

ચાર-વિચાર મા અનેક પરિવર્તનો થયા છે અને થાય છે તથાપિ જગત્તા તમામ
ધર્મોના શિખર ઉપર સનાતન જૈન ધર્મ પોતાનું ગ્ધાન રાખી રહ્યો છે-પોતા
ની અદ્વિતીયતા સાચવી નકર્યો છે ને કે દેવમાનાનુરૂપ નિયમોની સુધારણા કર-
વામા તે ધર્મની પ્રગ્નની અપ્રવૃત્તિ થવાથી સમાજની જોષ્ઠ્યે તેવી પ્રાચીન ઉચ્ચ
ભાવના ટળી શકી નથી, અને તેથી સમાજની રોચનીય અવગ્યા થતી જાય
છે, તથાપિ એ ધર્મની ઉચ્ચ જાવનાના સન્કાગેને લઇને હજુ સમાજ ઉ-
ન્માર્ગગામી થઇ શક્યો નથી એ આગાજનક અને આનંદપ્રદ છે

અમુક સમયે જૈનસમાજની ભાવના ઉપર અનેક આશંકા થવા લાગી,
અને તે ભાવના દૃઢ અને મજબૂત કિલાને તોડવા માટે મિદ્યાત્મીઓનું મહાજગ
એકત્ર થયેલું પણ તે મહાન ભાવનાનો કિતો તેની પુરાણી ગ્યનાને જેમ તેમ
રીતે પણ અઘાપિ ટકાવી લે છે તે પણ તેમા કેટલાએક ફાટા પડી ગયા જે
"જેન" એ નામને ધારણ કરી ભારતમા પ્રવર્તવા લાગ્યા છે, તથાપિ એટલી તે
સત્તાપની વાત છે કે, શ્રી વીરવાણીના જગત્તરવો ઉપર કોઈ જિન ધર્મની ભા-
વના દળુ વિજય મેળવી શકી નથી

જે ધર્મે મર્ડ સમાજરૂપી મનોહર વૃક્ષને ઉછેરી ખીનવવા માટે સદા
ચારની ઉચ્ચ પ્રણાલીના ક્યારા બાધેના છે, જે ધર્મે દેવ, ધર્મ અને ગુરુતત્વની

ત્રિગુણ વાડે કરી તેના બાહ્ય અને આંતર રક્ષણની યોજના કરેલી છે, જે ધર્મે દાન, શીન, તપ અને ભાવરૂપ ચાર સ્તંભો માડી તેની આસપાસ શી તળ દયાનો છાયા મુખ રોપેલો છે અને જે ધર્મે ગુરુવર્ગદ્વારા તેને સિંચન કરવા માટે શ્રુતગ્રાનના મધુર જળની દેશનારૂપી નીકા ચાલતી રાખી છે, તે જૈન ધર્મની સતત દિવ્યનાભ આપનારી સેવા કરવાનું કર્તવ્ય સિધ્ધિ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરવામા આવે તો પછી સમાજવૃક્ષની અધોગતિ થાય તેમા શુ આવશ્યક ।

હવે જૈન પ્રજાએ સમગ્રજુ જોઇએ કે, આપણા ધર્મની ભાવનામાથી સર્વ પ્રકારનુ એક સંપાત્ન કરવાના સાધનો મળી શકે તેમ છે આપણા ધર્મના આચાર-વિચાર અને અધ્યાત્મિક ભાવનાએ વિદેશી અને સ્વદેશી જનસમાજને પણ હ્રમણાં મહાન મોહ ઉત્પન્ન કર્યો છે ટટવાએક નિષ્પક્ષપાતી પડિનો તો ઉચ્ચસ્તરે જણાવવા લાગ્યા છે કે ભારતવર્ષના અર્વાચીન દત્તિદાસમા જૈનધર્મના મહાન સરથાપક મહાવીરે પોતાના વિશાળ જ્ઞાનનો દુ દુભિ વગાડી ભારતવર્ષની પ્રજામા ધર્મ જાગ્રતિનો સમય સૂચવ્યો છે અને દયામય ધાર્મિક જીવનનો પ્રકાશ પૂર્ણ રીતે પાકો છે ।

આવા એક મહાન ધર્મની વિજય પતાકા ઝના બળથી ફરખી છે ? જોતો પ્રભાવ અત્યારે ચારે તરફ પ્રસરેલો છે, એવા જૈન પ્રજાના વૈભવ વક્ષને જોર દાર અકુરો શાધી પુટ્યા છે ? અને ભવિષ્યમા પુટવાના છે ? આ વિષે દીર્ઘ વિચાર કરવાથી હૃદયમાં ખાત્રી થશે કે, એ બધો પ્રભાવ જૈનધર્મના એક મહાન તત્ત્વનો છે એ તત્ત્વનું નામ સમ્યક્ત્વ છે વિવિધ દેશનાઓ અને ભાવનાઓમા ઓતપ્રોત થઇ રહેતુ એ સમ્યક્ત્વ તત્ત્વ આદર્શ ધર્મના મહાન પ્રાસાદનો પાયો છે મનુષ્ય શરીરમા વહી રહેના ધાર્મિક જીવનો ઉદ્ધાસ એ તત્ત્વના યોગથી પ્રગટે છે જૈનધર્મના ઉત્તમ આરાધનાએ આજપરિત યત્ન કરી હૃદયમા રાખી મુકેતુ, પ્રાણના કરતાં પણ પ્રિય માનેતુ અને ઉત્ક્રાંતપૂર્વક અનલોભન કરેતુ એ સમ્યક્ત્વરત્ન ભારતવર્ષની સર્વ ધર્મ ભાવનાઓમા વિજય મેળવી શક્ય છે એ રત્નના પ્રભાવથી ભારતમા નિરવધિ દાનના પ્રવાહો વહ્યા છે અને વહે છે, શીળરૂપ ચિતામણિના ચમત્કારો બન્યા છે અને બને છે, પરીષદ રૂપ પર્વતોના બારને સહન કરનારી તપસ્યાઓના અદ્ભુતો પ્રગટયા છે અને પ્રગટે છે અને અધ્યાત્મના અનુપમ આનંદને આપનારા અને દિવ્ય ભંડારને ભભકાવનારા ભાવો જીદ્દબળા છે અને ઉદ્ભવે છે

એવા સમ્યક્ત્વરત્નના પ્રભાવિક કિરણોને પ્રગટ કરનારી અને અનુપમ

આત્મીય આહ્વાદને અર્પનારી આ સમ્યક્ત્વ કૌમુદી (અથ) ખરેખર કૌમુદી-ચંદ્રિકારૂપ છે જેને માટે પ્રતિભાષાળી જેન કવિઓ નીચેનું પદ ઉચ્ચારે છે

“ સમ્યક્ત્વચન્દ્રાવિવસ્ય કૌમુદી કૌમુદીવ યા

શ્રાદ્ધક્તુમુદોહાસદાયિની સર્વદામ્તુ સા ” ॥ ૧ ॥

“જે સમ્યક્ત્વકૌમુદી સમ્યક્ત્વરૂપી ચંદ્ર મિળતી ચંદ્રિકારૂપ તે સદા ચંદ્રિકાની જેમ આવકના હૃદયરૂપી કુમુદ (પોયણ) ને ઉદાસ આપનારી થાઓ ” ૧

આવા આ ઉત્તમ ગ્રંથની ઉપયોગિતાને માટે જોઈતું લખીએ તેટલું લખી શકાય તેમ છે, તેથી સંક્ષેપમાં એટલું જ કહેવાનું કે, પૂર્વના અપાર સુકૃતોથી પ્રાપ્ત થયેલા આવક જીવનને પ્રત્યેક ક્ષણે અતિ ઉચ્ચતર બનાવવાને માટે અને આવકપણાના યોગક્ષેમને માટે આવા ગ્રંથો પાકન-પાકન તથા શ્રવણુ આનંદુમા અતિ ઉપયોગી છે

આ ગ્રંથને તેના વિચક્ષણ અને ઉપકારી પ્રણેતાએ સાત ભાગમાં ગ્રંથવે છે તે દરેક ભાગનું પ્રસ્તાવ એવું નામ આપેલું છે અને પ્રત્યેક પ્રગ્તાવમાં સમ્યક્ત્વના વિવિધ ભેદો અને તેના ક્ષાદેશો અસંગ્રહરૂપે દર્શાવેલા સાથે આપેલા છે

પ્રથમ પ્રગ્તાવમાં ભગવાન્ તીર્થ કરોને મગજાયરણ રૂપે નમન કરી ધર્મની પ્રશંસા કરી છે અને તે પછી તે ધર્મના મૂળરૂપે સમ્યક્ત્વતત્ત્વની પ્રરૂપણા કરી છે. ધર્મબદ્ધની મહાશિક્ષાને ભોગવતો જીવ સમ્યક્ત્વ જીવનો લાભ કેવી રીતે મેળવી શકે છે, તે વિષે ધસારો કરી અચકાર સમ્યક્ત્વનો દિવ્ય પ્રભાવ પ્રરૂપવાને સ પ્રતિ રાખતો પ્રસંગ આપે છે. ગૌડ દેશમાં આવેલા પાટનીપુર નગરના મહારાજ સ પ્રતિનું જિજ્ઞાસિની નગીમા જલુ, ત્યાં શ્રી જીવત-શાંતીની રચનાના પ્રસંગે શ્રી આર્યસુહૃત્તી આચાર્યનો સમગ્ર મ થયો અને તે પ્રસંગે સ પ્રતિરાજ્યે પોતાના પૂર્વ જીવનું ચરૂપ જાણવાને માટે પુછેલા પ્રશ્નના જીતરમાં ગાચાર્યે સમ્યક્ત્વનો પ્રભાવ વર્ણન કરી બતાવવો, છતાંદિ પ્રસંગોમાં સમ્યક્ત્વ શું કહેવાય ? અને તેનો મહિમા કેવો છે ? તે વિષે માફ વિવેચન કરવામાં આ પુ છે સમ્યક્ પ્રકારે પાળેલું સમ્યક્ત્વ

કેવુ પ્રત્યક્ષ ફળ આપે છે ? તે વિષે આચાર્યશ્રીએ અહિં આપેલું અર્હતદાસ
ગેઠનું દટાત સમ્યક્ત્વના પ્રેમી વાચકોને મનન કરવા જેવું છે આ દશાતને
અંગે ભગવાન વીરપ્રભુના મુખથી સમ્યક્ત્વના ભોની માથે મિથ્યાત્વનું સ્વરૂપ
દશાતી તેનું હિતમ બ્યાન આપેલું છે તે શિવાય દાન શીળ, તપ, તીથયાત્રા,
ઐટ દયા, સુઆવક ન અને વ્રતધારણ, એ આઠ આચાર્ય પાલન સમ્યક્ત્વ
મળ હોય તો કેવુ મહત્ ફળ આપે છે એ વાત સ્પષ્ટ કરી જતાવી છે તે પછી
આ ગ્રંથના પ્રથમ પ્રજ્ઞાવની સમાપ્તિ કરી છે

બીજા પ્રજ્ઞાવમાં મગધદેશના મહારાજા શ્રેણિકનો પૂર્વ પ્રસંગ ચનાવી
અર્હદાસ શેઠની ભાવનાને બરેકરે તેના કૌમુદી મહોત્સવનું વર્ણન કરવામાં
આવ્યું છે તે મહોત્સવને અંગે સામાજિક મોહનું સ્વરૂપ પ્રગટારી ગળ શ્રેણિક
આપેના ધન્યનાદથી મર્હદાસ શેઠ પોતાની આઠ સ્ત્રીઓ સાથે કરેલા જિને
ચરના આત્ર મહોત્સવનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે પછી શ્રેણિકરાજા અને
તેના મંત્રી અભયકુમારનો પ્રસંગ લઈ, જનસમુદાયની સાથે વિરોધ ન કરના
વિષે સુયોધન રાજાની કથાનો રસિક પ્રસંગ આપવામાં આવ્યો છે, તે પ્રસ
ંગને સુમોધક, અને નીતિદર્શક બનાવા માટે રાજાહસ, કુભકાર, સુવર્મરાજા,
ત્રિશી, ભારતીજીયશુ મંત્રી, વાનર અને ધનશ્રીની અચાતર કથાઓ આપી અ
ભયકુમાર મંત્રીની પ્રતિભાનો જિતમ પ્રભાવ જતાવી આ યો છે છેડે સુયોધન
રાજાને ધર્મરોપસૂત્રના સમાગમથી પ્રગટેલો મવે । રગ સૂચી આ બીજો પ્ર
સ્તાવ સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો છે

ત્રીજા પ્રજ્ઞાવમાં શ્રેણિક અને અભયકુમારનો ચાતુ પ્રસંગ લઈ અર્હ
દાસ શેઠનો પુન પ્રસંગ આવે છે કૌમુદી મહોત્સવ જોવાને ઉત્સુક થયેલી
પોતાની આઠ પ્રિયાઓને સમ્યક્ત્વના શુદ્ધ માર્ગમાં લાવવાને તે શેઠ શુદ્ધ ચ
ત્વમાં પ્રવેશ કરે છે, જે પ્રસંગે ભક્તિભાવને ઉદ્ધાસ કરનારી પ્રભુની મુતિ
દર્શારી છે અર્હદાસ શેઠના ધરમાં અભયકુમાર સાથે છુપી રીતે આવેના શ્રેણિક
રાજાનો પ્રસંગ આપવામાં આ યો છે આ સાથે લોહપુર નામના એક ચોરનો
વૃત્તાત પેટામાં આપી અર્હદાસ શેઠ પોતાની પ્રિયાઓ પ્રત્યે કહેન સમ્યક્ત્વ
ના મહાન લાભનો પ્રસંગ આપ્યો છે જેમાં જિનદત્ત શેઠની અચાતર કથા
આપી પ્રસેનજિત્ રાજાનો પ્રસંગ લઈ તે રાજા પ્રત્યે કેશિદેવ નામના એક
મહાન આચાર્યની ધર્મોદ્યોતકારિણી દેશના આપવામાં આવી છે

અહીં પેના ઉપજીવ્ય ચોરનો ચાન્તો પ્રસંગ લઈ ઐશીના ઉપદેશના અવજુથી તેના હૃદયમા પ્રગટેલી ધાર્મિક ભાવના બતાવી રાજ્ય પ્રમેન જિતના ચાનુ વૃત્તાંતમા તેને યદ્ય આપેન મુનિચંદ્ર નામના આચાર્યનો સમાગમ વર્ણવ્યો છે તે મહાન આચાર્યશ્રીને મુખે નિર્સર્ગરૂચિ, ઉપરશરૂચિ, આસારૂચિ, મુક્તરૂચિ, બીજરૂચિ, અભિગમરૂચિ, નિસ્તારરૂચિ, ક્રિયારૂચિ, સંકોપરૂચિ અને ધર્મરૂચિ એવા નામથી દત્ત પ્રકારના સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ આપવામા આવ્યું છે, જે સાબળી રાજ્ય પ્રમેનજિતનો પોતાના પુત્ર ઐશ્વિકને ૧૦૫૩૬ કડી સમય મહણુ કબ્જાનો અ જીવત પ્રસંગ વર્ણવ્યો છે અર્હંદાસ શેડના મુખથી આ કથા સાબળી બીજી સાત પ્રિયાઓ મુદિત યદ્ય પણ કુ દલતા નામની એક પ્રિયાને અશ્રદ્ધા થવાનો પ્રસંગ લઈ રાજ્ય ઐશ્વિકનો કોધાવેશ અને અભયકુમાર મ ત્રીની શાંતવનાનો પ્રસંગ સૂચવી પડી શેડે તે કુદલતાને આપેલા યોગધનુ વિવેચન ક વામા આવ્યું છે તે અર્હંદાસ શેડની મિત્રશ્રી, ચંદ્રશ્રી, વિષ્ણુશ્રી, નાગશ્રી, મંજુલતા, અર્જુલતા, લવણલતા અને કુદલતા એવા નામના આઠ પ્રિયાઓ માથી પહેલી મિત્રશ્રી પ્રિયાને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવાનો પ્રશ્ન ઐશ્વિક ૧ થતા તે પ્રિયાના મુખેથી પોતાનો તે વિષેનો વૃત્તાંત આપવામા આવ્યો છે જેમા એક આ ગ્થ મુનિના સમાગમનો પ્રસંગ લઈ સમ્યક્ત્વની હાદિના સંકસડ બોતનુ સંક્ષેપમા સાત વિવેચન કરવામા આવ્યું છે અને તેને અસંગ્રહરૂક નાના નાના દર્શનોથી રસિક બનાવવામા આવ્યું છે, ને વૃત્તાંતના અવાતર પ્રસંગમા સમાધિગુપ્ત નામના એક મહાન અનગાત્રી સુબોધકદેશના આપેલી છેકે, જેદેશના પ્રસંગે જીવાદિ માત તત્ત્વોનુ વિવેચન કરી તે તત્ત્વો ઉપરશ્રદ્ધા તખવા રૂપ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કર્યું છે તેમા જીવોના બેઠ, તેમની પચાસિ, છ દ્રવ્યો, પુદ્ગલોનુ સ્વરૂપ, તેમના મ્કષ અને પરમાણુરૂપ બે બેદ, રક ધનુ સ્વરૂપ, ઔદાગિકઆદિ પાચ શરીર, ધમાન્તિકાય અને અધમાન્તિકાયનુ સ્વરૂપ, આકાશ, વોકાકાશ, કાળ, પાપ, પુણ્ય, આત્મ તથા સવરના સ્વરૂપને સંક્ષેપથી સારી રીતે સમજાવ્યું છે અને છેવટે સમ્યક્ત્વ પૂર્વક જ્ઞાન અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ, એ મોક્ષમુખનુ કારણ છે, એમ સામીત કયુ છે આદિ આ અથના ત્રીજા પ્રસ્તાવની સમાપ્તિ થાય છે

ચોથા પ્રસ્તાવમા તે શેડના પ્રશ્ન ઉપરથી બીજી સ્ત્રી ચંદનશ્રી પોતાને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવાના હેતુરૂપે એક રસિક કથાનો આરંભ કરે છે, જેની અદર ગુણપાળ નામના એક ઐશીનુ ચમકારી ચગિત આપેલું છે જેમા

રૂઢિદત્તા નામન એક ક્ષાત્રજાએ જિનચક્ર નામના ગુરૂએ આપેલી દેશના મનન કરવા જેવી છે, જે દેશનામા અરા સચીનું સ્વરૂપ જતાવવામા આવ્યું છે અને તે વાર્તાના પ્રસંગમાં જ સુધર્મ મુનીશ્વરના મુખથી વીસ સ્થાનક તપનું વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે અને અર્દાત્ પ્રતિમાની પ્રતિઠા તથા પૂજાલક્ષિત અને તીર્થ સંધની ભક્તિનું અનુપમ માહાત્મ્ય દર્શાવેલું છે તે પછી તે પ્રસંગે જ ગુરૂતત્તનું સ્વરૂપ જતાવી એ મહાન્ દેશનાની સમાપ્તિ કરી એ ચંદનશ્રીને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવાનો વૃત્તાત પણ પૂર્ણ કરવામાં આવ્યો છે તે પછી શેડના પ્રશ્ન ઉપરથી તેની પ્રિયા વિષ્ણુશ્રી પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા સમ્યક્ત્વની કથાનો આરંભ કરે છે તે વૃત્તાતની અદર કેશિદેન નામના મુનીશ્વરના શિષ્ય સ્તંભાધિગુપ્ત નામના રાજર્ષિનો પ્રસંગ આપેલો છે તે પ્રસંગે દાન ધર્મના સ્વરૂપ અને પાત્ર સુપાત્ર વિશે અચ્છી રીતે વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે, અને તે ઉપર સુપાત્ર દાનનું માહાત્મ્ય દર્શાવવા એક સુમેધક વૃત્તાત આપેલો છે, તે વૃત્તાતને અતિ વિષ્ણુશ્રીને થએલ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિના પ્રસંગનો પણ અંત આવે છે

તે પછી અર્દાદાસ શેડના પુછા ઉપરથી નાગશ્રી નામની પ્રિયા પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ સમ્યક્ત્વના હેતુનો વૃત્તાત આરંભે છે જે વૃત્તાતમા વૃષભશ્રીનામ ના સાધ્વીએ સિદ્ધચક્રની આરાધનાનો પ્રકાર અને તેના ફળ વિષે કહેલો ઉપદેશ સવિરતર આપવામાં આવ્યો છે તે પછી સાગર નામના સદ્ગુરૂના ધાર્મિક ઉપદેશનો પ્રસંગ દર્શાવી આ મથના ઓઘા પ્રસ્તાવને સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો છે

પાંચમા પ્રજ્ઞાવમા અર્દાદાસ શેડની સ્ત્રી પત્રવતા પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા સમ્યક્ત્વનો વૃત્તાત જણાવે છે તે વૃત્તાતના પ્રસંગે એક વિદ્વાન્ સાધુના મુખથી સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ દર્શાવી મિથ્યાત્વ વિષે કેટલુંએક વિવેચન કરેલું છે જેની અદર આગમાનુસારી મિથ્યાત્વના બેદા ઉત્તમ પ્રકારે વર્ણવેલા છે તેમા છુદ્ધદાસ અને પદ્મશ્રીનો પ્રસંગ ધમ અને વ્યવહારના અનેક મોઘથી ભરપૂર વર્ણવવામાં આવ્યો છે તે પ્રસંગે મહામુનિ યશોધરની દેશના વાણીનો ઉદ્ધાસ કરી તેમા પ્રાણીઓને દેવ, મનુષ્ય, અને તિર્થ ચની ગતિ કેવા આચરણથી પ્રાપ્ત થાય છે, તે વિષે સારું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે

અને અદિ અર્દાદાસની પ્રિયા પત્રવતાના વૃત્તાતની સમાપ્તિ થાય છે

પછી અર્દાદાસ શેડના પ્રશ્ન ઉપરથી સ્વર્ણલતા નામની પ્રિયાએ કહેલું

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનું વૃત્તાંત વિવિધ સુબાપિતોથી અલકૃત કરી સંવિસ્તર આપનામા આવેલું છે તેમા શ્રુતસારનામના મુનીશ્વર ઉપદેશોનો મૂલ્ય અવકનો ધર્મ ઉત્તમ પ્રકારે નિરૂપણ કરવામા આવ્યો છે, જેની અદર સિદ્ધિરૂપી મહેલ ઉપર ચડવાના પગથીઆરૂપે મનુષ્યજન્મ, આર્યદેવ, ઉત્તમ કુળ, શ્રદ્ધાળુતા, ગુરૂવચન શ્રવણ અને વિવેકાદિ ગુણો સમ્યક્ પ્રકારે વર્ણવેલા છે તે વૃત્તાંત પૂર્ણરીતે ગ્રહણતા પ્રિયાના મુખથી સાલળી અર્હંદાસ શેઠ અને બીજે પત્નિવાર આનંદમગ્ન બની જાય છે અને ત્યાં પાચમો પ્રગ્તાવ સંપૂર્ણ થાય છે

છઠ્ઠા પ્રગ્તાવના અર્હંદાસ શેઠના પ્રશ્ન ઉપરથી તેની વિદ્યુક્ષિતા નામની પ્રિયા પોતાના વૃત્તાંતનો આરંભ કરે છે, તે વૃત્તાંતમા જિનદત્ત ગુરૂના મુખથી ધર્મરૂપી ક પદ્મ અને ચાત્રિના પ્રભાવનું સંક્ષિપ્ત વર્ણન કર્યું છે તે પછી સમ્યક્ત્વની નિશ્ચયતા શી રીતે મળી શકે ? તે માટે પણ તે મહાત્માએ કહેના ઉપદેશ વચનો અથવારે અસંકારકરીતે દર્શાવ્યા છે અહિં અર્હંદાસ શેઠની પ્રિયા વિદ્યુક્ષિતા ૬ વૃત્તાંત પૂર્ણ થાય છે

સાતમા પ્રગ્તાવમા રાત્રિનું આ સર્વ વૃત્તાંત સાલળી મહારાજ એણિ-ણિકના મનોમદિરમા સમ્યક્ દીપકનો પ્રકારા ચંદ્ર આવનાનું અને તે અર્હંદાસની કુદૃષ્ટતા નામની નાસ્તિક બીનો નિઝલ કરવાની પ્રવૃત્તિનો પ્રસંગ દર્શાવી પ્રભુના પાચમા ગણધર શ્રી સુધર્માસ્વામીના આગમનનો પ્રસંગ આપ્યો છે તે મહાત્માના મુખની દેશનાના શ્રવણથી કુદૃષ્ટતાને ચચેલો પ્રતિભોધ અને દીક્ષાપ્રદણનો પ્રસંગ આપ્યા પછી અર્હંદાસ એણિતા કેયન ઉપનંદી આવકના એકાદત્ત પ્રતિમા વિષે ગુરૂમુખે વિવચન કરવામા આવ્યું છે, જે ઉપરથી અર્હંદાસ એણિને પ્રાપ્ત થયેના સત્તેજગતુ બ્યાન આપી પરપરાએ તેણે પ્રાપ્ત કરેલી મોક્ષાનુભૂતિનો પ્રમગ દર્શાવી અને આ અથની ઉપયોગિતા વિષે વિવેચન કરી અચક્ષત્તાની પ્રશસ્તિ સાથે આ સુમોક્ષક અથને સમાપ્ત કરવામા આવ્યો છે આ અથના કતા શ્રી જિનહર્ષજણી વિક્રમ સવત્ ૧૪૮૭ ના વર્ષમા આ ભારત વર્ષને અનકૃત કરતા હતા, તે તેમની ગુરૂપર પરા આ અથની પ્રશસ્તિમા અનુક્રમે આવેલી છે

આ પ્રમાણે આત્મિક ભાવોવાસથી મુક્તિની સંમુખતા સૂચવનારો આ મય આભાવવદ્દ પ્રત્યેક જૈન વ્યક્તિને મનન પૂર્વક વાચવા યોગ્ય છે આ અથમાં વિશેષ ધુબી એ છે કે, તેમા આવતી કથાપ્રમંગો-

ની અદર સુબોધક અને મનોરંજક એવા વર્ણનો તથા સુભાષિતો આપેલા છે કે જે મનન પૂર્વક વાચનાથી ધર્મ આચાર અને વ્યવહારના વર્તનો ઉપર સારી છાપ પડી શકે છે અને આસ્તિક ઉત્થાનાના અધિકારીઓ પોતાના હૃદય પર હિંચર સદ્ગતિન જો સદાચારના સ્થાવર ચિત્રો પાડી શકે છે.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે, જોન સમાજમાં નાચનરૂપે અથવા અવશ્ય રૂપે આ ઉપયોગી લેખની વિશેષ પ્રવૃત્તિ થશે તો અમારી સરથા સાધર્મી બહુઓની આવી આવી સેવા કરવાને વિશેષ ઉત્સાહી થવા વચગ રહેશે નહીં છેવટે અમે જગતમાં પામે એટલું જ માગીએ છીએ કે, તન, મન અને ધનથી યથારાશિત સાધર્મિ સમાજની સલા મેવા વાચ અને અમારા પરમ શુરૂ, ધર્મ અને વિદ્વદ્ધ અમારા તે ઉત્સાહને સદા જાગ્રતિ આપે.

મ રૂઢ મુગ્ર મ ય અમાન તરૂથી પ્રમિદ્ધ થયેનો હતો, જે ખરેખર ત્સીક અને ઉપયોગી હોવાથી, તેમજ તેનો સર્વ લાભ લે તેવા હેતુથી તેનું શુભ ગતી બાપાતર સરન અને શુદ્ધ કરતી સાદ્યત વાચી જવા ન્યાયાભોનિધિ શ્રીમદ્ વિજયનાં સુરિ (આત્મારામજી મહારાજ)ના શિષ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ વી વિજયજી મહારાજના પ્રગિય્મ મુનિરાજ શ્રીમદ્ વિજયજી મહારાજને આ સભા તરફથી વિનંતિ કે વામા આવતા ધણીજ તમ્હો નહીં પરિપૂર્ણ તપાસી આપેન છે જે માટે આ રથજો તે મહામાર્ગો અત કરણ પૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

આ આવકાપરોગી મ ય પ્રમિદ્ધ કરવા માટે મહામાન નિવાસી આવકરૂપે જોડ નેમચ દલાઈ પીતાબરદાસ કે જેઓ એક ધર્મચુરત ન રત્ન છે અને દેવ, શુરૂ અને ધર્મ પ્રત્યે દૃઢ થકાવાનું હોવાસાથે જ્ઞાનનો ખહોળો ફેાવો કરવા માટે ખાસ ખતીના, પત્ન્યશીન અને પ્રેમી છે તેઓ મારફત પાત્રીયાપુત્રવાળા સ્વર્ગનામી શેડ રજીછાંદાર દલાઈજી દના અરણ્યથે આર્થિક સદામ મજેન છે ઉક્ત શેડ રજીછાંદાસ બાઈ ત્યાના યજેનાન ગૃહસ્થ હોવા સાથે ધર્મચુરત હતા તે સ્વર્ગવાસી બહુ પાસે માત્ર પદર હજાર રૂપૈયાની આસરે મી કત હતી તેઓશ્રીને પોતાની સાઠ ચર્મની ઉમરે જણ્યુ યુ કે કાગળે ભર્યો નથી માત્ર મારે મારી પોતાની મી કતની વ્યવસ્થા કરવી ! દરમ્યાન તેઓશ્રીને મદવાડ મ વાથી તેઓના જત્રીજા મનસુખનાન મગનનાલ તથા ઉકેન ધર્મરત્ન શેડ નેમ ચદલાઈ પીતાબરદાસને દરદી નીમી તમામ મી કતની શુભ માર્ગે વ્યવસ્થા કરી આવતા લત્ર માટે (શુભ ગતિ માટે) બાતુ જાધી, ઉક્ત રજીછાંદાસ બાઈએ પરોઠકમન કર્ણ સારજાદ વડેદતવાળા તેના બાણેજ અમચ દલાઈ

(એ ઉક્ત સ્વર્ગવાસી રજીછાંદાસ કે જે પોતાની પાષ, નામે
બેન કમમળીને મળી ગયા છે. તેમની સલાજી ને)

રાહ મગજદાસ દનમુખ પિંગેરે ચાગ શુદ્ધ્યોએ મળી ને નવર્ગવાખી આત્મા
 નમામ મીલકતની શુભમાગે નવવચ્ચા કરી આ ઉપ થી મુમે પોતાની આખી
 તેમા માગે દાખનો મેસાઓ કે, એટલુજ નહાં પણ “હાથે ને સાથે” એ કટેવન
 ન્ય કરી મતાવ્યુ છે જે માટે તેઓને ધન્યનાદ ઘટે છે ઉક્ત મરદુમના મમ
 થિયે આ જાનોદારના (જાન ખાનાને) આ અથ હખવવા માટે ન્યાપેની દવ્ય
 ય માટે રો. નેમચદઆહ પીનામદામનો તથા મુમના ભત્રિજ મનમુખ
 હનો અમો ખાલા માનીય છીયે

જે ૧૮ અથની શુદ્ધિ માટે યથા ડકિત મય ન કરવામા ગા થો છે, છતા
 ટે પેપથી / ગ્રેસ દોપથી 18 ન્યમે રખના ન્યાય તો નેમા મિષા દુદ્દન
 ડિ લમા યા રીયે છીએ

આ માનદ લખા
 સંવત ૧૯૪૩ આત્મ
 વત ૨૧ ગોપ મુ નમદમી
 ૧૯૭૩ ના ૧ ૧ ૧૯૧૭

અમિદ્વાર્તા

શ્રી શ્રાદ્ધગુણ વિવરણ (ભાષાંતર.)

શ્રાવકના વિશેષ વર્મના કારણરૂપ અને ઉચ્ચ ગૃહસ્થ ધર્મ (શ્રાવકના સામાન્ય ધર્મ)નું શુદ્ધ સ્વરૂપ બનાવનાર, મોક્ષ મહેલના પ્રથમ સોપાનરૂપ, જ્યોત્સ્નાની સિદ્ધિને આપનાર આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે જેથી આવે શ્રાવકોપયોગી ડોહપણુ ગ્રંથ અત્યારસુખીમા પ્રગટ થયો નથી મરલ, મુળોધક વીવેચનમાયે અનેક કથાઓ મહિત શ્રીમદ્ જિનમહાનગણી મહારાજની દૃતિની આ એક શુદ્ધ અને અત્યુત્તમ રચના છે, જેનું મરલ અને શુદ્ધ ભાષાનર પ્રવર્તકલ મહારાજશ્રી કાલિવિજયજી મહારાજના શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજે હરેવ છે જેન તરીકે દાવો ધરાવનાર કે શ્રાવકધર્મના ઇચ્છક ડોહપણુ વ્યક્તિના ઘરમા આ ગ્રંથ જે કે શ્રાવકધર્મની ઉચ્ચ શે-નીને, જણાવનારો છે તે અવશ્ય હોવોજ નોંધ્યો તે ખરેખર જીવયોગી નોંધ ગ્રંથ જાપાનાના દરમ્યાન જાપાનમાય શ્રીમદ્ વીરવિજયજી મહારાજના પ્રગિય મુનિરાજ શ્રી પ્રેમવિજયજી મહારાજના નેક અભિપ્રાયવા અત્રેની જેન બોર્ડીંગ, તેમ જ જેન નાઈટ કક્ષામના વિદ્યાર્થીઓને વાર્ષિક અભ્યાસની શરૂઆત તરીકે આ ગ્રંથ અલાવવાની ખાસ યોજના થયે-ની છે, તેજ તેની જાપયોગીના પૂરતો પુરાવો કે તે જાગતમા વધારે કાઈપણ ન લખતા તે માધત ખામ વાચી જાની લવામણુ કરીએ છીએ

આ એજ કાગરો ઉપર, ચાર સુતી નુદી વાનના મુદ્દર ટાઇપોથી છપાવી મુન્દર જાઈડીંગથી તેને અવદુન કરવામા આવેવ છે રાયવ આકપેજ પાત્રીય કારમનો સુમા ૩૦૦ પાનાનો દલદાર ગ્રંથ (ાગજોની તેમજ તેને લાના આધનોની તકાઈને લખે ધળી મોઘવારી છતા તેની) કિમન માત્ર રૂ ૧-૮-૦ રાખી છે પોસ્ટેજ સુદુ ધળીજ યોગી નકવો ગીડીકમા છે

॥ श्री शातिनाथाय नमः ॥

॥ न्यायाभोनिधिશ્રીમદ્વિજયાનદમૂરિપાદપદ્મોચ્ચો નમઃ ॥

॥ શ્રીમજ્જિનહર્ષગણિવિરચિતા

સમ્યક્ત્વકૌમુદી ॥

(ભાષાંતર.)

શ્વેત જ્ઞાનદ અને વિજ્ઞાનના ઉદયથી શોભાયમાન
શ્રીયુગાદીશ પરમાત્માને નમસ્કાર થાયો

મર્વજ એવા શ્રીવીરપરમાત્મા લબ્ય હોવાને
આત્મિક અને બાહ્ય-એવા બંને પ્રકારના શત્રુઓની
જયલક્ષ્મી આપો, જે વીર પોતે એકાદી છતાં ત્રિજગત્જનનુ રક્ષણ
કરનામા અદ્ભુત ગીતે સદાય પ્રગટ પ્રભાવી થઈ વર્તે છે

સામાન્ય ડેવલીઓમા વૃષભ (ધુરધર) સમાન એવા શ્રીવૃ
પભાદિક તીર્થ કરો લબ્યોને કયાણુ પ્રાપ્તિ અર્થે થાયો, જેમના ચ
રણુડમળમા શિવશ્રી (મોક્ષલક્ષ્મી) સદાય રાજહુ સીની જેમ કીડા
કરી રહી છે

સર્વ પ્રાણીઓ માટે કર્ણાના સાગર સમાન શ્રીગુરુમહારાજાઓ જ્યવતા વર્તો, જેમની લક્ષિત કપલતાની જેમ સર્વ સપત્તિને પ્રગટ કરે છે

ત્રિનેશ્વર દેવ, સુસાધુ ગુરુ અને તેમનો દર્શાવેલ ધર્મ—આ રત્નત્રયી સર્વ પ્રાણીઓને કવ્યાણુકારી હોવાથી જ્યવત વર્તો

સ સારસમુદ્રમા જ્રમણ કરતા રત્નદ્વીપ સમાન આ મનુષ્ય જન્મ પામીને ઇષ્ટસિદ્ધિને માટે ડાહ્યા માણસે ધર્મરૂપ ચિતામણિ રત્નનો અગ્રહ કરી લેવો ઉચિત છે કહ્યું છે કે —

“ભવકોટીદુષ્પ્રાપામવાપ્ય નૃમવાદિસઋલસામગ્રીમ્ ।

ભવજલનિધિયાનપાત્રે, ધર્મે યત્નઃ સદા કાર્ય ” ॥ ૧ ॥

“કરોડો સવ લભતા પણ દુર્લભ એવો મનુષ્યલવ વિગેરે સર્વ સામગ્રી મેળવીને સસારસાગરમા નાવ સમાન એવા ધર્મ માટે સદાય પ્રયત્ન કરવો ”

સર્વ આપદાઓ આવતા પણ નિર્ભય રાખનાર એવો ધર્મ તે ખરેખર સૂર્ય સમાન છે, તેમજ જગજીવોને અભીષ્ટ સિદ્ધિ આપવામાં તે કંપવૃક્ષ મમાન છે જેણે સમુદ્રનું પણ શોષણ કરી નાખ્યું—પાન કરી ગયા એવા અગસ્ત્યઋષિ જેવા મહર્ષિઓ પણ પાપરૂપ સમુદ્રનું શોષણ કરવાને ધર્મનીજ આહવા કરે છે જેઓ આખી વસુધાને ઋણમુખત કરવા સમર્થ છે એવા રાજાઓ પણ ધર્મરૂપ સ્વામીનો આશ્રય કરવાથીજ ધર્મરૂપ ઋણથી મુક્ત થાય છે ‘સર્વધર્મ અને દેશધર્મ’ એમ બે પ્રકારે જિનેશ્વરોએ તે ધર્મનું સ્વરૂપ કહેલ છે સર્વધર્મ માણુઓને માટે અને દેશધર્મ જૃહસ્થોને માટે ઉચિત છે જેમ વૃક્ષોનું મૂળ કદ (આદ્યાકુર) અને રત્નોનું ઉત્પત્તિસ્થાન જેમ રોહણાચલ છે, તેમ એ બે પ્રકારના ધર્મનું મૂળ મમ્યકૃત્વ કહેલ છે અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તનસુધી સસારમસુદ્રમા લમી લમીને કોટાનુકોટી સાગરોપમથી આઠ કર્મોની શેષ (એક કોટાનુકોટી) સ્થિતિ કરીને અર્ધ પુદ્ગલ પરા

વર્તન કરતા કાંઈક ન્યૂન જ્યારે ભવસ્થિતિ બાકી રહે, ત્યારે જીવ પ્રથિલેદ કરીને સમ્યક્ત્વ પામે છે આ સળધમા કહ્યું છે કે —

“ સાત કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ ૬૯ આદિ કોટાનુકોટી સાગરોપમની સર્વ સ્થિતિનો નાશ કરીને જ્યારે એક કોટાનુકોટી સાગરોપમથી કાંઈક ન્યૂન રહે, ત્યારે અપૂર્વકરણુ યોગે જીવ સત્વર પ્રથિલેદ કરે છે સહજ કઠિન એવી પ્રથિનો લેદ થતા એક પ્રકારના વિશેષ આત્મિક ભાવોદ્ધાસથી મુક્તિની મન્મુખતા સૂચવનાર એવો સમ્યક્ત્વનો અવશ્ય લાભ થાય છે નિશ્ચલ એવા તે સમ્યક્ત્વ યોગે જીવ મોક્ષની પ્રાપ્તિમુખી બાકી રહેલ ક્ષિણ કર્મસ્થિતિનો પણ અગ્નિ જેમ ઈધનને બાળે, તેમ તેનો ક્ષય કરે છે ”

નિધાનની જેમ જે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી પદ્યોપમ પૃથક્ત્વ અર્થાત્ કિચિત્ન્યૂન અન્ત કોટાકોટી સાગરોપમમાથી બેથી યાવત્ નવ પદ્યોપમ કર્મસ્થિતિ ક્ષય થાય, ત્યારે પ્રાણી મર્વ મુખ-કારી દેશવિરતિને પામે છે મોક્ષમ પત્તિ માટે એક કોલકરાર જેવું અને અનેક શુભોથી વિશુષિત એવું તે સમ્યક્ત્વ ક્ષાયિકાદિ લેદથી અનેક પ્રકારનું શાસ્ત્રમા કહેલ છે માટે લવ્યજીવોના ઉપકારાર્થે અને સમ્યક્ત્વની સ્પષ્ટતા માટે પૂર્વાચાર્યકૃત પ્રથાનુમારે આ સમ્યક્ત્વ કૌસુદી (પ્રકાશિકા) ની હુ (બિનહર્ષગણી) સચના કરે છું

પ્રંથ મારંભ.

સપ્રતિ રાજની કથા

પદ્મજોનુ એક અપ્રતિમ સ્થાન એવા જ બૂદ્ધીપ ના મનો દ્વીપ છે, જેને પ્રકાશિત કરવા માટે બે અદ્ર અને બે સૂર્ય તેની આગ્રપાસ સદા ક્રિયા કરે છે. ત્યાં તીર્થકરો ની જન્મભૂમિ હોવાથી સજ્જનોને તીર્થરૂપે માન્ય અને સ્વર્ગપુરીની શોભાનુ એક નિવાસ સ્થાન એવું ભરત નામનુ

સર્વ પ્રાણીઓ માટે કર્ણાના સાગર સમાન શ્રીગુરુમહારાજાઓ જ્યવતા વર્તો, જેમની ભક્તિ ક પલતાની જેમ સર્વ સ પત્તિને પ્રગટ કરે છે

જિનેશ્વર દેવ, સુસાધુ ગુરુ અને તેમનો દર્શાવેલ ધર્મ—આ રત્નત્રયી સર્વ પ્રાણીઓને કલ્યાણકારી હોવાથી જ્યવત વર્તો

સ સારમસુદ્રમા ભ્રમણ કરતા રત્નદ્વીપ સમાન આ મનુષ્ય જન્મ પામીને ઇષ્ટસિદ્ધિને માટે હાહ્યા માણસે ધર્મરૂપ ચિતામણિ રત્નનો સ શ્રદ્ધ કરી લેવો ઉચિત છે કહ્યું છે કે —

“ભવકોટીદુષ્પાપમવાપ્ય નૃમગદિસકલસામગ્રીમ્ ।

ભવજલનિધિયાનપાત્રે, ધર્મ યત્નઃ સદા કાર્ય” ॥ ૧ ॥

“કરોડો ભવ ભમતા પણ દુર્લભ એવો મનુષ્યભવ વિગેરે સર્વ સામગ્રી મેળવીને સ સારસાગરમા નાવ સમાન એવા ધર્મ માટે સદાય પ્રયત્ન કરવો ” -

સર્વ આપદાઓ આવતા પણ નિર્ભય રાખનાર એવો ધર્મ તે ખરેખર સૂર્ય સમાન છે, તેમજ જગજીવોને અભીષ્ટ સિદ્ધિ આ પવામા તે કંપવૃક્ષ સમાન છે જેણે સમુદ્રનું પણ શોષણ કરી નાખ્યું—પાન કરી ગયા એવા અગસ્ત્યજપિ જેવા મહર્ષિઓ પણ પાપરૂપ સમુદ્રનું શોષણ કરવાને ધર્મનીજ આહુતા કરે છે જેઓ આખી વસુધાને ઋણમુક્ત કરવા સમર્થ છે એવા રાજાઓ પણ ધર્મરૂપ સ્વામીનો આશ્રય કરવાથીજ કર્મરૂપ ઋણથી મુક્ત થાય છે ‘સર્વધર્મ અને દેશધર્મ’ એમ બે પ્રકારે જિનેશ્વરેએ તે ધર્મનું સ્વરૂપ કહેલ છે સર્વધર્મ સાધુઓને માટે અને દેશધર્મ જુડસ્થાને માટે ઉચિત છે જેમ વૃક્ષોનું મૂળ કદ (આધાકુર) અને રત્નોનું ઉત્પત્તિસ્થાન જેમ રોહણાચલ છે, તેમ એ બે પ્રકારના ધર્મનું મૂળ મમ્યકૃત્વ કહેલ છે અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તનસુધી સ સારસમુદ્રમા ભમી ભમીને કોટાનુકોટી સાગરોપમથી આઠ કર્મોની શેષ (એક કોટાનુકોટી) સ્થિતિ કરીને અર્ધ પુદ્ગલ પરા

વર્તન કરતા કાંઈક ન્યૂન બ્યારે લવસ્થિતિ બાકી રહે, ત્યારે જીવ પ્રથિલેદ કરીને સમ્યક્ત્વ પામે છે આ સળધમા કહ્યું છે કે —

“ સાત કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ ૬૯ આદિ કોટાનુકોટી સાગરોપમની સર્વ સ્થિતિનો નાશ કરીને બ્યારે એક કોટાનુકોટી સાગરોપમથી કાંઈક ન્યૂન રહે, ત્યારે અપૂર્વકરણુ યોગે જીવ સત્વર પ્રથિલેદ કરે છે સહજ કઠિન એવી પ્રથિનો લેદ થતા એક પ્રકારના વિશેષ આત્મિક ભાવોદ્ભાસથી મુક્તિની સન્મુખતા સૂચવનાર એવો સમ્યક્ત્વનો અવશ્ય ભાગ થાય છે નિશ્ચલ એવા તે સમ્યક્ત્વ યોગે જીવ મોક્ષની પ્રાપ્તિમુખી બાકી રહેલ કિલ્લ કર્મસ્થિતિનો પણ અગ્નિ જેમ ઈંધનને બાળે, તેમ તેનો ક્ષય કરે છે ”

નિધાનની જેમ જે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી પત્યોપમ પૃથક્ત્વ અર્થાત્ કિચિત્ન્યૂન અન્ત કોટાકોટી સાગરોપમમાથી બેથી યાવત્ નવ પત્યોપમ કર્મસ્થિતિ ક્ષય થાય, ત્યારે પ્રાણી મર્વ મુખ કારી દેશવિરતિને પામે છે મોક્ષમ પત્તિ માટે એક કોલકરાર જેવું અને અનેક શુભોથી વિમુષિત એવું તે સમ્યક્ત્વ સાધિકાદિ લેદથી અનેક પ્રકારનું શાસ્ત્રમા કહેલ છે માટે લવ્યજીવોના ઉપકારાર્થે અને સમ્યક્ત્વની સ્પષ્ટતા માટે પૂર્વાચાર્યકૃત ગ્રંથાનુસારે આ સમ્યક્ત્વ કૌસુદી (પ્રકાશિકા) ની હુ (જિનહર્ષગણી) રચના કરે છે

અંથ પ્રારંભ.

સપ્રતિ રાત્રની કથા

પદ્મજ્યોત્સુ એક અપ્રતિમ સ્થાન એવા જ બુદ્ધીપ ના મનો દ્વીપ છે, જેને પ્રકાશિત કરવા માટે બે ચદ્ર અને બે સૂર્ય તેની આમપામ સદા કર્યા કરે છે ત્યા તીર્થ કરો ની જન્મભૂમિ હોવાથી સજ્જનોને તીર્થરૂપે માન્ય અને સ્વર્ગપુરીની શોભાનું એક નિવાસ સ્થાન એવું ભરત નામનું

ક્ષેત્ર છે તે ભરતક્ષેત્રમા સ્વર્ગસમાન જેમા પ્રદેશો આવેલા છે, અનેક પ્રકારની વિલાકળાથી અદ્ભુત અને વસુધાનુ એક શિરો ભૂખણુરૂપ એવો ગોડ નામનો પ્રખ્યાત દેશ છે ત્યા પર્વતોને પણ હીન બનાવી દે એવા મોટા મહિશથી વિભૂષિત અને વસુધરાનુ એક સ્વસ્તિકરૂપ એવુ પાટલીપુર નામે નગર હતુ જેની અદર અને બહાર ગંગાના તરંગો જેવી ઉજ્જ્વલ, ગગન સ્પર્શી અને દ્રષ્ટાની દૃષ્ટિને આનંદ આપનાર રમણીયતાવાળી એવી જિનમહિશની એણીઓ (એણીગધ જિનચૈત્યો) ધિરાજમાન છે જે પાંડલવૃક્ષને સ્થાને આ પવિત્ર નગર વસેલુ છે અને જ્યા ધર્મ સાધન અવિચ્છિન્ન થયા કરે છે, તે પાંડલવૃક્ષના પ્રાણીઓ એકાવ તારી કેમ ન થાય? તે નગરમા શત્રુઓને પરાજિત કરનાર, ભરત ક્ષેત્રના ત્રણ ખંડમા પોતાની અખંડ આજ્ઞાને પ્રવર્તાવનાર કૃતજ પુત્રોમા શિરોમણિ, જૈનધર્મરૂપ સમુદ્રને ઉલસિત કરવામા અદ્રમા સમાન અને પોતાની સમૃદ્ધિથી સ્વગપતિને પણ દાસ તુલ્ય કરનાર એવો અપ્રતિ નામે રાજા હતો જે રાજાએ આત્મિકા પયોગ વિના કરેલ સામાયિકથી અહો ! જગતને વિસ્મય પમાડનાર એવુ ભરતના ત્રણ ખંડનુ એશ્વર્ય પ્રાપ્ત કર્યુ હતુ કહ્યુ છે કે —

“ કિ મણિમો મહિમા, જિણિદ્યમ્મે અવચ્ચ સામદ્દણ ।

ભરહદ્ધવર્દુમઓ, જાઓ સપ્પનરિદુત્તિ ” ॥૧॥

“ અહો ! જિનેદ્ર પ્રભુના ધર્મના મહિમાની અમે કેટલી સ્તુતિ કરીએ ! જે ધર્મના પ્રભાવે દુમક અબ્યક્ત સામાયિક કરીને પણ ભરતાર્ધનો સ્વામી સપ્રતિ નામે નરેદ્ર થયો ”

તે રાજા રાજ્ય ઠરતા એક દિવસે ઉજ્જ્વલિની નગરીએ ગયો કારણ કે રાજાએ પોતાના રાજ્યમા કોઈ વખત સ્વેચ્છાથી ગમે ત્યા સ્થિતિ કરે છે તે અવગરે ત્યા નિર્મલ લાજિધારક શ્રી સદમા ભવત સ્વામીની પ્રતિમાના સ્થયાત્રાનો મહોત્સવ વર્તી રહ્યો હતો ત્યા લદ્દ પીઠિકા પર વિરાજિત, સર્વ પ્રકારના અલકારોથી શોભાયમાન, વિવિધ

રીતે થયેલ પૂજાથી સુશોભિત, ઉપર ધારણ કરાતા ઉંચા પ્રકારના છત્રત્રયથી અધિક દેદીપ્યમાન રાજપુત્રના હાથમા રહેલ જે ચામરથી અલકૃત, દિવ્ય વાણત્રોનો નાદ કરનારા એવા નગરવાસી-ઓ(થી) પોતાના કલ્યાણની અભિવૃદ્ધિને માટે પગલે પગલે પૂજ્યમાન, કીર્તિ ગાનારાઓને અને વિશેષતાથી દીનજનોને હર્ષપૂર્વક દાન દેતા એવા અગ્રગામી પુરુષોથી અદ્ભુત, મર્વરૂના શાસનનો ઉદ્ધોત કરવા વાળા એવા રાજા, મંત્રી અને આચાર્ય પ્રમુખ મુખ્ય પુરુષોએ જેનો મહોત્સવ કરેલ છે એવી, જગજીવોના મનોરથ પૂર્ણ કરવામા કંપ-વૃક્ષ સમાન અને અગર, કપૂર અને ઘપથી જેણે ચારે બાજુના પ્રદેશોને સુગંધમય કરી દીધા છે એવો મહારથપર ધિરાજમાન કરીને સખ્યાબંધ મુદરીઓ જેના ગુણ ગાઈ રહી છે, એવી જિનેદ્ર પ્રભુની મૂર્તિ મર્વ પ્રાણીઓની શાંતિને અર્થે રાજા અને પ્રધાન વિગેરેના ઘરમા ફેરવે છે માર્ગમા જે વૃષભથી પ્રેરિત એવો આ રથ રસ્તે ચાલતા પૂર્વ પુણ્યના પ્રભાવથી જેને ઘેર જાય, તે દિવસે તે લબ્ય જીવે પોતાને ધન્ય માનીને ત્યાજ તેની સ્થાપના કરવી અને મર્વ પ્રકારની પૂજાની નામગીરી લઈ લક્ષિતપૂર્વક તેની પૂજા કરવી તથા ફલ, તાબૂલ, વસ્ત્ર, ચદન અને લોજન વિગેરેથી તે મહાનુભાવે શ્રી શ્રમણમઘની અધિક અધિક લક્ષિત કરવી અને તેમા પણ શુદ્ધ વસ્ત્ર તથા અશન પાન વિગેરેથી શુરૂમહારાજાઓની વિશેષ પ્રકારે લક્ષિત કરવી કારણ કે શુરૂમહારાજાનો યોગ તો માનવજન્મ માંજ થાય છે તેમજ આસ્તિક જનોનું મુક્તિદાયક વાત્મસ્ય કરવું, તથા પોતાના ઘરની સ્થિતિ પ્રમાણે દીનજનોને ધન વિગેરેનું પણ દાન આપવું, આવા પ્રકારનો મહોત્સવ ચાલે છે, તેવામા દશપૂર્વ ધર અને યુગપ્રધાન એવા શ્રી આર્યસુહૃન્નિ આચાર્ય પણ ત્યા પધાર્યા તેજ વખતે શ્રી સઘે તેમને માનપૂર્વક જોલાવ્યા એટલે તેઓ રથયાત્રા—મહોત્સવમા આગળ આગળ ચાલના હતા કારણ કે શુરૂ એ સન્માર્ગને બતાવનારા હોય છે હવે રથ ન્યારે રાજમંદિરના આગળ આગળ આવ્યો, ત્યારે ગવાક્ષમા બેઠેલ રાજા દૂરથી શુરૂમહારાજાને જોઈને વિચાર કરવા લાગ્યો—“ મારા મન સા

ગરને ઉદ્ધસિત કરવામા ચદ્રમા સમાન એવા આ વાયયમ સ્વામી (આચાર્ય) ક્યાય પણ મારા જોવામા આવ્યા લાગે છે, પણ તે ક્યા જોવામા આવ્યા, તેનું ખરાખર સ્મરણ થતું નથી ”

આ પ્રમાણે વિચાર કરતો રાજા મૂર્ચ્છા ખાઈ તરત પૃથ્વીપર પડ્યો એવામા ‘ અહા ! આ શું થયું ? ’ એ પ્રમાણે બોલતો પરિજનવર્ગ ત્યાં એકઠો થઈ ગયો તરત પગાથી પવન નાખતા અને ‘ અદનદ્રવનું સિવ્યન કરતા રાજા સાવધાન થયો અને જાતિસ્મરણ પામી એકદમ ઉભો થયો આચાર્ય મહારાજને જાતિસ્મરણથી પોતાના પૂર્વલવના ધર્મશુદ્ધ જાણીને આનંદ પામતો મહીપતિ વેગથી તેમને વદન કરવાને આવ્યો સ્થપર ગિરાજેલી પ્રભુની પ્રતિમાને પ્રથમ હૃદયપૂર્વક નમસ્કાર કરીને પછી શુદ્ધ મહારાજને પગે નમસ્કાર કર્યા પછી પોતાના જને હાથ જોડીને રાજા કહેવા લાગ્યો — “ હે પ્રભો ! હું અત્યારે કોણ છું, તે તમે જાણો છો કે નહિ ? ” આ સાંભળીને આચાર્ય મહારાજ પણ કહેવા લાગ્યા — “ હે રાજા ! ત્રણ ખડના સ્વામી એવા તને ઉદય પામેલા સૂર્યની જેમ અત્યારે કોણ નથી જાણતું ? શુદ્ધના માહાત્મ્યથી જેમ શુભોન્નતિ, તેમ તમારા માહાત્મ્યથી અત્યારે આ વસુધાપર ઉઘા પ્રકારના ન્યાયધર્મની વ્યવસ્થા પ્રવર્તી રહી છે ” આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજનું વચન શ્રવણ કરી ભૂપતિ ખુન કહેવા લાગ્યો — “ હે પ્રભો ! આ ભવસંબંધીની ઓળખાણ હું આપણીને પૂછતો નથી, પરંતુ હું આપની પાસે પૂર્વલવનું સ્વરૂપ જાણવાને ઇચ્છું છું ” આ ગીતે રાજાના કહેવાથી શુદ્ધ મહારાજ શ્રુતશાનનો ઉપયોગ દર્શ કહેના લાગ્યા — “ હે રાજા ! પૂર્વલવમા તું મોટો દરિદ્ર હતો એક વખતે અમારી પાસે તે અવ્યક્ત સામાયિકમત લીધું, તે પુણ્યના પ્રભાવથી અત્યારે તું સપ્રતિરાજ થયો છે ” તે પછી શુદ્ધ મહારાજે સમ્યક્ત્વના લાભનું કારણ જાણી ત્યાં સર્વ લોકની સમક્ષ રાજાનું પૂર્વલવનું સમગ્ર ચરિત્ર કહી ખતાવ્યું તે વખતે પૂર્વલવનું સ્વરૂપ સાંભળીને જેને વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થયો છે એવો વિચક્ષણ રાજા શુદ્ધને વિરૂપિ કરવા લાગ્યો — “ હે પ્રભો ! મારા ઉપર આપ પ્રસન્ન થાઓ અને અત્યારે

આ રાજ્યનો આપ સ્વીકાર કરો, કે નેથી હે સ્વામિન! આપના ઉપકારરૂપ ઋણથી હું પણ કાર્ધન મુક્ત થઈ પ્રાણીપદ પ્રથમ નિર્હેતુક ઉપકાર કરનારના બદલામાં જો સામે માણસ પ્રત્યુપકાર કરવા જાય, તો પણ પૂર્વોપકારનો કોટીભાગ જેટલો પણ બદલો વળી શકતો નથી જે પૂર્વે ઉપકાર કરે છે તે ધન્ય છે, કરેલ ઉપકારને જે જાણે તે પણ ધન્ય છે અને જે પ્રત્યુપકાર કરે છે તે પણ ધન્ય છે—આ ત્રણે પ્રકારના પુરૂષો ઉત્તમ સમજવા ” આ પ્રમાણે રાજાનું કથન સાંભળીને શુરમહારાજ કહેવા લાગ્યા —“ કૃતજ્ઞ પુરૂષોમાં મુગટ સમાન એવા હે રાજા! અમે સાવધ બાપારનો મર્વથા ત્યાગ કરેલો છે, તો રાજ્યસ પદાથી અમારે શું પ્રયોજન છે ? ” રાજાનું અસાધારણ ઔદાર્ય અને શુરમહારાજની ઉત્કૃષ્ટ નિઃસંગતા—એ બંને તે વખતે પરમ સીમાને પામ્યા “ મારે રાજ્યનું તો પ્રયોજન નથી પરંતુ હે રાજા! તું સમ્યગ્ધર્મનો આશ્રય કરીને ભરતેશની જેમ જિનેદ્રશાસનનો પ્રભાવક થા ” ત્યારપછી ગતની ધર્મજિજ્ઞાસા જાણીને શુરમહારાજ તેની આગળ મોહનો નાશ કરવાવાળી ત્યા આ પ્રમાણે ધર્મદેશના દેવા લાગ્યા —

“ આ સમારમાં ભમતા ભવ્ય પ્રાણીઓ અજામ નિર્જરાના યોગે સાત કર્મોની ઢોટાનુંકોટી સાગરોપમ જેટલી સ્થિતિને વારવાર ખપાવીને સમગ્ર સુખનો ભંડાર એવો જિનેદ્રોક્ત ધર્મ, ચિંતામણિ રત્નની જેમ પ્રાય કર્મલાઘવથીજ પ્રાપ્ત કરી શકે છે દ્રવ્યવૃક્ષ સમાન ધર્મનું સમ્યગગતે ભાવથી જો આરાધન કર્યું હોય, તો તે ભવ્ય છવોને આ લોકસંબધી અને પરલોકસંબધી મપત્તિ મેળની આપવામાં એક સાક્ષીતુલ્ય છે તે ત્રી ધર્મરત્નના મહિમાનું યથાર્થ વર્ણનજ કેમ થઈ શકે ? કારણ કે જે એક લીલામાત્રમાં પ્રાણીઓને ભુક્તિ (સાસારિક સુખ) અને મુક્તિ મને આપે છે, તે ધર્મરૂપ વૃક્ષનું, સસારસમુદ્રના કિનારા નમાન એડું તત્ત્વશ્રદ્ધાન લક્ષણવાળું જે સમ્યગ્ત્વ, તેને વીર્યકરોએ મૂળનું-ય કરેલ છે કહ્યું છે કે —

“ ધમ્પસ્સ હોઈ મૂલ, સમ્પત્ત સન્વદોસ પરિમુત્ત ।

ત પુન વિમુદ્ધદેવાઈ-સન્વસદ્દહણપરિણામો ॥૧॥

“ સર્વ દોષરહિત એવું સમ્યક્ત્વ, તે ધર્મનું મૂલ ગણાય છે અને તે શુદ્ધ દેવ, શુદ્ધ શુરૂ અને શુદ્ધ ધર્મ—એ ત્રણ તત્ત્વની સમ્યક્પ્રકારે સદ્દેશ્વા રૂપ છે એ સમ્યક્ત્વ—રત્ન વિના બીજા બધા પ્રતો સેનાપતિ વિનાની સેનાની જેમ તરતજ નાશ પામે છે અનુકૂલ પવન વિના જેમ ખેતી ફલદાયક થતી નથી, તેમ એ સમ્યક્ત્વ વિના બધી ક્રિયાઓ પ્રાય અપદ્ધાન આપનારી થાય છે એ સમ્યક્ત્વ વિના ધ્યાન એ માન હું બનિધાનજ થાય છે, તપનું મતાપ માત્રજ કળ મળે છે, સ્વાધ્યાય પણ વધ્યજ થાય છે, અભિગ્રહો ધારણ કરવા તે માત્ર એક કદાગ્રહરૂપે ગણાય છે, દાન શીલાદિની તુલના પણ પ્રશસ્ત થતી નથી અને તીર્થયાત્રા પણ વૃથાજ થાય છે આ શિવાય બીજી પણ બધી પુણ્યક્રિયાઓ નિષ્ફલ થાય છે જો ત્રણે જગત્માં ડોઈ એક વસ્તુ હોય, તો તે એક સમ્યક્ત્વજ છે રત્નાદિકના લાભ કરતા પણ એ સમ્યક્ત્વનો લાભ અધિક કહેલ છે હજી છે કે —

“ સમ્યક્ત્વરત્નાન્ન પરં હિ રત્ન, સમ્યક્ત્વમિત્રાન્ન પરં હિ મિત્રમ્ ।
સમ્યક્ત્વવર્ધોર્ન પરો હિ વધુઃ, સમ્યક્ત્વલાભાન્ન પરો હિ લાભઃ ” ॥૧॥

“ સમ્યક્ત્વરત્ન કરતા બીજું કોઈ એક રત્ન નથી, સમ્યક્ત્વ મિત્ર કરતા બીજો કોઈ પરમ મિત્ર નથી, સમ્યક્ત્વરૂપ બધું કરતા અન્ય કોઈ પરમ બધું નથી અને સમ્યક્ત્વના લાભ કરતા બીજો કોઈ અધિક લાભ નથી ”

જ્યાસુધી એ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ નથી, ત્યાસુધીજ પ્રાણી એને સસારસાગર હસ્તર છે અને ત્યાસુધીજ તીવ્ર હું ખોનો ઉદય છે તિર્યચ અને નરકગતિના દ્વારની એક અર્ગલા તે સમ્યક્ત્વજ છે અને મોક્ષસુખ તથા મનુષ્ય અને દેવતાના સુખરૂપ દ્વારની તો તે એક કુચી છે સર્વ દોષરહિત એવા સર્વજ્ઞ તે મારા દેવ, જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રી અલકૃત તે મારા શુરૂ અને ક્ષમાદિ દશ પ્રકારના ઝિનેશ્વરપ્રણીત તે ધર્મ—આવા પ્રકારના જે પરિણામ, તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે તે મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ક્ષયાદિ થવાથી અનેક

પ્રકારે હોય છે અને આવા પ્રકારના પરિણામ તે જીવને પુણ્યોદયથીજ થાય છે કહ્યું છે કે —

“ સાયિકૌપશમિક પ્રથમ તત્ત્વાહુરૌપશમિક ચ તથાઞ્ચત્ ।
સાયિક ચ નિગદતિ જિનેન્દ્રાઃ, કર્મણઃ ક્ષયશમાદિવિભેદાત્ ” ॥૧॥

“ ક્ષાયોપશમિક, ઔપશમિકને ક્ષાયિક વિગેરે, કર્મના ક્ષય ઉપશમાદિ વિલેદથી જિનવરોએ અનેક પ્રકારે તે કહેલ છે ” જે એએ પોતાની ઇદ્રિયો વશ કરી છે, જેઓ બધા જીવોપર દયાહુ છે, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ વિગેરેમા અથવા ષડ્દ્રવ્યનું સ્વરૂપ જાણવામા જેઓ નિપુણ હોય છે, સદશુભોપર જેઓ અનુરાગ કરે છે, સમુચિત કાર્યમા જેઓ પ્રેમ ધરાવે છે, દેવ ગુરૂપર જેઓ ભક્તિ રાખે છે, શકાદિ દોષથી જેઓ રહિત છે, નિરતર જેઓ શાતવૃત્તિથી વર્તે છે, સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞના શાસનની ઉન્નતિ કરવામા જેઓ માવધાન રહે છે, સવેગના રગથી જેઓ મુશોભિત છે અને જેઓ અતુર આશયવાળા હોય છે, તેવા ભાગ્યવત ભવ્ય જીવો પુણ્યયોગે મોક્ષમુખના બીજરૂપ આ સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્ત કરીને બહુ સભાગપૂર્વક પાળે છે અત્યંત શુદ્ધ પરિણામથી જેનું ચિત્ત સ્વચ્છ થઈ ગયું છે, જે શકાદિ દોષથી રહિત છે, વિષય સુખમા જે વિરક્ત હોય છે અને જિનેન્દ્રવર ભગવતે જે કહેલ છે તેજ સત્ય છે એમ જે માને છે, તેના હૃદયમા આ અનુપમ બોધિ પ્રગટે છે ”

એવા અવસરમા અતુરશિરોમણિ એવા સમ્રાટ રાજા ગુરૂ મહારાજને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે વિવ્રમિ કરવા લાગ્યો — “હે પ્રભો! મુરાસુર સમુદાયથી અશ્વોષ્ય અને પ્રશસ્ત કરતા પણ પ્રશસ્ત એવું આ સમ્યક્ત્વ પૂર્વે ક્યા પુણ્યવત પ્રાણીએ પાળ્યું હતું ? અને તે સમ્યક્ત્વ પાલનથી, જગત્મા સર્વ કરતા શ્રેષ્ઠ અને બને લોકમા ઉદય આપવાવાળી એવી ક્ષણપ્રાપ્તિ જેને થઈ હતી ? ” આ પ્રમાણે રાજાના વચન સાંભળીને ક્ષીરાશ્રવાદિ લન્ધિયોના ભસાર એવા આચાર્ય મહારાજ કહેવા લાગ્યા — “હે રાજા! સમ્યક્ત્વ દર્શન

પામ્યા શિવાય કોઈ પ્રાણીઓ મોક્ષે ગયા નથી, જતા નથી અને જશે પણ નહિ. મતથી સ્થાપિત થઈને પ્રાણી કદાચિત્ મોક્ષગામી થઈ શકે, પણ સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થઈને સચમ પાલતા પણ તે નિર્વાણપદ પામી શકતો નથી કહ્યું છે કે —

“મદ્વેણ ચરિતાઓ, મુદ્ધકર દંડણ ગહેઅન્વ।

સિજ્ઞતિ ચરણરહિઆ, દસણરહિઆ ન સિજ્ઞતિ” ॥ ૧ ॥

“ચારિત્રથી બ્રહ્મ થતા પણ સમ્યક્ત્વનું સારી રીતે રક્ષણ કરવું, કારણ કે ચારિત્ર રહિત છતાં ભવ્ય જીવો સિદ્ધિ પામે છે, પણ દર્શન રહિત છતાં સિદ્ધ થતા નથી.” જે કાંઈ શ્રેષ્ઠ સંપત્તિ ભોવામાં આવે છે અને પ્રાણીઓ જે કાંઈ અદ્ભુત પદ મેળવે છે, તે પણ સમ્યક્ત્વનું જ ફળ છે તથાપિ હે રાજન્! જગત્માં એક અદ્ભુત અને સમ્યક્ત્વના ફળને સ્પષ્ટ દર્શાવનાર અર્હદ્વામ શેઠનું કદાત છે, તે સાંભળ —

આ ભરતક્ષેત્રમાં સ્વર્ગના પ્રદેશતુલ્ય, ન્યા ઘણાં ઠાંતારો વિલાસ કરી રહ્યા છે, સજ્જનોને આનંદ આપનાર એવી રાત્રી બાવન સ્થા ન્યા આલી રહી છે અને સ્વર્ગના એક પ્રદેશ સમાન મગધ નામનો દેશ છે ત્યાં સમગ્ર લક્ષ્મીના ધામરૂપ અને જગદ્ગુરૂ શ્રી વીરપરમાત્માના અરણ્યકમળના રજ પુજ્ય પવિત્ર થયેલ એવું રાજ ગૃહ નામે નગર છે ન્યા માણસો સારા આશયવાળા છે, જેઓ નિહંતુક ઉપકારીપણ તથા વિવેકમાં કલહ સળી ઉપમાને લાગે છે, અને પરસ્પરીઓ સાથે સમાગમ તથા અસત્યપ્રિયતાને જેઓ સેવતા નથી, તેમજ તેઓ જિનેન્દ્રની મર્યાદાનો—તેમના માર્ગનો ત્યાગ પણ કદી કરતા નથી. જે નગરમાં સત્પાત્રદાનના સૌભાગ્યને અર્હીજ સાક્ષાત્ દર્શાવ નાર અને સદા દેવતાઈ લોગનો ઉપલોગ લેનાર એવો શ્રી શાલિભદ્ર શેઠ હતો, તેમજ ન્યા યૌવન અવસ્થામાં પણ મધુરભાષિણી આઠ પ્રિયાઓને ત્યાગીને નવ પ્રહ્લ્લગુપ્તિનો આશ્રય કરનાર એવા ભાગ્યવત ધન્ય મુનિ હતા. સતીઓમાં શિરોમણિ, સમ્યક્ત્વરૂપ મુવર્ણના એક નમુનારૂપ

અને શુભોદી ત્રણે જગતની સ્ત્રીઓમા સુગટ સમાન એવી સુલસા નામે સતી ન્યા નિવાસ કરતી હતી તે દેશમા શુદ્ધ સમ્યક્ત્વરૂપ સુવર્ણની વર્ણિકાના એક કસોટી પાષણ સમાન અને વિનયની જેમ શુભવૃદ્ધિની ભૂમિકારૂપ એવો શ્રી શ્રેણિકરાજ રાજ્ય કરતો હતો. જેણે શ્રી વીરના ચરણકમળની રજને પોતાના ભાલમા તિલકરૂપે સ્થાપી હતી, જેનો પ્રભાવ વિસ્તૃત હતો અને સમગ્ર યત્રુઓને જેણે દામ બનાવી દીધા હતા, તેમજ જે શ્રીમાન્ આ ભરતક્ષેત્રમા આવતી ઉત્સર્પિણીમા સુવર્ણસમાન ક્રાંતિવાળા એવા પદ્મનાભ નામે પ્રથમ તીર્થંકર થવાના છે, તેને જાણે સાક્ષાત્ દેવી વસુધાપર આવી હોય એવી, પ્રશસ્તશુભોદી ઉત્કૃષ્ટ, પ્રેમવતી અને સતી-એવી ચિદ્વજ્રા નામે પ્રિયા હતી. જેના અભિમાનરહિત એવા મનરૂપ માનસમરનો, શ્રી દેવ અને શુકની અનુપમ ભક્તિરૂપ હ્રીએ સદાને માટે આશ્રય કર્યો હતો. સાક્ષાત્ બૃહસ્પતિ જેવો, રાજ્યધુરાને વહન કરનાર તથા પવિત્ર એવો અભયકુમાર નામનો તે રાજાને મત્રી હતો જે બંને વખત આવશ્યક ક્રિયા કરતો હતો. લોકોની સર્વ આપત્તિઓને જે દૂર કરતો હતો, ત્રણે કાલ જિનપૂજામા જે માવધાન હતો અને જે પોતે એક પરમ શ્રાવક હતો, જે પ્રાય સર્વ પર્વમા પૌષધ કરતો હતો અને જેણે સર્વમા શ્રેષ્ઠ ‘મન્મથજૈન’ (શરીરના રામેરામમા જૈનત્વથી રંગાયેલ) એવો ઇન્કાબ મેળવ્યો હતો. તેજ નગ રમા જિનધર્મનો પ્રભાવક, અત્યંત ઉત્કટ એવા મિથ્યાત્વરૂપ અધ કારનો નાશ કરવામા ભાસ્કરમમાન, પોતાના ભુજમળથી ઉપાર્જન કરેલ એવા અનેક કોટિદ્રવ્યનો મન્માર્ગે વ્યય કરવાથી ઉત્તવલ થયેલ અને મમ્યકૃદિ છવોમા વધારે પ્રગિદ્ધ થયેલ એવો શ્રીમાન્ અહર્-દ્વાસનામે શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તેને મિત્રશ્રી, ચ દશ્રી, વિજયશ્રી, નાગશ્રી, પદ્મલતા, સ્વર્ણલતા, વિદ્યુદ્ધતા અને કુદલતા, એ નામની જાણે દેહધારી અષ્ટસિદ્ધિયો હોય એવી આઠ સ્ત્રીઓ હતી, તેમા પ્રથમની સાત સમ્યક્ત્વરૂપ સુચોલિત રગમહપમા એક વાટિકાતુલ્ય હતી અને કુદલતા મિથ્યાત્વમા મોહિત હતી અતિયા

રરહિત જુહાચારને પાળના, ગુણોને ધારણ કરતા અને તે કમનીય કાતા
ઓની સાથે લોગલોગવતા અહ્દ્દાસચેક લક્ષ્મીને સફળ કરવા લાગ્યો
કેટલાક પ્રાણીઓને પુણ્યથી લભ્ય આ મનુષ્યલવ અવકેશી (પુણ્ય
ફળ રહિત) વૃક્ષતુ-ય હોય છે, કેટલાકને વિષવૃક્ષસમાન છે અને
કેટલાકને કપવૃક્ષસમાન પણ થાય છે કોઈક પુરુષને લક્ષ્મી આળવૃક્ષ
તુ ૧ હોય છે, કોઈને જાતિવૃક્ષસમાન છે, કોઈને કદલીવૃક્ષ સમાન અને
કોઈને આમ્રતરૂસકથ હોય ॥ કહ્યું છે કે —

“ કાચિદ્વાલકવન્મહીતલગતા મૂલચિઢદાકારણ,
દ્રવ્યોપાર્જનપુષ્પિતાઽપિ વિફલા કાચિત્ જાતિપ્રમા ।
કાચિત્ શ્રી' કદલીવ ભોગસુખગા સત્પુણ્યવીજોજ્જિતા,
સર્વાંગ સુખગા રસાલલતિકાવત્ કસ્ય સપત્યતે ” ॥ ૧ ॥

“ કોઈક લક્ષ્મી, આલવૃક્ષની જેમ પૃથ્વીતલમા જઈને સમૂળ
નાથતુ કારણ થાય છે, કોઈક જાતિતરૂની માફક દ્રવ્યોપાર્જનથી
તેને પ્રકુલિત કરતા પણ વિફલ નીવડે છે, કોઈક કદલીની જેમ માત્ર
લોગસુખથીજ સારી લાગે છે, પરંતુ સત્પુણ્યના બીજથી તે રહિત
હોય છે અને કોઈક તો આમ્રવતાની જેમ સર્વાંગે મુદર હોય છે,
એવી લક્ષ્મી તો કોઈ લાભ્યશાળીને પ્રાપ્ત થાય ॥ ”

હવે એવા અવસરમા સર્વ દેવતાઓના મસ્તકપર જેમના
ચરણ મુગટસમાન ચોલે છે, ત્રિજગજ્જનના અશીષ્ટ પૂરવામાં જે
કપવૃક્ષસમાન છે અને મહર્ષિઓની શ્રેણીથી પરવરેલા એવા ચરમ
તીર્થપર સર્વજ્ઞ શ્રી વીરપરમાત્મા વૈભારપર્વતપર સમોસર્થા તે વ
ખને આકાશમા દેવદુહુલિનો ગભીર અને મધુર નાદ સાલગીને તે
મજ્જ અન્યોન્ય વિરૂદ્ધ પ્રાણીઓનો પણ રનેહપૂર્વક થતો સગમ
જોઈને હવાનપાલક મનમા આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો —
“ અહા ! આ કોઈ એવી અદ્ભુત રચના છે, કે જે મને
અન્યારે હર્ષવિહ્વલ બનાવી મૂકે છે ” આ પ્રમાણે વિચારમા
ને વિચારમા આગળ આગળ ચાલ્યો જાય છે, એટલામા વિ

સ્મયયુક્ત મનથી, ત્રણ ભુવનની અદ્ભુત રાજ્યકીર્તિને સૂચવનારા ત્રણ છત્ર, ઉત્ત્ત્વલ અને ચચલ એવા ચામરોની શ્રેણી, વિવિધ વર્ણની નાની નાની ધ્વજો સહિત ઇંદ્રધ્વજ, મણી, સ્વર્ણ અને રમતમય ત્રણ વપ્ર (કિર્ણ), પાદપીઠ સહિત અને સ્ફટિકરત્નમય એવું સિંહામન, મુરસુરની વિચિત્ર એવી વિમાનશ્રેણીયુક્ત તથા સમગ્ર વિશ્વના તાપને તરત દૂર કરનાર એવો ચૈત્યવૃક્ષ, વિકસ્વર ચંદ્રના જેવા મુખવાળી દેવાગનાઓ, સર્વઋતુના કૃણ અને પુષ્પોથી અભિરામ તથા જ્યાં અનેક વૃક્ષોની શ્રેણીઓ ભગવાનને નમસ્કાર કરતી દેખાય છે એવો બગીચો, બાણે નિર્વાણ સ્થાનપર જવાની નિશ્રેણી હોય એવી તથા વિશેષ રચનાથી યુક્ત એવી સોપાન રચના—આવા પ્રકારની સમૃદ્ધિસ પદ્મ તથા ત્રણે લોકમાં અતિશ્રેષ્ઠ તથા પવિત્ર ચરિત્રયુક્ત, દેવોના પણ દેવ, ઇંદ્રોને વધ, જગતને પાવન કરતા એવા તથા સર્વત અસાધારણ અને મહોદયવાળી લક્ષ્મીથી શોભાયમાન એવા શ્રી વર્દમાનસ્વામીને તેણે જોયા જોતાજ તેના મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર આવ્યો કે —“ વિરોધી પ્રાણીઓનો સ્નેહપૂર્વક સમાગમ જે મારા જોવામાં આવ્યો, તે આ મહાત્માનોજ પ્રભાવ છે કહ્યું છે કે —

“ સારંગી સિંહશાવ સ્પૃશતિ સુતધિયા નદિની વ્યાગ્રપોત,
માર્જારી હસવાલં પ્રણયપરવશા કેરિકાતા મુજગમ્ ।
વૈરાળ્યાજન્મજાતાન્યપિ મલિતમદા જંતવોઽન્યે ત્યજ્યન્તિ,
થિત્વા સામ્યૈઋદ્ધં પ્રશમિતકલુષં શ્રીજિન ક્ષીણમોદમ્” ॥૧॥

“ જેમણે પાપને શાત કર્યા છે, મોહને ક્ષીણ કર્યો છે અને એક સમતામાં જે લીન છે એવા શ્રી જિનેશ્વર ભગવતનો આશ્રય લઈ ને જન્મથી સ્વાભાવિક વૈરને પણ પ્રાણીઓ મદ સહિત થઈ આ પ્રમાણે તણ દે છે પોતાના બાલકની ધારણાથી હરણ સિંહના બચ્ચાનો સ્પર્શ કરે છે, ગાય પણ તેવીજ રીતે વાઘના બચ્ચાને ચાટવા જાય છે, પ્રેમવશ થયેલી બિલાડી હસના બાલને અડકે છે અને પ્રે

માળ મયૂરી બુજગને રમાડે છે ” હવે આ હૃદયને આનંદ આપનાર શ્રીજિનેદ્રના આગમન વિગેરેની હકીકત, રાજાને નિવેદન કરી હું કૃતકૃત્ય થાઉં ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે ચતુર વનપાલકે હાથમા પુષ્પો અને ફળો લઈ રાજસલામા જઈને જિનેશ્વરના આગમનની ખબર રાજાને નિવેદન કરી કાનમા અમૃતનુ સિચન કરનાર એવું તેણે વચન સાલગીને રાજાએ પોતાના એક મુગટ શિવાય બીજા બધા અલકારો શરીરપરથી ઉતારી તે વનપાલને બક્ષીસ કરી દીધા પછી ચતુરગિણી સેનાસહિત યઈને વિશાલ વસુધાને પણ સદીર્ઘ્વ બનાવતો એવો તે રાજેન્દ્ર આવા પ્રકારના આડબરથી બાવ પૂર્વક પ્રભુને નમસ્કાર કરવાને ચાલ્યો તે વખતે પોતાના સ્વામી પાસેથી પ્રસન્નતા જેમણે મેળવી છે, બખરથી જેમના શરીર સજ્જ છે અને હાથમા જેમણે વિચિત્ર પ્રકારના શસ્ત્રો શામેલ છે, એવા પદ્ધતિઓ આગળ આગળ ચાલવા લાગ્યા તે પછી જેમણે શત્રુઓને ખડિત કર્યા છે અને પાંચ વર્ષની પતાકાઓથી જે મહિત છે, પર્વતના જેવા ઉંચા શરીરવાળા અને સારી કાતિવાળા એવા હાથીઓ ચાલવા લાગ્યા ત્યારબાદ વેગથી ઉદ્ધત બનેલા અને સ્વચ્છંદ હેધાશ્વ (હુણહુણટ) ના પડધાથી આકાશ અને પૃથ્વીને એક શબ્દમય કરી મૂકતા એવા અર્ધે ચાલવા લાગ્યા અનંતર જાણે જયલક્ષ્મીના એક મનોરથ હોય એવા અને પોતાના ચક્ર સમુદાયના ચીત્કારથી દિશાઓને જેમણે વાચાવ બનાવી દીધી છે એવા રથો ચાલવા લાગ્યા પાલખીઓમા સુખે બેઠેની એવી ચિલ્લણાદિક મહારાણીઓ પણ જાણે વીરના વદનને માટે અતિ ઉત્સુક થઈ હોય એમ આગળ આગળ જવા લાગી નાના પ્રકારના વાણીઓના અવાજથી તથા બદીજનોના જયજ્યારવથી તે વખતે કાને પડેલું પણ કંઈ કોઈના સાલજવામા આવતું નહિ તે અવસરે ચતુરશિરોમણિ અને આનંદથી ઉદભવેલ રોમાચયુક્ત એવો અર્ધદ્વાસ શેઠ પણ પોતાની સર્વસમૃદ્ધિના આડબરથી પ્રભુને વદન કરવાને ચાલ્યો પછી શ્રેણિક રાજા ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરીને બહુ ભક્તિથી બળ્યોના ભયને હરણ કરનારા એવા

શ્રી જિનેશ્વરની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો — “ હે નાથ ! હે સદ્ધર્મજ્ઞાધવ ! હે ત્રિભુવનાધિપતે ! હે રાજાઓને પૂજ્ય ! આજે અત્યારે આપના ચરણકમળના વદનથી મારો નરભવ સફલ થયો હે દેવ ! નવા નવા અદ્ભુત ભાવથી જેઓ તમારા ચરણની સેવાના કરવાવાળા છે, તેઓજ આ પૃથ્વીપર ધન્ય છે બીજા પ્રાણીઓ તો પરમ મુવર્ણસમાન દેહથી વસુધાને ભારમૂત જેવા છે, એમ હું માનું છું ” આ પ્રમાણે જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરીને ભાસ્કર સમાન દેહીપ્યમાન શ્રેણિકરાજા પોતાને યથોચિત સ્થાને બેઠા ધર્મથી ભાવિત અને શ્રેષ્ઠીઓમા વૃષભ સમાન એવા અર્હંદાસ વિગેરે પત્નિ આ નદદાયક જિનેશ્વરને નમીને યથાક્રમે બેઠા પછી કર્ણમા અમૃત સિંચનાર અને પાત્રીશ શુણ્ણથી ઉદાર એવી વાણીથી વીર ભગવાન આ પ્રમાણે દેશના દેવા લાગ્યા — “ આ અસાર સસારમા મરૂખમિમા કંપવૃક્ષની જેમ ધણા ભાગ્ય એકાદ થાય, ત્યારે પ્રાણીઓ ધર્મ પ્રાપ્ત કરી શકે છે તેની ઉત્પત્તિને નાટે વસુધાપીઠસમાન મનુષ્યજન્મ હર્લભ ગણાય છે, તેમા પણ વૃક્ષનું મૂળ કારણ જેમ બીજા, તેમ કાદ્યા માણસોએ ધર્મરૂપ વૃક્ષનું મૂળ કારણ સમ્યક્ત્વ કહેલ છે, મુસાધુ એવા શુરોના સમાગમ થવો એ બહુધા અનુદ્ભવ પવન સમાન છે હૃદય નિર્મલ વિવેકની જાગૃતિ એ વિશાલ ક્યારા તુલ્ય છે, શુદ્ધ મમ્યક્ત્વ એ તેના વિનારનું મુખ્ય કારણ છે, અર્થાત્ મૂળ છે, તત્વાતત્વનો વિચાર એ તેનો મનોહર સ્કંધ (થડ) છે, દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એ ચાર તેની મુખ્ય શાખાઓ છે અને સમતા, મૃદુતા વિગેરે પ્રશાખાઓ પ્રસિદ્ધ છે, વિવિધ કળાઓ સહિત મમસ્ત લક્ષ્મીની લીલાઓ તે એના પદ્મવો છે, મનુષ્ય અને દેવતાઈ સુખની સપ્તિઓ તે એના રમણીય પુષ્પો છે અને શુક્લધ્યાનરૂપ સતુના ઉદ્ધામથી પરિપકવ થયેલ સિદ્ધિસુખરૂપ તેનું ફળ છે, જેનો આસ્વાદન કરતા કદી ક્લેશનો લેશ પણ ન થાય પૂર્વ પુણ્યના યોગથી આવા પ્રકારનો ધર્મ કંપવૃક્ષ પ્રાપ્ત થતા પણ જળસિંચન વિના તે ક્ષણે ક્ષણે ક્ષીણ થઈ જાય છે શ્રી જિનેશ્વરની અર્ચના તેજ તેનું જળ

સિચન કહેલ છે માટે હરેક પ્રાણીએ તે પૂજન વિધિમા અતિશય આદર કરવો જે માણસ સ્વપ્ન સમયમા શિવરૂપ કૃણની આહવા કરે છે, તેણે પ્રભુની ચતુર્પૂર્વક ત્રિકાલ પૂજા કરવી જોઈએ જે નિર્દોષ એવા જિનેદ્ર ભગવતની ત્રિકાલ પૂજા કરે છે, તે પ્રાણી ત્રીજા ભવમા અથવા સાત આઠ ભવમા સિદ્ધિ પામે છે આ પૂજા વિવેક પૂર્વક જો સ્વપ્ન કરી હોય, છતાં અવમરની મેઘવૃષ્ટિની જેમ લોકોને તે મહા કૃણ આપે છે કહ્યું છે કે —

“ જિનપૂજન જનાના, જનયત્યેકમપિ સપદ. સરુલા. ।

જલમિવ જલદરિમુક્ત, કાલ શસ્યશ્રિયો નિત્વિલા ॥૨॥

“ એકવાર કરેલ જિનપૂજન પણ માણસોને સમસ્ત પ્રકારની સપત્તિઓ આપે છે કારણ કે વળનપર વરસાદનું પાણી સમગ્ર ધાન્ય સમૃદ્ધિને નીપજાવે છે ” એ પૂજાજ કર કર્મરૂપ વૃક્ષોના બીજોળાને મૂળથી ઉખેડી નાખવા સમર્થ છે, જગતના તમામ જૈનધર્મી તે મૂળ કારણ છે અને સસારસમુદ્રમા તે એતુસમાન છે વધારે શું કહીએ ? અરિહંતની પૂજા વિનુષ પુરૂષોએ આઠ પ્રકારની કહી કે અને તે તે કૃણની સાક્ષાત્ પ્રાપ્તિને માટે તે માહાત્મ્યયુક્ત છે કહ્યું છે કે —

“ પુષ્પાત્પૂજ્યપદં જલાદિમલતા સદ્ધૂપધૂતાદ્ દ્વિપ—

દ્વદ્વંસવિધિસ્તમોપહનન દીપાદ્ ઘૃતાત્ સ્નિગ્ધતા ।

ક્ષમ વાસતપાત્રતઃ સુરાભિશ્ચ વાસાત્ફલાદ્રૂપતા,

નૃણાં પૂજનમષ્ટધા જિનપતેરૌચિત્યલભ્ય ફલમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ પ્રાણી, પુષ્પથી જિનપતિની પૂજા કરતા પૂજ્યપદવી પ્રાપ્ત કરે છે, જળથી વિમળતા, સદ્ધૂપના ધૂમથી આતર શુભોના ધ્વસને, દીપથી આતર તમનો નાશ, ઘૃતથી સ્નિગ્ધતા, અક્ષતપાત્રથી હ્રદયતા, વાસકોષથી સુરભિતા, અને કૃણથી રૂપતા—આ પ્રમાણે અષ્ટપ્રકારની પૂજાથી પૂજક તે તે વસ્તુને ઉચિત કૃણ મેળવી શકે છે સંક્ષેપથી દ્રવ્ય અને ભાવ—એવા બે પ્રકારે પૂજા થઈ શકે છે દ્રવ્યથી

તેના અનેક લેહો છે અને લાવથી તો અનતા લેહો દે દ્રવ્ય-
બાથી ઉત્કૃષ્ટ અચ્યુત દેવલોક સુધીનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને જ્ઞા-
પૂજનનું ઉત્કૃષ્ટ ફળ તો અતર્કુહર્ત્તમા મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે
કહ્યું છે કે —

“લક્ષ્મીસ દમ્ભથય, આરાહિય જાડ અચ્ચુય જાવ ।

ભાવત્યણ પાવડ, અતમુહૂત્તેણ નિવ્વાણ ” ॥ ૧ ॥

“દ્રવ્યપૂજા કરતા પ્રાણી ઉત્કૃષ્ટ બારમા દેવલોક સુધીની
સપત્તિ પામે અને લાવપૂજાથી અતર્કુહર્ત્તમા નિર્વાણ પામે છે ”

આ પ્રમાણે પ્રભુની દેશના સાલગીને અને મનમા લગ્ન કરીને
અનેક લાભ પ્રાણીઓએ દેવપૂજનનું મત અગીકાર કર્યું તે જાણે
સુધાસમાન જગદ્ગુરૂની વાણીને પ્રમાણ કરીને કાર્યદુશળ, વિવેક-
થયેલા રામાચયુક્ત, આસ્તિકશિરોમણિ અને ચતુર્ગુણેન્દ્રિય-
અર્હદાસશેઠ અજલિ ભેડી પ્રણામ કરીને પ્રભુને આ પ્રમાણે વિનંતિ
કરવા લાગ્યો — “હે ત્રણ લોકના નાથ ! વિશુદ્ધ લક્ષ્મીપૂર્વક કરી
ત્રણે કાલ જિનેદ્રની પૂજા કરવી, તેમા પણ ચતુર્મુખી શુભ પૂજા
પર્વના દિવસોમા તો નગરમા સમગ્ર જિનપ્રતિમાનેન્દ્રિય અર્પણ
કરવી, તથા આતુર્ભાસિક અને વાર્ષિક વિગેરે પ્રવિદ્ધ રીતે પૂજા
પોતાના કુટુંબસહિત મહોત્સવોપૂર્વક શુદ્ધ ભુદિવી આશ્રિત
કરવો, તેમજ પોતાના ધરચૈત્યમા વિધિપૂર્વક અર્ચના કરીને સુખ
જિનાલયો જુહારવા અને જહ્નુચૈત્યે રાત્રે મગીત ગાવું દેવદાસ ।
આપના પ્રસાદથી એ ગીતે મારો નિશ્ચય નિગદ્ય મિત્ર કે મિત્ર ”
તે વળતે વીરપરમાત્માએ પ્રશ્નસાપૂર્વક કહ્યું કે — “હે શાસ્ત્ર !
મતમા સ્થિર ચિત્તવાળો થયે ”

ત્યારપછી વિધિપૂર્વક જિનેશ્વર પ્રભુને નમસ્કાર કરીને અ-
જલિ ભેડી શ્રેણિકરાજાએ આ પ્રમાણે વિનંતિ કરીને પ્રણામ કર્યો ।
ધર્મનું સર્વસ્વ અને સર્વોત્કૃષ્ટ સુખને આપનાર નિશ્ચયનું અચ્યુત
મને કાંઈક વિસ્તારથી કહો ” આ પ્રમાણે શ્રીપદની વિનંતિથી ઉદ્ધો

વિગેરેની બાર પર્ષદા સમક્ષ દેવાન દાના ન દન વીરલગવાન આ પ્ર
માણે કહેવા લાગ્યા —સર્વ જિનલગવતોએ ધર્મનું આદિ સાધન
સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે અને તે અનેક પ્રકારનું છે કહ્યું છે કે —

“પગવિહ દુવિહ તિવિહ, ચઝહા પંચવિહ ટસવિહ સમ્મ ।

પગવિહ તત્તરૂઈ, નિસ્સમ્મવણસઓ મવે દુવિહ ” ॥ ૧ ॥

સ્વરૂપં સ્વઓવસમિય, ઉવસમિય રૂપ તિહા નેય ।

સ્વરૂપાસાસણજુઅ, ચઝહા વેઅગજુઅ ચ પચવિહ ” ॥ ૨ ॥

“ એક પ્રકાર, બે પ્રકાર, ત્રણ પ્રકાર, ચાર પ્રકાર, પાંચ પ્રકાર,
અને દશ પ્રકાર—એવા સમ્યક્ત્વના અનેક ભેદો કહેલા છે તેમા ત
ત્વપર રૂચિ તે એકવિધ સમ્યક્ત્વ, સ્વાભાવિક યા ઉપદેશથી પ્રગટે
તે દ્વિવિધ, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક અને ઔપશમિક—એ ત્રિવિધ, ક્ષા
યિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔપશમિક અને સાસાદન—એ ચતુર્વિધ, અને
તે સાથે વેદક, મેળવવાથી તે પચવિધ થાય છે આભિગ્રહિક ભે
દોથી મિથ્યાત્વ પાંચ પ્રકારે કહેલ છે તેમજ અધર્મમા ધર્મસંજ્ઞા
વિગેરે ભેદોથી મિથ્યાત્વ દશ પ્રકારનું છે સંસારના મૂલ ધીજરૂપ
એ મિથ્યાત્વના, સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ ઇચ્છનારા સુરૂપ પુરૂષે કરવું, કરા
વું અને અતુભોદવું—એ ત્રણ પ્રકારને મન, વચન અને કાયાથી
તણ દેવા બેઠાં છે કહ્યું છે કે —

“તા મિચ્છત્ત મગ્ગુદ્ધિકારણ સવ્વહા વિવજ્ઞિજ્ઞા ।

ત પુણ સમપમિહિયં, જેગહા દુસ્કતરચીઅ ” ॥ ૧ ॥

“મિથ્યાત્વ ભવવૃદ્ધિનું કારણ હોવાથી તેનો સર્વથા ત્યાગ કરવો
બેઠાં શાસ્ત્રમા એમ કહ્યું છે કે, તે મિથ્યાત્વ—અનેક પ્રકારના દુ બ
રૂપ વૃક્ષનું ધીજ છે ” તેમજ—‘હે ભગવન્’ કેટલા પ્રકારના મિથ્યાત્વ
કહ્યા છે ? ’ ‘ હે ગૌતમ ! દશ પ્રકારના, તે આ પ્રમાણે—અધર્મ
મા ધર્મસંજ્ઞા, ધર્મમા અધર્મસંજ્ઞા, ઉન્માર્ગમા સન્માર્ગસંજ્ઞા, મા
ર્ગમા ઉન્માર્ગસંજ્ઞા, અણુવમા અણુવસંજ્ઞા, અણુવમા અણુવમસંજ્ઞા, અ

સાધુમા સાધુસજ્ઞા, સાધુમા અસાધુસજ્ઞા, ઉત્સૂત્રમા સૂત્રસજ્ઞા અને સૂત્રમા ઉત્સૂત્રસજ્ઞા તેજ પાત્ર પ્રકારે મિથ્યાત્વ આ પ્રમાણે છે --

“આમિગદિય અળમિગદિય, તદ અમિનિવેસિજ ચેવ ।

સસદ્યમણામોગ, મિચ્છત્ત પચહા મણિજ ” ॥ ૧ ॥

“ આલિગ્રહિક, અનલિગ્રહિક, અલિનિવેશિક, સાશયિક અને અનાલોગ--એ પાત્ર પ્રકારે મિથ્યાત્વ કહેલ છે ” દેવપૂજા, તપ, દાન અને શીલ વિગેરે જો સમ્યક્ત્વ સાથે આચરેલા હોય, તોજ તે માણુ-સોને યથાર્થરીતે ફળદાયક થાય છે કહ્યું છે કે --

“દાનાનિ શીલાનિ તપાસિ પૂજા, સત્તીર્થયાત્રા મવરા દયા ચ ।

સુશ્રાવકત્વ વ્રતધારણ ચ, સમ્યક્ત્વમૂલાનિ મહાફલાનિ” ॥ ૧ ॥

“ દાન, શીલ, તપ, સત્તીર્થયાત્રા, શ્રેષ્ઠદયા, સુશ્રાવકપણ અને વ્રતધારણ વિગેરે જો સમ્યક્ત્વ મૂળપૂર્વક હોય, તો મહાફળ આપવા વાળા થાય છે ” શકારહિત આઠ આચારથી જેનું અત કરણુ પવિત્ર થયેલું છે, તેજ સજ્જનોમા સમ્યક્દષ્ટિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થાય છે જેમ જેમ જિનેશ્વર અને સદ્ગુરૂની ભાવપૂર્વક ભક્તિ થાય છે, તેમ તેમ સમ્યક્ત્વની નિર્મલતા વધતી જાય છે પાત્ર અતિચારને વર્જવાથી જેનું સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ થયેલું છે, તે ભવોભવ અધિક અધિક મુખને પામે છે, અને તે જિનેદ્રપદ, ચકવર્ત્તિપદ, ઈદ્રપદ, મોહુ રાજ્યપદ અને છેવટે શિવપદ પણ પ્રાપ્ત કરી શકે છે ”

આ પ્રમાણે તત્ત્વનો પ્રકાશ કરવામા દીપિકાસમાન એવી જિનેશ્વરની દેશના સાલણીને મિથ્યાત્વ અધકારનો ધ્વસ થવાથી જેનું હૃદય વિશુદ્ધ થયું છે એવા શ્રેણિક રાજાએ ક્ષપકશ્રેણીપર આરૂઢ થઈને સાત પ્રકૃતિનો ક્ષય કરી ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વને દૃઢ કર્યું તે વખતે અહર્દામ શેઠ પણ દીપક સમ્યક્ત્વને નિર્મળ કરી જગ દ્વગુરૂને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે વિજ્ઞાપિ કરવા લાગ્યો --“ હે નાથ ! ઔપશમિક વિગેરે સમ્યક્ત્વોનું ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપ કૃપા

કરીને મને સમજાવો ” આ પ્રમાણે તેની વિસમિતિ ભગવત પુન તેની આગળ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા —“ જ્યા પ્રદેશથી પણ મિ થ્યાત્વના દળિયા વેદવામા નથી આવતા તે ઔપશ્યમિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, અને તે પ્રસન્ન (કચરો નીચે બેસી ગયેલ નિર્મળ) જળસમાન હોય છે હે શ્રેષ્ઠિન્ ! જ્યા મિથ્યાત્વના દળિયા પ્રદેશથી વેદવામા આવે છે, તે ક્ષાયોપશ્યમિક સમ્યક્ત્વ કહેલ છે, તે કઈક કલુષિત નીર સમાન હોય છે મિથ્યાત્વના ત્રણે પુજનો ક્ષય થતા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થાય છે, તે સર્વથા શુદ્ધ પાણીના પૂર સ માન હોય છે સમ્યક્ત્વથી પતિત થતા અને મિથ્યાત્વને નહિ પ્રાપ્ત થયેલ એવા પ્રાણીને સાસાદન સમ્યક્ત્વ હોય છે, તે વમન થતા અન્નના અનુભવસમાન છે જ્યા સમ્યક્ત્વને અતુરસ ઉત્કર્ષથી વેદવામા આવે, અર્થાત્ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ જે સમયે થવાનું છે તેના પૂર્વ સમયમા જે સપૂર્ણ સમ્યક્ત્વમોહનીના ફલ વેદવામા આવે તે વેદક સમ્યક્ત્વ કહેલ છે બીજા જીવોનું સમ્યક્ત્વ જેનાથી સતેજ થાય, તે દીપક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે સાસાદન અને ઔપશ્યમિક સમ્યક્ત્વ જીવોને આખા સસારમા માત્ર પાચ વારજ પ્રાપ્ત થાય છે, ક્ષાયોપશ્યમિક અન્ન ખ્યાત વાર પ્રાપ્ત થાય છે અને ક્ષાયિક તથા વેદક આખા સસારમા એકજ વાર પ્રાપ્ત થાય છે છેવટના બે સમ્યક્ત્વ એટલે ક્ષાયિક અને વેદક શિવાય બીજા સમ્યક્ત્વો પ્રતિપાતી અને શાન્તિ પામી જાય છે ક્ષાયોપશ્યમિક અને ઔપશ્યમિક સમ્યક્ત્વમા એટલોજ તફાવત છે કે—ઔપશ્યમિક સમ્યક્ત્વી પ્રદેશથી મિથ્યાત્વને ન વેદે અને ક્ષાયોપશ્યમિકવાળો પ્રદેશથી મિથ્યાત્વ વેદે ક્ષાયોપશ્ય મિક કલુષિત જળસમાન, ઔપશ્યમિક પ્રસન્ન જળસમાન અને ક્ષાયિક નિર્મલ જળ સદૃશ હોય છે ઉત્કૃષ્ટ અને જઘન્યથી મિથસ મ્યક્ત્વ તેમજ બીજા સર્વે અતર્ફુર્ત્ત સુધી રહે છે, ઔપશ્યમિક પાચ વાર અને ક્ષાયોપશ્યમિક અન્ન ખ્યાત વાર પ્રાપ્ત થાય છે ”

આ પ્રમાણે સાલગીને અર્હદાસશેઠે પ્રભુ આગળ એવો અભિ પ્રહ લીધો કે —“ જિન અને જિનમતમા રહેલા શિવાય અન્યને હું

નમવાનો નથી ■ પછી શાસનનો ઉદ્યોત કરવામા સાવધાન એવા શ્રેણિકરાજા વિગેરે સર્વે પ્રભુને નમસ્કાર કરીને આનંદસહિત પોત પોતાને સ્થાને ગયા સર્વ આતરિક શત્રુઓને ત્રાસ આપનાર અને સૂર્યની જેમ ઉદ્યોત કરવાવાળા એવા શ્રી ચરમ તીર્થંકર પણ વસુધાને પાવન કરતા શુભ પ્રદેશવાળા બીજા દેશમા વિહાર કરી ગયા ત્યારથી અવનીપતિ કરતા પણ જેની સ પદા અધિક છે એવો અર્હંદાસશેઠ પણ ઘેર આવીને લક્ષિતપૂર્વે ત્રિકાલ જિનપૂજન કરતો, બને વખત ષડાવશ્યક કરતો, તત્વાતત્વનો હૃદયમા વિચાર કરતો અને સત્પાત્રે દાન દેતો એવો તે મોટા મોટા ઉત્સવોથી આર્હંત શાસનની ઉન્નતિ કરવા લાગ્યો.

॥ इति श्री सम्यक्त्वकौमुद्या तपागच्छनायकश्रीसोमसुंदर-
सूरिश्रीमुनिमुदरसूरिश्रीचंद्रसूरिश्रिगिष्यपंडितजिनहर्षगणिकृतायां प्रथ-
मः प्रस्तावः ॥

દ્વિતીયમસ્તાવ.

વે તે મગધદેશમા રાજાની આજ્ઞાથી સમસ્ત લોકોને આ નદ આપનાર અને જગપ્રસિદ્ધ એવો કૌમુદીમહોત્સવ થતો હતો. સિંહસ્થ વર્ષની જેમ તે બાર વર્ષને એક વાર, કારણ કે લોકોમા જે એક પ્રકારનો દેશરિવાજ પડી ગયો હોય છે, તેનું અતિક્રમણ કરવું દુષ્કર છે. ઈંદ્રને સતોષ આપનાર એવો તે મહોત્સવ પણ કાર્તિક માસમા પ્રાણીઓની શાંતિને માટે ચાતુર્માસિકના દિવસે કરવામા આવતો હતો. તે મહોત્સવમા સમસ્ત સ્ત્રીઓ કમુળી રંગના બે વસ્ત્રો ધારણ કરે છે, અનેક લોકોની સામગ્રીવિશેષથી શોભા અને પોતાના સૌ ભાગ્યનો ઉત્કર્ષ કરે છે, ઉદાર એવા શૃંગારરમ્યમા ચાલાક અને પોતાના સ્વામીને અતિવલ્લભ એવી તેઓ વનમા જઈને કુળદેવતાઓની પૂજા કરે છે, પોતાની સખીઓ સાથે ગીત ગાય છે, વિચિત્ર પ્રકારની ક્રીડા કરે છે, હર્ષપૂર્વક સુદર નૃત્ય કરે છે અને મોટા કૌતુકથી તેઓ પરસ્પર અપરિમિત દાન આપે. જે આ મહોત્સવ દેશમા ન થાય, તો લોકમા તસ્ત મોટો ઉપદ્રવ પેદા થાય છે. કારણ કે પૂજ્યોની પૂજનો અતિક્રમ એ પ્રાણીઓના મગલનો નાશ કરે છે.

હવે વખત આવતા એક દિવસે રાજાએ સર્વત્ર નગરની આદર કૌમુદીમહોત્સવને માટે આ પ્રમાણે પટ્ટની ઉદ્ઘોષણ કરાવી —
‘ હે નાગરિક જનો ! તમે પ્રમોદ અને ઉત્સાહ લાવીને મહોત્સવ પૂર્વક કૌમુદીપવ કરો. આ વખતે નગરની તમામ મહિલાઓ શરીરને શોભાવીને અને દેવાગનાઓ પણ ચરમાઈ બાંધ એવા મુશોભિત

નેપથ્ય ધારણ કરીને સત્વર ઉઘાનમા જાઓ, અને ત્યાં હૃદયને આ નદ આપનાર એવા તાજા નૈવેદ્યની લેટપૂર્વક દેવીચરણની અર્ચા કરીને આનંદદાયક એવી વિચિત્ર ગીત નૃત્યાદિક યથેચ્છ કીડા કરતા દિવસ અને રાતભર ત્યાજ રહે, અને માણસો બધા નગરની અદર વિવિધ પ્રકારની કીડા કરે. આ કાયદાનો જે ભગ કરશે, તે રાત્રીનો શુન્દેગાર થશે ” કહ્યું છે કે —

“ આજ્ઞામગો નરેન્દ્રાણાં, ગુરુણા માનસંકના ।

વૃત્તિચ્છેદો દ્વિજાતીના-મશસ્રવથ ઉચ્યતે ” ॥ ૧ ॥

“રાજાઓની આજ્ઞાનો ભગ કરવો, વડીલોનું અપમાન કરવું અને ગ્રાહણોની આજીવિકા તોડવી, એ શસ્ત્ર વિનાનો વધ કહેવાય છે ” આ પ્રકારની ઉદ્દેશપણા સાલગીને લલનાઓ અલકારો ધારણ કરીને ઉપવનમા જવાને માટે આ પ્રમાણે બીજી સામગ્રી સજવા લાગી — “હે બાલે! જમીનપરથી ઉઠાવીને ફર્વાકુરને ઝટ થાળમા રાખ. હે ચંદને! દેવતાઓને આનંદ આપનાર એવું ચંદન તું તૈયાર કર હે કન્યાણિ! કુટુંબના કન્યાણને માટે, જેનાથી દેવાગનાઓ પણ ખુશ થાય એવા મધુ અને દધિને તું તૈયાર કર હે વયસ્યે! તું પ્રશસ્ત પુષ્પો લાવ હે વિદગ્ધે! તું ચંદ્રમા સમાન સુશોભિત એક સુગંધ બનાવ હે વિદુરે! બાલમૂર્ચના જેવું અરૂણ સિદ્ધરત્ન પૂર પાસે લઈ આવ, કે જેથી હું શ્રીઓને પ્રિય એવું મીઠાતનુ મડન કર હે મખિ! બીજા કામ પડતા મૃકીને કસ્તૂરી વાટ, કે જેથી ગાલપર હું યત્રવલ્લિ કાની ગ્યના કર હે કુતલે! કુતલાલકાર મરસ રીતે તું તૈયાર કર, કે જેથી હું તરત તેમા સારા સારા પુષ્પોને ગોઠવીને વધારે સુશોભિત બનાવુ હે ભદ્રે! મનોહર જળથી કુકુમને તરત પલાળ, કે જેથી હું આનંદિત થઈને પોતાના અગને રંગમય બનાવી દઈ હે તન્વગિ! મને સારા સારા વસ્ત્રો સત્વર આપ હે શતપત્રાક્ષિ! પવિત્ર એવી પાદુકા મારા પગમા પહેરાવ. હે ભામે! આટલા પાણી મેળવીને કાનજી તરત તૈયાર કર હે બાલે! તું આજે આજવાને માટે એક સળી તૈયાર

રાખ હે ચતુરે! અદ્ભુત એવો કસ્તૂરીનો વિસ્તાર તૈયાર મૂક હે સાનદે! કેમ જરી ખસતી નથી? હે મુઝે! અત્યારે વૃથા આલસ્ય કરે છે હે કર્પૂરિ! ઘણા કપૂરના પૂરથી પૂરિત એવું પાન લાવ અને હે લીલાવતિ! તુ રમિક તાખૂલને લીલાપૂર્વક લાવ ”

આ પ્રમાણે અન્યોન્ય આલાપથી ઉતાવળ કરતા અને સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરીને ઉઘાનમા જતા એવા સીસમુદાયને જોઈ ને અચલ ધર્મબુદ્ધિવાળો એવો અર્હુદાસ શ્રાવક વિચાર કરવા લાગ્યો — “ અહા ! પરિવારસહિત જિનપૂજા મારે કેમ થશે? આજે સર્વ સત્કર્મનું કારણભૂત એવું ચાતુર્માસિક પર્વ છે, જે પર્વમા દેવ તાઓ પણ સ્નાન મહોત્સવ કરે છે આજે વિવેકી પુરૂષે અતિ ઉત્સાહપૂર્વક જિનાર્ચના કરવી જોઈએ અને મેં પણ જિનેશ્વર સમક્ષ એ પ્રમાણે નિશ્ચય (નિયમ) કર્યો છે રાજાની આજ્ઞાથી મારી સ્ત્રીઓ પોતાના પરિવારસહિત કૌમુદી મહોત્સવની ઇચ્છાથી વનમા જાય ॥ આદનીરહિત ચદ્રમા અને વીજળીરહિત જેમ પયોધર ન શોભે, તેમ જુહસ્થો પણ સ્ત્રી વિના શોભતા નથી ” આ પ્રમાણે મનમા વિચાર કરીને તાત્કાલિક બુદ્ધિવાળા એવા તે શેઠે વિવિધ મણિઓથી સમુજ્જવલ અને વિશાલ એવો મોતાનો થાળ હાથમા લઈને મુલોટોથી સકીર્ણ એવા રાજમદિરે જઈને રાજાની આગળ લેટણ મૂકીને જેટલામા પ્રણામ કર્યા, તેટલામા રાજા આનંદિત થઈ બોલ્યો — “ હે શેઠ ! તમારૂં અર્હી શા પ્રયોજનથી આવવું મધુ, તે નિવેદન કરો ” પછી જેણે પોતાના શરીરને નમાવેલ છે અને પોતાના મુખકમળને જેણે પ્રસન્ન રાખેલ છે એવા શ્રેષ્ઠીએ પોતાના બને હાથ મસ્તક સુધી ઉચ્ચા રાખી નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું — “ હે નૃદેવ ! આજે સર્વ પાપનો ઘાત કરનાર ચતુર્માસી પર્વ છે, જેમા દેવતાઓ પણ નદીશ્વરદ્વારે જઈને યાત્રા કરે છે મેં પણ પ્રથમ શ્રી વીરપાસે પર્વને દિવસે વિધિપૂર્વક નગરના સર્વ ચૈત્યનું પૂજન કરવાનું વ્રત લીધું છે, અને વિશ્વના બધુસમાન એવા સાધુઓને પોતાના સમગ્ર કુટુંબની સાથે આ દિવસે વદન કર

વાનો અભિગ્રહ લીધો છે સત્રે એક એક ચૈત્યમા જગદ્ગુરૂની પૂજા કરીને ગીત, નૃત્યાદિ કરવું હે રાજન્ ! મારા આગમનનું આ મુખ્ય પ્રયોજન છે અત્યારે કૌમુદીમહોત્સવ માટે આપનો પ્રજ્ઞમા આદેશ ફરેલો છે, તો નૃપાલક ! એવી રીતે કામ પાર ઉતરે કે આપની આ જ્ઞાનુ અપમાન ન થાય અને મારા વ્રતનો લેશ પણ ભંગ ન થાય હે શ્રાવકગણભૂષણ ! આપ એવી ગીતે આદેશ કરો કે જેથી મારી મનોભાવના ફલિત થાય ” આ પ્રમાણે સાલગીને સર્વ લોકના મનોરથ પૂરવામા કટપવૃક્ષ મમાન, પ્રગલ્ભમોહના પૂરથી જેના રોમાચ વિક્રમિત થયા છે અને રાજાઓની શ્રેણીમા ઈદ્રમમાન એવો શ્રેણિક રાજા મનમા આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો — “ અહો ! મહામોહને કરનાર અને વિશ્વને વિસ્મય પમાડનાર આ મહોત્સવના મોહને મનમાથી દૂર કરીને આ મહાત્મા સર્વજ્ઞના ધર્મમા આ પ્રમાણે પોતાની વિશુદ્ધ બુદ્ધિને ધારણ કરે છે ખરેખર ! જિનેદ્ર પૂજામા ભાવિત મનવાળા અને સુદર આચારવાળા એવા આ પુણ્યાત્માએ મારા આ દેશને, નગરને અને આ સકલ ગૃહને પવિત્ર કર્યા છે આવા પ્રકારના ઘણા પુરૂષો જે મારા નગરમા હોય, તો આ માત્ર સમગ્ર રાજ્ય સકલ થાય ” આ પ્રમાણે પોતાના મનમા ભાવના ભાવીને પછી નરાધીશ પ્રગટ રીતે શેઠને કહેવા લાગ્યો — “ હે શેઠ ! તું ધન્ય છે, તું કૃતકૃત્ય છે અને તારો જન્મ લાઘ્ય છે કારણ કે જગત્ને એક પ્રમાદનું સ્થાન એવો આ મહોત્સવ ચાલુ છતાં તું ધર્મકર્મમાજ આદરભાવ ધરાવે છે પ્રમાદથી પરાધીન થયેલો પ્રાણી આવા સાસારિક મહોત્સવમા પ્રાય વિશેષતાથી ધર્મવિમુખ થાય છે ત્યાસુધી વ્રત રહે છે, ત્યાસુધી ક્રિયા અને નિયમનું ધૈર્ય પણ ત્યાસુધીજ છે, કે ત્યાસુધી પ્રાણીઓને સાસારિક કાર્યનો પ્રસંગ આવતો નથી મારા આ સમગ્ર માત્રાજ્યમા તારે લીધેજ વિશેષતા છે માટે મર્વ પ્રકારની સામગ્રીથી નિશક થઈને પૂજનવ્રતને આચર તારી સ્ત્રીઓ પણ હે મહાભાગ ! તારી માથે ઘેર રહીને જિનપૂજના મહોત્સવને અધિક તાથી ઠીપાવે તારી અનુમોહના કરવાથી મને પણ તેવા પવિત્ર

પુણ્યનો લાભ મળે કારણ કે કર્તા અને સહાયક એ બંનેને શાસ્ત્રમા સરખુ ફળ કહેલ છે ” આ પ્રમાણે કહીને રાજાએ તે મહિષ્થાલ તેને પાછો સોંપ્યો કારણ કે મહાપુરુષો ધર્મકાર્યમા કોઈને વિશ્વમૂત થતા નથી પછી રાજાએ પોતાની અતિશય પ્રસન્નતા દેખાડીને શેઠને સન્માનપૂર્વક તરત વિમર્જન કર્યો

પછી ઘેર આવીને વનમા જવાને ઇચ્છતી એવી પોતાની સ્ત્રી એને ભગવતની અર્ચા કરવાની ઇચ્છાથી અટકાવીને પોતાના પરિવાર સાથે સ્નાનાદિક ક્રિયા કરીને શ્રેષ્ઠીએ સર્વને આશ્રય ઉપભવે તેવો સ્નાત્રમહોત્સવ કર્યો કપૂર, અગરૂ વિગેરે દૂપની દૂમલહરીથી જેનો મધ્યભાગ બ્યામ છે એવા જિનગૃહમા તે શ્રાવકવર્થ અર્હદાસ શેઠ જે વખતે સ્નાત્રોત્સવ કરતો હતો, તે વખતે કેટલાક શ્રાવકો શ્રદ્ધાપૂર્વક દુરિતને નાશ કરનાર એવું નાટ્ય કરવા લાગ્યા, કેટલાક અતિ આદરભાવથી સુધા મમાન એક મધુર એવી ગીતકળા કરવા લાગ્યા, તે વખતે કેટલાક ભગવતની પાસે અનેક પ્રકારના વાજીન વગાડવા લાગ્યા, કેટલાક ભાવિક જિનપ્રતિમાની અષ્ટપ્રકાગી પૂજા કરવા લાગ્યા, કેટલાક વિચક્ષણુ શ્રાવકો પ્રતિમાને ચકનના દ્રવનો લેપ કરવા લાગ્યા અને કેટલાક અખ ઠાક્ષત્રથી સાક્ષાત્ અષ્ટમગવ રચવા લાગ્યા પછી સર્વ ચૈત્યોની પરિપાટીપૂર્વક સમગ્ર જિનવરોની વિધિપૂર્વક પૂજા કરતા શ્રેષ્ઠીએ તે દિવસ સફળ કર્યો પછી રાત્રિએ પોતાના ગૃહચૈત્યમા ઇંદ્રની જેમ લક્ષ્મિલાજન થઈ વિધિપૂર્વક પૂજા રચીને ચતુરશિરોમણિ એવો તે શેઠ પોતાના આત્માને નિર્મળ કરવા સગીતપૂજા કરવા પુનઃ આનંદથી વાદ્ય વગાડવા લાગ્યો તે વખતે પ્રગટ ભાવવાળી એવી શેઠની આંકે ખતિવતા સ્ત્રીઓ આદરપૂર્વક દિવ્યગીત, નૃત્યાદિક કરવા લાગી

હવે તે વખતે નગરની બધી લલનાઓ ઉદ્યાનમા પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વિનોદપૂર્વક ઉત્સવની કીડા કરી રહી છે એવા અવસરમા રાજાએ જાગૃત થઈ છડીદાર મારફતે મંત્રીને બોલાવીને કીડા વશ થઈને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું -“ હે મંત્રીશ્વર ! જે લીલા વનમા

અત્યારે લલનાઓ લીલાપૂર્વક વિલાસ કરી રહી છે, ત્યાં વિનોદને માટે આપણે જ્યાંએ પોતાની મરજી મુજબ આનંદથી લીલા કરતી લલનાઓ અત્યારે એક ક્ષણવારમાજ યોગીના મનરૂપ મૃગને પણ આકર્ષી લે તેમ છે કહ્યું છે કે —

“મુખાપિતેન ગીતેન, યુવતીના ચ લીલયા ।

મનો ન મિચ્છતે યસ્ય, સ યોગી હ્યથા પશુઃ” ॥ ૧ ॥

“મુખાપિત સંગીત અને યુવતીઓની લીલાથી જેનું મન ન લેદાય, તે યોગી છે અથવા તો પશુ છે ” નિર્ભય અને નીતિનિપુણ એવા અભયકુમાર મત્રીશ્વરે રાજાનું કથન સાંભળીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું —“ હે પ્રભો ! અત્યારે વનમાં સ્ત્રીઓ ક્રીડા કરે છે, માટે ત્યાં જવાથી લગભગ સમગ્ર પ્રજાની સાથે દુર્ધર વિરોધ થશે જેમ યજ્ઞવાન્ દાવાનળ વનનો નાશ કરે છે, તેમ ધણીઓની સાથે વિરોધ કરતા રાજ્યપ્રદતા થવા સંભવ છે કહ્યું છે કે —

“બહુભિર્ન વિરોધન્ય, દુર્જયો હિ મહાજન’ ।

સ્ફુરતમપિ નાગેદ્ર, મક્ષયતિ પિપીલિકાઃ ” ॥ ૧ ॥

“ધણા માણસોની સાથે વિરોધ ન કરવો કારણ કે મહાજન દુર્જય હોય છે ઘણી ક્રીડાઓ સાથે મળી ભગતા સર્પનું પણ ભક્ષણ કરી નાંચે છે ” આ પ્રમાણે મત્રીના વચનપર ધ્યાન ન આપતા અતિશય ગર્વથી એક પર્વત સમાન એવો મગધેશ્વર અવસ્થાપૂર્વક આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —“ હે મત્રીશ ! સમગ્ર શત્રુઓની લાખો શાખાઓને ઉખેડી નાખવાથી જેનો પ્રતાપ બહુ વધતો જાય છે એવો સમૃદ્ધ હું ગળા જે ક્રોધાયમાન થાઉં, તો તેઓ ખિચારા શું કરી શકવાના હતા ? ” આ પ્રમાણે રાજાની વાણી સાંભળીને પ્રમાણિક એવો મત્રીશ્વર ન્યાયમાર્ગનો પ્રકાશ કરવાવાળી વાણી વિસ્તારવા (કહેવા) લાગ્યો —“ વસુધાધવ ! પ્રત્યેક વાણી કદાચ અસમર્થ હોય, પણ તૃણના સમુદાયની જેમ ધણા માણસોનો સમુદાય દુર્જય થઈ પડે છે કહ્યું છે કે —

‘ વહુનામસમર્થાનાં, સમુદાયો દિ દુર્જયઃ ।

વૃણૈરાવેષ્ટિતા રજ્જુ-ર્જાયતે નાગર્ગધનમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ બહુ અસમર્થ માણસોનો પણ સમુદાય ગણે, તો તે દુર્જય થઈ પડે ॥ ઘણા તૃણથી બનાવેલી દોરડી હાથીને પણ બાધી મૂકે છે ” વગી હે ધરાધીશ ! જ્યારે માણસનું ભાવ્ય ફરી જાય, ત્યારે તેને મનુષ્યની સાથે વિરોધ કરવાની મતિ ઉત્પન્ન થાય છે મ હાજનની સાથે વિરોધ કરવાથી રાજાને પણ રાજ્યવ્રત થવું પડે છે આ સ મધમા હે ભૂપ ! એક સુયોધન રાજાની કથા છે તે માલજો —

સુયોધન રાજાની કથા.

ભરતક્ષેત્રમાં હસ્તિનાગપુર નામના નગરમાં પ્રજાનું રક્ષણ કરવામાં કુશલ એવો સુયોધન નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને કમળના જેવા નિર્મળ રૂપ અને ચોલાવાળી, કમળના જેવા સુખવાળી, પ્રાણની માફક પ્રિય અને અત પુરમાં અગ્નિસર એવી કમલા નામની પ્રાણપ્રિયા હતી તેમને સ પત્તિનું એક પાત્ર અને પોતે બહુ લઘુ છતાં અધિક તેજથી રત્નની માફક સ્વાધ્ય એવો ગુણપાલ નામે પુત્ર હતો રાજકાર્ય કરવામાં સ્વતંત્ર, બલવાન, શત્રુઓને તાણે કરવામાં કુશળ અને સત્યવામાં (પ્રતિભા તમા લક્ષ્મી) થી સમન્વિત એવો પુત્રધોત્તમ નામે તેને મ નીચ હતો સદાચારી, વિપુલ ઉદયવાળો શાંતિકર્મ કરવામાં પ્રેમી અને રાજાનું હિત કરનાર એવો કપિલ નામનો તેને પુરોહિત હતો બલિષ્ઠ, પ્રચંડ અને લોકમાં રહેલો તરકરંધ્રની જેનાથી ત્રાસ પામીને શા સુખાઈ ગયો એવો યમદંડ નામે તેને કોટવાળ હતો અતિ શય ન્યાયયુક્ત અને એક પોતાની છત્રછાયાતળે રાજ્ય કરતા અતિશય ભાવ્યવત એવો તે રાજા બહુ સુખ અનુભવવા લાગ્યો

એક દિવસ તે સલામ ડપને શણગારીને બેઠો હતો, તેવામાં પ્રવ્રજનાચારી એવા ચરપુરુષોએ આવીને આ પ્રમાણે અરજ કરી —
“ હે દેવ ! મદોન્મત્ત હાથી જેમ વનને ઉપદ્રવ કરે, તેમ પવિત્ર

પ્રદેશવાળા તમારા દેશને યતુરાજી ઉપદ્રવ કરે છે હે વિલો ! તમે સુખસાગરમાં મગ્ન થઈ દેશના લગ્નને અને પ્રજાની પીડાનો કદી વિચાર કરતા નથી, તે બિલકુલ યુક્ત નથી. દેહ, ગેહ, રૂપ કે લીલા થી રાજ શોભતો નથી, પણ કેવલ પ્રજાનું રક્ષણ કરવાથીજ તે શોભે છે જે રાજ એક લાગીદારની માફક પ્રજા પાસેથી ધન લઈને પોતે સુખે સુખે છે, સુખે લોભ લોભવે છે અને લીલાપૂર્વક સુખે કીડા કરે છે, તે રાજ નિર્લજ્જ સમજવો જે પોતે તેજ રહિત થઈ દેશના લગ્નને અને પ્રજાના ઉપદ્રવને જોયા કરે છે, તે રાજને ગૈરવ-નરક શિવાય બીજું સ્થાન મળતું નથી ” આ પ્રમાણે તે ચરના વચનો સાલળીને રાજ મદોત્કટ થઈને બોલ્યો — “ હે ચર ! જ્યાંસુધી આલ સ્યની નિદ્રાથી મારા પરાક્રમને પ્રવૃત્ત કરી બેઠો છું, ત્યાંસુધી હરિષ્ઠ જેવા એ યતુઓ સ્વેચ્છાથી ક્યાં કરે છે, પણ સિંહની માફક હું જ્યારે કુપિત થઈશ, ત્યારે એ બિચારા શું માત્ર છે ? ” કહ્યું છે કે -

“ તાત્ત્વૈરમમી ચરંતુ હરિણા. સ્વચ્છદસચારિણો,

નિદ્રામુદ્રિતલોચનો મૃગપતિર્યાવદ્ ગુહાં સેવતે ।

ઉન્નિદ્રસ્ય વિધૂતકેગરસટાભારસ્ય નિર્ગચ્છતો,

નાદે શ્રોત્રપથ ગતે હતધિપા સન્ત્યેવ દીર્ઘા દિશઃ ” ॥ ૧ ॥

“જ્યાંસુધી નિદ્રાથી લોચન બંધ કરીને મગપતિ ગુફામાં સૂતો છે, ત્યાંસુધી સ્વચ્છદચારી હરણો ભલે પોતાની મરજી પ્રમાણે ક્યાં કરે, પણ જ્યારે તે આખ ઉઘાડશે, પોતાની કેગરસટાના મમ્મૂંને ફરકાવશે અને ઘોર ગર્જના કરશે, ત્યારે તે નાદ સાલળતાજ તે બિચારા હરણોની બુદ્ધિ હુણાઈ જશે અને ભાગતા તેમને દિશાઓ પણ લાગી થઈ પડશે ” આ પ્રમાણે કહીને તે ચરપુરુષોને પારિતોષિક આપ્યું પછી ઉગ્રમગ્નમગ્ન પણ નિપુણ એવા સુ ભટ્ટોને રાજ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો — “ હે વીરો ! જેમના બને પક્ષ વિશુદ્ધ છે એવા અને ગુણશાલી એવા તમને અત્યારે જ્યારી વરવાનો સમય છે, અને એટલા માટે નિષ્કપટભાવથી રાજ્યવક્ત્રી નો સારી રીતે વ્યવ કરીને કુળક્રમથી આવેલા એવા તમને હું આટ

હી ઉંચી હૃદયુધી લાગ્યો છું લક્ષ્મીના નિધાનરૂપ એવા મગ્ધામ વિધિ માટે જે જે વસ્તુની જરૂર પડે, તે તે વસ્તુ પ્રયત્નપૂર્વક લાવીને તમે સન્ન થઈ બાંધો જે સુલટ રાજની સાથે વિલાસ કરીને સગ્રામમા આડુ મુખ કરે છે, તે સ્વર્ગે ગયેલા પોતાના સાત પૂર્વજોને નીચે પાડે છે ” કહ્યું છે કે —

“ શીતમીતાશ્ચ ચે વિમા, રણમીતાશ્ચ સત્રિયાઃ ।

તેન પાપેન લિપ્યેઽહ, યન્ન હન્વા જયદ્રથમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ જો હું જયદ્રથનો વધ ન કરું, તો શીતથી ડરતા પ્રાહ્લણેને અને રણથી ડરતા સત્રિયોને જે પાપ લાગે, તે પાપથી હું લિપ્ત થાઉં ” આ પ્રમાણે રણકર્મને માટે સુલટોને પાણી ચઢાવીને વૈરીનો વિજય કરવા રાજ બધી સામગ્રી તૈયાર કરાવવા લાગ્યો. તે વખતે શાંતિકર્મ કરતો પુરોહિત રાજમંદિરે દિવ્ય અસ્ત્ર, ગજ અને અશ્વ સળંગ પૂજનના ઉત્સવો કરવા લાગ્યો. વિદ્વાની ઉપશાંતિને માટે સુમટો પાત્રોને દાન દેવા લાગ્યા અને વિવિધ રીતે દેવતાઓનું અર્ચન કરવા લાગ્યા. સર્વજનો ગુરુઓની પૂજા કરવા લાગ્યા અને વડીલોને માન દેવા લાગ્યા, તથા સુવર્ણના દાનથી બાદિલોડોને, આ રણોને અને યાચકોને સતુષ્ઠ કરવા લાગ્યા. કરોડો સોનામહોરો આ પતા પછુ ન માનતી એવી પોતાની પ્રિયાઓને સુલટો માત્ર પગે પ્રણામ કરવાથીજ શાંત કરવા લાગ્યા. વૈરીની સાથે લડવાને રાજાએ પણ એકહજાર હાથી અને સાતહજાર અર્ધવો સન્ન કરાવ્યા આ પ્રમાણે સગ્રામને માટે બધી સામગ્રી તૈયાર કરીને જવાને ઇચ્છતા એવા ભૂપાલે દુર્ગપાલને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું — “ લો લક્ષ્મી ! તમારે કાલજીપૂર્વક પ્રજાનું રક્ષણ કરવું, તેમજ કિલ્લાનું રક્ષણ કરવામા પણ બરાબર સાવધાન રહેવું જ્યલક્ષ્મીને હાથ કરીને જ્યાં સુધી હું ઘેર આવું, ત્યાંસુધી મોટા રાજકાર્યો અને બીજા પણ કેર્તવ્ય તમારે બજાવવા ” આ પ્રમાણે દુર્ગપાલને સમજાવીને મહી પાલે ચતુરગણલથી પ્રથક બનીને જયયાત્રાને માટે તે નગરમાથી

પ્રયાણ કર્યું તે દિવસથી માડીને બહુજ કાલજીર્ણ રક્ષણ કરી લોકોને આનંદ આપનાર એવા તે દુર્ગપાલે સહુ ડોઢને સુખી સુખી કરી દીધા, એટલુજ નહિ પણ તેણે રાજના પુત્રો વિગેરેને પણ થોડા વખતમા પ્રસન્ન કરી દીધા અને નગરના મોટા શ્રેષ્ઠીઓને તેણે મધુર ભાષણથી પોતાને વશ કરી લીધા.

હવે જે સારી મતિવાળો મિથ્યાત્વને દૂર કરી જેમ સમ્યક્ત્વ પામે, તેમ શત્રુવર્ગનો જય કરી તેમના દેશમા પોતાની આજ્ઞા પ્રવર્તાવી જયલક્ષ્મીના સગમથી અધિક દેહીપ્યમાન એવો તે રાજા ઠેક લેક દિવસે ન્યા પગલે પગલે ઉત્તમ થઈ રહ્યા છે એવી પોતાની તે રાજધાનીમા આવ્યો તે વખતે આનંદને ધારણ કરી વિવિધ ભેટહા સહિત નગરના બધા લોકો રાજાની સન્મુખ ગયા ત્યાં ભેટહા આગળ મૂકીને વિનયપૂર્વક તેઓ રાજાના આપત્તિને દળનારા એવા ચરણે નમ્યા એટલે આનંદપૂર્વક રાજાએ તેમને યથોચિત સન્માન હઈ આ પ્રમાણે પૂછ્યું — “હે મહાજનો! તમે બધા કુશળ છો?” આ સાંભળી તેઓ ખોટ્યા કે — “સ્વામિન્! ન્યાયના મહાસાગર તુ ય એવા દુર્ગપાલની દૃષ્ટીથી અમો અત્યારે બહુજ સુખી છીએ.” આ પ્રમાણે તેમનું કથન સાંભળી રાજા મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે — “આ લોકોની કહેવામા ભૂલ થઈ છે કે મારા મમજવા ફેર થયો?” પછી તાબૂલ દેવરાવીને થોડો વખત વ્યતીત કરીને ફરી રાજાએ તેમને પૂછ્યું, એટલે તેઓએ પૂર્વ પ્રમાણેજ જવાબ આપ્યો આથી રાજાના અંતરમા કોપ પ્રગળ્યો, પણ ભસ્મથી આશ્વાસિત અનલની જેમ બહારથી તાપ ન દેખાડતા મહાજનોને તેણે વિસર્જન કર્યા પછી વાજત્રના નિર્દોષથી દિશાઓને શબ્દમય બનાવતા એવા રાજાએ હથે લટકાવેલ પતાકાઓથી અદ્ભુત લાગતી એવી પોતાની નગરીને અલકૃત કરી. પછી ત્યારથી રાજાને મનમા આ પ્રમાણે ચિંતા થવા લાગી કે — “અહો! એણે નગરના બધા લોકોને વશ કરી લીધા છે, માટે એ નિશ્ચય દુષ્ટ અને રાજ્યદ્રોહી છે.” નીતિશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે — ‘અધિક ગુણવાળા સેવકપર રાજાઓ પ્રાયઃ દ્રોહ કરે છે.’ “માટે કોઈ

પણ ઉપાયથી મારે એનો નિશ્ચય કરવો જો એમ નહિ કરીશ, તો મારી રાજ્યવશ્વમીનો મૃત્યુથી નાશ થશે " કહ્યું છે કે —

“ નિયોગિહસ્તાર્પિતરાજ્યમારાસ્તિષ્ઠતિ યે સ્વૈરવિહારસારા ।

વિદાલહસ્તાર્પિતદુઃખપૂરા, સ્વપતિ તે મૃદ્ધરિયઃ ક્ષિત્તોદ્રાઃ” ॥૧॥

“ જોએ સેવકના હાથમા રાજ્યભાર આપીને પોતે યથેષ્ટ વિલાસ કરતા વિચરે છે, તે રાજાએ બિલાડાના હાથમા દ્રવ્ય આપીને સુધં જનારના જેવા મૂર્ખ છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરતા તેનું જળ મેળવવાની ઇચ્છાથી રાજાએ ઘણો વખત ગાળ્યો, પણ તે હકીકત તેણે કદી કોઈની પાસે પણ જણાવી નહિ કહ્યું છે કે —

“ અર્થનાશ મનસ્તાપ, યદે દુશ્ચરિતાનિ ચ ।

વચન ચાપમાનં ચ, મતિમાન પ્રકાશયેત્ ” ॥૧॥

“ અર્થ—ધનનો નાશ, મનનો તાપ, ધરના દુરાચાર, વચન અને અપમાન—એટલી બાગત મતિમાને કોઈની પાસે પ્રકાશવી નહિ ”

હવે કોઈ દિવસે ઇગિનાકાર જાણવામા વિચલ્યું એવા તે કોટવાળે તે વાત જાણીને પોતાના મનમા વિચાર કર્યો કે —“ અહો! જન્મથી માડીને રાજાના મોટા મોટા કાર્યો કર્યા, તથાપિ તે પોતાનું દુષ્ટપણ મૂકતો નથી કદાચ સેકડો મહત્ત્વના કાર્યો કરી બતાવી રાજાને પ્રસન્ન કર્યો હોય, તો પણ તે યમની જેમ કદી સૌજન્ય ભજતો નથી ” કહ્યું છે કે —

“ ફાકે શૌચ દ્યૂતકારેષુ સત્ય, સર્પ ક્ષાતિ સ્ત્રીષુ કામોપશાતિ ।

ફીવે ધૈર્ય મત્રપે તત્ત્વચિંતા, રાજા મિત્ર કેન દષ્ટ શ્રુત વા” ॥૧॥

“ કાગડામા શૌચ, જીગારીમા સત્ય, સર્પમા ક્ષમા, સ્ત્રીઓમા કામોપશાતિ, નપુસકમા ધૈર્ય, દારૂડીયામા તત્ત્વનો વિચાર અને રાજામા મિત્રતા—આટલી બાગતો કદી કોઈના જોવામા કે માલજવામા આવી છે ? ” આ પ્રમાણે કેટલોક વખત ગયા પછી રાજાએ સચિવ અને પુરોહિતને બોલાવીને પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો તે

વાત પણ દૈવયોગે તેમણે રાજની મરણ મુજબ કબૂલ રાખી કારણ કે લોકમા પણ એવી પુરાતન કહેવત સાલણવામા આવે છે કે —

“તાદશી જાયતે બુદ્ધિ-ર્ચવસાયાથ તાદશાઃ ।

સહાયાસ્તાદશા જ્ઞેયા, યાદગ્રી મવિતવ્યના” ॥ ૧ ॥

“જેવી ભવિતવ્યતા હોય તેવી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેવા પ્રકારનો ઉદ્ધમ કરનાની મરણ થાય છે અને સહાયકો પણ તેવાજ પ્રકારના મળે છે ”

એક દિવસે તે ત્રણેએ સાથે કપટથી કોઈક ઈલાજ શોધીને રાત્રે રાજના લ હારમા ચોરી કરી લ હારમા જે સારી સારી વસ્તુઓ હતી, તે શુભરીતે બીજા ઘરમા રાખી મૂકી પછી ધાનીગીતે જતા જતા તેમના પાપકર્મના યોગે રાજની બે મોજડી, મંત્રીની પોતાના નામવાગી મુદ્રિકા અને પુરોહિતની જનોઈ-ત્યાજ ભૂલથી રહી ગઈ પછી પ્રાત કાલે કપટના એક સ્થાનકે એવા રાજાએ દુર્ગપાલને બોલાવીને અતિશય બતાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું — “ ઈ દુષ્ટ ! મારા પ્રસાદથી તું કોટવાલની પદવી લોગવે છે, છતાં લોક કે રાજકુળની બરાબર સલાહ કરતો નથી આજે મારા લ હારમાથી કોઈક ચોર સ પત્તિમાથી સારમૂત વસ્તુઓ ચોરી ગયો છે, માટે ચોર સહિત તે વસ્તુઓ સત્વર લાવીને મારી પાસે હાજર કર જે તેમ નહિ બને તો તને ચોરને યોગ્ય ગિફ્ટા કરીશ ” આ પ્રમાણે રાજાનો હુકમ ઉઠાવીને યમદ ઠ કેટલાક માણસો માથે જેટલામા ખાતર લેવાને ગયો, તેટલામા લાગ્યયોગે ત્યા ખાતરના મુખ આગળ રાજા, પ્રધાન વિગેરેની પાદુકા અને મુદ્રિકા વિગેરે તેના લેવામા આવી પછી તે વસ્તુઓ લઈને અને રાજા વિગેરેને ચોર સમજીને મનમા અતિશય ખેદ પામી વિચાર કરવા લાગ્યો — “ અહો ! જ્યારે ન્યાયના લ હાર એવા રાજાએ પોતે પ્રધાન વિગેરેની સાથે પોતાના ખજાનાની ચોરી કરી છે, તો અહીં કઈક મોટું કારણ હોવું જોઈએ પ્રાય લાગ્યના વિપર્યયથીજ મોટાઓને આવી ચેષ્ટા સૂચે છે જ્યા રાજા પોતે ચોર

જે અને પ્રધાન વિગેરે તેના મદદગાર છે, તો એ સ્વરૂપ મારે કોની પાસે નિવેદન કરવું પછી કોલાહલ સાલળીને સમગ્ર મહાજન તેજ વખતે રાજમંદિરના દ્વાર આગળ આવ્યો એટલે કોપના આટોપથી રકત થઈને રાજાએ તે બધો વૃત્તાત વિનયથી નમ્ર એવા મહાજનને કહી સંભળાવ્યો. પછી રાજાની આજ્ઞાથી તે ખાતરનું સ્થાન જોઈને વિસ્મય પામતા મહાજને રાજાને નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે વિજ્ઞાપિ કરી —“ હે રાજા ! આસુરીભાવ (કોપ) નો ત્યાગ કરીને ચોરની તપાસ કરવા માટે દુર્ગપાલને સાત દિવસની અવધિ આપો. હે મહીપતે ! સાત દિવસમા જો એ સમસ્ત વસ્તુઓ અને ચોરને પકડી ન આપે, તો તે પત્રી કાર્યાકાર્યનો વિચાર કરીને તમારે એને શિક્ષા (દડ) કરવી ” આ પ્રમાણે મહાજનનું વચન રાજાએ મહાકષ્ટે કબૂલ રાખ્યું એ રીતે અબધ કરીને અને ખૂપતિને નમીને નગર વાસીઓ યમદહની સાથે પોતાને ઘેર ગયા.

ત્યારપછી દુર્ગપાળે પણ રાજસુત અને મત્રીપુત્ર વિગેરેને ખાતરનો સમસ્ત વૃત્તાત યુક્તિથી જણાવ્યો, એટલે તેઓ કહેવા લાગ્યા કે —“ હે યમદહ ! તમારે ટોઈપણ પ્રકારની ધાસ્તી કરવી નહિ કારણ કે અમે સત્ય પક્ષનું સ્થાપન કરનારા છીએ રાજાના પક્ષનું કે તમારા પક્ષનું જે યુક્ત—સત્ય હશે, તેજ કરશું કારણ કે ન્યાય નિષ્ઠ અને શુભશ્રેષ્ઠ એવા તમે બહુજ બારીકાઈથી પ્રજાનું રક્ષણ કરતા હોવાથી આ નગરમા કદાપિ ચોરીનું નામ પણ ન હતું અત્યારે તમારા કે રાજાના ભેદથી નગરના રાજાના ઠારમા ચોરનો પ્રચાર થયો, માટે શુભ, દોષની બરાબર પરીક્ષા કરીને અમે તો રાજાની સમક્ષ પણ ન્યાયમાર્ગનું જ પ્રતિપાદન કરશું ” આ પ્રમાણે તેમના વચનામૃતનું પાન કરીને તે સતુષ્ઠ થઈને બોલ્યો —“ આપના પ્રસાદથી મારે સાફ જ થશે ’ હવે પોતે બધું જાણે છે, છતાં ધૂર્તતા દેખાડતો એનો કોટ વાલ નગરમા ચોરની તપાસ કરવા લાગ્યો.

પત્રી પહેલે દિવસે પ્રભાતે રાજસભામા આવીને તે કોટવાળે જેટલામા પ્રજામ કાર્યા, તેટલામા રાજા કહેવા લાગ્યો —“ રે દુષ્ટમતિ !

દુષ્ટ અને દૂર એવો તે ચોર કયા તારા જોવામા આવ્યો ? ” તેણે કુપિત થયેલા રાજાને આ પ્રમાણે જણાવ્યું — “હે સ્વામિન! નગરમા તમામ ઠેકાણે મે તપાસ કર્યો, પરંતુ શુદ્ધ ધર્મના પ્રણેતાની જેમ તે કયા પણ મારા જોવામા આવ્યો નહિ ” આ સાંભળી રાજાએ તે દુર્ગ પાસે સેવકને આ પ્રમાણે કહ્યું — “જ્યારે ચોરનો પત્તો ન મળ્યો, તો આટલો બધો વખત તે નિર્રથક કયા ગાજ્યો ? ” તેણે કહ્યું — “હે મહાદેવ! રસ્તામા એક કથાકાર, આભળતા આનંદ ઉપજાવે તેવી કથા કહેતો હતો, હે વિપુલાધિપ! તે વાત આભળતા મને આટલો વખત લાગ્યો કારણ કે કથારસ એ પ્રાય સર્વ રસોનો અવધિ કહેલ છે ” આથી રાજાએ હસતા હસતા કહ્યું — “જે કથા સાંભળતા તું પોતાનું મરણ પણ ભૂલી ગયો, તે કથા તું અત્યારે સ્વસ્થ થઈને મારી પાસે કહે ” આ પ્રમાણે રાજાનો આદેશ થતા તે પ્રસન્ન થઈને સલાસદોને પ્રિય એવી તે કથા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —

રાજહસની કથા

“ઉદ્દેગ વિનાના પૃથ્વીના એક ભાગમા મોટા પુરુષોનું જાણે ધર હોય, તેમ સર્વ પ્રાણીઓને ઉપકાર કરનાર એવું એક વન છે જે વનમા સમગ્ર જનોને અભીષ્ટ એવી સર્વ કતુના ક્ષણની અમૃદ્ધિથી વૃક્ષો પોતાના કુલીનપણાને કૃતાર્થ કરી રહ્યા છે ગ્રામ્ય લોકોની જેમ નાના પ્રકારના પક્ષીઓ જ્યાં સર્વત્ર યથેષ્ટ ભક્ષણ, પાન અને વિલાસ કરી રહ્યા છે જ્યાં તાપસો પોતાનો વિનીતાકાર દર્શાવી પાણીમા સ્નાન કરતા પણ પોતાના વેતસાચર (નેતરના જેવી નમ્રતા) નો પ્રાય કદી ત્યાગ કરતા નથી જ્યાં વિનયથી ઉજ્જવલ થયેલા એવા મુનિઓ પ્રાણીઓપરના પ્રીતિલાવથી તાપ અને તૃષ્ણાને દૂર કરનારી એવી ધર્મોપદેશરૂપ પિયુષપ્રથા (પરબ) નું સારી રીતે રક્ષણ કરે છે ત્યાં રાજહસની એણીથી શોભાયમાન, શ્રમને દૂર કરનાર અને પાણીથી ભરેલું એવું એક પવિત્ર સરોવર હતું તે સરોવરની નજીક પ્રોત્તત છતાં ક્ષણગૌરવની સપત્તિથી અધિક નમી ગયેલું એવું સાલ નામનું એક વિશાલ વૃક્ષ હતું જે સદા નમ્ર

રહીનેજ માણસોને નિર્વિશેષ ફળો આપવાથી કંઈક ઉત્તમ જનોની ઉપમાને પામ્યું હતું તે વૃક્ષ ઉપર પોતાના પુત્ર, કલત્રાદિ કુટુંબથી મગરૂર મનવાળા એવા સેકડા રાજહસો વાસ કરીને રહ્યા હતા. સુગંધથી મનમા મુદિત થનારા (શ્રેષ્ઠ આગમથી ઉત્પન્ન મનવાળા,) કવિઓમા પ્રસિદ્ધ કાતિવાળા (વિસ્તૃત અતર પ્રભાવાળા,) સારી ગતિવાળા (સન્માર્ગ ગામી) અને જેઓ વિવેકવત છે, તેઓ સર્વત્ર પ્રખ્યાત કેમ ન થાય ?

એક દિવસે સર્વ પક્ષીઓમા વૃદ્ધ એવા એક રાજહસે વૃદ્ધના મૂળમા ઉત્પન્ન થયેલ એક લાનાના નવા અકુરને જોઈને હિતબુદ્ધિથી તરૂણ હસોને કહ્યું—“ જે આગામી કાલનો વિચાર કરવો, એજ વૃદ્ધોમા વૃદ્ધત્વ છે ”—“ હે વત્સો ! આ લતાનો અકુર લવિધ્યમા તમોને અનર્થકર્તા થશે, માટે અત્યારે એ અ પપ્રયાસે સુમાધ્ય દેવાથી સત્વર તેને ઉખેડી નાખો. જો અત્યારે તમો તેની ઉપેક્ષા કરશો, તો લવિધ્યમા તમો બધાને એ દુઃખનું કારણ થશે નીતિશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે—“ વૈરી, બ્યાધિ અને વિષાકુરનો આદિથીજ ઉત્છેદ કરી નાખવો ” આ પ્રમાણે તે વૃદ્ધનું કથન સાંભળીને દુર્વિગ્ધ એવા તરૂણ હસોએ કહ્યું —“ અહો તમે વૃદ્ધ થતા છતા હજી મૃત્યુથી ભય પામો છો. હે વૃદ્ધ ! અકસ્માત્ ભયની અમારે શામાટે કાલજી રાખી ? કારણ કે લવિધ્યમા શુ થશે, તે કોણ બાંહે છે ? ” આ રીતનું તેમનું વચન સાંભળીને વૃદ્ધ રાજહસે વિચાર કર્યો કે —“ અહો યૌવનના ઉ માદથી મત્ત અને મહામૂર્ખ બની ગયેલા એવા આ તરૂણ હસો શુણકારી એવો મારો હિતોપદેશ માનતાજ નથી, એટલુંજ નહિ પણ ઉલ્લગ કોધે ભરાય છે કહ્યું છે કે —

“ પ્રાયઃ સપતિ કોપાય, સન્માર્ગસ્યોપદેશનમ્ ।

વિલ્લનનાસિરુસ્યેય, વિશુદ્ધાદર્શદર્શનમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ જેની નાસિકા છેદાઈ ગઈ હોય એવા માણસને વિશુદ્ધ આરસી બતાવવાથી જેમ તે શુરસે ભરાય છે, તેમ સામાન્ય (અયોગ્ય)

જનને સન્માર્ગનો ઉપદેશ આપવા જતા પ્રાય તેને કોપનુ કારણ થાય છે " અત્યારે એઓ કદાચ નહિ માને પણ જ્યારે યુગ ફળ મળશે, ત્યારે સમજ આવી જશે " આ પ્રમાણે બોલી તે વૃદ્ધ રાજ હસ વિચાર કરતો ડોઇ બીજા વૃક્ષપર મૂંગો બેઝી રહ્યો વખત જના પક્ષીઓના ક્ષીણ થયેલા ભાવ્યથોગે તે લતાકુર વધીને વૃક્ષ ઉપર ફેલાઈ ગયો એકદા ડોઇ અધમ શિકારીએ પોતાના દુષ્ટ અભિપ્રાયથી તે લતામઠપને આધારે ચડીને ત્યાં બાળ માડી હવે તે હસો પૃથ્વી પીઠ પર સ્વચ્છદ ગીતે ફરી ફરીને વિશ્રામ લેવાને માટે માજે પુન તે વૃક્ષપર આવ્યા વિવેક વિનાના હૃદયવાળા જનો જેમ સ્ત્રીઓના અંગ ઉપર પડે, તેમ કપટબાળની ખબર ન હોવાથી તેઓ તરત ત્યાં સપડાઈ ગયા પછી પાશથી પરવશ થયેલા અને પોકાર કરતા એવા તે સર્વેને એક બાળુ પરના વૃક્ષપર બેઠેલા તે વૃદ્ધ રાજહસે કહ્યું — " હે વત્સો ! અક્લ વિનાના એવા તમને અત્યારે મતિ આવી, પણ જો પૂર્વે મારો હિતોપદેશ માન્યો હોત, તો આ વખત ન આવત કદુ છે કે —

“ વર ધુદ્ધિર્ન સા વિગ્રા, વિગ્રાતો ધુદ્ધિસ્તમા ।

ધુદ્ધિહીના વિનશ્યતિ, યયા તે સિંહકારકાઃ ” ॥ ૧ ॥

“ વિદ્યા ઠરતા ધુદ્ધિ હમેશા ઉત્તમ ગણાય છે, ધુદ્ધિહીન માણસોને તે સિંહ બનાવનારાઓની જેમ વિનાશ પામવાનો વખત આવે છે ” સ્વચ્છેદિતને ધિક્કારતા એવા તેઓ ગદ્ગદ સ્વરે આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા — “ હે તાત ! હવે પ્રમત્ત થઈને અમને શુભવાનો ઉપાય બતાવો ” આ સાલળી તે દયાળુ અને ચતુરશિરોમણિ એવો તે વૃદ્ધ રાજહસ બોલ્યો — “ હે વત્સો ! પ્રયોજનનો વિનાશ થતા ઉપાય બહુ દુર્લભ હોય છે કહ્યું છે કે —

“ અજ્ઞાનમાવાદ્યવા પ્રમાદાદુપેક્ષણાદ્ વ્યત્યયમાજિ કાર્યે ।

પુસ* પ્રયાસો વિફલઃ સમસ્તો, ગતોદકે કઃ સ્વલ્લુ સેતુવધઃ ” ॥ ૧ ॥

“ અજ્ઞાનભાવથી, પ્રમાદથી કે ઉપેક્ષાથી કાર્યનો વિનાશ થતા પાણી ગયા પછી પાળ બાધવાની જેમ માણસનો સમસ્ત પ્રયાસ વિફલ થાય છે ” તથાપિ તમે તમારા શરીરના સાધાઓ શિથિલ કરી મૃતની જેમ પડ્યા રહો નહિ તો એ બાધ તમારૂં ગળું મરડી ના ખરે ” તે બિચારાઓએ તેના કહ્યા પ્રમાણે કર્યું કારણ કે મૂર્ખ લોકો તો હાર્યા પડી જ માને છે હવે પ્રાન કાલે તેમને લેવાને માટે તે શિકારી ત્યાં આવ્યો, અને ચેષ્ટાશક્તિ એવા તે રાજહસોને મૃત વતી જાણીને તે મૃદાત્માએ પણ તેમને વૃક્ષની નીચે લાવીને મૂક્યા પછી જેટલામા તેણે જમીનપર તેમને મૂક્યા, તેટલામા તે સર્વે વૃદ્ધના કહ્યા પ્રમાણે ઉડીને ચારે દિશાઓમા ચાલ્યા ગયા, એટલે તે બાધ પણ નિરાશ થઈને પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો કારણ કે પાપી ઓના પ્રાય સંપૂર્ણ મનોરથ થતા નથી પછી પ્રમાદથી મધુર મધુર બોલતા એવા તે પક્ષીઓ વૃદ્ધ રાજહસના ચરણક્રમજને પ્રણામ કરીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા — “ હે વિભો ! આપના પ્રસાદરૂપ પીયૂષની અખંડધારાના અભિષેકથી અમે ભુવનમા વહલ એવું જીવન પામ્યા અહો ! મહૌપધરમની જેમ શરૂઆતમા વૃદ્ધો પદેશ કટુતાયુક્ત લાગે છે, પણ પરિણામે તો તે શીતલ હોય છે અત્યંત સ્વાદુ અને શીત તથા સુધાસમાન એવા વૃદ્ધોપદેશનું જે સુર માણસો આદરપૂર્વક પાન (ગ્રવણ) કરે છે, તેઓ ચદ્રગુપ્ત રાજાની જેમ રાજ્ય, જીવિત અને સમૃદ્ધિના સુખો સત્વર પ્રાપ્ત કરી શકે છે કહ્યું છે કે —

“ વૃદ્ધવાક્ય સદા કાર્ય, માઘૈશ્વ ગુણશાલિભિઃ ।

પश्य हसन् वन वद्मान्, वृद्धवाक्येन मोचितान् ” ॥૧॥

“ પ્રારજનો અને ગુણીજનોએ સદા વૃદ્ધના કહ્યા પ્રમાણે કરવું જુઓ, વનમા જ ધાઈ ગયેલા હસો વૃદ્ધવાક્યથી મુક્ત થયા ” પછી સ્વેચ્છાએ આનંદ કરનારા અને વૃદ્ધોપદેશ પાળવામા નિષ્ઠાવાળા એવા તે હસો તે વખતે આ પ્રમાણે એક શ્લોક બોલ્યા —

“ દીર્ઘકાલ સ્થિતા યસ્મિન્, પાદપે નિરુપદ્રવે ।

મૂલાદેવોદ્ગતા વહ્ની, શરણાન્નયમાગતમ્ ” ॥૧॥

“ ઉપદ્રવરહિત જે વૃક્ષમા લાખા વખત સુધી રહ્યા, ત્યા મૂળ નાથીજ લતા ઉગી વિસ્તાર પામી, તેથી અમને શરણથી ભય પ્રાપ્ત થયું ” ‘ કાર્ય મૂળથીજ વિનષ્ટ થયું છે, એ રીતે દુર્ગપાલે પોતાનો અભિપ્રાય સૂચિત કર્યો, પરંતુ રાજા તે સમજી ન શક્યો ”

આ પ્રમાણે કથા કહીને તે પોતાને ઘેર ગયો અને રાજા પણ તેજ દુષ્ટ અભિપ્રાયને મનમાં કાયમ રાખી અત પુરમાં ગયાં ગયો

પછી ખીજે દિવસે ગ્રેયને ઈચ્છતા એવા મહીપતિએ દેવપૂજા, દયા, દાન અને પરમેષ્ઠીભવ વિગેરે યથોચિત પ્રાત કર્મ કરીને અને અનેક કીમતી શુભારની રથ નાથી શરીરને વિષુદ્ધિત કરીને રાજસભાને અલકૃત કરી તે વખતે સમસ્ત રાજવર્ગે પણ પોતાની અલીપ્ત સિદ્ધિને માટે દેવની જેમ રાજાને પ્રણામ કરી પ્રસન્ન થયા. પછી યમદત્ત કોટવાલે વધારે કાલશ્રેષ્ઠ કરી, નાવિક જેમ સરિત્પતિને નમે તેમ ત્યા આવીને નૃનાથને પ્રણામ કર્યા, એટલે રાજાએ તેને પૂછ્યું કે — ‘ અરે ! તે તસ્કર કયા તારા જોવામાં આવ્યો કે નહિ ? ’ જવાબમાં તેણે જણાવ્યું કે — ‘ હે પ્રભો ! મેં જાહુ તપાસ કરી, પણ તે કયાંય મારા જોવામાં આવ્યો નહિ ’ રાજાએ કહ્યું કે — ‘ તો પછી તારે આટલો બધો કાલશ્રેષ્ઠ શાને થયો ? ’ તે જોડ્યો — ‘ એક કુભાર કથા કહેતો હતો, તે સાલજતા વિલગ થયો ’ નરનાથ જોડ્યો — ‘ અરે ! જે કથા સાલજતા તું દુરત એવા મરણના ભયને પણ ભૂલી ગયો, તે કથા અત્યારે મને કહી બતાવ ’ આ પ્રમાણે રાજાનો આદેશ થતા સભાજનના દિલને ખેંચતો એવો દુર્ગપાલ આ પ્રમાણે કથા કહેવા લાગ્યો —

કુભારની કથા

“ આજ નગરમાં યતિયશસ્વી અને વિવિધ વિજ્ઞાનમાં વિચક્ષણ એવો પાંહુણ નામનો કુભાર છે સર્વ આશ્રમોનું પોષણ કરનાર અને વહોર્માં અધિક (નામમાં ચાર વહોર્) હોવાથી રાજાઓ અને

“ અસાનલાવથી, પ્રમાદથી કે ઉપેક્ષાથી કાર્યનો વિનાશ થતા પાણી ગયા પછી પાળ બાધવાની જેમ માણસનો સમસ્ત પ્રયાસ વિફલ થાય છે ” તથાપિ તમે તમારા શરીરના સાધાઓ ધિથિલ કરી મૃતની જેમ મર્યા રહેા નહિ તો એ વ્યાધ તમારૂં ગળુ મગડી ના ખરે ” તે બિચારાઓએ તેના કહ્યા પ્રમાણે કર્યું કારણ કે મૂર્ખ લોકો તો હાર્યા પછીજ માને છે હવે પ્રાન કાલે તેમને લેવાને માટે તે શિકારી ત્યા આવ્યો, અને ચેષ્ટારહિત એવા તે રાજહસોને મૃત વત્ જાણીને તે મૃદાત્માએ પણ તેમને વૃક્ષની નીચે લાવીને મૂક્યા પછી જેટલામા તેણે જમીનપર તેમને મૂક્યા, તેટલામા તે સર્વે વૃક્ષના કહ્યા પ્રમાણે ઉડીને ચારે દિશાઓમા ચાલ્યા ગયા, એટલે તે વ્યાધ પણ નિરાશ થઈને પોતાને ઘેર આવ્યો ગયો કારણ કે પાપી ઓના પ્રાય સપૂર્ણ મનોરથ થતા નથી પછી પ્રમાદથી મધુર મધુર બોલતા એવા તે પક્ષીઓ વૃક્ષ રાજહસના ચરણકમળને પ્રણામ કરીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા — “ હે વિલો ! આપના પ્રસાદરૂપ પીયૂષની અખંડધારાના અભિષેકથી અમે ભુવનમા વલ્લભ એવું જીવન પામ્યા અહો ! મહૌપધરમની જેમ શરૂઆતમા વૃક્ષો પદેશ કટુતાયુક્ત લાગે છે, પણ પરિણામે તો તે શીતલ હોય છે અત્યંત સ્વાદુ અને શીત તથા સુધામમાન એવા વૃક્ષોપદેશનું જે સુસ માણસો આદરપૂર્વક પાન (શ્રવણ) કરે છે, તેઓ ચદ્રશુભ રાજની જેમ રાજ્ય, જીવિત અને સમૃદ્ધિના સુખો સત્વર પ્રાપ્ત કરી શકે છે કહ્યું છે કે —

“ વૃદ્ધવાક્ય સદા કાર્ય, પ્રાણૈવ ગુણશાલિભિ ” ।

પર્ય હસાન્ ધન વદ્ધાન્, વૃદ્ધવાક્યેન યોચિતાન્ ” ॥૧॥

“ પ્રાણનો અને ગુણીજનોએ સદા વૃદ્ધના કહ્યા પ્રમાણે કરવું જુઓ, ધનમા બાધાઈ ગયેલા હસો વૃદ્ધવાક્યથી યુક્ત થયા ” પછી સ્વેચ્છાએ આનંદ કરનારા અને વૃક્ષોપદેશ પાળવામા નિષ્ઠાવાળા એવા તે હસો તે વખતે આ પ્રમાણે એક શ્લોક બોલ્યા —

“ દીર્ઘકાલં સ્થિતા યસ્મિન્, પાદપે નિસ્પદ્રવે ।

મૂલાદેવોદ્ગતા વહ્ની, શરણાદ્વયમાગતમ્ ” ॥૧॥

“ ઉપદ્રવરહિત જે વૃક્ષમા લાખા વખત સુધી રહ્યા, ત્યા મૂળ
જ લતા ઉગી વિસ્તાર પામી, તેથી અમને શરણુથી ભય પ્રાપ્ત
“ કાર્ય મૂળથીજ વિનષ્ટ થયું છે, એ રીતે દુર્ગપાલે પોતાનો
મે પ્રાપ્ત સૂચિત કર્યો, પરંતુ રાજા તે સમજી ન શક્યો ”

આ પ્રમાણે કથા કહીને તે પોતાને ઘેર ગયો અને રાજા પણ
દુષ્ટ અભિપ્રાયને મનમાં કાયમ રાખી અત પુરમાં આવી ગયો
પછી બીજે દિવસે શ્રેયને ઇચ્છતા એવા મહીપતિએ દેવપૂત્ર, દયા,
અને પરમેષ્ઠીજીવ વિગેરે યથોચિત પ્રાત કર્મ કરીને અને અનેક
તીર્થગારની રથ નાથી શરીરને વિનુષિત કરીને રાજસભાને અલગ
તે વખતે સમસ્ત રાજવર્ગે પણ પોતાની અલીપ્ત સિદ્ધિને માટે
જેમ રાજાને પ્રણામ કરી પ્રસન્ન કર્યો પછી યમદત્ત કોટવાલે
રે કાલશ્રેય કરી, નાવિક જેમ સરિપતિને નમે તેમ ત્યા આવીને
યને પ્રણામ કર્યા, એટલે રાજાએ તેને પૂછ્યું કે — ‘ અરે ! તે
ર કયા તારા જોવામાં આવ્યો કે નહિ ? ’ જવામાં તેણે જણા-
કે — ‘ હે પ્રભો ! મે બહુ તપાસ કરી, પણ તે કયાય મારા જે
આવ્યો નહિ ’ રાજાએ કહ્યું કે — ‘ તો પછી તારે આટલો
કાલશ્રેય શાને થયો ? ’ તે જોયો — ‘ એક કુભાર કથા કહેતો
તે સાલજતા વિલગ થયો ’ નરનાથ જોયો — ‘ અરે ! જે
સાલજતા તું દુરત એવા મગ્ધના ભયને પણ ભૂલી ગયો, તે કથા
મારે મને કહી જતાવ ’ આ પ્રમાણે રાજાનો આદેશ થતા મલાજ
દિલને ખેંચતો એવો દુર્ગપાલ આ પ્રમાણે કથા કહેવા લાગ્યો —

કુભારની કથા

“ આજ નગરમાં યતિયશસ્વી અને વિવિધ વિજ્ઞાનમાં વિચક્ષણ
પાંડુલુ નામનો કુભાર છે સર્વ આશ્રમોનું પોષણ કરનાર
વર્ણોમાં અધિક (નામમાં ચાર વર્ણો) હોવાથી રાજાઓ અને

સુનિઓ કરતા પણ એ પ્રજાપતિપણાથી શા માટે પ્રશસ્ત ન થાય ?
 તે પોતાની આજીવિકાને માટે નગરની પાસેની એક-૪ માટીની ખા
 ઘુમાથી મૃત્તિકા લાવી લાવીને નિરતર સુયોધિત ભાજનો ખનાવીને
 મધુર બોલનાર એવો તે વિવિધ વસ્તુઓને બદલે તે વેચે છે એકદા
 શમરૂપ જળના સાગર અને જ્ઞાનવત તથા ક્રિયાવતમા શ્રેષ્ઠ એવા
 કોઈ સાધુ સાચકાળે નિવાસને માટે તેને ઘર આવ્યા વિનયથી તેમને
 નમસ્કાર કરીને શુભ ભાવથી સેવા કરતા તે કુલકારે તેમને પુણ્ય
 પાપતુ સ્વરૂપ પૂછ્યું, એટલે કંઈકારૂપ દીરના માગર એવા તે મ
 હુર્ષિ તેને કહેવા લાગ્યા કે —“ હે ભદ્ર ! આ તારી જિજ્ઞાસા આ
 સત્તસિદ્ધિપણાને સૂચવનારી છે અજ્ઞાન કષ્ટથી ક્રિયાનુષ્ઠાન કરવામા
 તત્પર અને સારાસારનો વિચાર કરવામા જડમુદિવાળા એવા પ્રા
 ણીઓ ધર્મના નામે અધર્મનુજ સેવન કરે છે કહ્યું છે કે —

“ ધર્માર્થ વિલક્ષ્યતે લોકો, ન ચ ધર્મ પરીક્ષતે ।

કૃષ્ણ નીલ સિત રક્ત, કીદશ ધર્મલક્ષણમ્ ” ॥૧॥

■ ધર્મને અર્થે લોક કલેશ મહન કરે છે, પણ ધર્મનું લક્ષણ
 કૃષ્ણ, નીલ, સ્વેત કે રક્ત, કેવું હોય છે ? તેની કોઈ તપાસ કરતા
 નથી. ” કોઈક વેદોને પ્રમાણ માને છે, કોઈક ઇન્દ્રિયને જગત્કર્તા
 માને છે, કોઈક સ્નાન કરવામા ધર્મ સમજે છે, કોઈક જાતિવાદના
 અભિમાનને ઉત્કૃષ્ટ માને છે અને કોઈક પાપનો નાશ કરવાને
 તાપ અને આરભને મુખ્ય માને છે—જ્યાં જ્ઞાનનો પ્રવેશ થઈ
 ગયો છે એની જડતાના એ પાત્ર અગો છે જેઓ વધને ધર્મ, જ
 ળને તીર્થ, ગૌ—ગાયને નમસ્કાર કરવા ચોખ્ખ, જૂઠ્ઠાથને ગુરૂ, અગ્નિને
 દેવ અને કાકપક્ષીને પાત્ર માને છે, તેઓની સાથે પરિચય કરવો શા
 કામનો ? જે ધર્મનો સલવ અહિ સાથીજ છે, તે હિસાથી કેમ સ
 લવે ? કારણ કે પાણીથી ઉત્પન્ન થતા પવો, અગ્નિથી કદી ઉત્પન્ન
 થતા નથી. વેના મત્રોચ્ચારપૂર્વક યજ્ઞમા હોમેલા જતુઓ જો
 સ્વર્ગે જતા હોય, તો સ્વર્ગની ઇચ્છાવાળા એવા ઇષ્ટ માતૃપિતાદિ

કેનું યજ્ઞ શા માટે નથી કરતા ? કેટલાક નિર્દય લોકો નિર્જીવ એવા પર્વતોને નમે છે અને જીવતા પ્રાણીઓનો વધ કરે છે વગી તેમા કેટલાક તો દેવાગ્રિ દેવામા પણ પુણ્ય માને છે તેમા અલણ લોકો તો દૂર રહો, પણ વિવિધ શાસ્ત્રોને જાણનારાઓ પણ મદાધની જેમ વિચાર વિનાની પ્રવૃત્તિ કરે છે ત્યાં ઉદ્ધર અને ઉદ્ધખળ વિગેરેને દેવની જેમ માને છે અને પ્રથમ પિંડ આપવાને કાગડાઓમા પાત્ર તા માને છે જેઓ પુન પુન સ્ત્રીઓની કુક્ષિમા પરવશપણે ઉત્પન્ન થાય છે, તેવા દેવતાઓથી જે અજ્ઞાનો મોક્ષપદની ઇચ્છા રાખે છે જેમને સ્ત્રી, ધન, ધાન્યાદિ પરિગ્રહ છે, તેઓ ગુરૂ થઈને ધણાઓને ભવથી તારવા માટે પ્રયત્ન કરે છે કહ્યું છે કે —

“ અયો યયા વિલગિતઃ પાંચ યજ્ઞ ધૂતૈ—

સ્તસ્ય સ્વરૂપમન્વિદન્નપિ તેન યાતિ ।

તદ્વગ્નિ પ્રવરિવર્તિ વિચારવન્ય,

સહોચનોપિ તદસૌ સ્વલુ દૈવદોષ ” ॥ ૧ ॥

“જેમ માર્ગમા આધળો ધૂનારાઓને લેટે અને તેમના સ્વરૂપને જાણ્યા ગિવાય તેઓ લઈ જાય ત્યાં જાય છે, તેમ સારા લોચન વાળો છતાં જો વિચાર વિના પ્રવર્તન કરે, તો ખરેખર ! ત્યાં દૈવનો જ દોષ છે ” જ્યાં બિલકુલ અધર્મ છે, યા તો જ્યાં સ્વરૂપ ધર્મ છે, જ્યાં બહુ ધર્મ અને અપાપ છે અને જ્યાં બિલકુલ શુદ્ધ ધર્મ છે—એ ચાર પ્રકારનું અનુધાન કહેલ છે અહિંમા, સત્ય, અસ્તેય, પ્રજ્ઞચર્ય અને અપરિગ્રહ—એ પાંચ સર્વ ધર્મવાળાઓમા પવિત્ર ગણાય છે યોગીઓને એ પાંચ વ્રત મર્વથા પાળવાના હોય છે અને ગૃહસ્થોને અમૂક લાગે છૂટ રાખીને પાળવાના હોય છે આવા પ્રકારનો ધર્મજ મર્વ સુખને આપે છે ” આ પ્રમાણે દેશના માણસોને તે કુલકાર એક તત્ત્વવેત્તા ધ્રાવક થયો અને પાપભીરૂ થઈને તેણે કૂર આરભનો પ્રયત્ન કરવો છોડી દીધો.

હવે એક દિવસે તેજ ખાણુમા ખોદતા ખોદતા પુણ્યના પ્રભાવથી તેને સુખનું કારણભૂત એવું ધનથી ભરેલું નિધાન મળી ગયું

તેના પ્રભાવથી તે ધનવાન થઈ ગયો, અને જ્ઞાતિજનોમા વધારે માન્ય થયો તથા પોતાના ઘરને અનુસારે દીનજનોને દાન પણ દેવા લાગ્યો તેણે કૈલાસ પર્વત જેવું એક નવું મંદિર કરાવ્યું, અને તેમા બુદ્ધા બુદ્ધા દેશથી આવનારા માણસોને રહેવાને માટે એક ભૂમિકા બનાવી અનુક્રમે પોતાના પુત્ર પૌત્રાદિક તતતિને લોકોના લોચનને આશ્ચર્ય ઉપજાવે તેવા મોટા આશ્ચર્યપૂર્વક પરણાવી પણ તે રાજની કૃપાથી સર્વ કારીગરોમા મોટી પદવી પામ્યો કારણ કે ધનથી બધું સાધ્ય થાય છે કહ્યું છે કે —

“यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः, स पंडितः स श्रुतिमान् गुणज्ञः ।
स एव वक्ता स च दर्शनीयः, सर्वे गुणाः साचनमाश्रयति” ॥ ૧ ॥

“જેની પાસે ધન હોય તે માણસ કુલીન, તે પંડિત, તે જ્ઞાનજ્ઞ, તે શુણ્ણ, તે વક્તા અને તેજ કપાળો કહેવાય છે કારણ કે ધનમા બધા શુણ્ણો રહેલા છે ” આમ હોવા છતાં દુલકભાગત પોતાનું શિષ્યકર્મ તે મૂકતો નથી. કારણ કે પ્રાય પોતાના વશને અનુસારે માણસોને કર્મપ્રવૃત્તિ સૂજે છે

એકદા તે બધી સામગ્રી સંભળને માટી લાવવાને માટે તેજ ખાણ આગળ ગયો અને સર્વ સુખોને ઉત્પન્ન કરનારી તથા જનનીની જેમ માનનીય એવી તે ખાણને કુશ વિગેરેથી જેટલામા તે ખોદવા લાગ્યો તેટલામા ‘ જેજ આટલી ઉચ્ચ સ્થિતિએ પરોવાડ્યો, છતાં હજી કૃતમ્મની જેમ આ દુષ્ટબુદ્ધિ મને ખોલા કરે છે, ’ એમ બાણે વિચાર કર્યો હોય, તેમ એક વિકટ આકારવાળી કોર તેની ઉપર તરત તૂટી પડી સ્વામિદ્રોહી અને કૃતમ્મ શુ કયા પણ સુખી થયા છે ? તે દુઃખી પડતા તેની કેડ તરતજ એવી રીતે ભાગી ગઈ કે, તે સાળે થયો છતાં પણ લાકડી વિના ઉડી શકતો નહિ પાંડી મહા આપત્તિમા પડેલ એવા તે કુલકાર સર્વ લોકોની સમક્ષ આ પ્રમાણે એક માથા બોલ્યો —

“ જેણ મિલકું વલિં દેમિ, જેણ પોસેમિ અપ્પય ।

તેણ મે કહિયા મગ્ગા, જાયં સરણઓ મય ” ॥૧॥

“ જેના પ્રતાપે હું લિધુકેને દાન દઉં છું અને જેના પ્રતાપે હું મારા પિડતુ પોષણ કરું છું, તેણે મારી કટી ભાગી નાખી અહો ! મને શરણથી ભય ઉત્પન્ન થયું ”

આ પ્રમાણે કથાના મિથથી તે દુર્ગંધાલે પુન પોતાને અભિ પ્રાયજ સ્થિત કર્યો, છતાં અદેખાઈથી અધ થયેલા અત કરણવાળા એવા રાજાએ તે તરફ લક્ષ્ય ન દીધું એ રીતે સર્વ સલાજનને રસ ભાજન બનાવીને રાજાને પ્રણામ કરી તે પોતાને ઘેર ગયો રાજા પણ સચિવ વિગેરેની માથે રાજ્યકારભારની મમલત કરીને થોડીવાર સલામા બેસી પોતાના મહેલમાં ગયા ગયો

હવે ત્રીજે દિવસે સલામા આવીને રાજાએ તેવીજ રીતે ઈર્ષ્યા યુક્ત ચિત્તથી તેને પૂછ્યું, એટલે તે આ પ્રમાણે કથા કહેવા લાગ્યો —

સુધર્મરાજાની કથા.

“ આજ ભરતક્ષેત્રમાં વસુધાવધૂના તિલક સમાન અને સમસ્ત વ્યથાથી પરિપૂર્ણ એવો પ આદ્ય નામનો દેશ છે ત્યાં સ્વર્ગલોકની એક પ્રગટ વર્ણિકાંચ, માણસોના આનંદનું એક સ્થાન અને મૃત્યુકાંચ કમળની એક કર્ણિકા સમાન એવું વરગાંધિ નામનું નગર છે ત્યાં કૃપાલુ જનોમાં મહાનંદ અને સુમનઃપ્રજ્વળ (દેવગણમાં) સૌધર્મેન્દ્રની માફક અગ્રેસર એવો સુધર્મ નામનો ભૂપાલ હતો જે રાજા જૈન સાધુની જેમ પ્રભાવ (પ્રભાપાલક-પ્રકર્ષ જાપ કરનાર) મમિતિપ્રદ (રાજસલામા અગ્રેસર-પાય સમિતિયુક્ત) ક્ષમાભાર ધુરધર (પૃથ્વીનો ભાર ઉપાડવામાં સમર્થ-ક્ષમા ધારણ કરવામાં ધુરધર) અને ધર્મવત (ધનુર્ધારી) પુરૂષોમાં સુખ્ય હતો જેના મમ્યકેતવથી વામિત અને વિમલ એવા જેના માનસમાં (મરોવરમાં) જિનધર્મરૂપ રાજહસ મદા લીલા કરી રહ્યો હતો જે પુણ્યવત રાજા અર્હતપૂજા, દયા, દાન, તીર્થયાત્રા અને યોગ્ય વડીલોની ભક્તિ વિગેરે કરવાથી જૈન શાસનનું

ગૌરવ વધારતો હતો તેને દેવીની જેમ દિવ્ય સ્વરૂપવાળી, શ્રી જૈનશાસનરૂપ કમળમા એક હુમ્મી સમાન અને મતી એવી જિ નમતિ નામની મહારાણી હતી પાત્રને દાન, ગૃહાચારમા કુશલતા અને પતિની ભક્તિ—એ વિગેરે બાહ્ય ભૂષણયુક્ત છતાં જે મમ્યક્ત્વ વિગેરે અતરઆભૂષણને ધારતી હતી. વળી તે રાજને ચાર્વાકમતથી વાસિત અને સર્વજ્ઞના ધર્મરૂપ વૃક્ષને ખડિત કરવામા દાતરડા જેવી શેષ્ટા કરનાર એવો જ્યદેવ નામનો મત્રી હતો. જે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ, તથા સ્વર્ગ અને, મોક્ષના મુખ વિગેરેની (મા) મિથ્યાત્વોદ યને લીધે મૂઢાત્મા બનેવો હોવાથી કેાઈ ગીતે શ્રદ્ધા રાખતો ન હતો. પરંતુ નરેન્દ્રના સમર્થથી મગશેલીઆ પાપાણુના જેવા હૃદયવાળો એવો તે ધર્મકર્મમા કપટથી બાહ્ય મરાગતા દેખાડતો હતો.

એક દિવસે ધર્મ અને નીતિ પ્રમાણે નિરતર રાજ્યતુ પાલન કરતા એવા તે રાજને ચરપુરપોએ આવીને વિનયપૂર્વક વિશ્વમિ કરી કે —“ હે વિભો ! પોતાની વિકનશ્રીથી પ્રખ્યાત થયેલો તથા કૂર દૃષ્ટિ અને બળથી ઉત્કટ બની ગયેલો એવો મહાબલ નામનો હુટારો ચાર ગુફામા કેસરીસિહની જેમ મહાપન્થીમા નિવાસ કરતા સ્વર્ગ ના પ્રદેશસદૃશ આપના રેશમા અત્યારે જ દશહુની જેમ ઉપદ્રવ કરી રહ્યો છે ” આ પ્રમાણે આલબતા મિહુની જેમ ગર્જના કરતા અને અતિશય ગર્વના ભારથી ગરિષ્ઠ થયેલા એવા નરેન્દ્રે આ પ્રમાણે કહ્યું —“ પ્રથમ બાહુદહવાળો અને પોતાના આટોપથી ભારી પ્ર બને ભય પમાડતો એવો તે ચરટ (ચાર) ત્યામુધી ભલે ગજેન્દ્રની જેમ ગર્જના કર્યો કરે, કે ન્યામુધી અખિલ શત્રુઓને દબાવનાર અને ચતુરંગ સેનાથી ઉત્કટ બનેલો એવો હું આલસ્ય નિદ્રાથી મુક્ત થઈ તેની મન્મુખ ગયો નથી ” કહ્યું તે કે —

“ તાવદ્ ગર્જતિ માતંગા, વન મદમરાલસા ।

કોપસ્ફુરિતભાગુલો, યાવન્નાયાતિ કેસરી ” ॥૧॥

“ ડોપથી પોતાના પુચ્છને ફરકાવનાર એવો કેસરી ન્યામુધી ન આવે, ત્યામુધીજ મદભરથી મદ થએલા એવા હાથીઓ વનમા

ગગનલેદક ગર્જના કરે છે " પત્રી તે ચરપુડધોને અલીપ દાનથી
 સ્વતોષીને રણમાગ્રગીને માટે સેનાપતિને આદેશ કરીને રાજા પોતે
 હુદયમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે —" જે રાજા પોતાના દેશમા પણ
 પ્રજાપત્ર પડતા ઉપદ્રવની ઉપેક્ષા કરે છે, તે પાપાત્મા મગીને ધીવરે
 કરતા પણ અધમ ગતિમા ભાય છે જેના જીવના શત્રુઓ પોતાના
 ગેશને આક્રમણ કરે (વેગી લે), તે રાજા પોતાને ક્ષત્રિયોમા શા માટે
 ગણાવતો હશે ? ઉપદ્રવથી પ્રજાનુ પ્રયત્નપૂર્વક રક્ષણ કરવું, એજ
 પ્રજાપાવનું તપ, એજ જપ અને ઉત્કૃષ્ટ મન પણ તેનું એજ કહેલ
 છે " આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ચતુરંગ બલથી બલિષ્ઠ થઈ, જિને-
 શ્વગ્ની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરીને અને સદ્ગુણ પ્રમુખ તથા નગરજનનું
 સન્માન કરીને તેજસ્વી એવા તે રાજાએ વૈગીના વિજયને માટે પ્ર-
 યાણ કર્યું જયયાત્રાને માટે જતા એવા તેનું સૈન્ય ગગા નદીના
 જળપૂરની માફક પગલે પગલે સાથે ભગી જતી એવી ખીજ મેનાઓ
 વી વધવા લાગ્યું જયશ્રીમા લપટ બનેલા સુલટો મેનાપતિની આ-
 જા ન માનતા રસ્તામા પહેલા ચાલના પોતાના ઉપરીઓનું પણ
 ઉદ્વેગન કરી ગયા ત્યાં રસ્તામા કેટલાક સુલટો અમૃત જેવું નાળી-
 થેરનું પાણી પીવા લાગ્યા, કેટલાક શરીરના તાપની શાંતિને માટે
 દ્રાક્ષારમ પીવા લાગ્યા, કેટલાક શરીરના ઉન્માદનું એક કારણ એવા
 તાલવૃક્ષના રસને પીવા લાગ્યા અને કેટલાક ખજૂરીનું સુલભ મધ
 પીવા લાગ્યા પછી અનુક્રમે પોતાના દેશની હદ સુધી જઈને રાજાના
 હુકમથી સેનાપતિએ વિવ્રાતિને માટે ત્યાં છાવણી નખાવી " જો તું
 પોતાને સુલટ માનતો હોય, તો પ્રભાતે રણભૂમિમા આવીને તરન
 મુખ બતાવજે હું મવારે ત્યાં આવ્યોજ છું એમ સમજજે " આ
 પ્રમાણે ભૂપતિએ તે શત્રુરાજા (ચોરના રાજા) ને કહેવરાવ્યું પછી
 રણકર્મને માટે રાત્રિએજ બધી સામગ્રી તૈયાર કરીને જયલક્ષ્મીને
 વરવાને ઉત્સુક મનવાળા, પ્રેમ હાથીયર બેઠેલા ઇંદ્ર અને ઉપેદ્રની
 જેમ ઉત્કટ, ચાલતા એવા આમરોથી ચોલાયમાન, લટકતા કુડલથી
 વિમુષિત, દિવ્ય અને નૂતન એવા છત્રથી દિવસ્પતિના તાપને વાર

નારા, તેજસ્વી છત્રીશ પ્રકારના આયુષોધી લીલાપૂર્વક શ્રમ કરનારા અહુ પૂર્વિક રીતિથી વ્યાચકોને દાન દેતા, શસ્ત્રની અધિષ્ઠાયક દેવીનું પોતાના મનમાં સ્મરણ કરતા, સુવર્ણના ઝખતરની દીપ્તિથી દીપ્ત માન શરીર શોભાવાળા, કોપના આટોપથી ઉત્કટ બનેલા અને ચતુર ગ સેનાથી પરિવૃત એવા તે બંને રાજાઓ પ્રાતઃ પાત્રે ત્યાં આવીને અખિલ જનલોકને શોભા પમાડનારા અને પ્રધાન પુરોહિતોને મહાર કરવામાં પ્રલયકાલ મમાન એવા પ્રબળ યુદ્ધને કરવા લાગ્યા. પડી રાત્રિ જેમ અધિકારને વિસ્તારે, તેમ મોહિની વિદ્યાથી શત્રુઓના મનસ્ત સૈન્યને વિહ્વલ બનાવીને સુધર્મરાજાએ તે ઉત્કટ ચરતને હાથી ઉપરથી નીચે પાડીને કાચગધનથી બાધી રણપ્રમિમા નાખી દીધો. તે વખતે દુષ્ટને શિક્ષા આપવાથી દેશની અધિષ્ઠાયક દેવીએ મતુષ્ઠ થઈને રાજાના મસ્તકપર પુષ્પવૃષ્ટિ કરી, અને સૈનિકો પ્રસન્ન થઈને જય જ્યારવ કરવા લાગ્યા તથા જયદુરુલિઓના નાદથી મમગ્ર વિશ્વ શબ્દમય થઈ ગયું. પડી શિવદેવ મથિવ, નાના પ્રકારના બેટણા માથે મહાબલરાજાના પુત્ર બલદેવને આગળ કરીને વિનયથી નીચે નમવા પૂર્વક ભૂતલપર મસ્તક રાખી રાજાના ચરણને પ્રણામ કરીને ત્રીકા વચનોથી રાજાને મતુષ્ઠ કરીને પોતાના સ્વામીને છોડાવ્યો. કારણ કે આપત્તિમાં રાજાએને પ્રધાનનુજ બળ હોય છે. પછી તેના ઘનુ સર્વસ્વ લઈને દેશને આનંદ પમાડતો જૂપાલ પોતાની રાજધાનીને પાદર આવ્યો. હર્ષ અને બેટણા મહિત આવેલા એવા નગરવાસીઓ સાથે તે રાજા બેટલામાં પોતાના નગરમાં પ્રવેશ કરે છે, તેટલામાં તરતજ દુસ્તટીની જેમ ઉત્પાતને સૂચવનારી વિપ્રપ્રતોલિકા (કિલ્લાના મુખ્ય દ્વારનો ઉપરનો ભાગ) અકસ્માત્ સર્વ પડી ગઈ તેને પડેલી જોઈને અપશુકનની આશંકાથી તે દિવસે રાજા પુરની બહાર જ રહ્યા. પછી તત્કાલજ રાજાએ તે નવી કરાવી લીધી કારણ કે સ્વર્ગવામી દેવોનું અભીષ્ટ જેમ મનમાં સકપ યતા સિદ્ધ થાય છે, તેમ રાજાઓનું અભીષ્ટ વચન જોલતા સિદ્ધ થાય છે. બીજે દિવસે પ્રવેશ કરતા પુનઃ તે પડી ગઈ, એટલે રાજાએ તરત તે પાછી નવી

કરાવી ત્રીજે દિવસે પણ વિવિધ ઉપાય અને ચત્ન કરી સ્થિર કરતા પણ બ્યારે તે તેવીજ રીતે પડી ગઇ, ત્યારે રાજાએ બહાર રહીનેજ પ્રધાન વિગેરેને પૂછ્યું કે —“ હવે આ શી રીતે સ્થિર થાય ? ” પડી પરસ્પર વિચાર કરીને તેમણે રાજાને નિવેદન કર્યું કે —“ હે દેવ ! દિવ્યચતુષાળા નિમિત્તજ્ઞ પુરૂષો એમ કહે છે કે—નગરના અધિષ્ઠાત્રકને તમારી ઉપર ડોપ થવાથી તે બલિદાન લેવાની ઇચ્છાથી દરરોજ એ પ્રતોક્ષીને પાડી નાખે છે, ” માટે હે રાજા ! જો એક મનુષ્યનું બલિદાન એને આપવામાં આવે, તોજ એ પ્રતોક્ષિકા નિશ્ચલ થાય તેમ છે ” આ પ્રમાણે તેમનું વચન સાંભળીને રાજા મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે —“ અહો ! આ પાપીઓની કેટલી બધી મૂર્ખાઈ છે ? અર્હદ્રચનરૂપ દીપક જેમના આતરતમ—અજ્ઞાનને લેદતો નથી, તે પડિતો પણ પ્રાય અજ્ઞ મમજવા મિથ્યાત્વરૂપ અધકાર માં મુગ્ધાઈ ગયેલા પ્રાણીઓ અભ્યગ્માર્ગને ન જાણતા મધ પીનારા જોની જેમ વિવેક સહિત ચેષ્ટા કરે છે ” આ પ્રમાણે ચિંતવીને કૃપારૂપ સુધાથી સંકલિત એવા રાજાએ તેમને કહ્યું કે —“ જેને માટે દુર્ગતિ આપવાવાગી એવી જીવહિંસા કરવામાં આવે, તેવા એ નગરથી વિપની જેમ મારે કાંઈ પ્રયોજન નથી કારણ કે કાનને છેદી નાખનાર સુવર્ણની શોભા શા કામની ? નરકમાં ધસડી જનાર એક જીવવધના પાનકથી સુવર્ણ કોટીનું દાન કરતા પણ માણસ શુદ્ધ ન થઈ શકે કહ્યું છે કે —

“ મેરુગિરિકળયદાણં, ઘનાણ વેડ કોડિરાસિઓ ।

ફલ વહેડ જીવ, ન છુટ્ટે તેણ પાવેણ ” ॥૧॥

“ માણસ મેરુપર્વતના જેટલા સુવર્ણનું દાન આપે, અથવા ધનની કોટિઓ આપે, તો પણ એક જીવના વધથી થયેલ પાપથી તે મુક્ત થઈ શકતો નથી ” માટે મર્વ પ્રજા સહિત હું બ્યા આવામ કરીશ, ત્યાં વિચિત્ર આવામથી વિભૂષિત એવું નગર બની રહેશે જે કોઈ મતિમાન પુરૂષ પોતાના હિતની ઇચ્છા રાખે છે, તેણે મન, વચન અને કાયાથી જીવરક્ષા કરવી કહ્યું છે કે —

“ ન કર્તવ્યા સ્વયં દિસા, પ્રવૃત્તા તા નિવારયેત્ ।

જીવિત ચલમારોગ્ય, શબ્દાંજન મહીપતિ ” ॥૧॥

“ જીવિત, બલ, અને આરોગ્યની સતત ઇચ્છા રાખનાર રાજાએ પોતે હિસા કરવી નહિ, તેમજ બીજે ક્યા તે થતી હોય તેા અટકાવવી ” જો હિસા કરતા સુખની પ્રાપ્તિ સંભવે, તેા વિષભક્ષણથી જીવિત શામાટે ન મળે ? કહ્યું છે કે —

“ સ રુમલવનમર્પેર્વાસર માસ્વદસ્તા—

દમૃતમુરગવચત્રાજીવિત કાલકૃગ્નાત્ ।

રુગપગમમજીર્ણાત્સાધુવાદ વિવાદા—

દમિલપતિ વયાન્ પ્રાણિના સૌલ્યમિચ્છેત્ ” ॥૧॥

“ જે પુરૂષ પ્રાણિવધથી સુખની ઇચ્છા રાખે છે, તે અગ્નિથી કમલવન, સૂર્યના અસ્તથી દિવસ, સર્પસુખથી અમૃત, વિષથી જીવિત, અજીર્ણથી આરોગ્ય અને વિવાદથી માધુવાદ મેળવવાના પ્રયત્ન જેવું કરે છે, કૃપાધર્મના પ્રભાવથી માણસોને આરોગ્ય, રૂપ, સૌભાગ્ય, બલ અને ઐશ્વર્ય વિગેરે અપત્તિઓ અવશ્યમેવ પ્રાપ્ત થાય છે જીવહિંસાથી વિરમવાનું શુરૂની નમક્ષ પૂર્વે મેં દ્વિવિધ ત્રિવિધ રૂપ જે મત અગીકાર કર્યું છે, તેનું ખડકનું દુ પ્રાણીને પણ ઝઘી કરવાનો નથી કારણ કે મતલબ કરવાથી ઘોર તરકની વેદના પ્રાપ્ત થાય છે મોટા પુરૂષો પણ લ્યાગે નીચ (નાધારણ) માણસોની જેમ દુ ખ પડતા પોતાના મતને મૂકી દે (મતલબ કરે) તેા પત્રી તેમનામા સ્ફુટ વિગેષતા શુ રહી ? ” આ પ્રમાણે રાજાની મતઢઢતા જોઇને ત્રિવિધાદિક અધિકારીઓ નગરના લોકોને જોલાવી કહેવા લાગ્યા — “ જો કોઈપણ પ્રાણીના રૂધિર અને માગના દાનથી ગળત પોતે વિધિપૂર્વક દેવીને બલિદાન આપે, તેા પૂર્વદ્વારની પ્રતોલિકા સ્થિર થાય. નહિ તેા નૈવેદ્યાદિક આપવું તે બધું વૃથા છે છતાં રાજા કદાગ્રહથી ઘેરાયેલો હોવાથી પોતે કદી પ્રાણીહિંસા કરવાનો નથી એટલુંજ નહિ, પણ તેમ કરવા માટે તે અનુમતિ માગ પણ આપતો

નથી ‘જ્યા હું ત્યા નગર’ એમ દ્વિગ્રહથી જોલતો તે છાવણીને ઠેકાણે નવું નગર વસાવવા ઇચ્છે છે આ પ્રમાણે સમજીને સર્વ કાર્યમાં ધુરધર એવા તમારે રાજાને યુક્તિપૂર્વક વિશ્વસિ કરવી હવે તમને યોગ્ય લાગે તેમ કરો ” આ પ્રમાણે લઘ્યપૂર્વક માલગીને તેઓએ પણ મહીપતિને નમસ્કાર કરીને વિશ્વસિ કરી કે —“ હે સ્વામિન્ ! ઘણાને માટે એક જ તુના વધને સુસ પુરૂષોએ માન્ય રાખેલ છે કહ્યું છે કે —

“ત્યજેદેક કુલસ્યાર્યે, ગ્રામસ્યાર્યે કુલ ત્યજેત્ ।

ગ્રામ જનપદસ્યાર્યે, આત્માર્યે, પૃથિવી ત્યજેત્” ॥ ૧ ॥

“સમસ્ત કુળનો બચાવ થતો હોય તો એક પ્રાણીનો ભોગ આપવો, સમસ્ત ગામને માટે કુળનો ભોગ આપવો (ત્યાગ કરવો), આખા દેશને માટે ગામનો ભોગ આપવો અને એક આત્માને માટે આખી પૃથ્વીનો ત્યાગ કરવો ” જો તમારે જીવહિંસા ન કરવાનું વ્રત હોય, નગરને માટે તે બધું કરવા અમે તૈયાર છીએ ” પછી રાજાએ કહ્યું કે —“પ્રજા જે કાંઈ શુભાશુભ કરે છે, તેનો છૂટો ભાગ રાજાને નિશ્ચય મળે છે કહ્યું છે કે —

“યયૈવ પુણ્યમ્ય મુકુર્મમાજા, પષ્ટાંશભાગી નૃપતિઃ સુવૃત્તઃ ।

તથૈવ પાપાદિકુર્મમાજા, પષ્ટાંશભાગી નૃપતિઃ કુટ્વત્” ॥ ૧ ॥

“જેમ સદાચારી રાજાને પુણ્યવત પ્રજાના પુણ્યનો પષ્ટાંશ ભાગ મળે છે, તેમ દુરાચારી રાજાને પાપી પ્રજાના પાપનો પષ્ટાંશ ભાગ મળે છે ” આથી પ્રજાએ ફરી પણ વિશ્વસિ કરી કે —“હે ભૂપતે ! પાપનો બધો ભાગ લાલે અમને મળે, આપ માત્ર પુણ્યભાગના ભાગીદાર થાઓ ” અકાર્ય કરવામાં તત્પર એવી પ્રજાના આ પ્રમાણે વાક્યો સાંભળીને સત્કર્મમાં સમર્થ મતિવાળા અને કૃપાળુ એવા રાજાએ મનમાં વિચાર કર્યો કે —“આરોગ્ય, ઇન્દ્રિયમણ, શરીરપટુતા, સૌભાગ્ય, આયુ અને અતુલ સર્વાધિપત્ય—એ અખિવ પ્રાણીની દયારૂપ કે પલતાના ફળો છે, એમ જગદીશ્વર જિનેશ્વરો કહે

તથાપિ કુચુરના વચનમા મોહિત થઈ જિનેશ્વરના વચનનો આ દરપૂર્વક સ્વીકાર ન કરના લોજો નિઘ, પાપનુ એક સ્થાન અને મહાપીડાને ઉત્પન્ન કરનાગી એવી હિ સાને મ ગવને માટે માને છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરતો રાજા જેટલામા મૌન રહ્યો, તેટલામા ‘ નિષેધ ન કર્યો માટે સ્વીકાર થયો ’ એવી યુદ્ધિથી તેઓ કામ કરવાના ઇરાદાથી ધન મેળવવા (ઉધરાણી કરવા) લાગ્યા કારણ કે પ્રાય બધા પ્રાણીઓ પાપ કર્મને માટે પ્રયત્ન કરે છે પત્રી તે ધનથી નાના પ્રકારના અલ કાર્યુક્ત અને સર્વાંગનુ દર આકારવાળો એક મોટો મુવર્ણુપુરુષ બનાવીને અને તેને શકટપર આરૂઢ ઝરીને પાપથી ઘેરાયલા એવા તે લોકો અખિત નગરમા ભમતા ભમતા આ પ્રમાણે ઉદ્ઘોષણ કરવા લાગ્યા કે —“ જે માણસ પોતાનો પુત્ર આપે તેને રાજા ધનલક્ષ સાથે આ મુવર્ણુમય પુરુષ આપવા ધારે છે ”

હવે તે નગરમા સર્વ દરિદ્ર જનોમા એક દૃષ્ટાંતરૂપ, નિર્દય અને મૂર્ખશિરોમણી એવો વરદેવ નામનો ગ્રાહ્ય રહેતો હતો તેને રૌદ્રઆચારમા તત્પર એની રૂદ્રદત્તા નામની પ્રિયા હતી, અને તેમને વિનયી એવા સાત પુત્રો હતા હવે તે ઉદ્ઘોષણ સાંભળીને લોભાધ ચિત્તવાળા એવા તે વિપ્રે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું —“ હે ગૃહેશ્વરી ! સહુથી નાના ઈંદ્રદત્ત પુત્રને આપીને દ્રવ્યસહિત આ હેમ પુરુષ લઈ લઈએ કારણ કે અત્યારે આપણે ઘેર સાત પુત્રો છે અને વળી હે કાતા ! જે કુશળતા હશે, તો બીજા પણ પુન થશે પરંતુ સર્વાર્થસાધક એવું ધન આપણે ઘેર બિલકુલ નથી તે વિના ગૃહસ્થો પુત્ર સહિત હોય, તો પણ શોભતા નથી વળી હે પ્રિયે ! સર્વત્ર ધન નું અદ્ભુત માહાત્મ્ય તો તું જો કે જેના પ્રલાવથી નિઘ પણ ક્ષણ વારમા વધ ધર્મ બાય ” આ સાંભળી ધનના લોભથી તે માતાએ પણ એ વાત કબુલ રાખી ‘ અહો ! સસારની અમારતા ! સ્વાર્થજ બધાને પ્રિય હોય છે ’ પત્રી વરદેવે તે પટહ પડીને કહ્યું કે —“ આ બધું મને આપો, કે જેથી હું તમને મારો પુત્ર સુપ્રત કરૂં ’ આથી પૌરજનોએ પુન કહ્યું કે —“ જો તું રાજાની પાસે પુત્રનું

ગળુ મરડે, તો એ બધુ તને આપીએ ” એટલે લોભના વશથી તેણે તે વાત પણ કબૂલ રાખી અને જનનીએ પણ તે વાતની સમતિ આપી અહા ! સ સારના કુચેષ્ટિતને ધિક્કાર થાઓ આ બધુ સ્વરૂપ ઈંદ્રદત્તના જાણવામા આવતા તે વિચારવા લાગ્યો કે —“ અહો ! અસાર સ સારની નિરમતાનું કેટલું વર્ણન કરીએ ? ઈંદ્રજલ સમાન માતપિતા અને પુત્રાદિકપર મુગ્ધ જનો મહાપતિના ઘર તુલ્ય એવો સ્નેહ વૃથાજ કે છે કારણ કે સ સારમા પ્રાય સર્વને સ્વાર્થજ એક વહુલ છે પોતાનો અર્થ ન સરે તો સ્વજનો શત્રુ સમાન થઈ જાય છે અથવા તો હુધાર્ત પ્રાણીનું મન અયોગ્ય કાર્યમા તરત વળગે એવો કુદરતી સ્વભાવજ છે ” આ પ્રમાણે વિચારમા મગ્ન થઈ ગયે લો એવો પોતાનો પુત્ર આપી ધનના લોભી એવા વરહેવ વિગે તે બધુ લઈ લીધું કહ્યું છે કે —

“ સ્નેહમૂલानि दु खानि, रसमूलाथ व्याधयः ।

लोभमूलानि पापानि, त्रीणि त्यक्त्वा सुखीभव ” ॥૧॥

“ હું ખનું મૂળ સ્નેહ, રોગનું મૂળ રસ અને પાપનું મૂળ લોભ-હે મિત્ર ! એ ત્રણેનો ત્યાગ કરીને તું સુખી થા ”

પછી નગરવાગીઓ સારા વચ્ચે, તાબૂલ અને ભૂષણાદિકથી તેને વિભૂષિત કરી રાજાની આગળ લાવ્યા અલકાર સહિત સારા આવ કારવાળા અને વિકસ્વર મુખકમળવાળા એવા તેને જોઈને સર્વના દેખતા રાજા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —“ હે ભદ્ર ! હે દ્વિજબાહક ! તું ચામાટે હાસ્ય કરે છે ? તું જો કે હજી લઘુ છે, છતાં તને મરણથી પણ શું ભય નથી ? ” આ સાલજના મુદિત મુખ કરીને ઈંદ્રદત્ત પણ કહેવા લાગ્યો કે —“ હે અમામિન્ ! મરણ તો અવશ્ય થવાનુંજ છે, તો પછી ભીતિ રાખવી શા કામની ? પિતા જ્યારે પુત્રને એક પમાડે ત્યારે તે માતાને શરણે જાય અને માતા એક પમાડે તો તે પિતાને શરણે જાય, તે બનેથી પરાલવ પામે તો તે રાજાનું શરણ લે અને રાજાથી પરાલવ પામે તો તે મહાજનનો આશ્રય લે, પરંતુ રાજા

વિગેરે સર્વેને બ્યારે એકજ મતિ સૂણ, તો પછી મારા જેવા અનાથને
ઢોલુ શરણુ રહુ કહુ છે કે —

‘ માતા यदि विष दद्यात्, पिता विक्रयते सुतम् ।

राजा हरति सर्वस्व, का तत्र परिवेदना ” ॥૧॥

“ માતા પોતે બ્યારે પુત્રને વિષ દે અને પિતા તેનો વિક્રય
કરે તથા રાજા સર્વસ્વ લૂટી લે, ત્યા અપશોષ શો કરવો ? ” એટલા
માટેજ હે વસુધાપતિ ! અત્યારે સર્વના ઉપકારને માટે ધીરતાપૂર્વક
મારે મરણનું શરણુ લેવું એજ શ્રેયસ્કર છે વળી હું દેવ ! દરિદ્રતાનું
સીલ તોડીને કંપવૃક્ષ જેવી પ્રસન્નતાથી નિદાનરહિત સમગ્ર જીવલે
દાન આપતા જેણે દયાની લાગણીપૂર્વક શ્રી ખચુડ પ્રાક્ષણી ગરુડચક્રી
રક્ષા કરવાને પોતાના ત્રિય પ્રાણો પણ કુરબાન કર્યા એવા ત્રિલોક
શિરોમણી શ્રીજીમૂલ રાજાનું સર્વને આશ્ચર્યકારક ચરિત્ર તમારા
સાલગવામા નથી આવ્યું શુ ? હે સ્વામિન ! મારે તો રાજસહિત
સમગ્ર લોકના ઉપકારને માટે અત્યારે જીવિત અર્પવાનું છે માટે
હે ભૂપ ! માફ હૃદય મહાનદથી છવકાર્ધ જાય છે કારણ કે કલિકા
લમા એવો યોગ માણુમ પુણ્યથીજ પામી શકે છે ॥

આ પ્રમાણે પ્રશસ્ત મનવાળા એવા તેનું વચન સાલગીને
કૃપારૂપ ક પલતાથી આવૃત થઈને વસુધાધીશ બોલ્યો — ‘ હે પ્રજા
જનો ! જેને માટે જો આવું હું ખદાયક પાપ જો કરવામા આવતું
હોય, તો તેવી પ્રતોલી કે નગરનું મારે પ્રયોજન નથી આ પવિત્ર
ધરાપીઠપર નવું નગર રચાવીશ પણ સર્વજ્ઞ મતથી વાસિત થઈને
હવે હું પ્રાણીવધ તો કદી કરવાનોજ નથી સમ્યક્ તત્ત્વને પ્રકાશ કર
નાર એવું જિનવચન બાણતા પણ જે કુમાર્ગે ગમન કરે તે પ્રાણી
વસ્તુતાએ અધજ છે ” આ પ્રમાણે રાજાની ધર્મદૃઢતા અને વિપ્ર
સુતનું પરમ સત્ત્વ જોઈને તે વખતે નગરદેવતા પ્રસન્નતાપૂર્વક પ્રત્યક્ષ
થઈ, અને દિવ્યરૂપવાળી એવી તે સર્વ સલા સમક્ષ આ પ્રમાણે કહે-
વા લાગી — “ હે મહીનાથ ! તું ધન્ય છે અને તારાથી આ જગત્

સનાથ છે અવરક્ષાનુ મત સાચવવામા જેની સુરાસુર અને મનુષ્ય-
થી અશ્વોઘ્ય એવી આવા પ્રકારની દૃઢ બુદ્ધિ હોય, તે ખરેખર ! મ
હાતમા છે ! તત્વાતત્વને જાણતા છતાં પણ કેટલાક સત્ત્વહીન પ્રાણી-
ઓ એક સ્વ પ કામમા પણ પ્રાય મતલગ કરવા તૈયાર થઈ જાય
છે સમ્યગ્જ્ઞાન અને ક્રિયા જેણે પોતાના પ્રાણ કરતા પણ અધિક
માન્યા છે, તે પુણ્યાઘ્ય ભૂપતિની જેમ કોને ^૧લાઘ્ય ન થાય ? સત્ત્વ
શાલી પુરુષોમા અગ્રેસર એવા હે ઈદ્રદત્ત ! તને નમસ્કાર થાઓ
મારા જેવો સામાન્ય જન તો શુ ? પરંતુ ઈદ્રાદિક પણ તારી જેટલી
પ્રશન્ના કરે, તેટલી ઓછી છે ” આ પ્રમાણે પ્રશન્નાપૂર્વક દેવતાએ
તે બંનેની ઉપર જગતને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી પુષ્પવૃષ્ટિ કરી
તથા તે દેવતાએ તરતજ વિન્ધને વિસ્મય પમાડે તેવી સુવર્ણના જેવા
આકારવાળી નવી પ્રતોલી બનાવી આપી પત્રી ઉંચી ધ્વજાઓથી
શોભાયમાન એવા તે નગરમા પ્રજાજનોના આનંદ સાથે વસુધાપ
તિએ પ્રવેશ કર્યો પછી પોતાના સત્ત્વથી ઈદ્રદત્ત પણ સર્વત્ર માન્ય
થયો કારણ કે પરાપકારી પુરુષ અવસ્થ મહોદયને પામે છે અનુ-
ક્રમે શત્રુઓને વશ કરનાર એવા પોતાના પુત્રને રાજ્યભાર સોંપીને
તે રાજાએ દેવતાઓને પણ દુર્લભ એવી આરિત્રધુરાને સ્વીકારી
પછી સત્તર પ્રકારે સયમનુ આરાધન કરીને તે રાજા માહેદ્ર નામના
દેવલોકમા વૈમાનિક દેવતા થયો

આ પ્રમાણે સૂચવેલ આકૃતના અવગોધથી અજ્ઞાત એવા
રાજાને નમસ્કાર કરીને કોટવાલ પોતાને ઘેર ગયો રાજા પણ રાજ્ય
સંબંધી અનેક કાર્યોની ગોઠવણ કરીને યોગી જેમ અતરાતમાનુ
સ્થાન મેળવી આનંદ પામે, તેમ તે અત પુરમા જઈને પરમ આ
નંદ પામ્યો

હવે ચોથે દિવસે રાજાએ પુન તેને ચાર સંબંધી વાત પૂછી
એટલે દક્ષ એવો તે કોટવાલ અજલિ રચીને આ પ્રમાણે ઉપાખ્યાન
કહેવા લાગ્યો —

હરિણીની કથા

“ ઘણા વૃક્ષોથી સંકીર્ણ, પાણીથી ભરેલા એવા મરોવરોથી પરિવેષિત એવા એક જીર્ણ વનમાં સરલ, પોતાની ઇચ્છા મુજબ સ્વાદિષ્ટ તૃણાસ્વાદ અને પય પાનથી પ્રમોદ માનનારી એવી એક બહુ બચ્ચાવાળી હરિણી પોતાના હરિણ સાથે રહેતી હતી મૃગ લાના ચૂથ સહિત તે મૃગલી અટવીમાં પડા ભ્રમણ કરતી કરતી સ્વેચ્છાએ સૂઈ રહેતી અને સ્વેચ્છાએ પ્રાણપ્રિય સાથે કીડા કરતીહતી

હવે અહીં તે વનની પાસેના મહી મહિલાના મ કનરૂપ એવા કોઈ નગરમાં યથાર્થ નામધારી એવો યત્રુમર્દન (યત્રુઓનો નાશ કરનાર) નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જુદી જુદી રાણીઓથી જન્મ પામેલા વિનયથી શોભતા અને સર્વને પ્રિય લાગતા એવા સુખાહુ પ્રમુખ ઘણા પુત્રો હતા અન્યદા કોઈક માણસે તે વનમાંથી ચળકતી કાતિવાળુ એક મૃગબચ્ચુ લઈને વિનોદને માટે રાજાના એક પુત્રને આપ્યું રાજપુત્રે તે મૃગમાલકને શ્રીવા યુગ અને ચરણના લાગમાં રત્ન અને સુવર્ણના અવકારોથી અવકૃત કર્યો પછી રાજપુત્ર રાજ મહેલમાં ચારે બાજુ તે બાળમૃગને ફેરવીને કુતૂહલથી લીલા કરતો તેની સાથે રમવા લાગ્યો તે બાળમૃગની સાથે વિવિધ ગમ્મતપૂર્વક રમતા એવા તે રાજકુમારને જોઈને બીજા રાજપુત્રોનો પણ તેવા મૃગબચ્ચાની સાથે રમવાની ઇચ્છા થઈ કલાવાન એવા ચંદ્રમાએ પણ જેને કીડાને માટે જાણે ધારણ થયો હોય ! શ્રી શાન્તિનાથ ભ ગવતે પણ જેને પોતાના લાછનરૂપે સ્વીકાર્યો અને જેણે સ્ત્રીઓના નયનકમળનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કર્યું, તે સારંગ કુરંગ (હરણ) છતાં કોને અરગિત (આનંદિત) ન કરે ? પછી તેઓએ આખમાં આસુ લાવીને ઇર્ષ્યાપૂર્વક રાજાને કહ્યું કે —“ હે તાન ! રંગ આપવાવાળા એવા સારંગ જોમોને લાવી આપો ” આથી રાજાએ પણ બધા પા રાધીઓને જોલાવીને પૂછ્યું કે —

“ કોઈ વનમાં આવા વિવિધ રૂપધારી મૃગલાઓ છે ? ” એટલે

તેમાંથી એક જણ જા-યો કે —“હે નાથ! જીર્ણ નામના વનમાં વિવિધ મૃગોના મોટા ટોળાઓ ફર્યા કરે છે ” પછી રાજા પોતે વ્યાધનો વેષ લેધને અને તે વ્યાધને જોલાવીને મૃગલાઓને પકડવા તે વનમાં ગયો, હરિણને પકડવાની ઇચ્છાવાળા એવા તે રાજાએ તે વનને વિષમ જોધને ધર્મનો વિરોધ કરવાવાળી એવી ણુદ્ધિ (યુક્તિ) રચી આરે દિશાઓમાં સરોવરોની પાળો ફેડીને રાજાએ તે ઉધાનને આરે બાજુ પાણીથી પૂર્ણ કરી દીધું, અને ઉધાનની આરે બાજુ ખાડો ખોદાવ્યો, તથા તેમાં જીર્ણ પાદકા વિગેરેથી અગ્નિ જગાવ્યો અને સર્વત્ર જીવની આશાનો ધ્વસ કરવાવાળા એવા પાશ માડી દીધા, તેમજ ત્યાં ધર્મનો ધ્વસ કરવાવાળા અને વિવિધ આયુધોથી યુક્ત એવા શિકારીઓ ઉભા રાખી દીધા, આ પ્રમાણે રચના રચીને રાજાએ અનેક બાળમૃગોને પકડીને તે પોતાના પુત્રોને આપ્યા કારણ કે મોહ એ પાપનું સ્થાન છે, આ જોધને કોઈક વિવેકી પકિત માણસોને પ્રતિજોધ આપવા તે વખતે આ પ્રમાણે એક શ્લોક જા-યો —

“રજ્જ્વા દિશઃ પ્રવિતતા સલિલ વિપેળ,

પાશૈર્મહી હુતમુજા જ્વલિતા વનાન્તાઃ ।

વ્યાધાઃ પદાન્યનુસરતિ મૃદ્ધોત્તચાપા.

ઋ દેશમાશ્રયતિ ડિંમયુતા કુરગી ”

॥ ૧ ॥

“દિશાઓમાં દોરડીઓ બધાવી, પાણીમાં વિષ મેળવ્યું, પૃથ્વી પર પાશ નખાવ્યા, વનની આરે બાજુ અગ્નિ સળગાવ્યો, અને પગલે પગલે ધનુર્ધારી શિકારીઓ ઉભા રાખી દીધા—આવી સ્થિતિમાંથી પમાર થઈને બચ્યા સહિત તે બિચારી હરણી ક્યા પ્રદેશનો જઈને આશ્રય કરે ?” ત્યાં રાજા પોતેજ પોતાના સેવકો સાથે કોંઘી અને ફર હાથિવાળો થાય, ત્યાં લોકોને પગલે પગલે પીડા થાય.

આ પ્રમાણે કહેલ કથાના આકૃતથી અજ્ઞાત એવા રાજાને નમસ્કાર કરીને કોટવાળ પોતાને ઘેર ગયો, કરણસ્થિતિ (કાર્યપ્રવૃત્તિ)થી મુક્ત થઈ અને રાજસલા (રત્નેશુણી રેખા)નો ત્યાગ કરી આત્મા

જેમ પરમાનંદ પામે, તેમ રાજા પણ અત પુરમા જીને પરમ સતોષ પામ્યો.

પછી પાંચમે દિવસે પણ રાજાએ પૂર્વ પ્રમાણે પૂછ્યું, એટલે ક્રાતિયુક્ત સુખવાળો એવો તે કોટવાળ નમસ્કારપૂર્વક આ પ્રમાણે કથા કહેવા લાગ્યો —

ભારતીભૂપણ મત્રીની કથા

“ગોહરેશની અવનીના લલાટમા તિલકસમાન એવા પાકડી-પુર નગરમા વસુધા પર એક ક પવૃક્ષ સમાન એવો વસ્તુપાલ ના મનો રાજા હતો. પ્રાર્થના કરતા પણ યાચકોને સદા અધિક દાન આપતા એવા તે ભૂપને જોઈને કંપવૃક્ષો લલ્લ પામીને મેઝપર્વત પર આનંદ ગયા તે રાજાના હૃદયમા ભારતીને ભૂષણરૂપ માનનાર, અને વિદ્વન્જનોમા મુગટસમાન એવો ભારતીભૂપણ નામનો પ્રખ્યાત મત્રી હતો. રાજા સદા પોતાની બુદ્ધિથી જેમ કવીંદ્ર મહાર્થ યુક્ત કાવ્યો બનાવે તેમ નવા નવા ઉત્તેજો બનાવીને જુદા જુદા દેશોમાથી આવેલા વિદ્વાનો પાસે તેનો અર્થ કરાવતો અને પ્રસન્ન થઈ ઇચ્છા કરતા પણ અધિક દાન આપીને તેમને અન્યત્ર સતુષ્ટ કરતો હતો. તેથી વિશ્વના મહાનરૂપ એવા વિવિધ પડિતોથી પરિવૃત્ત થઈ તે રાજા સર્વત્ર બહુજ પ્રખ્યાત થયો. તેવા પ્રકારની વિદ્યા, લક્ષ્મી અને દાન—એ ત્રણ ગુણોથી એક સામાન્ય જન પણ મોટાઈને પામે, તો પૃથ્વીપતિ જગપ્રસિદ્ધ થાય તેમા શુ આશ્ચર્ય? ડારણ કે —

“આત્મનો ભૂષણ વિદ્યા, શરીરસ્ય હરિમિયા ।

દાનસ્યોદારતા શીલ, પુન સર્વસ્ય ભૂષણમ્” ॥૧॥

■ આત્માનુ ભૂષણ વિદ્યા, શરીરનુ ભૂષણ લક્ષ્મી (શોભા) દાનનુ ભૂષણ ઉદારતા અને શીલ એ સર્વનુ ભૂષણ ॥ ”

એકદા સભામા વિદ્વાનોની સાથે ગોપી નીકળતા તે ચતુર સચિવે પોતાના બુદ્ધિબળથી રાજાનુ પદ અનેક રીતે દૂષિત કર્યું (તેમા

અનેક દોષ બતાવ્યા) રાજાએ પણ પોતાની બુદ્ધિથી તે કાબજમાના દૂષણો સુધાર્યા, એટલે મંત્રીએ પુનઃ વિશેષતાથી તેમા પદે પદે દૂષણ બતાવ્યું આ પ્રમાણે ગુણદોષના વિચારથી, વિધાના મદથી ઉશ્કેરાઈ ગયેલા ચિત્તવાળા એવા તે બનેનો બહુ વખત સુધી એક લયઠર વિવાદ ચાલ્યો મંત્રી રાજાએ દોષ કરીને તેના બને હાથ બધાવીને ગત્રે તે મચિપને ગગાનદીના પથ પૂરમા નાખી દીધો, પણ પૂર્વના પુણ્યયોગે તે સ્થલ ઉપર પડ્યો કારણ કે પ્રાણીને એક ધર્મજ સર્વત્ર સહાયકારક હોય છે હવે ત્યાં રહેલા મંત્રીએ વિચાર કર્યો કે — “કવિ કવિને મહાન ન કરી શકે—આ લોકકંઠિ રાજાએ સત્ય કરી બતાવી ” કહ્યું છે કે —

“શિષ્ટાય દુષ્ટો વિરતાય કામી, નિર્સર્ગતો જાગરુકાય ચૌરઃ ।

મર્માર્થિને કુચ્યતિ પાપટ્તિઃ, શૂરાય મીરુ. ક્ષયં કવિશ્ચ ” ॥૧॥

“ શિષ્ટજન દુષ્ટ, નતીપર કામી, ભગનાર પર ચોર, ધર્મીપર પાપી, શૂરવીરપર ખીજણ અને કવિપર કવિ—એ સ્વાભાવિક રીતે ઈર્ષ્યાજી હોય છે ” પછી ઉપરના પ્રદેશમા વધારે વૃદ્ધિ થવાથી અકસ્માત્ ત્યાં દુરેત્તર પ્રાણીનો પૂર આવ્યો એટલે તેમા નણાતા તણાતા તે મંત્રી હૃદયમા આનંદ આપે તેવું આ પ્રાકૃત પલ બોલ્યો —

“ રોહતિ જેળ વીયાદ, જેળ તપ્પતિ પાયવા ।

તસ્સ મજ્ઞે મરિસ્સામિ, જાય સરણો ભય ” ॥ ૨ ॥

“ જેનાથી ખીયા ઉગે છે અને વૃક્ષે વૃક્ષ થઈ વૃદ્ધિ પામે છે, તેની અદર મારે મરવું પડ્યો, માટે શરણથી લય ઉત્પન્ન થયું ” આ ગાથાના પ્રભાવથી મંત્રિના આગ્રિત ભૂમિભાગને છોડી દઈને પ્રાણી નીચે નીચે થઈને જવા લાગ્યું તે વખતે અધોમાર્ગે જતા જળને ભેદીને તે વિસ્મય પામી પુનઃ સુસ્થ મનથી આ પ્રમાણે એક શ્લોક બોલ્યો —

“ જૈત્ય નામ ગુણસ્તવૈવ ભવતઃ સ્વાભાવિકી સ્વચ્છતા,

ફિ ટૂમ્ શુચિતા વ્રજત્યથુચયઃ સગેન યમ્યાપરે ।

किं चातं परमस्ति ते स्तुतिपट त्व जीवित दहिनां,
त्व चेन्नीचपयेन गच्छसि पय. कस्त्वा निरोद्धु सम.” ॥

નામથીજ શીતલતા ગુણને અને સ્વાભાવિક સ્વચ્છતા ધારણ કરનારા એવા હે જળ ! અમે શુ વધારે કહીએ ? તારા સગથી ખીન્ન અશુચિ પદાર્થો પણ પવિત્ર થાય છે, હજી એ કરતા કરતા પણ વધારે અમે તારી સ્તુતિ કરવા જઈએ તો બ્રાહ્મીઓના જીવિત પણ તુજ માટે હે જળ ! આવા તારામા ગુણો હોવા છતાં જો તુ પોતેજ નીચ માર્ગે ગમન કરીશ, તો તને અટકાવવા કોણ સમર્થ છે ? ” આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરતા તે મત્રીશાજને તેને પુણ્યથી આકૃષ્ટ થઈને સરિદેવીએ તરત તેને બહાર મૂકી દીધે ત્યાં નીમવામા આવેલ ડોઈ ચરપુરૂષે દેવતાએ કરેલ સહાયતા વિશે મત્રીનું બધું સ્વરૂપ તેજ રાજાને યથાવત્ નિવેદન કર્યું પછી રાજાએ વિચાર કર્યો કે — “ અહા ! મેં જોડું કર્યું, કારણ કે આશ્રિતોમા ગુણદોષની વિચારણા કરવી તે ઉચિતજ નથી કહ્યું છે કે —

“ चद्र क्षयी प्रकृतिवक्रतनुर्जडात्मा,
दोषाकरं स्फुरति मित्रविषाचिकाले ।
मूर्त्ना तथापि विधृत परमेश्वरेण,
न द्याश्रितेषु महता गुणदोषचिंता ” ॥ ૧ ॥

“ ચદ્ર ક્ષયી, સ્વભાવે વક્ર શરીરવાળો, જડ (જલ) રૂપ દોષાકર (રાત્રિ કરનાર—દોષનો આકાર—સ્થાન) અને મિત્ર (સૂર્ય) ના વિપત્તિ (અસ્ત) સમયે સ્ફુરણમાન થાય છે, તથાપિ પરમેશ્વરે (મહાદેવે) તેને મસ્તકપર ધારણ કર્યો છે કારણ કે સજ્જનો—મહાપુરૂષો આશ્રિતોમા ગુણદોષનો વિચાર કરતા નથી ”

પછી રાજાએ પ્રસન્ન થઈ તે મત્રીને બોલાવીને અને બહુ માનપૂર્વક તેનો સત્કાર કરીને પૂર્વની પદ્મીપર તેને નીમ્યો ‘ મરક રીના વચન કહીને પણ રાજાને કદી ક્રોધ ઉત્પન્ન કરાવવો નહિ

આ પ્રકારનું નીતિવાક્ય સભારતો એવો તે મત્રી રાજકાર્યમાં પ્રવૃત્ત થયો પછી અનુક્રમે અવસર મેળવીને રાજ્યભાર પોતાના પુત્રને મોખીને તેણે જેની દીક્ષા અગીકાર કરી લીધી કારણ કે -

“ દુર્લભા ધર્મસામગ્રી, યઃ પ્રાપ્ય સ્વાત્મનો હિતમ્ ।

ન કુર્યાત્સમયે કિંચિ-દ્વિવેકી સ કય મતઃ ? ” ॥ ૧ ॥

“ દુર્લભ એવી ધર્મસામગ્રી મેળવીને જે અવસરે પણ કંઈ આત્મહિત ન સાધે, તે વિવેકી કેમ કહેવાય ? ”

■ હે મહીનાથ આ પ્રમાણે પડિતોની સભામાં કથા સાંભળતા મને કાલક્ષેપ થયો કારણ કે શ્રવણે દ્રિય દુર્જય છે ” આ રીતે રહ સ્થ રૂપે પ્રકાશતા પણ તે રાજાના ખ્યાવમાં ન આવવાથી દુર્ગપાલ પ્રજ્ઞામ કરીને પોતાને ઘેર આ-યો ગયો પછી રાજા પણ વિષય (દિશ) શામ (સમૂહ) સખધી ચિતાનો ત્યાગ કરીને સુસાધુની જેમ આત્માવાસ (પોતાના આવામ) નો આશ્રય લઈ સમાધિ (સુખ) પામ્યો અર્થાત્ રાજ્યની ચિતાથી મુક્ત થઈ વિષયમુખમાં નિમગ્ન થયો

હવે છઠ્ઠે દિવસે રાજાએ પૂર્વની જેમ પૂછ્યું, એટલે કોટવાલ મખ્યામધ કૌતુકથી પરિપૂર્ણ એવું આખ્યાન કહેવા લાગ્યો —

વાનરોની કથા.

કુરુદેશના અવનીખડના મહાનરૂપ પડિતોને પ્રિય અને પુત્રાગ વૃથોની શ્રેણીથી શોભાયમાન એવું નાગપુર નામનું એક રમ્ય નગર હતું ત્યાં શત્રુઓને ત્રાસ આપનાર અને મજાનોની પ્રીતિ વધારનાર તથા વાસુદેવના જેવો પરાક્રમી એવો સુભદ્ર નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેણે પોતાના મનના વિનોદને માટે વારંવાર કીડા કરનારા અને અતુલ્ય ચપલતામાં વાયુ કરતા પણ વધી જનારા એવા ઘણા વાદરાઓ રાખ્યા હતા જેમ કોઈ કામી શ્રીઓના કટાક્ષથી લલચાઈ તેમની સાથે રમતા પોતાનું હિત ભૂલી જાય, તેમ

શ્રીકૌશલની પાપલો જેવા ચચલ એવા તે વાદરાઓની સાથે આસક્ત થઈને રમતો એવો તે રાજા પણ પોતાનું હિત ભૂલી ગયો રાજાનો પ્રમાદ પ્રાપ્ત કરેલ હોવાથી નગરમાં ઉપદ્રવ કરતા પણ રાજાલયથી તે વાદરાઓનું કોઈ નામ લઈ શકતું નહિ

હવે રાજાએ અત પુરની કીડાને માટે ચપક અશોક, પુત્રાગ, નારગ, કદલી, તાવ, તમાવ, હિતાલ વિગેરે વૃક્ષો અને ચારે બાજુ ના કિલ્લાથી મુશોલિત, લદશાલવનની સમાન મનહર શોભાવાળું એવું એક નૂતન ઉદ્યાન કરાવ્યું તે વનમાં રાજા નિરતર પોતાની રાણીઓ સાથે હમીઓ માથે હસની જેમ હર્ષવેનો થઈને વીલા કરવા લાગ્યો. એકદા તે વનમાં મહિરાપાનથી મત્ત બનેલા અને ચપલ એવા વાદરાઓ કયાકથી આવીને વૃક્ષોનો નાશ કરવા લાગ્યા સર્વ ત ઉદ્યાનની શોભાનો ધ્વજ કળારા અને મદોન્મત્ત થયેલા એવા તેઓ વનપાલકોની લેશ પણ ધાસ્તી રાખતા ન હતા વાદરાઓની દુષ્ટ ચેષ્ટાઓથી શોભા રહિત થયેલ વનને જોઈને દિલગીર થયેલા વનપાલકોએ રાજાને તે વાત નિવેદન કરી તે સાલગીને ચમની જેમ કુપિત થઈને વનની રક્ષા કરવાને પોતાના ખેવાડી વાદરાઓ ત્યાં મોકલ્યા સમાન શીવવાળા અને મજાતીય એવા તે વાદરાઓની સાથે ઘણું કાલે મળવાથી આનંદમગ્ન થઈને અત્યંત લાગતોડ કરતા એવા તે વાદરાઓ પણ તાડની મહિરા પીને તેવીજ રીતે ચેષ્ટા કરવા લાગ્યા અને કૃતમ્નની જેમ રાજાનો ઉપકાર તેઓ ભૂલી ગયા અન્યાય કરવાવાળા છતાં રાજાના પ્રસાદપાત્ર હોવાથી તે વનરામીઓને લેશ પણ શિક્ષા કરવાને કોઈ સમર્થ ન હતું કારણકે —

‘ રાજા વા રાજમાયો વા, યદન્નાયપરો મવેત્ ।

તદા સામાયજ્ઞેન, નિષેદ્ધુ શક્યતે કયમ્ ? ’ ॥ ૧ ॥

“ રાજા પોતે યા તો કોઈ રાજમાન્ય જ્યારે અન્યાય કરવા ત ત્પર થાય, તો સામાન્ય લોકથી તેનો અટકાવ કેમ થઈ શકે ? ” આ પ્રમાણે વાદરાઓનું ચેષ્ટિત જોઈને કોઈક ઉદ્યાનપાનક તે વખતે આ એક ગાથા બોલ્યો —

“ આરામરક્તયા મકડા, મુરા રક્તયા મુડા ।

અજરક્તયા ત્રયાઓ, મૂલવિગદ્ધ તુ ત રુજ્જ ” ॥ ૧ ॥

“ જ્યા આરામની રક્ષા માટે વાદરાઓ રાખવામા આવે, મ દિરાથી રક્ષા માટે મુડા (દારૂડીયા વા હાથી) રાખવામા આવે અને બકરાઓની રક્ષા માટે વાઘ રાખવામા આવે—તે કાર્ય મૂળથીજ નષ્ટ થયેલું સમજવું ” જો રાજા પોતેજ નિર્વિવેકી થઈ પોતાનું હિત ન સમજે, ત્યા અન્ય બુદ્ધિમાન તત્વોપદેશક પણ શું કરી શકે ? કશું છે કે —

“ एक हि चमुरमल सहजो विवेक-

स्तद्वद्भिरेव सह सवसतिर्द्वितीयम् ।

एतद्द्वय भुवि न यस्य स तत्त्वतोन्ध-

स्तस्यापमार्गचलने ननु रूपराधः ? ” ॥૧॥

“ સ્વાભાવિક વિવેક એ એક નિર્મલ ચક્ષુ છે અને વિવેકવત સાથે સમાગમ એ દ્વિતીય નેત્ર છે હુનીયામા આ બનેથી જે રહિત છે, તે ખરેખર ! અધજ છે, તે કદાચ ઉન્માર્ગે ચાલે, તો તેમા અપરાધ શો ? ” ફક્ત વૃક્ષોવાળું વન કયા ? અને વાદરાઓથી તેનું રક્ષણ કયા ? વિચાર વિના બોલતા તે કુમુદિરાજને કાણ અટકાવી શકે ? ”

આ પ્રમાણે કથાના મિષથી થમદડ પણ રાજામા ચારપણ સ્થાપીને પોતાને ઘેર ગયો એટલે મહત્વવાળા છત્રીશ ગુણોથી સુકુત એવા આચાર્યની જેમ છત્રીશ રાજગુણોથી દીપ્ત એવો રાજા પોતાના મહેલમા જઈ લલનાઓની લાલિત્ય ભરેલી કીડામા નિમગ્ન થયો

હવે સાતમે દિવસે પણ રાજાએ તેજ પ્રમાણે પૂછ્યું, એટલે વિદગ્ધ એવો કોટવાળ રસની એક વિશાળ પ્રપા (પરણ) સમાન એવી કથા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો —

ધનશ્રીની કથા.

“ અવતીદેશના મધ્યભાગમાં એક સુચોખિત મેખલા સમાન, ખળપુરુષોધી સહિત અને પુણ્ય સપત્તિથી સ્વર્ગને અતનાર એવી ઉજ્જયિની નામની નગરી છે ત્યાં ચળકતી કીર્તિ વાળો, સપત્તિઓનું સ્થાન અને પુણ્યકર્મથી પવિત્ર એવો યશોભદ્ર નામનો સાર્થવાહ હોતો સમ્યક્દર્શનથી પવિત્ર આત્માવાળો, સાત ક્ષેત્રમાં ધનનો વ્યય કરનાર, સદા સ્વદારસતોષી અને જગતમાં એક ઉત્તમ એવા તેને સત્તિઓમાં શ્રેષ્ઠ અને પુણ્ય-પવિત્ર લાવણ્યરસની એક વાગી સમાન એવી યશોદા અને યશોભતી નામની બે સ્ત્રીઓ હતી, અને ગૃહવ્યવહારની ત્રણ રાખનારી, ધર્મતત્ત્વથી વિમુખ અને કપટનું એક સ્થાન એવી ધનશ્રી નામની તેની એક વૃદ્ધ માતા હતી તે વ્યવહારથી દેવપૂજાદિક ક્રિયાઓ કરતી પણ વિધવા છતાં તે શબ્દાદિક વિષયમાં સ્પૃહાવાળી હતી કણુ છે કે —

“ પટકુળ પહેરવા, તાબૂલભક્ષણ, નાટક જોવા, શૃંગારરસના ગીત ગાવા કે સાલળવા, દૂધ, દહીં વિગેરેથી લોજન કરવું, કર્પૂર કે સુગંધી પુષ્પોનો ઉપલોગ લેવો, મનહર વસ્તુઓ જોવી, સિદ્ધર, કાજળ, અળતો અને કુકુમ વિગેરેથી શરીરને શણગારવું, સીમત કરવું, ઘૂત કે જળ કીડા કરવી, મશકરીમાં જોતવું ઘણું અને મનહર અલકારો પહેરવા, માથામાં પુષ્પ વિગેરેની રચના કરવી, એકલા ફરવું, પરને ઘેર જવું એકાતમાં પુરુષોને મળવું, ઘરના દ્વાર આગળ રમવું અને પલંગ વિગેરે કોમળ અને મોહક શય્યામાં શયન કરવું, આ આચરણો યૌવનવયમાં ઉન્માદના ટુંતુ હોવાથી કારણ વિના કુલીન વિધવાને કદી પણ કર્પે નહિ (તેમાં પ્રવૃત્તિ કરવી યોગ્ય નથી.) ”

એકદા વ્યવસાયને માટે દૂરદેશાવરમાં જનાર એવા સાર્થવાહે વિવિધ પ્રકારના કરિયાણુ લીધા પછી માજે વાળુ કરવા રાત પડી જવાના ભયથી અત્યંત ઉતાવળથી એકાકીજ ચોતાને ઘેર આવતા

તેણે અશોકવાડીમા એક વૃક્ષના થડ ઉપર પડેલી સ્ફટિકસમાન ઉન્નત એવી પોતાની માતાની સાડી જોઈ ‘ શુ આ માતા અહીં ભૂલી ગઈ હશે ? અથવા તો ખીજી કોઈ અહીં લાવેલ હશે ? ’ આ પ્રમાણે તર્ક કરી તે છાની રીતે તેને જોતલામા જુએ છે, તેટલામા તેણે કોઈક વૃદ્ધપુરુષની સાથે મળેલી, રાગના આવેશમા આવેલી અને લન્તરહિત એવી પોતાની જનનીને ત્યાં દીઠી તેને જોતાજ પુણ્ય સપત્તિઓના નિવામરૂપ એવો તે વિચાર કરવા લાગે છે —

“ અહો ! કદર્પ (કામ) દેવનુ શાસન દુરતિક્રમ છે કારણ કે આ યૌવનાતીત (વૃદ્ધ) છે, જરાથી આકાંક્ષ છે અને તપસ્વિની છે, છતાં મૂતાવિદ્યની જેમ વિષયથી વિહ્વલ બની ગઈ લાગે છે રકથી રાજપર્યંત સર્વ કોઈ શરીરધારી પ્રાણી સ્મર (કામ) ગ્રહથી વિહ બના પામી બ્યાકુલ બની બાથ છે કહ્યું છે કે —

“ કિમ્ કુવલયનેત્રા. સતિ નો નારુનાર્ય—

સ્ત્રિદશપતિરહિલ્યા તાપસીં યાત્સિપેવે ।

હૃદયતૃણકુટીરે દીપ્યમાને સ્મરાગ્ના—

વુચિતમનુચિત વા વેત્તિ કઃ પંડિતોપિ ” ॥ ૧ ॥

‘ કુવલય જેવા નેત્રવાળી એવી દેવાગનાઓની શુ ઇંદ્રને ખોટ હતી ? કે તે અહિંવ્યા તાપત્રીમા આસક્ત થયો ખરેખર ! હૃદયરૂપ પર્ણકુટીમા સ્મરાગ્નિ દીપ્યમાન થતા પડિત પણ કોણ ઉચિત કે અનુચિતને સમજી શકે છે ? ’ તેમજ વળી —

“ સન્વગહાણ પમ્વો, મહાગહો સન્વદોસપાયદ્વિ ।

કામગ્ગહો દુરપ્પા, જેણમિભૂય જગ સન્વ ” ॥૧॥

“ સર્વ ગ્રહોનુ ઉત્પત્તિસ્થાન, સર્વ દોષોનો લકાર એવો કામગ્રહ તે મહાગ્રહ છે જે દુરાત્મા મર્વ જગતને પરાલલ પમાડે છે ” આધારમૂલ માનેલી એની સાસુ વૃદ્ધ છતાં જ્યાં દુરાચારિણી દેખાય, ત્યાં કુળવધૂઓની ગી દશા થાય ? કારણ કે —

“ મૂલવિણટા વટી, જ જાણહ ત કરિજ્ઞ સુણહાઓ ।

અચાપ પગુરણ દિટ્ઠ ઘરડમૂલમિ ” ॥૧॥

“ હે સુજો ! વેલડી મૂળમાથી વિનષ્ટ થઈ છે માટે જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરો કારણ કે એરડના મૂળમા પોતાનું વસ્ત્ર મૂકીને વિલામ કરતી અળાને મેં જોઈ ”

આ પ્રમાણે સ્વરૂપ વિચારીને જાગ્રત થયેલા વૈરાગ્યથી રંગિત એવા તે સાર્થવાહે ન્યાયોપાર્જિત પોતાની સર્વ સપત્તિને યોગ્યસ્થાને વાપરીને પોતાની બને પ્રિયા સાથે જિનચ દ્ર ગુરની પાસે મર્વ સુખની સખી તુ ય એવી આહુતી દીક્ષા અગીકાર કરી લીધી પછી તપસ્યાને આચરતા, પચમહાવ્રત પાળવામા ધુરધર, ત્રણ ગુપ્તિથી પવિત્રાત્મા, નિરતર પથસમિતિમા સાવધાન, પોતાના આત્માની જેમ છકાય જીવની રક્ષાકરનાર, શિક્ષામા વિચક્ષણ, બેતાવીશ દોષ રહિત શુદ્ધ આહાર લેનાર, ત્રણ દડથી નિવૃત્ત, ચાર કથાયને સારી રીતે જીતનાર, નવ વાડસહિત શશી સમાન નિર્ભજ શીળનું પાલન કરનાર, સામ્યામૃતના સરોવરમા મગ્ન અને પરીવહોને સહન કરનાર, એવા તે મુનિ ડેવળજ્ઞાન પામીને ખરમ પદ પામ્યા હે રાજા ! આ પ્રમાણે સાર્થવાહની કલા માલજતા રમાવેશને વશ થવાથી મને વધારે વખત થઈ ગયો ”

આ પ્રમાણે માતમે દિવમે તો રહસ્યને મૂચવનાર એવો તે યમદ ઠ નગરવાસીઓને તે વૃત્તાન પ્રકાશીને પોતાને ઘેર ગયો પછી રાજા બહુ વખત વિષય (દેશ) વિગેરેનો વિચાર કરી મધ્યમ પ્રાણી જેમ સવેગમા જાય, તેમ તે પોતાના આવાસમા ગયો

પછી આઠમે દિવસે ક્રોધાગ્નિથી અધિક જાજ્વલ્યમાન થતો, અનેક રાજાઓ, સામતો, મંત્રીઓ અને શ્રેષ્ઠીઓથી પરવરેલો અને વાસુદેવની જેમ ઉદ્ધત એવો રાજા દેવપૂજાદિ વ્યથોચિત પ્રાત કર્મ કરીને સિંહાસનપર આવી ગિરાજમાન થયો તે વખતે યમદ ઠને જોલાવીને અને નીતિમાર્ગનું ઉદ્ધેધન કરીને મદોન્મત્ત એવો રાજા પુરલોકોની સમક્ષ તેને આ પ્રમાણે પૂછવા લાગ્યો —

રે દુષ્ટ! હે દુરાચાર! નગરની લક્ષ્મીને ચોરનાર અને પાપનો પૂર એવો ચોર ક્યાઈ પણ તારા જોવામા આવ્યો?" એટલે જેની અદીન વદનકાંતિ છે એવો તે દુર્ગપાલ બોલ્યો કે —“હે સ્વામિન! બરાબર તપાસ કરતા પણ તે મારા જોવામા ક્યા આવ્યો નહિ ” પછી રાત્રએ નગરના મર્વ લોકને બોલાવીને રોપના સભારૂપ સિ દ્વરથી લોચનને રક્ત કરી તેમને કહ્યું કે —“હે નગરજનો! ધૂર્તતા થીજ હું વિગેરેની અવજ્ઞા કરતા પોતાની અતુરાર્થ દેખાડીને એણે સાત દિવસો ગુમાવ્યા હવે જો ચોર સહિત તે રાજવસ્તુઓ એ અર્પણ નહિ કરે, તો હું એનો નિગ્રહ કરીશ ” આ પ્રમાણે રાજાનું હુ આદર્શ ભરેલું વચન માલગીને ચોરના ચિન્હો લાવીને તરત તેણે હા જર કર્યા રાજાની બે પાદુકા, મંત્રીની સુદ્રિકા અને પુરોહિતની સુ વર્ણ મૂત્રમય જનોઈ —‘હે ભૂપતે! તમે પ્રસન્ન મનથી અવલોકન કરો, આ બધી ચોરને ઝાળખવાની ચીજો છે ’ એ પ્રમાણે તેણે કહ્યું પોતાની પાસે પડેલી તે ચીજોને જોઈને રાત્ર વિગેરેના સુખક મળ મ્હાન થઈ ગયા અને મનમા તેઓ અધિક સાચક બની ગયા હવે રાજમુત અને મંત્રીમુત વિગેરે તથા મામત અને શ્રેષ્ઠી લોકો પૂર્વે પણ એ વૃત્તાતને બાણતા હોવાથી આ પ્રમાણે નિર્ણય કરવા લાગ્યા —“આ ચિન્હોથી મ્હાન સુખ કમલવાળા અને વૂર ધર્મ કરવાવાળા એવા રાજા, મંત્રી અને પુરોહિતજ ચોર લાગે છે ” જ્યાં મંત્રી અને પુરોહિત સાથે રાત્ર પોતે ચોરી કરે, ત્યાં લોકોને ખરેખર! વનનું શરણ લેવું પોચું છે ચેટક વૃત્તિવાળો રાત્ર ન્યાયપાલક અને ખ્યાતિશાળી એવા ભૂત્યવર્ગ ઉપર પ્રાય અદેખાઈ કરે છે પડી મહાજને ત્યાં પરસ્પર વિચાર કરીને નિર્ણય કર્યો કે —“નગરમા જો આ દુરાચારી હશે, તો ભવિષ્યમા આપણને કુશળતા મળવાની નહીં માટે કોઈ ઉપાયથી દુરાચારોને દૂર કરીને તેમને સ્થાને તેમના આ મહાશય પુત્રોને સ્થાપન કરવા વધારે ઉચિત છે કહ્યું છે કે —

“મિત્ર શાઠ્યપર કલત્રમસર્તી પુત્ર કુલજસિન,
મૂર્ખ મત્રિણમુત્સુક નરપતિ વૈય પ્રમાદાન્વિતમ્ ।

દેવ રાગયુત ગુરું વિપયિણ ધર્મ દયાવર્જિત,

યો નૈવ ત્યજતિ પ્રમોહવશતઃ સ ત્યજ્યતે શ્રેયસા ” ॥૧॥

“ શક મિત્ર, અસતી લાર્યા, કુળધ્વસી પુત્ર, મૂર્ખ મત્રી, હું ત્સુક રાજા, પ્રમાદી વૈદ, રાગી દેવ, વિપયી શુર અને દયાવર્જિત ધર્મ—એમનો જે મોહના વશથી ત્યાગ કરતો નથી, તે કન્યાણ્ણથી તત્તથ છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેઓએ રાજાને વિશ્વસિ કરી કે —“ હે પ્રભો ! જેમની આ વસ્તુઓ છે, તેઓ ચોર છે ” ‘ આપણું આ કાર્ય પાર ન પડ્યું ’ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાજા વિગેરે તે વખતે ચમક ડ પર ડ ડ કરવા સમર્થ ન થયા જેનો ન્યાય મિત્ર હોય અને નગરલોક પક્ષ કરનાર હોય, તેવા માણસથી તો રાજા પણ શકે છે, તો ખીલ સામાન્ય જનની તો વાતજ શી કરવી ? પત્રી પ્રપચ રચીને તેમને દૂર કરીને મહાજને અનુક્રમે તેમના ન્યાયશાવી ખુલાને તે પદ પર સ્થાપ્યા

આ પ્રમાણે મર્વલોકની સાથે વિરોધ કરવાથી તેઓ પોતાના સ્થાનથી બ્રહ્મ થયા અને બહુ અપમાન પામ્યા માટે વિરોધ કરવામાં સાર નથી તો હે મહાદેવ ! કોઈ ધીમાનની સાથે વિરોધ ન કરવો અબે વિશેષતાથી ઘણા લોકોની માથે તો તે નજ કરવો પ રામવ પમાડીને જેવા તેવા સામાન્ય જનની પણ બુદ્ધિમાને કદી ઉપેક્ષા ન કરવી. એમ નીતિવેત્તાઓ કહી ગયા છે જેવા તેવા જ નવો પણ કદી પરાભવ ન કરવો ઢારણ કે એક માન દીટોડીએ શ મુદ્રને વ્યાકુલ કરી નાખ્યો હતો

પછી સુયોધન રાજા તે દેશનો ત્યાગ કરી મત્રી અને પુરોહિત સાથે દેશોદેશ ભ્રમતા શુદ્ધ ધર્મના પ્રકાશક એવા ધર્મધોષ શુરનો સમાગમ પામીને સ્વયેગ અને નિર્વેદ ઉત્પન્ન થતા તેણે ચારિત્ર અગીકાર કરી લીધું પુણ્યવત પ્રાણીઓની પ્રાય જે પ્રકારનીજ સ્થિતિ હોય છે સામાન્યલક્ષ્મીનો ભોગ અથવા તો ચારિત્રસ પત્તિનો યોગ

આ પ્રમાણે વિરોધના ફળને સૂચવનાર, પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ
અને મત્રીશ્વરે કહેલ એવું સુયોધનરાજાનું ચરિત્ર સાલગીને શ્રેષ્ઠિક
રાજા અદ્ભુત હર્ષ પામ્યે।

॥ इति श्रीसम्यक्चक्रौमुग्यां तपागच्छनायकश्रीसोमसुंदरसू-
रिश्रीमुनिमुदरसूरिश्रीजयचंद्रसूरिशिष्यैः पंडितजिनहर्षगणिभिः कृ-
तायां द्वितीयः प्रस्तावः ॥

॥ તૃતીય પ્રસ્તાવ. ॥

પછી વિદ્વન્મનોને મતુદ કરવામા કૃત્તવૃક્ષ સમાન એવા રાજાએ ક્ષણવાર મનની વૃત્તિઓને સ્થિર કરવા માટે એ કાગ્નતાથી દેવગુરુ ધ્યાન કર્યું પરંતુ પાત્ર ધ્વજિયોના વિષયમા અતિ આમઠા અને ચચલતા લક્ષણવાળુ એવુ રાજાનુ મન ક્ષણવાર પણ સ્થિરતા ન પામ્યુ મલ (મેલ) ધરવુ અને કદ વેઠવુ સુગમ છે, પણ ખરેખર ! પોતાનુ મન વશ કરવુ એ પ્રાણી એને અતિદુષ્કર છે કુતૂહલના આવેશથી તરંગની જેમ ચચલમન વાળા એવા મગધાધિપે પુનઃ અભયકુમાર મત્રીશ્વરને કહ્યું — “ હે મહામતે ! અત્યારે તે જે કહ્યું, તે યોગ્ય છે કારણ કે હાથીને માટે ઉદરોએ પણ રાજાને વ્યાકુલ કરી મૂક્યો હતો હવે અત્યારે જો આપણે ઉદાનમા જઈએ તો માણસોની સાથે વિરોધ થાય અને તે વિરોધથી લક્ષ્મીની હાનિ અને કર્મજનન થાય પરંતુ કૌતુકથી આકાત થયેલુ અને ચચલ થતુ માડું મન નગરીમા સામાન્ય લોકોનેવાને અધીરૂ થાય છે ” “ વિચક્ષણ પુરૂષોએ રાજાનુ ચિત્ત ગમે તે કાર્યમા જોડી દેવુ ’ એ પ્રમાણે વિચારીને ‘ જહુ સાડું ’ એમ પ્રધાને રાજાને કહ્યું

પછી અજનના પ્રયોગથી અદૃશ્ય રૂપ કરીને વિવિધ પ્રકારના આશ્ચર્ય જોતા અને વિવિધ વાણી સાબળતા એવા તે રાજા અને મત્રી રાત્રિએ નગરમા ચતુષ્પથાદિક માર્ગ, પ્રપા અને દેવકુલ વિગેરે સ્થળે ભમવા લાગ્યા એટલામા રાજાએ કેઈક પ્રાણીની છાયા (પડછાયા) જોઈ, પરંતુ બારીકાઈથી તપાસ કરતાં પણ તેનુ રૂપ ક્યાઈ

જોવામા ન આવ્યું એટલે તેણે પ્રધાનને પૂછ્યું કે —“ જાણે એકત્ર પિડીભૂત થયું હોય એવું આ અત્યંત અચલ તિમિર ભૂમિપર શાથી દેખાય છે ? ” આ સાલગી પ્રધાને કહ્યું કે —“ હે સ્વામિન્ ! સિદ્ધાન્તની કળા જાણનાર, ચૌરકર્મથી પ્રસિદ્ધ અને કપટનો એક ભડાર એવો લોહખુર નામનો એ ચોર છે તે રાત્રિએ શરીરને અદૃશ્ય બનાવીને ન્યાયશાલી ધનવતોના ઘરમા ચોરી કરે છે એ નાના પ્રકારના રૂપપરાવર્તની વિધાથી બહુ ગર્વિષ્ઠ થઈ ગયો છે, તેથી કોઈ પણ એને પકડવાને કદી સમર્થ થઈ શકતો નથી ” આથી રાજાએ કહ્યું કે —“ એ કોને ઘેર જાય છે, તે જાણવાને આપણે એની સાથે જઈએ ’ એમ કહીને વિચિત્ર આશ્ચર્ય જોવામા આસક્ત એવો રાજા મંત્રીસહિત તેની પાછળ જતા જતા ત્યાં નગરમા ભમ્યો પડી કૂર-કર્મનો અવધિ એવો તે ચોર જતા જતા અનુક્રમે આર્હદાસ શેકને ઘેર પહોંચ્યો.

એવા અવસરમા સમૃદ્ધિમા નરેદ્રમમાન એવો તે શ્રેષ્ઠી વર્ષ આઠ ઉપવાસવાગી એવી પોતાની પ્રિયાઓને આ પ્રમાણે કહેતો હતો —“ આજે હર્ષિત થતી અને અલકારોને ધારણ કરતી એવી મર્વ લલનાઓ રાજાના આદેશથી કૌમુદીમહોત્સવને માટે ઉદાનમા ગયેલી છે પરંતુ ત્રીમાન્ શ્રેષ્ઠિકરાજને વિનયથી વિનવીને જિનભગવતના સ્નાત્રોત્સવાદિકને માટે દિવસે તમોને મેં ઘેર રાખી છે હવે જો લૌકિક ઉત્સવને માટે તમારૂં મન ઉત્સુક હોય, તો તમે પણ ખુશીથી ઉદાનમા જાઓ હું હવે સદ્ગર્મધ્યાનમા મન રાખી પ્રથમ દ્રવ્યપૂજા કરી પછી ભાવપૂજા કરીશ ” આ પ્રમાણે પોતાના પ્રાણ પ્રિયનું કથન સાલગીને તેઓ વિનયથી નમ્ર બનીને કહેવા લાગી —
“ હે પ્રભો ! આજે અમારે આઠ ઉપવાસ થયા વગી મુમુક્ષુ આત્માઓને ઉપવાસને દિવસે પાપથી નિવૃત્તિ અને સદ્ગુણોની સાથે વાસ કરવો યોગ્ય છે માટે ઉત્સવને નિમિત્તે ઉદાનમા જવું અમને યોગ્ય નથી, પણ આપની સાથે ભગવતની દ્વિવિધ પૂજા કરવી ઉચિત છે જગતમા એક સૂર્ય સમાન એવું જિનેશનું કથન જે જાણે છે, તેનું

મન સાસારિક ઉત્સવના આરભમા પ્રવૃત્ત થતું નથી. આ લોક સ ખેડી સુખ આપવાવાળા એવા ઉત્સવો બધા સુલભ છે, પણ બને લોકમા સુખ આપવાવાળી એવી ભગવતની ભક્તિજ એક દુર્લભ છે ” આ સાભળી શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે —“ આવા પ્રૌઢ ઉત્સવમા પણ તમારા મનની આવી ધર્મદૃઢતા છે, તેથી તમે ધન્યતામ છો અને નિશ્ચિત તત્વજ્ઞ છો. પવનથી ઉડતા આકાશના રૂની જેમ લોક પ્રવાહથી સુરજ ઝીઝોતું મન પણ પ્રાય ચચલ જોવામા આવે છે. ઉથા પ્રાસાદના શિખરપર શુષ્ક (તત્તુ-દોરી) ના સમૂહથી ણાધવામા આવેલ અને સ્વભાવથી નિર્મલ છતાં ધ્વજ વાયુના યોગથી ઢપે છે (ચચલ થાય છે) ”

આ પ્રમાણે કહી પવિત્ર ચર્ચ પ્રૌઢભાવથી ભાવિત એવો તે શ્રેષ્ઠી પોતાની પ્રિયાઓ સહિત પોતાના ઘરદેરાસરમા ગયો. ત્યાં જેમને ધર્મ પ્રિય છે એવી પોતાની પ્રિયાઓ સાથે શ્રદ્ધાથી સમૃદ્ધ એવો તે વિધિપૂર્વક પરમેશ્વરની દ્રવ્યપૂજા કરીને ભાવપૂજાને માટે આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો —“ જગતના આનંદરૂપ કંઠને પદ્મવિત કરવા માં મેઘ સમાન એવા હે નાથ ! તમે જ્ય પામો, યોગીશ્વરના હૃદયકે જમા વિલાસ કરવાથી એક હસસમાન એવા હે ભગવત તમે જ્ય વત વર્તો, સર્વ અતિશય સંપન્ન, સર્વ અભીષ્ટ ફળ આપવાવાળા, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, સર્વસ્વરૂપી એવા હે વિભો ! આપ જ્યવત રહેલ દેવો અને દેવેદ્રોથી સ્તવાયેલા એવા હે વિભો ! મુધાસ્વાદથી જેમ રોગો નષ્ટ થાય, તેમ આપના માત્ર નામકીર્તનથીજ સસારની સર્વ વ્યાધિઓ વિલય થાય છે હે દેવ ! જેને તમારૂં દ્વિવિધ દર્શન સમ્યક્કરીતે યાય છે, તેને જગતમા રહેવી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિઓ પગલે પગલે પ્રાપ્ત થાય છે મોક્ષલક્ષ્મીએ સહિત અને આવીરીતે સ્તુતિ કરાયેલા એવા હે જગન્નાથ ! આપ પ્રસન્ન થાઓ અને મને પરમા નંદ (મોક્ષની) સંપત્તિનું સ્થાન બનાવો ” આ પ્રમાણે જગદીશ્વરની સ્તુતિ કરીને પ્રિયાઓથી પ્રેરિત થયેલા અને કલુષતાને દૂર કરનાર એવા તે ચતુરશ્રેષ્ઠીએ સંગીત પણ કયું વિશ્વત્રયમા સર્વને

આશ્ચર્યકારક એવા તેના પૂજનવિધિને જોઈને ચોરની સાથે આવેલ મંત્રીસહિત રાજા વિચાર કરવા લાગ્યો કે —“ અહા ! ગૃહસ્થજ્ઞ નામા વસુધાપર આ શ્રેષ્ઠીજ પ્રથમ વખાણવા લાયક છે, કે જિનેશ્વરપરની આવા પ્રકારની ભક્તિ જેના હૃદયમા જાગ્રત છે કહ્યું છે કે —

“મક્તિર્જિનેષુ દૃઢતા જિનમાપિતેષુ, શ્રદ્ધા ચ ધર્મકરણેષુ ગુણેષુ રાગઃ ।
દાનેષુ તીવ્રચિત્તા ચિનયેષુ વૃત્તિઃ, રુસ્યાપિ પુણ્યપુરુષસ્ય ભવત્યવશ્યમ્ ॥૧॥

“ જિન ભગવતપર ભક્તિ, જિન વચનપર શ્રદ્ધા, ધર્મકૃત્યમા દૃઢતા, ગુણોપર અનુરાગ, દાનમા તીવ્ર રૂચિ અને વિનયથી વર્તન— આ ગુણો ખરેખર ! કોઈ પુણ્યવત પુરુષનેજ પ્રાપ્ત થાય છે ” પછી મુક્તિવધૂની દ્વતીસમાન એવી ભાવાર્થના ઢરીને નિવૃત્ત થયેલા અને જગદુત્તમ એવા શ્રેષ્ઠીને તેમની કાતાઓ કહેવા લાગી કે —“ હે સ્વામિન્ ! મેરૂની જેમ દેવતાઓથી પણ લેશ અલાયમાન ન થાય એવું સમ્યક્ત્વ આપના હૃદયમા શી રીતે પ્રાપ્ત થયું ? ” આ સાંભળીને શ્રેષ્ઠી તેમની આગળ યથાસ્થિત અર્થસંયુક્ત અને સમ્યક્ત્વ માર્ગનો પ્રકાશ કરવામા દીપિકા તુલ્ય એવી કોમળવાણીમા બોલ્યો —

અહં દ્વાસે શેઠની કથા.

“ પહેલા આજ નગરમા કમલ સમાન લોચનવાળો અને શત્રુઓથી અજિત એવો પ્રસેનજિત નામે રાજા હતો, દાનગુણથી જેણે લોકો પાસે જીમૂતવાહનનું સ્મરણ કરાવ્યું, ધર્મથી યુધિષ્ઠિરનું અને ન્યાયથી રામચંદ્રનું સ્મરણ કરાવ્યું જેનો પવિત્ર શોભાલક્ષ્મીવાળો એવો શ્રેણિકરાજા અત્યારે પ્રજા ન્યા સદા પ્રસન્ન રહે છે અને ન્યા અતિશય પુણ્યના કામ થાય એવું અદ્ભુત સામ્રાજ્ય લોગવે છે ગુરૂની જેમ તે ભૂપાલથી પરિપાલન કરાતી એી પ્રજાને ભૂતલપર કથા પણ પરાલવનો સતાપ પ્રાપ્ત થયો ન હતો જેની શીતલ છાયાતળે રહેલા લોકો ઈંદ્રને એક તૃણસમાન પણ માનતા ન હતા અને મુનિઓ પણ તેના જેવા શુદ્ધ મમ્યક્ત્વની સ્પૃહા કરતા હતા અહીં શ્રેષ્ઠ જનોમા અત્રેમર, વિચક્ષણ, રાજમાન્ય, લક્ષ્મીનું એક ધામ અને સર્વ જીવોપર કૃપાળુ એવો જિનદત્ત નામે શેઠ

હતો. જેણે પોતાના ઘરની પાસે જિન ભગવતનું સસારસાગરમા નાવસમાન એવું સહઅકૂટ નામનું ચૈત્ય કરાવ્યું છે કહ્યું છે કે —

“ રમ્ય યેન જિનાલય નિજમુજોપાત્તેન કારાપિત,
 મોક્ષાર્થે સ્વધનેન શુદ્ધમનસા પુસા સદાચારિણા ।
 વેદ્ય તેન નરામરેદ્રમહિત તીર્યેશ્વરાણા વદ,
 માત્તં જન્મફલ કૃત જિનમત ગોત્ર સમુત્પોતિતમ્ ” ॥૧॥

“ જે સદાચારી પુરૂષે શુદ્ધ મનથી સ્વબુદ્ધેપાન્નિત સ્વધનથી મોક્ષને માટે (સસારથી મુક્ત થવા) રમ્ય નિતાવય કરાવ્યું છે, તેને નર, અમર અને ઇંદ્રોથી પૂજિત એવું તીર્થંકરપદ પ્રાપ્ત થાય છે તેણે પોતાના જન્મને સફલ કર્યો, શાસનનો પ્રભાવ વધાર્યો અને પોતાના ગોત્રને પણ તેણેજ અજવાળ્યું સમજવું ” કેવળ પરોપકારને માટેજ ગૃહસ્થાશ્રમમા રહેતા એવા તેમને આવકધર્મ પાળનાર એવો હું પુત્ર થયો પ્રએનજિત રાજા હીલાપૂર્વક રાજ્ય કરતો હતો, ત્યારે અહીં એકદા કેશિદેવ આચાર્ય પધાર્યા એટલે આનહી એવો વસુધાપતિ અતપરિપુરથી નિવૃત્ત થઈ જિનદત્ત શેઠની સાથે દેવતાઓથી નમસ્કાર કરામેલા એવા તેમને નમસ્કાર કરવાને ગયો ત્યાં આચાર્ય મહારાજને નમસ્કાર કરીને થયોચિત સ્થાને બેઠા, એટલે નિર્ભ્રમ એવા મુનીશ્વરે સમ્યગ્ધર્મનો ઉપદેશ આપવો શરૂ કર્યો —

“ સસારમા ચોત્તરી લક્ષ જીવયોનિમા વારવાર ભમતા જેમ હરિદ્રને નિધાન પ્રાપ્ત થાય, તેમ પ્રાણીને મનુષ્યદેહ પુણ્યથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેમા પણ જિનભગવતે કહેલ, સમ્યગ્દર્શનથી શુદ્ધ અને સાધુ તથા ધાવકના વ્રતોએ મુક્ત એવા ધર્મની પ્રાપ્તિ તો અતિ દુર્લભ છે એ બંને પ્રકારના ધર્મનું પણ સદ્દષ્ટિ દ્વાર કહેવાય છે અને તે તુલ્ય, અગ્નિ વિગેરેના દૃષ્ટાંતથી અદૃષ્ટા કહેલ છે તૃણાગ્નિ, ગો મયાગ્નિ, કાષ્ઠાગ્નિકણ, કીમપ્રભામમાન, રત્ન, તારા, સૂર્ય અને ચંદ્રની પ્રભાસમાન—એ રીતે સમ્યગ્દષ્ટિ જીવની આઠ પ્રકારની દષ્ટિ હોય

કોઈક પ્રાણીને રૂચિથી તૃણાગ્નિ સદૃશ દૃષ્ટિ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ તે ઉત્પન્ન થતાજ મોહના ઉદયથી તરત નષ્ટ થઈ જાય છે. કોઈકને છાણના અગ્નિસમાન દીપ્ત હોય છે, કોઈકને કાષ્ઠના અગ્નિ સમાન અને કોઈને દીપ્ત અમાન શુદ્ધતર પ્રભાવાળી દૃષ્ટિ હોય છે, કોઈકને રત્નની કાંતિ સમાન અને તાગની પ્રભા સમાન ઉલ્લસાયમાન થાય છે, કોઈને મૂર્યના ણિળ સમાન અને કોઈને ચંદ્રની દીપ્તિ સમાન વધારે પ્રકાશિત હોય છે આ દૃષ્ટિ જે જે પ્રાણીને ઉત્તરોત્તર હોય, તે તે પ્રાણીની પ્રાપ્ત પુરોષોએ આસન્નસિદ્ધિતા કહેવ છે એ દૃષ્ટિઓનું શમ, સવેગ, નિર્વેદ, સર્વ જતુપર દયા અને તત્ત્વશ્રદ્ધા—એ આ સાધારણ લક્ષણ કહેલ છે જે પ્રાણીને ઔચિત્યાદિક ગુણોથી યુક્ત અને મમ્યગ્દર્શનપૂર્વક દેશવિરતિ યા સર્વવિરતિ પ્રાપ્ત થાય છે, તેના મનુષ્યલવ અત્યંત સ્લાધ્ય છે અને સર્વાર્થસાધકપણાને લીધે તે દેવતાઓને પણ પ્રાર્થનીય છે, એમ જિનભગવતોએ કહેલ છે જે પ્રાણી મમ્યગ્દર્શનથી શુદ્ધ એવું જ્ઞાન અને વિરતિ પામે છે, તેને આ દુર્લભ જન્મ પણ સુલભ થાય છે ”

આ પ્રમાણે દેશના માલગીને તત્ત્વને જાણનાર એવા તે જિન દત્ત શેઠે ગુરૂની પાસે સમ્યક્ત્વયુક્ત અને શ્રાવકને ઉચિત એવો ધર્મ અગ્નિકાર કર્યો તે વખતે રાજા પણ મમ્યગ્દર્શન સંયુત એવા ગૃહસ્થધર્મનો સ્વીકાર અને ગુરુમહારાજને નમસ્કાર કરીને પોતાને આવાને ગયો.

રૂપ્યપુર ચોરની કથા.

હવે એજ નગરમાં કિલ્લ કર્મના એક સ્થાનડેપ, નાના પ્રકારની ગુફાનો ભંડાર અને પાપનો જાણે એક પૂર હોય એવો રૂપ્યપુર નામે એક ચોર રહેતો હતો જે નગરની અદર સ્વેચ્છાએ ભમતો સમગ્ર પ્રજાને સતાપ ઉપજાવતો, રાજાની આજ્ઞાનો ઇન્કાર કરતો અને મંત્રીઓને તૃણ સમાન ગણતો હતો. ક્ષણવારમા તે ચોર ઘનતો, ક્ષણવારમા માધુ, ક્ષણવારમા સાર્થવાહ અને ક્ષણવારમા સ્ફુટ રીતે લોકોની અદર તે એક મોટો ધર્મી બની જતો હતો. દાવ નાખવામા અતિ કુશળ અને વ્યસનોનો એક સાગર એવો

તે એક દિવસ અહોરાત્ર કાતાની જેમ ધૂતકીડામા નિમગ્ન થઈ ગયો ત્યા જુગારમા પ્રાપ્ત કરેલુ ઇશુ ધન ચાચકોને આપીને લોજનને માટે ઉનાવળથી ઘર લાણી જતો હતો, એવામા ગજના લવન પાસે તેને સર્વ ઇદ્રિયોને આકર્ષણ કરવામા કાર્મણમત્રસમાન અને સર્વ સુગંધિ દ્રવ્યના દર્પને દળી નાખનાર એવી રસવતીની ગંધ આવી તેથી રોમાચિત ગાત્રવાળો, પાપનુ એક પાત્ર અને બુદ્ધિરૂપ એક ધિનો ભડાર એવો તે ચોર ગંધથી લલચાઈને વિચાર કરવા લાગ્યો — “ અહો ! પશ્ચિની પ્રેમદાની જેમ રાત્રની રસવતીનો આ પરિભ્રમ ખરેખર ! દેવતાઓને પણ દુર્લભ હશે જેઓ ગૃહસ્થાશ્રમમા રહી નિરંતર આવા પ્રકારનુ લોજન કરે છે, તેઓજ ધન્ય અને તેઓજ આ સસારમા પુણ્યવત જનોમા શ્રેષ્ઠ છે ગૃહસ્થાવાસ સમાન હોવા છતાં કેટલાક પુણ્યકીન પ્રાણીઓ લોજનાવસરે અત્યંત દીન અવસ્થાને ધારણ કરે છે કહ્યું છે કે —

“ કુગ્રામવાસ* કુનરેંદ્રસેવા, કુભોજન ક્રોડમુખી ચ માર્યા ।

કન્યાવહુત્વ ચ દરિદ્રતા ચ, પદ્મ જીવલોકે નરકા મવતિ ” ॥૧॥

“ ખરાબ ગામમા વાસ કરનો, કુનરેંદ્રની સેવા કરવી, કુલોજન, કોપમુખી લવના, ઘણી કન્યાઓ અને દરિદ્રતા—એ છ આ જીવલોકમા નરક તુલ્ય છે ” માટે પરમાનંદના આસ્વાદ-અનુભવ સદૃશ સુગંધી એની આ રસવતીનો પુણ્યથી પ્રાપ્ત થયેલ લક્ષ્મીની જેમ આજે હું શા માટે ઉપલોગ ન લઉં ? રાત્રથી રક સુધી સર્વ કોઈ પ્રાણી રમનાને વશ થઈ મિષ્ટાન્ન લોજનને માટે ચત્ન કરે કે પ્રાણુ ધનવાન છતાં લોજનના લાભને માટે કંઈની દરજાર ન કરતા તે દશ યોજનને પણ વધારે દૂર માનતો નથી ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને હૃદયબુદ્ધિ એવો તે ચોર સિદ્ધાજનના પ્રયોગથી અદૃશ્ય રૂપ કીને રાત્રની સાથે લોજન કરવા ગેમી ગયો આ પ્રમાણે રાજના ભાજનમા લોજનના આસ્વાદમા લુપ્થ થઈને ગુપ્તરીતે જમતા તેને કેટલાક દિવસો વ્યતીત થઈ ગયા

એકદા લોજન કરતા છતાં પણ દિવમના ચંદ્રની જેમ રાત્રીને સર્વ ઝીતે નિસ્તેજ અને દુર્ગંધ બોધને મત્રી તેને એકાતમા કહેવા લાગ્યો - “ હે સ્વામિન્ ! ઝરુ પર્ણ મમાન તેજને ધારણ કરતું એવું તમારું આ શરીર દિવસે દિવસે અત્યંત કૃશ થતું કેમ જોવામા છે ? તેથી શું તમને કોઈ ઉત્કેટ આધિ કે વ્યાધિ સતાવે છે ? લોજન ખરાબર પચતું નથી કે કુધા લાગતી નથી ” આ માલગીને રાત્રીએ નિર્મળ મનવાળા એવા મચિવને કહ્યું કે - “ હે મત્રિન્ ! કોઈ રોગ પણ અત્યારે મારા શરીરમા ગાઢા કરતો નથી, પરંતુ કૃશતાનું જે ઢારણ મારા હૃદયમા રમે છે, તે કારણ જણાવતા મને ઘણીજ લજ્જા આવે છે ” આથી પુનઃ મત્રીએ જાણને કહ્યું કે - “ હે રાજન્ ! શરીરના વિષયમા ઉપેક્ષા યા શરમ કરવી યોગ્ય નથી પ્રાય સર્વ પ્રાણીઓને શરીર ધર્મમમાન હોય છે, તો તેના સ્વરૂપ કથનમા લજ્જા શા માટે કળી ? શરીરના અભાવે ધર્મ ન થઈ શકે, ધર્મના અભાવે સદ્ગતિ ન મળે અને સદ્ગતિ વિના પ્રાણીને સર્વા ગ સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી ” આ માલગીને ગત્ય જો-યો કે - “ જો એમ હોય તો તે માલગો-ધણા આહાર લેતા પણ પ્રાય મારી કુધા શાત વતી નથી માની પ્રાણીઓ જેમ તેમ લોજન કરીને પણ ઘણા દિવસો ડહાડી નાખે છે, પણ ખરેખર ! ડહા યાચના તો તેઓ કરતાજ નથી ” આ માલગી લોજનમા અદ્ભુત શક્તિ છતાં રાત્રીની અતૃપ્તિ જાણીને પ્રધાન વિસ્મયયુક્ત મનથી વિચાર કરવા લાગ્યો - “ ખરેખર ! વિદ્યા, ઔપધ કે અજનવી શરીરને અદૃશ્ય બનાવી ઢાઈ દુર્ગુણશેખર (દુષ્ટશિરોમણિ) રાત્રીની માથે લોજન કરતો લાગે છે માટે હવે ગમે તેવા ઉપાયથી પણ માટે તેને જાણવો કારણ કે આપત્તિમા રાત્રી મત્રીઓનેજ પોતાનું બળ મમતે કે જેઓ આપત્તિમગ્ન પૃથ્વીનાથને શીખ દુષ્ટમુક્ત કરે છે, ૪૫ (પુરૂષ વિશેષ) ના જેની જુદિવાળા એવા તે મત્રી ઓજા^૧લાધ છે અધમ મત્રીઓજ પોતાની આજીવિકા માટે પોતાના રાત્રીને દુષ્ટાનિમગ્ન થયેલા જોવાને ઈચ્છે છે, પરંતુ ઉત્તમ

મત્રીઓ તો તેને સુખી જોવાને ઇચ્છે છે, ” પછી તેને જોવાને કૌતકી એવા મત્રીઓ નાના પ્રકારના ઉપાય કરતા ભોજનાવાસના ભૂતલપર ખારીક રજ પથરાવી, તેના દ્વાર આગળ પૂર્વ જેમણે સંકેત કરેલ છે એવા અને દુષ્ટ આશયવાળા એવા ખાત્રીદાર પુરૂષોને દ્વાર બંધ કરવા માટે રાખ્યા તે મત્રી પણ તે દિવસે ત્યાં ભોજનાનાસમાપ્તિથી તેના ચિન્હને જોતો દલથી ગુમ્ફરીતે બેઠો રહ્યો હવે સ્નાન કરી પવિત્ર થઈ અને જિનભગવતનું અર્ચન કરીને શ્રીમાન્ રાજા જેટલામા ભોજનને માટે ત્યાં આસનપર બેઠો, તેટલામા રસગુબ્ધ એવો તે ચોર ત્યાં આવ્યો અને રજમા નિતિખિખિત થયેલા ચરણોથી પ્રધાને તેને જાણી લીધો એટલે સંકેતિત માણસો પાસે પ્રથમ તેણે દ્વાર બંધ કરાવી દીધું પછી ઘરની અંદર લીલા લાકડા અને ઓષધિઓ ગોઠવીને લોચનમાથી અશ્રુપૂર વહેવડાવવામા સમર્થ અને હું સહ એવો ધૂમાડો કરાવ્યો તેના બળથી જાને નેત્રમાથી અદ્ભુત અજન આગળી ગમ્મ અને તેજ ક્ષણે તે ચોર સાક્ષાત્ જોવામા આવી ગયો ક્ષણવાર પછી જાણે જગમ પાપનો પૂર હોય એવો તેને ચોર જાણીને કોપથી મુખને આરક્ત કરીને વસુધાપતિ કહેવા લાગ્યો —

“ અરે દુષ્ટ ! દુરાચાર ! ચોર ! મલિન ! અપવિત્ર એવા તે અમને પણ અપવિત્ર કર્યા. ” આ પ્રમાણે કહીને રાજાએ ક્રોધ કરી તેને શૂળાએ ચડાવવાનો કોટવાળને આદેશ કર્યો રાજાના સેવકપણાથી તે દુરાચાર કોટવાળે પણ વધ્યસ્થાને લઈ જઈ તેને અનેક રીતે માર મારીને પામમાલ કરી મૂક્યો પછી પોતાના કર્મથી પથતા એવા તેને શૂળી ઉપર ચડાવ્યો, એટલે તીવ્ર હું અરૂપ અગ્નિથી સતાપ પામતો એવો તે આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો કે — “ અહો ! આ કર્મ વિપાક, અહો ! હું ખરપત, અહો ! મારા પાપોતુ કૃણ મને અહીંજ મરણ એકવાર કરેલું કર્મ બીજીની માફક જીવેને ભવોભવ કોટિ હું અરૂપે વિપાક આપે છે ” આ પ્રમાણે અતિશય હું ખના વેગથી વિચાર કરતા એવા તેને તે વખતે સૂર્યના આતંકના તાપથી ગહુજ તૃષા લાગી તેથી નજીકના લોક પાસે તેણે પાણીની અત્યંત

યાચના કરી, પરંતુ રાજના લયથી તેને કોઈએ પણ પાણી આપ્યું નહિ એવામાં શિષ્ટશિરોમણિ, સર્વ જીવોપર કૃપાલુ અને દુ ખિતો પર અધિક દયાળુ એવા જિનદત્ત શ્રેષ્ઠી ત્યાથી નિકળ્યા એટલે પિપાસાથી અત્યંત પીડિત એવા તેણે તેમને જોઈને પાણીની યાચના કરી આથી અન્યનો અર્થ સાધવામાજ્ઞ પરાયણ એવા શ્રેષ્ઠીએ મનમાં વિચાર કર્યો કે —“ સર્વ ધર્મોમાં જૈન ધર્મ ત્રેષ્ઠ કહેલ છે, તે ધર્મમાં પણ જીવદયા અને વિશેષથી દીનદયા મુખ્ય કહેલ છે દુ ખીને જોઈને જેનું મન દયાર્દ્ર ન વાય, તેના હૃદયમાં આહત ધર્મનો દેશ (અશ) પણ નથી એમ મમજવું જેઓ પરપ્રાણીઓના દુ ખથી Cદાર કરવા ધુરધર છે, તેજ પુરૂષો ધન્ય છે અને તેઓ દેવતાઓને પણ માનનીય છે કહ્યું છે કે —

“ સૂરા' સતિ સહસ્રશઃ પ્રતિપદ વિગ્રાવિદોઽનેકશઃ,
સતિ શ્રીપતયો નિરમ્તયનદાસ્તોપિ ક્ષિતૌ ભૂરિશ્ચ ।
કિંત્વાકર્ણ્ય નિરીક્ષ્ય વાઽન્યમનુજ દુઃસ્વાર્થિત યન્મન-
સ્તાદ્રૂપ્ય પ્રતિપત્યંતે જગતિ તે સત્પૂરુષા' પચપાઃ” ॥૧॥

“ જગત્માં સૂર્યીર જનો હબરો છે, વિદ્વાનો પગલે પગલે અને જોવામાં આવે છે અને કુબેરના મહેને મરડી નાખનાર એના શ્રીમતો પણ ધણા છે, પરંતુ અન્ય જનને દુ ખી જોઈને જેમનું મન દયાર્દ્ર અને તદ્રૂપ થાય છે, એવા સત્પુરૂષો જગત્માં માત્ર પાંચ છજ હશે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને મધુરાવાપથી તેને સતુષ્ટ કરતા શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે —“ દે ભદ્ર ! જ્યાંસુધી માત્રે ઘેરથી પાણી લાવીને તને આપુ, ત્યાંસુધી અનેક લવના ચતાપના ચમૃદનો ક્ષય કરનાર અને સુધા સમાન એવા આ નમસ્કારરૂપ મંત્રનું પાન (સ્મરણ) કર સર્વ મુખદાયક અને કેટિકદનો નાશ કરનાર એવા આ પચ નમસ્કારરૂપ મંત્રને અતસમયે પુણ્યવત પ્રાણીઓજ્ઞ પામી શકે છે ” આ માલગીને તે ચાર પલ્લુ કહ્યા લાગ્યો કે —“ હે બધો ! તે દુ ખવારક મંત્ર મને આપો ” એટલે શ્રેષ્ઠીએ તેને પરમેશ્વરનમ

સ્કારરૂપ મત્ર સલગાઓ આમૃતના પાન સમાન એવા પચનમ સ્કારરૂપ મત્રને પાગીને તે ચોર દિવ્ય લક્ષ્મીની વાનકી સમાન એવા મહા આનંદને મળ્યો પછી શ્રેષ્ઠી જેટલામા પાણી લઈને તરત ત્યાં આંચો, તેટલામા તે ચોર મરણ પામીને નવકારમત્રના ધ્યાનથી દેવપણાને પામ્યો પછી મરણ પામેલા એવા તેને જોઈને જિનદત્ત હૃદયમા ખેડ પામ્યો અને વિચારવા લાગ્યો કે — “દીનને દયાપૂર્વક દાન આપવાથી થતું પુણ્ય અને પ્રાપ્ત ન થયું ખવિત્ર પાત્રના ઉપસોગને માટે અને દીન જનોની પીડાની શાંતિને માટે જળ કે અન્ન પ્રમુખ વસ્તુ લાગ્યવત પુરૂષનીજ વપરાય છે ” પછી તેની સદ્ગતિને જાણવાની ઈચ્છાથી તેના દેહને જોઈને ‘આ દેવ થયો છે,’ એમ લક્ષણોથી શ્રેષ્ઠીએ જાણી લીધું

હવે ચોરની સાથે સ્વજનતાનો સળધ ધરાવનાર પુરૂષને જાણવાની ઈચ્છાવાળા એવા રાજસેવકોએ શ્રેષ્ઠીનું સ્વરૂપ જોઈને રાજાને નિવેદન કર્યું, તે સાલગીને કોપથી તાઝજેવી જેના મુખની રક્ત કાતિ થઈ છે એવા તે ગભાએ તત્કાલ ડોટવાગને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું — “હે ભદ્ર ! અતિશય દુષ્ટ આશયવાળા એવા એ શેઠને મયૂરળ ધથી (એક પ્રકારનું બાધન-જેમા હાથ પગ વિગેરે સખત રીતે બાધવામા આવે છે) બાધીને અને તેના વરને મારા નામની મુદ્રા (મીલ) દઈને અહીં લાવો ” રાજાના આદેશથી તેને ઘેર જઈને નિહુર વચન બોલતો એવો તે તેવીરીતે ગેઠને બોનારીને રાજસભામા આવ્યો તેની સાથે રાજસભામા આવતા શાતસ્વભાવી એવા શ્રેષ્ઠીએ બંને પ્રકારના બચનો આન આણનાર એના શુભધ્યાનનો આ પ્રમાણે આગ્રય કર્યો — ‘ ચોત્રીગ અતિશયયુક્ત, મુખ્તાકુળ સમાન ઉન્નવલ અને જગતનું રક્ષણ કરનારા તથા શિરસ્થ એવા સર્વ જિનભગવત મને શરણુમ્મત થાઓ અનંત મુખને પ્રાપ્ત થયેલા, વિદુમ્ (પરવાવા) સમાન રત્ન કાતિવાળા તથા સમગ્ર લક્ષ્મીને વગ કરવામા એક કારણુમ્મત એવા સિદ્ધભગવતનું મને શરણુ થાઓ પાશ્ય પ્રકારના આચારમા કુશળ, અગ (અચાર અગ) ની રક્ષા કરવા

વાળા, અનગ (કામદેવ) નો જ્ય કરવાવાળા અને સુવર્ણ જેવા વર્ણવાળા આચાર્ય મહારાજનું મને શરણુ થાઓ અગ અને ઉપાગ વિગેરે સિદ્ધાંતનો અભ્યાસ કરવામાં સાવધાન મનવાળા અને નીલવર્ણવાળા એ ॥ ઉપાધ્યાય મહારાજ મારા દુરિત ઉદયને નષ્ટ કરે। પશ્ચમકુપ્તને ધારણ કરનારા, ધીર, સાવધસસર્ગનો ત્યાગ કરનારા અને જાને પ્રકારે મેઘચ્છાયા (મારા પાપની ક્ષામતા) નું હરણુ કરનારા અર્થાત્ કૃષ્ણવર્ણવાળા એવા માધુઓ મને મિદ્ધિનિ મિત્તે થાઓ ” આ પ્રમાણેના ધ્યાનરૂપ સુધાના આસ્વાદથી આનંદિત થયેવ એવા યોધીને તે વખતે ક્રોધના આવેગથી કપતા શરીરવાળા એવા રાજાએ આ પ્રમાણે કહ્યું — “ રે દુષ્ટ ! હે દુષ્ટ અભિપ્રાયવાળા ! પોતાને મહાચાગી તરીકે ગણાવનાર એવા હે મદમતિ ! ચોરની માથે તું વાત કરવાનો મળધ રાખે છે, જે ચોરની સાથે એકાતમા રહીને વાતચિત ઠે છે, તેને સજ્જન પુરુષો ચોજી ઠહે છે, માટે રાજાને તેનો નિશ્ચય કરવો ઘટે તે એ ચોરે જે દ્રવ્ય હરણુ કર્યું છે, તે જો નહિ આપે, તો તને પણ ચોરની માફક હું દડ (શિક્ષા) કરીશ ” આ સાંભળીને જિનદત્તે કહ્યું કે — “ હે દેવ ! મેં તેની સાથે માત્ર ધર્મવાર્તાજી ઠરી છે, પરંતુ તેની માથે માટે ઢાઘ પ્રકારનો મળવ નથી ” આ તેના ઠથનને ઢાપથી માન્ય ન કરતા દુષ્ટગુહિ રાજાએ દૈત્યમમાન એવા કૂર માણુએને તેના વધને માટે આદેશ કર્યો. ” ‘ સ્વામીનો હુકમ થતા સેવકોને કૃત્યાકૃત્યનો વિચાર કરવો યુક્ત નથી ’ એ વાક્યને અનુસરીને રાજાના હુકમ પ્રમાણે તેઓ તેમ કરવા જેટલામા તૈયાર થયા, તેટલામા નલોમડળ ઘોર અધઝારથી વ્યાપ્ત થઈ ગયું, ખ્રદ્ધા ઠને લેદી નાખે તેવા મોટા ઘોર શબ્દો થવા લાગ્યા અને આકાશમાથી પડતા રજના પૂરથી વ્યાકુળ થયેલા રાજા અને અમાત્ય પ્રમુખ મલામા બેઠેલા ઘઘા મૂર્છિત થઈ ગયા ‘ આ જુ ’ એમ બોલતા નગરવા સીઓ ઘઘા શકિત થઈ ગયા, હસ્તિ, અશ્વપ્રમુખ ઘઘી સેના પગલે પગલે કપવા લાગી આથી લયગ્રાત થઈને રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું

કે —“ કપાત કાળમમાન આ નગરમા ગુ થયુ ? દેવ, દાનવ, યક્ષ કે રાક્ષસ-કોઈ પણ કુપિત થઈને નગરમા આવા પ્રકારનો ઉપદ્રવ કરે છે માટે નીત્ર એવા ઉપાય એ કે, લેથી નગરમા શાંતિ થાય વિષમ કાર્ય ઉપસ્થિત થતા મત્રીઓજ તેનું નિવારણ કરવા સમર્થ થાય છે ” આ સાલજી પ્રધાન પણ ત્યાંથી ઊડી પવિત્ર થઈને ઘણા પુષ્પોની માળા હાથમા લઈને સર્વત્ર ધૂપનો ઉત્સવ કરીને બોલે છે “જે કોઈ દેવ આ ઉપદ્રવ કરતો હોય, તેણે અહીં પ્રત્યક્ષ થઈને પોતાની ઇચ્છા પ્રગટ કરવી ” એવામા દિવ્ય આભરણોથી વિભૂષિત અને જાણે સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મની જ્યોતિ ઉત્પન્ન કરતો હોય એવો કોઈક દેવતા પ્રગટ થયો એટલે હાથ જોડીને સન્મુખ ઉભોલા એવા રાજા વિગેરેને તેમની ભક્તિને લીધે શાંતિ કરવાને ઇચ્છતા એવા તે દેવતાએ ઝણકે —“પવિત્ર પુણ્યની નિપુણતાથી ગોબાલમાન, નિરપરાધી અને સદા સદાચાર માતરપર એવા આ મારા ગુરૂની હે હુટો ! હું જીવતા તમે આશાતના કરી શકો ? માટે તેનું તમને ક્ષણ આપવાને હું સ્વર્ગમાથી આવ્યો છું પોતે શક્તિમાન છતા જે પોતાના ગુરૂને થતી ખીડા જોઈને બેઠક કાર રહે છે (ઉપેક્ષા કરે છે), તેને ભવાતરમા હજારો સઠ્ઠ સહન કરવા પડે છે રાજાએ કુપિત થઈને જેને શૂળી ઉપર ચડાવ્યો હતો, તે રૂપ્યપુર નામનો ચોર હું દેવતા વચ્ચે છું મૃતાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલા અને જળની ધાવના કરતા એવા મને કંઈલાના પૂરથી પરિપૂર્ણ મનવાળા એવા તે શ્રેષ્ઠીએ મોક્ષલક્ષ્મીના એક કોલરૂપ એવો પરમેષ્ઠીનમસ્કાર મન આપ્યો અને તેના પ્રભાવથી હું પહેલા દેવ લોકમા દેવતા થયો છું માટે જે આ મહાત્માને સતાપ ઉપજાવશે, તે દિવ્ય પ્રભાવથી તરત ભસ્મ થઈ થશે ” આ પ્રમાણે બોલતા એવા તે દેવને પરિવારસહિત સમગ્ર વિનયવૃત્તિથી રાજાએ તરત શાંત પાડ્યો. પત્રી જિનદત્ત આવકને બોલાવીને અને તેનો સારી રીતે સત્કાર કરીને રાજાએ પોતાનો અપરાધ ખમાવ્યો પછી દેવમાયાનો તિરસ્કાર (દ્વંદ્વ) કરીને સ્કુરાયમાન ઉત્સવની શ્રેણીથી ઉત્કૃષ્ટ ધર્મોત્તમ કરતા એવા તે દેવતાએ તે આસ્તિક નરરત્નને આગળ કરીને

અને હાથીના સ્કેધપર બેમારીને જેવેત છત્રથી વિરાજિત, અમર-
ઓ જેને સુદર આમરો વીજી રહી છે, નાના પ્રકારના વાજીત્રના મ
હાનાદથી જ્યાં આકાશમહલ ગાજી રહ્યું છે, નાયતી એવી દેવાગના
ઓએ જ્યાં સમસ્ત નગરવાસીઓને હર્ષિલા બનાવી દીધા છે, આ
ગળ થાલતા રાજ, અમાત્ય અને કોટવાળથી પરિવારિત એવા અને
જગતના હિતકારી એવા મારા પિતાને તે દેવ અમારે ઘેર તેડી આ
વ્યો પછી મારા પિતાના લવનાગણુમા રત્નવૃષ્ટિ કરીને અને ભક્તિ
પૂર્વક નમસ્કાર કરીને તે દેવ પોતાના સ્થાને ગયો =

આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠીનું વચન સાલજીને એકાતમા બેઠેલો તે રૂપ્ય
ખુર ચોર વિચારવા લાગ્યો કે —“ અહો ! ખરેખર ! કુળકર્મથીજ
ચાલી આવતી આ ચૌર્યવૃત્તિ મને પ્રાપ્ત થઈ છે ” તે વખતે દેવની લીલા
અને શ્રેષ્ઠીની પરોપકારિતા સાલજીને શ્રેણિકરાજ અને અભયકુમાર હૃદ
યમાવિચારવા લાગ્યા કે —“ અહો ! સ પદાના નિધાનરૂપ એવી ધર્મવત
પુત્રોની મ ગતિ જો પુણ્યના સમૂહથી પ્રાપ્ત થાય, તો પછી શુ શુ
પ્રાપ્ત ન થઈ શકે ? મહા આનંદ અને મુખના આસ્વાદમા
નિમગ્ન એવા દેવતાઓ પણ શુણ્વત પુત્રોનો સદા સંગ
ધરે છે, તે યુક્તજ છે પોતાના કૂરકર્મથી નરકના માર્ગે મચાર
કરનાર એવો આ ચોર, તે શ્રેષ્ઠીના સ પર્ક (મ ગ) થી દેવસમૃદ્ધિ
પામ્યો કહ્યું છે કે —

“ જાઙ્ય ધિયો હરતિ સિંચતિ વાચિ સત્ય,

માનોઞ્જિં દિશતિ પાપમપાકરોતિ ।

ચેતઃ પ્રસાદયતિ દિશુ તનોતિ કીર્તિં,

સત્સગતિઃ કથય કિં ન કરોતિ પુસામ્ ” ॥૧॥

“ સત્સગતિ બુદ્ધિની જડતા હરે છે, વાણીમા સત્યતા આપે
છે, માનોઞ્જિતિ કરે છે, પાપને દૂર કરે છે, ચિત્તને પ્રમત્ત રાખે છે
અને કીર્તિને સર્વત્ર વિસ્તારે છે હે મિત્ર ! માણસોને તે શુ શુ
કળ નથી આપતી ? ” આ દેવ પણ ખરેખર કૃતજ્ઞજનોમા એક વિશેષ

મ હનરૂપ છે, કે જે શ્રેષ્ઠીએ કરેલ ઉપકારની સ્થિતિ જૂલી ન ગયેા કહ્યું છે કે —

“ પ્રથમવયસિ પીત તોયમલ્પ સ્મરંતઃ,
શિરસિ નિહિતભારા નાલિકેરા નરાણામ્ ।
ઉદકમમૃતફલં દદુરાજીવિતાન્તં,
ન હિ કૃતમુપકાર સાધવો વિસ્મરતિ ” ॥ ૧ ॥

“ પ્રથમ વયમા પાન કરેલ એવા સ્વ પ જળાનુ સ્મરણ કરતા નાળીયેરો, માથે ભાર મહન કરીને અને પોતાનુ જીવન અર્પણ કરીને પણ માણસોને સુધા સમાન એવુ પોતાનુ પાણી આપે છે કારણકે સનજનો કરેલ ઉપકારને કદી જૂલી જતા નથી ” પછી પ્રસે નજિત રાજા સાત્ત્વિક શુણના ઉદયથી સાક્ષાત્ મારા પિતાને ઘેર આવીને આ પ્રમાણે તેમની સ્તુતિ કરવા લાગ્યો — “ હે શ્રેષ્ઠિન્ ! આ મહીતલપર પુણ્યવત પ્રાણીઓમા તુજ અગ્રેસર છે, કે જે તારી મતિ આ પ્રમાણે પ્રાણીઓનો ઉપકાર કરવામા સદા રમતી રહે છે કહ્યું છે કે —

“ તે તાવત્કૃતિન. પરાર્થપટકા. સ્વર્થાવિરોધેન યે,
યે ચ સ્વાર્થપરાર્થસાધનપરાસ્તેઽમી નરા મધ્યમાઃ ।
તેઽમી માનુપરાક્ષસા પરહિત યૈઃ સ્વાર્થતો હન્યતે,
યે તુ દ્વનતિ નિરર્થક પરહિતે તે કે ? ન જાનીમહે ” ॥ ૧ ॥

“ જેઓ પોતાના સ્વાર્થનેા અવરોધ કરીને પણ પરના અર્થને સાધી આપે છે, તે સનજન પુરૂષો ગણાય છે જેઓ પોતાના સ્વાર્થની સાથે પરના અર્થને સાધે છે, તે મધ્યમ પુરૂષો કહેવાય છે, અને જેઓ પોતાના સ્વાર્થને માટે પરનુ હિત ગગાડે છે, તે નર શક્ષસ સમજવો, પરતુ જેઓ નિરર્થક પરના હિતને હણે છે, તેઓને કેવી ઉપમા આપવી ? તે અમે સમજી શકતા નથી ” અથવા તો ઉત્તમ જનોનો એવો સ્વલાવજ દોય છે કે, પરનુ હિત સાધવા જતા દુ ખ પડે, તો પણ તેને મુખ માની લે છે કહ્યું છે કે —

“ લંઘયતિ ભુવનમુદયે—ર્મય પવિશતિ ચ વહતિ જલભારમ્ ।

જીમૂતઃ સત્ત્વહિતાઃ કિં ન હિ કુર્વેતિ ચાન્યાર્થે ” ॥ ૧ ॥

“ મેઘ ભુવનનુ ઉદ્ધ ધન કરે છે, સાગરના મધ્યભાગમા પેસે છે અને જળભારને વહન કરે છે કારણ કે પરહિતકારક સજ્જનો. અન્યને અર્થે શુ શુ નથી કરતા ? ” હે ભદ્ર ! શ્રાવકોમા મુખ્ય એવા તારાવડેજ આ નગર પવિત્ર થયું તારી સગતિ ખરેખર ! પ્રાણીઓને પુણ્યના પ્રભાવથીજ પ્રાપ્ત થઈ શકે જિનેદ્રશાસન, સજ્જનસંગ સદ્ગુરુ સેવા અને અવસરે મુપાત્રદાન—એ ઉત્કૃષ્ટ પુણ્યથીજ પ્રાપ્ત થાય છે ” આ સાબળીને શ્રેષ્ઠીએ મસ્તક નમાવીને રાબને કહ્યું કે —

“ હે દેવ ! ધર્મના પ્રભાવથી શુ શ્રેય નથી થતું ? કારણ કે —

‘ સર્પો હારલતા મનત્યસિલતા સત્પુષ્પદામાયતે,

સપત્રેત રસાયન વિપમપિ પ્રીતિં વિધતે રિપુઃ ।

દેવા યાંતિ વશ પ્રસન્નમનસઃ કિં વા રહુ વ્રૂમહે,

ધર્મો यस્ય નમોપિ તસ્ય સતત રત્નૈઃ પર વર્ષતિ ” ॥ ૧ ॥

“ જે મનુષ્ય ધર્મનો આશ્રય કરે છે, તેને મર્ષ હારમદશ થાય છે, તરવાર એક સુદર પુષ્પમાળા તુલ્ય બને છે, વિષ પણ રસાયન તુલ્ય થાય છે, શત્રુ પ્રીતિ દર્શાવે છે અને દેવતાઓ પ્રસન્ન થઈને તેને વશ થાય છે વધારે શુ કહીએ ? પણ તેને માટે આકાશ પણ સતત શ્રેષ્ઠ રત્નો વરસાવે છે ”

એવા અવગરમા પ્રીતિપાત્ર એવા વનપાલકે આવીને નમસ્કાર કરી અજલિ ભેડીને રાબને વિજ્ઞાપિ કરી કે —“ હે દેવ ! ધ્યાનથી આતરશત્રુઓનો ક્ષેપ કરનારા, શુદ્ધ આચારવત જનોમા અગ્રેયર, સાધુઓથી પરવરેલા, શ્રુતજ્ઞાનીઓમા પ્રખ્યાત અને અખિલ જતુઓને આનંદ આપનારા એવા મુનિચ દ્રનામના આચાર્ય આપના સર્વર્તુકનામના ઉદાનમા અત્યારે પધાયો છે ” તે સાબળીને રાબ પરમ આનંદ પામ્યો અને વનપાલને તેની ઈચ્છા કરતા અધિક

અને પોતાને ઉચિત એવું દાન આપ્યું પછી મત્રી અને શ્રેષ્ઠીસહિત રાજાએ વનમાં જઈને પાંચ અભિગમ સાચવીને ભક્તિથી વિધિપૂર્વક આચાર્યમહારાજને વદન કર્યું જે ભાવથી જિનેદ્રપૂજન, માધુ વદન અને તીર્થસેવન કરવામાં આવે, તો તે સમગ્ર પાપની શુદ્ધિ કરે છે પછી મુનિચ દ્રગુરૂએ તેમને ભવતાપની શાંતિને અર્થે અમૃત રસથી ભરેલી અને સુન્માર્ગ આપવાવાળી એવી આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી — “હે ભગ્યો! જેમ ન્યયોધવૃક્ષનું પુષ્પ અને સ્વાર્તિનક્ષત્રનું જળ દુર્લભ હોય છે, તેમ માનવજન્મ અને જિનશા સનની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે તેમાં પણ કંપવૃક્ષ, પારસમણી અને દક્ષિણાવર્તશ બની જેમ આતરિક તત્ત્વશ્રદ્ધાન અતિદુર્લભ છે દ્વિવિધ ધર્મના મૂળ તુલ્ય અને સસારસાગરના કિનારા તુલ્ય એવા તે સમ્યક્ત્વને જિનભગવતોએ નિસર્ગ, ઉપદેશાદિ લેદોથી દશ પ્રકારે કહેલ છે કહ્યું છે કે —

“નિસ્સંગુવણ્સરૂં, આણરૂં સુચવીજન્મમેવ ।

અભિગમવિત્યારરૂં, ઋરિઆસત્તેવ ધર્મ્મરૂં” ॥ ૧ ॥

“નિસર્ગરૂં, ઉપદેશરૂં, આજ્ઞારૂં, સૂત્રરૂં, બીજરૂં, અભિગમરૂં, વિસ્તારરૂં, ક્રિયારૂં, મત્તેપરૂં અને ધર્મરૂં — એ રીતે સમ્યક્ત્વના દશ પ્રકાર છે” જિનભગવતે કહેલ તત્ત્વોને જે સ્વભાવથી ધ્રુવે છે, તે નિસર્ગરૂં કહેવાય છે તેની પ્રાપ્તિ આ પ્રમાણે કહેલ છે પ્રાણી નદીપાષાણુદ્યોલકના ન્યાયથી સાત કર્મોની કંઈક ન્યૂન એક કોટાકોટી સાગરોપમપ્રમાણુ સ્થિતિ કરીને યથાપ્રવૃત્તિકરણથી ગ્રથિ પાસે આવે છે રાગદ્વેષના દુર્લેધ પરિણામવિશેષને ગ્રથિ કહેવામાં આવે છે ગ્રથિદેશની પ્રાપ્તિ થતા પણ કોઈક પ્રાણી રાગદ્વેષને વશ થઈ પુનઃ કર્મોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને બાધે છે જેને મહાવીર્ય ઉત્પન્ન થયેલ છે એવો કોઈક પ્રાણી અપૂર્વ કરણ કરીને દુરતિક્રમ એવી તે ગ્રથિનું ક્ષણવારમાં અતિક્રમણ કરે છે પછી અનિવૃત્તિકરણ કરી તેની અદર અતરકરણ થતા આગ

બપર વેદવાના મિથ્યાત્વને વિરલ કરે છે (વિખેરી નાખે છે) પછી અતર્કુહૂર્તપર્યંત જે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, તે નિસર્ગરૂપિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, ગુરૂના ઉપદેશને પામીને જે બુદ્ધિમાન નિર્દોષ ધર્મમાર્ગપર શ્રદ્ધા કરે છે, તેને ઉપદેશરૂપિ સમ્યક્ત્વ હોય છે રાગ, દ્વેષ અને મોહના ક્ષયથી જે નવતત્વોને આજ્ઞાના બળથી માને છે, તે આજ્ઞારૂપિ કહેવાય છે અગ અને ઉપાગરૂપ સૂત્રનો અભ્યાસ કરતા જે સમ્યક્ત્વનું અવગાહન કરે છે, તે સૂત્રરૂપિ સમ્યગ્દર્શિ ગણાય છે શ્રદ્ધાપૂર્વક એક પદને ધારણ કરતા પોતાની પ્રતિભાના બળથી જે અનેક પદોમા વિસ્તાર પામે, તે બીજરૂપિ કહેવાય છે જે મહાત્માએ અર્થથી સમગ્ર શ્રુત જોયું છે, તેને જિનભગવત અભિગમરૂપિ સમ્યગ્દર્શિ કહેલ છે નયના લેહ અને પ્રમાણોથી જે દ્રવ્યોનું સમ્યગ્ ગીતે પ્રરૂપણ કરી બાણે છે, તે વિસ્તારરૂપિ કહેલ છે. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વિનય અને ગુપ્તિની ક્રિયામા જે ઉદભવત હોય, તે ક્રિયારૂપિ કહેવાય છે ‘ જિનવાક્યજ મને પ્રમાણ છે ’ એમ જે હૃદયમા માનતો કુદર્શિઓપર આસ્થા રાખતો નથી, તે સંક્ષેપરૂપિ ગણાય છે શ્રુત અને ચારિત્રરૂપ દ્વિવિધ ધર્મને અને ધર્માસ્તિકાય, અધર્માગ્નિકાય વિગેરે દ્રવ્યોને જે શ્રદ્ધે છે, તે ધર્મરૂપિ ગણાય છે આ લેહોમાના દોષવર્જિત એવા એક લેહને પણ જે સમ્યગ્દર્શિ જીવ ધારણ કરે છે, તે અવશ્ય શિવસુખને પામે છે અખિલ સૌખ્યસતતિથી ભરેલા એના રાજ્યનો ધૂળની રાશિની માફક ત્યાગ કરી સમ્યક્ત્વથી વિમૂષિત અને અત્યંત અદ્ભુત એવા જ્ઞાનક્રિયા સચુકત અને નાના પ્રકારના અભિગ્રહથી મુશોભિત એવી સયમધુરાને વૃષભની જેમ જે પ્રાણી અહીં ધારણ કરે છે, તે ભવ્ય ત્રેલોક્યને સ્પૃહણીય એવા મોક્ષસુખને અપ્ય સમયમા પ્રાપ્ત કરે છે ■

આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજની દેશના સાલણીને મત્રી અને શ્રેષ્ઠી પ્રમુખ કેટલાક ભવ્યજનોએ સસારમાગરમા નાવસમાન એવા સયમનો સ્વીકાર કર્યો કેટલાક જનોએ બાર વ્રત અગીકાર

કર્યા, કેટલાકોએ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ અને કેટલાકોએ ભદ્રભાવનો સ્વીકાર કર્યો સર્વ પ્રાણીઓપર કૃપાળુ એવો પ્રસેનજિત રાજા સપ્તદાથી જગત્તને પ્રેમ ઉપજાવનાર એવા શ્રી શ્રેણિકને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને સર્વ કામલોગથી વિરક્ત અને યતિધર્મનો અનુરાગી એવો તે શ્રાદ્ધધર્મનું આરાધન કરીને વૈમાનિક દેવતા થયો તે અવસરે ચક્રવર્તી મહાન કાતિવાળા એવા શ્રેણિક રાજ્યએ જિન ભગવતના શાસનની પ્રભાવના કરી આ નગરમાજ પૂર્વે મે આ અધુ સાક્ષાત્ જોઈને પ્રથમ ગુરૂ પામે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ સ્વીકાર્યું ”

આ પ્રમાણે પોતાના સ્વામીનું કથન માલગીને સુદિત થતી તે ત્રિયાઓએ કહ્યું કે —“ હે સ્વામિન્ ! આ આપનું યથાર્થ કથન અમને રૂચે છે કારણ કે, માત્ર વાછા જેટલું જ કૃષ્ણ આપનારા એવા ચિંતામણિ પ્રમુખ તો શાશ્વત લક્ષ્મી આપનાર એવા આહુતધર્મના ચરણની રજ સમાન છે ” એવામા કુદલતા બોલી કે —“ હે સ્વામિન્ ! જેમ દશ હાથ પ્રમાણ હરકે કહેલી તે મિથ્યા છે, તેમ આપનું અસત્ય કથન મારા માનવામા આવતું નથી માધાવી જનો બીજાઓને બામોહ પમાડવા પોતાની કપના પ્રમાણે યુક્તિથી જેમ બોલે છે, તેમ બીજા લોકો મત્ય માની લે છે ‘ ધર્મથીજ સુખ થાય છે, ’ આ બ્રાતિ આપના જેવાઓને ટોચ કારણ કે ધર્મવિત જનો પગલે પગલે હું ખી દેખાય છે કેટલાક લોકો નિરતર પાપ કરતા પણ ગજગામી એવા તેઓ અખંડ છખંડ વસુધાનું મહનરૂપ એવું સામ્રાજ્ય લોગવે છે ” આ કુદલતાનું કથન માલગીને શ્રેણિકરાજાએ પ્રધાનને કહ્યું કે —“ અહો ! આ લલનાના હૃદયમા કેવું દુરાત્મપણ છે ? કે મારૂ સર્વ અનુભવેવું, નાશરિકાએ જોયેવું અને એના પતિએજ પોતે કહેલું છતાં એ કેમ માનતી નથી ? જે કુબુદ્ધિ અભવ્ય કે દૂરભવ્ય પ્રાણી હોય, તે બીજાઓએ કહેલ ધર્મની વાતપર શ્રદ્ધા કરતો નથી, એમ જિનભગવતે કહ્યું છે હવે પ્રભાતે સર્વજનની સમક્ષ એ દુષ્ટ લલનાનો હું નિગ્રહ કરીશ, કે જેથી બીજો કોઈ ધર્મનો આશ્રેય કરનાર ન જાગે ” આ સાલગી અભયકુમાર

મત્રીએ જણાવ્યું કે —“ હે મહારાજ ! એવા માણસો નગરમાં ઘણા નીકળશે, તો આપ કેટલાનો નિગ્રહ કરી શકશો ? એવું કોઈ કુળ નહિ હોય, એવું કોઈ ઘર નહિ હોય અને જૂતલપર એવો કોઈ વશ નહિ હોય, કે જેમાં મિથ્યાત્વથી વિમૂઢ થયેલો કોઈપણ પ્રાણી ન વર્તતો હોય હે સ્વામિન ! મિથ્યાત્વરૂપ મગરથી વ્યાપ્ત એવા આ સસારમાંગરમાં કોઈ પુણ્યવત પ્રાણીજ સમ્યક્ત્વ-રત્નને પ્રાપ્ત કરી શકે છે ” તે વખતે ચાર પણ વિચાર ડરવા લાગ્યો કે — “ મારા પિતાના યથાસ્થિત સ્વરૂપને આ લલના કેમ માનતી નથી ? ખરેખર એ લલના અધમસ્ત્રીઓમાં શિરોમણી છે, કે ને પોતાના પ્રાણપ્રિયત્વ મત્ત કથન સ્વીકારતી નથી ધર્મજ્ઞ એવા પ્રીતમના કથનને કુડીન સ્ત્રીઓજ માન્ય કરે છે કારણ કે જાત્યરત્નની શ્રેણીમાંજ તેજમમૂઢ હોય છે પતિપર ભક્તિ, જુહાચારની સુધકળા, પૂજ્યોની સેવા, વિનય અને અતિથિમત્કાર—એ સ્ત્રીઓનો ખરેખર ! શૃંગાર (શણગાર) છે ” પછી જૈને દ્રધર્મજ્ઞ એવા શ્રેષ્ઠીએ કુદલતાને કહ્યું કે —“ મુઘે ! તું સમ્યક્ત્વ જાણતીજ નથી જેમના અંતરમાં નિર્દોષ એવું જિનેદ્રલગવતનું વચન દીવાની જેમ પ્રકાશી રહ્યું નથી, તે મૂઢમતિ પ્રાણીઓજ વિચાર વિનાની ચેષ્ટા કયા કરે છે પુણ્ય અને પાપનું ક્ષણ કોઈક પ્રાણીને આ લોકમાં પણ મળે છે, કે ઇકને પરલોકમાં અને કોઈકને હલયલોકમાં પ્રાપ્ત થાય છે હે ભદ્રે ! પુણ્યાનુગ્રાહી પુણ્ય-અને પાપાનુગ્રાહી પુણ્ય એમ પુણ્યના બે પ્રકાર છે, તેમાં પુણ્યાનુગ્રાહી પુણ્યમાં સમ્યક્જ્ઞાન અને ક્રિયા અને પાપાનુગ્રાહી પુણ્યમાં અજ્ઞાનઠક્રિયા હોય છે પુણ્યાનુગ્રાહી પુણ્યથી પ્રાણી અનુત્તર વિમાનના સુખ પામીને પુનઃ પુણ્યતત્પર થઈને તે કરતા અધિક શ્રેયને સાધી શકે છે અને પાપાનુગ્રાહી પુણ્યથી પ્રથમ કઈક સુખ પામે, પણ સેકડો પાપ કરતો તે ભવોભવ દુઃખી થાય છે પુણ્યોદ્દયથી પ્રાણીને સુખ મળે છે, અને પાપોદ્દયથી દુઃખ મળે છે તથા તે બંનેનો ક્ષય થતા સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે હે મનસ્વિની ! એમ શાસો કહે છે માટે હે પ્રિયે ! નાસ્તિકભાવનો ત્યાગ કરીને અને આસ્તિકભાવને અંગીકાર

કરીને જગતને વિષે અદ્ભુત એવું સર્વજ્ઞધર્મનું માહાત્મ્ય માની લે. " આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠીએ તેને હિતકારી એવી ધાર્મિક શિખામણ આપી, પરંતુ મિથ્યાત્વથી મોહિત થયેલા તેના મનમાં તે લેશ પણ તે ટકી શકી નહિ.

હવે પુનઃ શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે — “ હે પ્રિયાઓ! મારા સમ્યક્ત્વને સ્થિર કરવાનો હેતુ અત્યારે મેં તમારી પાસે સ્પષ્ટ કહી બતાવ્યો. માટે હવે પ્રથમ કાતા સમ્યક્ત્વને સ્થિર કરનાર અને જ્યોત્સ્નીનું કારણ એવું પોતાનું સમગ્ર ચરિત્ર મારી આગળ કાઢે.” પોતાના ભર્તારિની આ પ્રમાણે આજ્ઞા થતા પ્રમત્ત મુખવાળી થઈને દત્તની કાતિથી વસુધાને શુભ્ર જનાવતી એવી તે પોતાનું વૃત્તાત કહેવા લાગી —

“ ભુવનમાં વિખ્યાત, પૃથ્વીમાં જેહો આનંદ પૂરી દીધો છે, અને સ્વર્ગનો જય કરનારી એવી અવતીદેશના મધ્યભાગમાં ઉજ્જયિની નામની નગરી છે જ્યાં શાસ્ત્રનિપુણ ગૃહસ્થ શ્રીમતો અનાદિકાળથી આ યા આવતા લક્ષ્મી અને સરસ્વતીના વૈરને દૂર કરનાર છે ત્યાં શત્રુઓને પરાસ્ત કરનાર, જગતને આનંદ આપનાર એવા સ્વરૂપથી દેવતાઓ કરતા પણ સુદર એવો મુગ્ધ મુગ્ધ નામે રાજા હતો. પુણ્યનો સાગર એવો જે ભૂપતિ સત્કળાઓ અને સમગ્ર મુખસ પત્તિઓને તો એક પ્રિયમેલક તીર્થ જેવો ધર્મ પાવ્યો. અપકમાળાની જેમ શીલરૂપ મુગ્ધને ધારણ કરવાવાળી અને ભૂતલને આનંદ આપવાવાળી એવી કનકેશ્વરી નામની તેને રાણી હતી. હવે તેજ નગરીમાં રાજાનું પ્રમાદસ્થાન, બુદ્ધિમાન અને સમ્યક્દષ્ટિ છવોમાં મુગ્ધ સમાન એવો વૃષભ નામે એક મોટો શ્રેષ્ઠી હતો જે શ્રેષ્ઠી પાત્રદાન, શુણ્ણ અને પ્રીતિ પ્રમુખ શુણ્ણથી અવકૃત અને વસુધા પરના પુણ્યવત પુરોષોમાં એક અગ્રેસર હતો. કહ્યું છે કે —

“ પાત્રે ત્યાગી ગુણે રાગી, મોગી પરિવનૈ સહ ।

શાસ્ત્રે યોદ્ધા રણે યોદ્ધા પુરુષ પચલક્ષણ ” ॥ ૧ ॥

“ પાત્રને દાન આપનાર, શુણ્ણમાં રાગ ધરનાર, સ્વજનોની

સાથે સપીને 'સુખ ભોગવનાર, 'શાશ્વત અને સમરાગણુમા સગ્રામ કરનાર—એ પાત્ર લક્ષણવાળો ઉત્તમ પુરૂષ ગણાય છે " સતીઓમા શ્રેષ્ઠ, સ્વપતિને અનુકૂળ અને સાક્ષાત્ લક્ષ્મીમમાન એવી જિનદત્તા નામે તેને સ્ત્રી હતી કહ્યું છે કે —

■ અનુરૂલા સદા તુષ્ટા, દક્ષા સાત્રી વિવક્ષણા ।

અમિરેવ ગુણૈર્યુક્તા, શ્રીરેવ સ્ત્રીર્ન સશયઃ " ॥ ૧ ॥

“પતિને સદા અનુકૂળ, પ્રસન્ન, દક્ષ, ઉત્તમ આચારવાળી અને વિચક્ષણુ—આ શુભોદી જે સ્ત્રી યુક્ત હોય, તે સ્ત્રી નહિ, પણ ખરેખર ! લક્ષ્મીજ સમજવી ” કુલીન એવી તે ક્રતા સાથે વિવેકી શ્રેષ્ઠીએ રાજહસની જેમ સુખમરોવરમા ચિરકાલ સુધી લીલા કરી

એકદા દુરિતને દૂર કરનારા અને જાણે જગમ પુણ્યમગમ જ હોય નહીં એવા કોઈ આરણ્યમુનિ તેને ઘેર પધાર્યા મતજનોને આનંદ આપનારા અને નાના પ્રદારના તપની મર્યાદાને માથવનારા એવા તે મુનિને જોઈને સૂર્યને જોઈ જેમ પશ્ચિમી આનંદ પામે તેમ તે આનંદ પામી લક્ષ્મીરાગથી વિકસિત થતા ચેમાયની ઠ મુકીને ધારણ કરતી એવી તેણે અનંત મથન કરનારા એવા તે મુનિમહાત્માને વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કર્યા પછી તેણે આપેલ આમનપર ધર્મલાભ દઈને બેઠેલા એવા તે મુનિ ત્યા મમતાસુધાને મિ થનારી એવી વાણીયો ધર્મોપદેશ દેવા લાગ્યા —

■ માગ્વાકની ભૂમિ જેવા આ અસાર સમારમા કટપવૃક્ષમદ્દગ જેનધર્મને પુણ્યવત પ્રાણીઓજ પોતાની અણીપ્રસિદ્ધિને માટે પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે ધર્મના સર્વચારિત્ર અને દેશચારિત્ર એવા બે ભેદ કહેલા છે અને તત્ત્વશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વને તેનું દ્વાર કહેલ છે હે ભદ્રે ! સમ્યક્ત્વવ્રતની શુદ્ધિને માટે પૂર્વ મહર્ષિઓએ તેના સડ મઠ ભેદ કહેલા છે, જે મુસજનોને સમજવા લાયક છે તે આ પ્રમાણે -

■ માધુઓની સાથે પરમાર્થમસ્તવાદિક ચાર શ્રદ્ધાને જિ નશાસનમા સમ્યક્ત્વના પ્રાણરૂપ કહેલા છે જિનાગમની શુશ્રૂષા,

ધર્મસાધનમાં અનુરાગ અને જિનાર્થાદિકમાં વૈયાવચ્ચ-સમ્યક્ત્વના એ ત્રણ લિંગ કહેલા છે કહ્યું છે કે —

“ પરમત્યસયવો સ્વહ, મુમુણિયપરમત્યજ્જનનિસેવા
વાવન્નકુદિટ્ઠીય ય, વજ્જનામિદ્ધ ચત્તર સદ્દહણ ” ॥૧॥

“ પરમાગમમુસુસા, અનુરાગો ધમ્મસાદ્ધે પરમો ।
જિણશુરવેયાવચ્ચે, નિયમો સમ્મચ્ચલિંગાઈ ” ॥૨॥

“ પરમાર્થ-તત્ત્વાર્થનો મ સ્તવ, પરમાર્થને સારી રીતે જાણુ નાશ એવા મુનિઓની સેવા, નિન્હવ (સમ્યક્ત્વબ્રાહ્મ) અને મિત્થા ત્વીનો ત્યાગ-એ ચાર સદ્દહણ (શ્રદ્ધાન) કહેવાય છે પરમસિદ્ધા તની ભક્તિ, ધર્મસાધનમાં અત્યંત અનુરાગ અને જિનભગવત તથા સાધુ મુનિશ્રીની વૈયાવચ્ચમાં નિયમ (હઠતા)-એ સમ્યક્ત્વ ના ત્રણલિંગ થિન્હ છે ” વળી હે ભદ્રે ! સમ્યક્ત્વની પરમ શુદ્ધિને ધૃષ્ટિતા એવા સમ્યક્દષ્ટિએ અર્હંત, સિદ્ધ અને પ્રતિમાદિકનો દશ પ્રકારે વિનય સાચવવો, કહ્યું છે કે —

“ અરિદ્ધત સિદ્ધ ચેઈય, મુણ અ ધમ્મે અ સાધુવગ્ગે ય ।
આયરિય ઉવજ્જાણ, પવયણે દસણે વિણઓ ” ॥૧॥

“ અર્હંત, સિદ્ધ, ચૈત્ય (જિન પ્રતિમા) શ્રુત, ધર્મ, સાધુ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પ્રવચન (ચતુર્વિધ સૂત્ર) અને સમ્યક્ત્વ એ દશમાં વિનય માચવવો ” તેમજ સમ્યક્ત્વરૂપ માણિકંચને નિર્ભજ કરવાના કારણરૂપ મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ શુદ્ધિ કહી છે કહ્યું છે કે —

‘ મળવાયાકાયાણ મુદ્ધી સમ્મચ્ચસોદિણી તત્થ ।
મળમુદ્ધી જિણજિણમયવજ્જમસાર મુણ્ઠ લોખ ॥૧॥
તિત્થકરચરણારાદ્ધેણ જ મજ્જ સિજ્જઈ ન કજ્જ ।
પત્યોમિ તત્થ નન્ન, દેવવિસેસતિ વયમુદ્ધી ॥૨॥
ઠિજ્જતો મિજ્જતો, પીલિજ્જતોવિ રજ્જમાણોવિ ।
જિણવજ્જદેવયાણ ન નમઈ તસ્સતિય તણુમુદ્ધી ” ॥૩॥

“ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ તે સમ્યક્ત્વને શોભાવનારી છે તેમા જિન અને જિનમત વિના અન્યને અસાર (મિથ્યા) માને તે પ્રથમ મન શુદ્ધિ, તીર્થંકર પ્રભુના ચગ્ધુની આરાધના કરતાં પણ જે માફ કાર્ય મિદ્ધ ન થાય, તે અન્ય દેવ વિશેષની શુ પ્રાર્થના કરવી ? એમ કહેવું, તે વચન શુદ્ધિ, છેદાતા, લેદાતા, પીલાતા, કે ગળતા પણ જે જિન વિના અન્ય દેવને ન નમે, તે કાય શુદ્ધિ ” તથા શકા, કાક્ષા, વિચિકિત્સા, મિથ્યાદ્દષ્ટિપ્રશસા અને મિથ્યાદ્દષ્ટિસર્ગ—એ સમ્યક્ત્વના પાત્ર દૂષણો છે, માટે તે યત્નપૂર્વક ત્યાગ કરવા લાયક છે વળી વાદી અને નૈમિત્તિકાદિક જે આઠ પ્રભાવક કહેલા છે, તે સમ્યક્ત્વને પ્રકાશવાના હેતુભૂત એવા તેમની સદા ભક્તિ કરવી કહ્યું છે કે —

“ પાવયળી ધમ્મકહી, વાઈ નૈમિત્તિઓ તવસ્સી હ ।

વિજ્ઞાસિદ્ધો અ કઈ, અદ્દેવ પમાવગા મળિયા ’ ॥૧॥

“ સિદ્ધાત્મ, ધર્મકથક, વાદી, નૈમિત્તિક, તપસ્વી, વિદ્વાન, મિદ્ધ અને ક્વિ—એ આઠ પ્રભાવક કહ્યા છે ” શમ, સવેગ, નિર્વેદ, દયા અને આસ્તિકતા—એ પાત્ર લક્ષણ કહ્યા છે, કે જેથી અતર્ગત સમ્યક્ત્વ ઓળખી શકાય છે આર્હત ધર્મમા સ્થૈર્ય, પ્રભાવના, અતરંગભક્તિ, કુશલતા અને યથાશક્તિ તીર્થયાત્રા—એ પાત્ર સમ્યક્ત્વના ભૂષણ છે અન્ય મતના દેવ વિગેરેને વદનાદિક કિયાને ત્યાગ કરવાથી સમ્યક્દષ્ટિની શુદ્ધિ કરનારી એવી છ પ્રકારની યતના કરવી કહ્યું છે કે —

“ પરતિત્થીણ તદ્દેવયાણ, તમ્માદિયચેડયાણ ચ ।

ઝઞ્ચિદ્ધવવહાર, ન કુણટ સા ઝઞ્ચિદ્ધા જયણા ” ॥૧॥

વદણ નમસણ વા, દાણાણુપયાણુ તેસિ વજ્જેદ ।

આલાવ સલાવં, પુવ્વમણાલત્તગો ન કુણદ્ ” ॥૨॥

“ પરતિત્થીઓ, તેમના દેવો અને તેમણે સ્વાધીન કરેલા ચેત્યો સાથે જે છ પ્રકારનો વ્યવહાર ન કરવો તે છ જયણા—યતના કહેવાય છે એટલે તેમને વદન, નમસ્કાર, દાન અને અનુપ્રદાન

વર્જવા તથા તેમના ખોલાયા વિના પ્રથમજ તેમની સાથે આલાપ અને સલાપ ન કરવો ” આગાર યા અપવાદ રાજી, ગણુ વિગેરેથી છ પ્રકારના છે, તેના પ્રયોગથી અપ અત્વવાળા પ્રાણીનું સમ્યક્ત્વ ખડિત થતું નથી કહ્યું છે કે —

“ આગારા અવવાયા, છન્વિહ કીરતિ મગરવસ્તદ્વા ।

રાયગણરલસુરકમ ગુરુનિગ્ગહાવીચીકૃતારા ” ॥૧॥

“રાજાનુયોગ, ગણાનુયોગ, ખલાનુયોગ, દેવાનુયોગ, ગુરુનિગ્ગહ અને વૃત્તિકાતાર-સમ્યક્ત્વલગની રક્ષાને માટે આ છ આગાર કહેલા છે ” સમ્યક્ત્વ એ સદ્ધર્મમંદિરનું દ્વાર-વિગેરે છ ભાવનારમથી ભાવવામા આવતું સમ્યક્ત્વ મોક્ષસુખને આપનારૂં થાય છે સમ્યક્ત્વ એ આરિત્રધર્મરૂપ વૃક્ષનું મૂળ છે, આરિત્રધર્મરૂપ મહેલનો તે દર વાજે છે, ધર્મરૂપ વાહનની તે પીઠ છે, જ્ઞાન, દર્શન અને આરિત્ર વિગેરે રત્નોનું તે નિધાન છે, વિનયાદિ ગુણોના આધારરૂપ છે અને આરિત્રધર્મરૂપ અમૃતનું તે ભાજન છે એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વની છ ભાવના ભાવવી વગી જીવ છે, તે શાશ્વત છે, પુણ્ય-પાપનો કર્તા અને લોપ્તા છે, કર્મક્ષયથી તેને મોક્ષ છે અને જિનભગવતે કહેવો મોક્ષ-માર્ગ-ઉપાય પણ છે આ છ સ્થાનકમા સમ્યક્ત્વદ્વા પૂર્વક રાજેલી આસ્થા જેમ જાજીવ યમાન અગ્નિ સુવર્ણને શુદ્ધ કરે છે, તેમ સમ્યક્ત્વને અવશ્ય શુદ્ધ કરે છે કહ્યું છે કે —

“ અતિથિ જિઓ તહ નિચા, રુત્તા મોત્તા ય પુણપાવાણ ।

અતિથિ ધુવ નિગ્વાણ, તદુવાઓ અતિથિ ઝઢાણે ” ॥૧॥

“ જીવ છે, તે નિત્ય છે, પુણ્ય-પાપનો તે કર્તા અને લોપ્તા છે, તેને મોક્ષ અવશ્ય છે, અને તેનો ઉપાય પણ છે—એ છ સ્થાનક સમજવા ” જે પ્રાણીએ આ અડસઠ બેદસહિત સમ્યક્ત્વ મેળવ્યું છે, તેના જન્મ અને જીવિત કૃતાર્થ છે જ્ઞાનોપયોગથી જેમ મુનિ, તેમ સમ્યક્ત્વ વિના આસ્ત્રિસાધનરૂપ ધર્મ, તે દ્રવ્યરૂપતાને ભજે છે અર્થાત્ તે માત્ર દ્રવ્યઆરિત્ર ગણાય છે જેના હૃદયમા અમ્યક્ત્વની

હદના છે, તે પ્રાણીને સુરાસુર અને રાજાઓની સપત્તિઓ હુ ખડપ
લાસે છે હે ભદ્રે! જેમને કેવળજ્ઞાન હોય, તેજ માત્ર સમ્યક્ત્વશુણના
મહાત્મ્યનું અવિસ્તર વર્ણન કરવાને અમર્થ થઈ શકે છે ”

આ પ્રમાણે દેશના સાલગીને જિનદત્તાએ તે વખતે તે મહર્ષિ
પાસે ત્રિવિધ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ અગીકાર કર્યું ‘હે ભદ્રે! પ્રાણાતે પણ
આ સમ્યક્ત્વ તારે કદાપિ મૂકવું નહિ, એટલુંજ નહિ પણ નિ શકા
વિગેરે આચારોથી તેને વધારે વધારે નિર્મલ રાખવું ’ આ પ્રમાણે
તેને શિષ્યામણુ દર્શને તે મહામુનિએ અન્યત્ર વિહાર કર્યો. કારણ કે
ચિંતામણિરત્ન કોઈના હાથમા ચિરકાળ રહેતું નથી

પંડી દરિદ્ર જેમ કંપવૃક્ષને પામે, તેમ જિનદત્તા પણ સમ્યક્ત્વ
પામીને પરમાનંદને અનુભવતી તે આદરપૂર્વક તેને પાળવા લાગી
વારવાર વિચારીને અને શામનની પ્રભાવના કરીને મહામતી મુલમાની
જેમ તે સમ્યક્ત્વને અધિક નિર્મળ કરવા લાગી

હવે જો કે તે અનેક શુણોએ યુક્ત છે, છતાં પણ જેમ રાત્રિ
તારા સહિત હોય પણ તે ચંદ્ર વિના ન શોભે, તેમ પુત્ર વિના તે
શોભતી ન હતી, તેવી પુત્ર પ્રાપ્તિની ચિંતાડપ હુ ખના મહાસાગરમા
અત્યંત મગ્ન થયેલી એવી તે રાત્રિએ મુખે નિદ્રા પણ લેતી ન હતી.
એકદા અવસર મેળવીને પતિને નમસ્કાર કરીને તેણે ઈશુ કે —“હે
સ્વામિન્! શુદ્ધસ્થાનુ ધર મુપુત્રથી જ શોભે છે ઈશુ છે કે —

“ નાગો માતિ મદ્રેન ક જલરૂઢૈઃ પૂર્ણેદુના શર્વરી,

રાણી વ્યાકરણેન હસમિયુનૈર્નયઃ સમા પદિતૈઃ ।

શીલેન પ્રમદા જપેન તુરગો નિત્યોત્સવૈર્મદિર,

સત્પુત્રેણ કુલ નૃપેણ નગર લોકત્રય ધાર્મિકૈઃ ” ૧ ૧ ॥

“ મદજળથી હાથી, કમળોથી જગ, પુર્ણેદુથી રજની, વ્યાકર
ણથી વાણી, હસયુગલોથી નદી, પડિતોથી મલા, શીલવી પ્રમદા,
વેગથી અશ્વ, નિત્યોત્સવોથી મદિર (ગૃહ), સત્પુત્રથી કુળ, રાજાથી
નગર અને ધાર્મિક જનોથી ત્રણે લોક શોભા પામે છે ” વધ્યા

લતાની જેમ મારા સ્વકર્મના દોષથી તમે તરતમા સતાનનું ક્ષણ જોઈ શકો તેમ નથી પૂર્વે સતાનને માટે મેં ઘણા ઉપાય લીધા, પણ કુપાત્રે આપેલ દાનની જેમ તે બધા નિષ્ફળ થયા સમ્યક્ત્વસુધાના સ્વાદથી આનંદિત હૃદયવાળી એવી હું સમારની સ્થિતિ જાણીને હવે વિષયોથી વિરક્ત થઈ છું માટે હું નાથ ! અત્યારે મારી અનુભૂતિથી તમારે કોઈ યોગ્ય કન્યાની માથે પાણિગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે, કે જેનાથી ઇષ્ટાચક એવા પુત્રરૂપ ક્ષણે પ્રાપ્ત કરીને તમે નિશ્ચિત મનવાળા થઈ નિરંતર પુણ્યકર્મ કરી શકો ” આ પ્રમાણે સાભાગીને પોતાની દિવ્યદત્તપક્ષિતા તોજથી પોતાની કાતારૂપ તવા (વેલડી) ને જાણે પ્રકુલિત સ્વેત કમળવાળી બનાવતો હોય એવો વૃષભશેઠ કહેવા લાગ્યો — “ હે ભદ્રે ! પાણિગ્રહણનો ઉત્સવ યોજનવધમા હોય શું ? વૃદ્ધ-બળદના કઠમા રત્નમાળા શોભે ? ” આથી પુનઃ તે બોલી કે — “ હે નાથ ! સમારના ભારથી ખિન્ન થયેલા એવા ગૃહસ્થને અપત્યસંગમ (સતાનમગ) નિરંતર વિશ્રામસ્થાન થઈ પડે છે કહ્યું છે કે —

સસારશ્રાતજતૂના, તિસ્રા વિશ્રામમૂમય ।

અપત્ય ચ કવિત્વ ચ, સતા સગતિરેવ ચ ॥૧॥

“ અપત્ય (સતાન,) કવિત્વ અને મનન મગ—એ ત્રણ સમારથી ખિન્ન થયેલા પ્રાણીઓને વિશ્રામસ્થાન છે ” વિવેકથી જેનો આત્મા વિભળ થયો છે એવા તે શેઠ બોલ્યા કે — “ હે પ્રિયે ! આ બધું તારૂં કથન યુક્ત મગત છે એમ હું સમજું છું, પરંતુ વૃદ્ધપણામાં વિવાહની ક્રિયા જ શોભાસ્પદ નથી વધ્યને જેમ અગત્ય જૂવણ, તેમ સ્ત્રી તેને વિહંગનાનું મૂળ થાય છે વયોનીન (વૃદ્ધ) માણસોને તો કુકર્મનું ઉન્મૂલન કરવામાં સમર્થ એવા વિવિધ ધર્મમાં સમ્યગ્ રીતે સર્વથા વિશેષથી ઉગમ કરવો ઘટે છે વૃદ્ધપણામાં વિષયની વ્યાકુલતા માણસોને હાસીપાત્ર બનાવે છે તે સર્વ શ્રામા નિષિદ્ધ છે અને જિનશાસનમાં વિશેષથી નિષિદ્ધ છે કહ્યું છે કે —

‘ રોમેડપ્યગવિમૂષણપુતિરિય શોકેડપિ લોકસ્થિતિ—

દોરિદ્રેડપિ ગૃહ વયઃપરિણતાવપ્યગનાસેવનમ્ ।

યેનાન્યોન્યવિરુદ્ધમેતદસ્થિલ જાનન્ જનઃ કાર્યતે,

સોડ્યં સર્વજગજ્જયી વિજયતે વ્યામોદમલ્લો મહાન્ ” ॥ ૧ ॥

“ શેગમા પણ અગ વિમૂષણથી ક્રાંતિ વધારવી, શોકમા પણ લોકમર્યાદા સાચવવી, દરિદ્રાવસ્થામા પણ ઘર માડવું અને વૃદ્ધાવસ્થામા પણ અગનાનો સગ કરવો—આ ગણુ અન્યોન્ય વિરુદ્ધ ઠના જે જાણતા એવા લોક પાસે કરાવે છે, તે મર્વ જગતને જીતે તે એવો વ્યામોદ કે મહામદ્દ વિજયવત વર્તે છે ” આ સાલજી જિનદત્તા બોલી કે —“ હે દેવ ! શેગના આવેશથી જે વિષયો અત્યંત મેલવામા આવે, તે જગત્મા હાસ્ય થાય છે સતાનને માટે પાણિગ્રહણ કરવામા આવે, તે તે સતાનની પ્રાપ્તિ થતા, શોભા, ધર્મ અને કુળાદિકની સર્વત્ર વૃદ્ધિ થાય છે ”

એવા અવસરમા નિમિત્તજ્ઞાનમા કુશળ અને જાણે તેના પુણ્યથી પ્રેરિત થયે હોય એવો ડોષ સિદ્ધપુત્ર તેને ઘર આવ્યો ઉચિત માથવવામા તત્પર એવી તે જિનદત્તાએ તેની મારી મરહરા કરીને પડરસયુક્ત લોજનથી તેને વિશેષથી સતુષ્ટ કર્યો પછી તેણે તેને આ પ્રમાણે પૂછ્યું કે —“ હે મહામતે ! આ શ્રેષ્ઠીને લક્ષ્મીને સ્વામી એવો પુત્ર થશે કે નહિ તે મહેરમાની કરીને મને કહો ” એટલે નિમિત્તજ્ઞ બોલ્યો કે —“ હે ભદ્રે ! એ શ્રેષ્ઠીને ઘર નવી ત્રીથી ભદ્રગજ સમાન એવો પુત્ર અવશ્ય થશે ” આ પ્રમાણે તેનું વચન સાલજીને પછી પ્રકુલિત મુખકમળવાળી એવી તેણે જતા તારથી પાણિગ્રહણનો મટોત્સવ શ્રેષ્ઠી પાસે કળૂલ રખાવ્યો પછી શ્રેષ્ઠીએ તેને ઇષ્ટ વસ્તુ આપવાથી આનંદ પમાડીને તરત વિસર્જન કર્યો. કારણ કે દાનમા પણ એક પ્રકારનો રસ રહેલો છે

હવે ત્યાં ગુણવતોને માન્ય અને સદાચારમા પરાયણ એવો જિનદેવ નામે વશિક રહેતો હતો તેને પૃથ્વીપર દેહધારી રતિના

જેવી બાંધુશ્રી નામની પત્ની હતી અને તે દપતીને મુવર્ણ સમાન વાતિવાગી એવી કનકેશ્રી નામે સુતા હતી એક દિવસ જિનદત્તાએ તેમને ઘર બંધને પોતાના પતિને માટે કનકેશ્રીની યાચના કરી એ દેલે તેમણે કહ્યું કે — “ તારી ઉપર આ કેમ આપી શકાય ? શ્રી એને દરિદ્રની સાથે સ યોગ અથવા તો ડૉભાર્યાવસ્થા મારી, પરંતુ સપત્નીની સાથે સહવાસ તેમને કોઈરીતે શ્રેયસ્કર થતો નથી, સપત્નીપણને પ્રાપ્ત થયેલી એવી શ્રી કુલીન કે ધર્મજ્ઞ યોગ, છતાં તે સ્વપ્ન કાર્યમાં પણ પ્રાય અન્ય ઉપર દ્રોહ કરે છે ” આથી જિનદત્તાએ પણ તેમને સભ્યતાપૂર્વક આ પ્રમાણે કહ્યું — “ દેવ પૂત્રદિક કાર્યમાં તથા લોજનાવસરે મારે પતિની પાસે આવવું, અન્યત્ર ઠાપાય પણ નહિ કારણ કે વિરકત શ્રીએ પણ પતિમા મદ્દમ ગૌરવ વધે તેમ કરવું એ પૂર્વે લોગ લોગબ્યા, શરીરનું સુખ અનુભવ્યું, જુહાર્યો કર્યા અને હવે તો તે અવસ્થા પણ ચાલી ગઈ, માટે જિનભગવતે કહેલા ધર્મ કરવોજ મારે ઉચિત છે આ મળધમા દેવ, ગુરૂની આજ્ઞા મને એક અવધિ (મર્યાદા) રૂપ થાઓ ” આ પ્રમાણે વિશ્વાસ પામના તેમણે પોતાની પુત્રી આપી અને શ્રદ્ધાએ ઉત્તમપૂર્વક વિધિથી તેનું પાણિગ્રહણ કર્યું પત્રી જુહારિક કાર્યથી નિશ્ચિત થઈને ગ્રેહીની માથે પદેદ્રિયના મુખમાં નિમગ્ન થઈ હેમશ્રીએ કેટલોડ કાળ વ્યતીત કર્યો સમારની તૃષ્ણાથી વિરકત આશયવાગી અને સદ્ધર્મથી ભાવિત એવી જિનદત્તા તે (હેમશ્રી) ના મનની અનુકળતા પ્રમાણે કરતી મુખે દિવસો ગાળતી હતી કહ્યું છે કે —

“ સર્વસગપરિત્યાગા—ત્રાપર પરમ મુલમ્ ।

તૃષ્ણાપ્રપચતો નાન્યો, પોરો નરક ઝપ્યતે ” ॥ ૧ ॥

■ કહેવાય છે કે સર્વ સગના ત્યાગ કરતા બીજું પરમ સુખ નથી અને તૃષ્ણાપ્રપચ કરતા અથવા લાયક નરક નથી ■

હવે પુણ્યના યોગથી હેમશ્રી અનુક્રમે સગર્મા થઈ એટલે બધું ધર ઉત્સવશ્રેણીની સાથે સજીવન થયું (ગોલવા લાગ્યું)

પછી પ્રશસ્ત પ્રભાવી એવો તેનો ગર્ભ જેમ જેમ વધતો ગયો તેમ તેમ શ્રેષ્ઠીના હૃદયમાં અતિથય આનંદ ઉઠાવવા લાગ્યો તે પ્રતિદિન પાત્રને સર્વાર્થસાધક એવું દાન અને દીનાદિ પ્રાણીઓને સુખકારી એવું લોભન આપવા લાગ્યો તે અવસરે હેમશ્રી પણ આનંદિત થઈને પિતૃલગિની (ક્ષુધ) ના ચરણની સેવા, નણદને બહુમાન, બદીવાનોને દોડાવવા વિગેરે પુણ્ય કૃત્યો, નિરતર સઘ (સ્વામી) વાત્સલ્ય, જિન પ્રતિમાઓની પૂજા અને ચૈત્યમાં પ્રદીપ વિગેરે કાર્યો અધિક અધિક કરવા લાગી આ પ્રમાણે પુણ્યતા પ્રભાવ પૂર્વક તેણે પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો, એટલે શ્રેષ્ઠીએ ધરે અનેક પ્રકારના ઉત્સવો કરાવ્યા, પછી અર્થી જનોને પ્રિય એવો તે બાલક, પ્રસન્ન થયેલા એવા બહુઓએ મગીને રાખેલ પુણ્યસાગ એવા યથાર્થ નામથી જગત્માં પ્રસિદ્ધ થયો શ્રેષ્ઠી જેમ ધર્મઢર્મથી ધર્મવત જનોમાં અગ્રેસર હતો, તેમ ચિતાને દૂર કરનાર એવા તે પુત્રથી તે પુત્રવતોમાં અગ્રેસર થયો.

હવે મુનિચર્યા કરવાને ઇચ્છતો એવો અનુપમ મવેગી જેમ વિષયોથી વિરક્ત થાય, તેમ સસારની સ્થિતિને બાજુનાર એવો વૃષભશેઠ વિષયોથી વિરક્ત થઈ ગયો એટલે જિનદત્તા પણ નિષ્કપટ બુદ્ધિથી પોતાના પતિને એક માધર્મિક સમાન માનતી, તેને નિરતર પુણ્યઢર્મમાં મહામતા આપવા લાગી મપત્તીપણાથી તેના પ્રત્યે અદ્વેષાઈને ધારણ કરતી એવી હેમશ્રી એકલા પિતાને ઘેર ગઈ, ત્યાં માતાએ તેને એકાતમાં આ પ્રમાણે પૂછ્યું —“ હે ભદ્રે ! પતિને ઘેર મનને સદા મતોષ આપે તેવું સર્વ પ્રકારનું હે સુદરી ! તને મુખ છે કે નહિ ? ” એટલે સધ્યાકાળની કમલિનીની જેમ મ્હાન મુખવાળી એવી તે કણ્ણભર રૂદન કરીને કોપસહિત માતાને સગદ્ગદ્ ઠહેવા લાગી —“ જ્યાં મપત્તીએ લોગ લોગવ્યા એવા આ ભર્તારને પોતે આપીને સમાધિ અને સુખના સયોગને બાજુતી છતાં મને શું પૂછે છે ? વિષયમુખ તો દૂર રહો, પણ તેણે ધર્મના મિષથી આકૃષ્ટ મન વાળો એવો તે મારી સાથે નર્મ (હાસ્યજનક) વચન સુદ્ધા બોલતો

નથી તે વલ્લભાની સાથે દેવપૂજાદિના મિષથી જિનચેત્ત્યોમા જઈને સ્વેચ્છાએ તે ક્રીડા કરતો એસી રહે છે વળી આવશ્યકાદિકના બા નાથી એકાંત કોઈ નિર્જન ઘરમા પરસ્પર નયનમેલાપના સુખાસ્વાદને તે બંને અનુભવતા રહે છે ઘરના બધા કાર્યો દામીની જેમ મારે કરવા પડે છે અને ક્ષીણ શરીરવાળી અને એકાંતિની એવી મને માત્ર શત્રિએજ નિદ્રા કરવાનો અવકાશ મળે છે મારા મનમા મપત્તીનું જે દુ ખ છે, તેનું વાણીથી વર્ણન તો માત્ર કેવળીજ કરી શકે " આ પ્રમાણે પુત્રીનું કથન સાંભળીને બધુશ્રીએ વિચાર કયો કે — " અહો ! કપટી મનવાળા એવા તે બંનેની કેવી દુષ્ટતા ? જે જેમા અનુરવ્ત હોય, તે ત્યાજ લીન થાય છે જેનું હૃદય કામથી અધ બની ગયું હોય, તે ઉચિત કે અનુચિત સમજી શકતો નથી કહ્યું છે કે —

“ કિમ્નુ કુવલયનેષા સતિ નો નારુનાય —

ત્વિદશપતિરહિત્યા તાપસીં યત્સિપેવે ।

હૃદયતુળકુટીરે દીપ્યમાને સ્મરાગ્રા —

વુચિતમનુચિત વા વેચિ ક. પઢિતોપિ ” ॥ ૧ ॥

■ શુ સ્વર્ગમા કુવલય જેવા નેત્રવાળી દેવાગનાઓ નહોતી ? કે ઈદ્ર અહિલ્યા તાપસી પર મોહિત થયો તેથી ખરેખર ! હૃદયરૂપ પર્ણકુટીમા કામરૂપ અગ્નિ દેહીધ્યમાન થતા પડિત પણ કોણ ઉચિત કે અનુચિતને સમજી શકે છે ? ” શતિના જેવી રૂપવતી આ મારી સુતાનો ત્યાગ કરીને તે જઠ વળીઓથી વ્યાપ્ત અગવાળી એવી તેને કે મ થાહતો હશે ? ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી પત્રી તે પોતાની પુત્રીને કહેવા લાગી કે — “ હે વત્સે ! હવે તું હું અને તણ દે કારણ કે વ્યાધિ જાણવામા આવતા તેનો પ્રતીકાર કરવો સુલભ છે નીકના છોડવાની જેમ તારા મનના શત્રુનું હું પોતે ઉન્મૂલન કરી ગમે તે ઉપાયથી તને સુખી કરીશ ” આ પ્રમાણે બધુશ્રીએ તેને આત્માસન આપીને પોતાને ઘેર રાખી અને પોતે જિનદત્તાનું વૈર વાળવાનો ઉપાય શોધવા લાગી

એકદા વિચિત્ર આશ્ચર્યોનું મદિર અને સર્વને આકર્ષણ ક
રવાની શક્તિ ધરાવનાર એવો સિદ્ધેશ્વર નામનો કોઈ યોગી ત્યા
આવ્યો. દેવતાઓને પણ આનંદ ઉપજાવે તેવા અમૃતના જેવા સ્વા
દિષ્ટ એવા વિવિધ અન્ન, પાનાદિકથી બધુશ્રી તેનો સાગી રીતે સત્કાર
કરવા લાગી એકદા તેની ભક્તિથી સતુષ્ટ થઈને તે કપાલીએ તેને કહ્યું
કે — “ હે ભદ્રે ! તારા હૃદયને અભીષ્ટ એવું મારી પાસેથી કંઈક
માગી લે ” એટલે તે હર્ષ પામતી બોલી કે — “ હે વિભો ! જો
તમે પ્રસન્ન થયા હો, તો મારી પુત્રીની સપત્ની જિનદત્તાને સત્વર
મારી નાઓ ” પછી મિથાન્ન પાનના લોભમાં અધ બનેલા એવા
તેણે તે દુષ્ટૃત્ય કંઈ આપવાનું કબૂલ રાખ્યું કારણ કે મિથ્યાદૃષ્ટિઓને
ધર્માધર્મના માર્ગની વિચારણા ક્યાંથી હોય ? દર્શન (મત) અ
ગીકાર કંઈને પણ જિનવચનથી અજ્ઞાત અને મોહિત મનવાળા એવા
આ વેષધારીઓ કુકર્મ કરવામાં રમતા હોય છે પછી તે કુબુદ્ધિએ
વિધિપૂર્વક પિંગલા નામની વિદ્યાધિષ્ઠાયક દેવીનું સ્મરણ કરીને તે
કાર્યની મિદ્ધિને માટે તેને મોકલી તેની પ્રેરણાથી તે પણ જિનદત્તા-
ની પાસે આવી પણ અહર્તપૂત્રના પ્રભાવથી જેનું મન પ્રજ્ઞાત થઈ
ગયું છે એની તે દેવી પાંત્રી આવીને ધ્યાનમાં નિશ્ચલ એવા તે
યોગીદ્રને કહેવા લાગી કારણ કે સૂર્યમંડળને અધકાર બાધા
ન કંઈ શકે — “ હે ભદ્ર ! પવિત્ર આચારવાળી, સુશીલ, જિનભક્તિ
કરનારી, સત્ય બોલનારી અને પોતાના પતિપર ભક્તિવાળી એવી તે
સતોને પણ વદનીય છે માટે તેને બાધા કરવાને જગતમાં કોઈ દેવ
કે દાનવ પણ સમર્થ ન થઈ શકે, તો મારી જેવીથી શું થઈ શકે ?
તે અત્યારે જિનચૈત્યમાં આપત્તિનો વિનાશ કરવાવાળી એવી જિન
ભગવતની ભક્તિપૂર્વક અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરે છે કહ્યું છે કે —

“ યાતિ દુષ્ટ દુરિતાનિ દૂરતઃ કુર્વતે સપદિ સપદં પદમ્
ચઢસતિ હૃદયાનિ હર્પતઃ પૂજયા વિહિતયા જગદુરોઃ ” ॥૧॥

“ જગદ્ગુરુની પૂજા કરતા દુષ્ટ પાપ બધા દૂર થઈ જાય છે,

સ પત્તિઓ સત્વર આવીને વાસ કરે છે અને હૃદય હર્ષથી ઊલ્લસિત થાય છે ” આથી પુન તે યોગીએ તેને કહ્યું કે —“ હે મહાદેવી ! સાત સમુદ્રોનું શોષણ કરવાની અને સર્વ પર્વતોને ચૂર્ણ કરી નાખવાની તારામા શક્તિ છે, એમ ગુરૂએ પૂર્વે મને કહ્યું હતું માટે હે વત્સલે ! હું સેવકપર પ્રમત્ત થઈ અત્યારે ત્યા જઈ, આ માત્ર કાર્ય સત્વર કરી આપ ” આ પ્રમાણે તેના કહેવાથી તે દેવી ત્યા જઈને પુન પાડી આવી, અને વિકટ આશયવાળી એવી તે પેલા પાખડીને કહેવા લાગી —“ મતીઓમા તિલકસમાન એવી તેને હું જોવાને પણ મમર્થ નથી બીજી કાંઈ કામ હોય તો કરે, નહિ તો તારૂં મરણ પાસે આગ્ય છે એમ સમજજો કારણ કે અવિધિથી આરાધન કરેલા ધર્મ, મત્ર અને ચેટકદેવતા તથા કુરીતે ગ્રહણ કરેલ શસ્ત્ર-એ તત્કાળ સાધકનો નાશ કરે છે ” તો એ જાનેમા જે દુષ્ટ છે તેને મારી નાખ ’ એ રીતે યોગીએ કહ્યું હોટવે દેવીએ ત્યા જઈને હેમશ્રીને મારી નાખી હવે પ્રભાતે તેને મરણ પામેલી જોઈને ગદ્ગદ બની પીડિત થતી બધુશ્રીએ રાજાની પાસે જઈને વિદ્વાસ કરી કે —“ ન્યાયરૂપ વનને વિકસિત કરવામા મેઘસદૃશ એવા હે રાજન્ ! જિનદત્તા સપત્નીએ ઇર્ષ્યાથી મારી કનકશ્રી પુત્રીને મારી નાખી ” આ માલગીને રોપથી રક્ત થઈ રાજાએ જિનદત્તા મહામતીને મલામા યોલાવવા માટે પોતાના મેવકોને મોકલ્યા જિનધર્મની પ્રભાવના કરવાને ઇચ્છતા એવા કેટલાક સમ્યક્દષ્ટિ દેવોએ તેમને અર્ધમાર્ગે જ સ્તબ્ધી દીધા જેમની જિનભગવત અને ગુરુપર પરમ ભક્તિ છે અને જેના હૃદયમા અદ્ભુત સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાન છે, તેને આપત્તિમા પણ સ પત્તિઓ આવીને મળે છે, એ નિ સશય છે કહ્યું છે કે —

“ સિંહઃ ફેરનિમસ્તયાઽગ્નિરુદ્ધક મીષ્મ ફળી મૂલતા,
પાયોધિઃ સ્થલમગણ વનમહી ચૌરશ્ચ દાસોઽજ્ઞસા,
તસ્ય સ્પાદ્ ગ્રહશાકિનીગદરિપુમાયાઃ પરાશ્વાપદ—
સ્તન્નામ્નાઽપિ ચ યાતિ યસ્ય હૃદયે સમ્યક્ત્વદીપોદય ॥ ૧ ॥

“જેના હૃદયમાં સમ્યક્ત્વરૂપ દીપક દેદીપ્યમાન છે, તેને તે સમ્યક્ત્વના નામમાત્રથી પણ સિદ્ધ તે શૃંગાલુપ્ત્ય, અગ્નિ તે ઉદકતુલ્ય, બ્રહ્મ કર સર્પ તે પૃથ્વીની લતાસમાન, મમુક્ષુ તે સ્થવ સમાન, ઘોર અટવી તે ધરના આગણ સમાન, અને ચોર તે તરત દામ જેવો પાની જાય છે, તથા ગ્રહ, શાકિની, રોગ, રિપુ અને અપર આપત્તિઓ શીઘ્ર તેનાથી દૂર થઈ જાય છે ”

હવે તે વખતે જિનાલયમાં પૂજાને માટે ગયેલા એવા તે દ પ તીએ આ વૃત્તાત સાંભળીને પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે —“કન ડશ્રીનુ લોકમાં આવુ સ્વરૂપ કેમ મળવાય છે? અથવા પૂર્વ કર્મ અન્યથા થઈ શકતુ નથી આ ઘોર સંસારમાં લમતા પ્રાણીને સર્વ જીવો સાથે સદા અનેકવાર નબળ થયા છે પોતાના કર્મથી જીવો ઉત્પન્ન થાય છે અને મરણ પામે છે માટે વિવેકીજને પ્રયત્નપૂર્વક ધર્મનું આરાધન કરવું જ યોગ્ય છે ” એવામાં જિનદત્તાએ શ્રેષ્ઠીને કહ્યું કે —“હે સ્વામિન્! આ અપવાદ કોઈ પૂર્વ કર્મથી મને પ્રાપ્ત થયો માટે જ્યાંસુધી આ આપણાપરનો અપવાદ દૂર ન થાય, ત્યાં સુધી મારે જિનભગવત આગળ કાયોત્સર્ગ કરવો ” આ પ્રમાણે ભક્તારિને કહીને તે મહામતી જિનમંદિરમાં સ્વસ્થ થઈને શુભધ્યાનથી કાયોત્સર્ગે રહી અને સ્વતઃ તથા એકાગ્ર મનવાળો એવો શ્રેષ્ઠી પણ પાપનો પ્રલય કરનાર એવા પરમેષ્ઠીમહામંત્રનો જાપ કરવા લાગ્યો તે વખતે તેમના ધ્યાનના માહાત્મ્યથી સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાઓએ તે યોગીને ઉપાડીને રાજ પાસે મૂકી દીધો, એટલે તે બોલ્યો કે —“હે રાજન્! બધુશ્રીની પ્રેરણાથી આ બધું મેં કર્યું છે કારણ કે આ લોભાદિ જન શુ શુ પાપ કરતો નથી? વૃત્તિનો અર્થી એવો સત્રિય, માર્ગ બ્રહ્મ લિંગી (વેષધારી), સુખાર્થી સ્ત્રી અને લોભાદિ વલ્લિપ્રએ પાપ કરના કાંઈ વિચાર કરતા નથી માટે તે મહાસતી જિનદત્તા નિરપરાધી છે કારણ કે જિનધર્મને જાણનારા જનો કોઈની પણ હિંસા કરતાજ નથી તો હે વસુધાનાથ! અત્યંત મોહથી મૂઢ થયેલા એવો મારો આ અપરાધ મમાં કરો હવે પુનઃ આવુ પાપ

કર્મ હું કદી નહિ કરૂં” આ સાલગી રાજાએ કહ્યું કે —“ હે લિંગિન ! લોજનને માટે સન્યસ્તપણના કપટથી કુકર્મ કરતા વૃથા નરકે જઈશ પાપથી એવા પાપી જનો ગૃહસ્થવ્રતનો ત્યાગ કરીને ધર્મકર્મ કરતા પ્રાય હુ ખના લાજન થાય છે નિ શૂક હૃદયવાળો એવો જે પ્રાણી અનેક પાપકર્મ કરીને પણ તે પાપકર્મથી નિવૃત્ત થતો નથી, તેની શુદ્ધિ થાયજ નહિ અને લોકમા વિરુદ્ધ એવા તે કરેલા પાપની પરમ શુદ્ધિ તપ વિના નિવૃત્ત થતા પણ મલવતી નથી કહ્યું છે કે —

“ મિત્રદુહ કૃતઞસ્ય, સ્ત્રીઘ્નસ્ય પિશુનસ્ય ચ ।

શુદ્ધિર્નોક્તા ચુષૈઃ પ્રાયશ્ચિત્તાચરણમતરા ” ॥ ૧ ॥

“ મિત્રદ્રોહી, દૃતમ્, સ્ત્રીઘાતક અને પિશુન (ચાડીયો) — એમની શુદ્ધિ પ્રાયશ્ચિત્ત વિના થઈ શકતી નથી એમ બુધજનોએ કહ્યું છે ” એમ કહીને ન્યાય અને ધર્મની રક્ષા કરવાને રાજાએ બહુશ્રીસહિત તે હુરાચારીને દેશપાર કર્યો અત્યંત ઉચ્ચ પુણ્ય અને પાપ કરનારા પ્રાણીઓને ખરેખર ! આ જન્મમાજ્ઞ કળ મળે છે વગી મહાજનોએ પણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે —

“ ત્રિભિર્માસૈશ્વિભિ પશૈશ્વિર્ધર્ષર્ષભિર્દિનૈઃ ।

જત્યુગ્રપુણ્યપાપાના, ફલમત્રૈવ જ્ઞાયતે ” ॥ ૧ ॥

“ અત્યંત ઉચ્ચ પુણ્ય અને પાપનું ફળ, ત્રણ દિવસમા, ત્રણ પક્ષમા ત્રણ માસમા અથવા તો ત્રણ વર્ષમા અહીંજ પ્રાપ્ત થાય છે ”

એવા અવસરમા સમ્યગ્ધર્મ અને ક્રિયાના શુભોદ્ધી પ્રસન્ન થઈને દેવતાઓએ તે દપતીપર પચાશ્વર્થ પ્રગટ કર્યા તે આશ્ચર્ય સાલગીને અસ્પૃહ મનવાળા એવા રાજાએ પણ ‘ ધર્મનું માહાત્મ્ય કેવું છે ? ’ એ પ્રમાણે સલાને પૂછ્યું તે અવસરે ત્યા જિનલગવ તના પ્રાસાદમા નગરવામીઓના પુણ્યાનુબધીપુણ્યથી જાણે આકૃષ્ટ થયા હોય એવા ચાર જ્ઞાનના ધારણ કરનારા, સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોની દષ્ટિને સુધાના સરોવર સમાન અને ક્ષમાધારી એવા અમાધિગુપ્ત નામે અણગાર પધાર્યા એટલે તે દપતીએ ધ્યાનથી સુક્ત થઈ મહા

આનંદપૂર્વક દુરિતનો દ્વંસ કરનારા એવા તે મુનિપુગવને નમસ્કાર કર્યા. એટલે ધર્મલાભરૂપ આશીષ મેળવીને મુદિત મુખવાળા એવા તે અન્નલિ બેડીને અને હૃદયને પ્રકુલિત કરીને ત્યાં બેઠા એવામા મુનિનું આગમન માલગીને સુધી (ચતુર) રાજાએ પણ લોડો સહિત ત્યાં આવીને વિધિપૂર્વક તેમને વદના કરી એટલે મુનિએ મસારરૂપ જંગલમા જ્રમણ કરવાના તાપભરને દૂર કરવા વાળી અને સાક્ષાત્ દ્રાક્ષારસ સમાન એવી ધર્મદેશના આપવાનો પ્રારભ કર્યો —

“ મસારરૂપ અપાર અટવીમા જ્રમણ કરતા અભીષ્ટ સિદ્ધિને આપનાર જિનધર્મરૂપ કટપવૃક્ષ પ્રાણીઓને ભાગ્યયોગેજ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે શ્રીસર્વસુકથિત ધર્મમા જેનું મન દૃઢ હોય, તેને દેવતાઓ પણ મર્વદા મહાય કરે છે તે ધર્મરૂપ કટપવૃક્ષનું મૂળ સમ્યક્ત્વ છે અને તે જીવાજીવાદિ તત્ત્વોના ત્રદ્વાનરૂપ છે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આશ્રવ, મવર, નિર્જરા, બધ અને મોક્ષ, જિનશાસન માં એ નવ તત્ત્વો કહેલા છે તેમા મુક્ત અને સમારી એમ બે પ્રકારના જીવ કહ્યા છે અને તેમા તીર્થસિદ્ધાદિ લેહથી મુક્ત જીવો પદર પ્રકારના કહેવાય છે સ્થાવર અને ત્રસ એ બે લેહે સસારી જીવો અને તેમા પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેડિકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય એ પાંચ લેહ સ્થાવરના છે વગી તે પાંચે લેહ સૂક્ષ્મ અને બાહર એમ બે પ્રકારના હોય છે તેમા સૂક્ષ્મ ત્રણે લોકમા વ્યાપીને રહેલા છે અને બાહર લોકના એક ભાગમા રહેલા છે પ્રત્યેક અને સાધારણ એમ વનસ્પતિકાયના બે લેહ છે બેઈદ્રિય, તેઈદ્રિય, અઈરિદ્રિય અને પચેદ્રિય એ મુખ્ય ચાર લેહ ત્રમ જીવોના છે તેમા સજી અને અસજી એ પચેદ્રિયના બે લેહ છે તેમા મન પ્રાણને પ્રવર્ત્તાવી શિથોપદેશની ચેષ્ટાને બાણે છે, તેઓ મજી ગણાય છે અને તેમનાથી વિપરીત તે અમજી કહેવાય છે આ બધા જીવો પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત એમ બે પ્રકારે છે જીવને પર્યાપ્તપણામા લાવનાર એવી પર્યાપ્તિના આ પ્રમાણે છ લેહ છે —આહાર, શરીર, ઈદ્રિય, પ્રાણ, (શ્વાસ)

લાખા અને મન એ છ પર્યાપ્તિ છે તેમા એકેદ્રિય જીવોને પ્રથમની ચાર, વિગલેદ્રિય જીવોને પાચ અને પચેદ્રિય જીવોને છ પર્યાપ્તિ હોય છે મિથ્યાદૃષ્ટિઓના જાણવામા નહિ આવેલ તથા જિન ભગવતે કહેલ એવા જીવના આ ચૌદ સ્થાન યત્નપૂર્વક જાણવા લાયક છે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય, કાળ અને જીવાસ્તિકાય એ છ દ્રવ્યો કહેલા છે તેમા એક કાલ વિના પાચે પ્રદેશના સમૂહરૂપ છે અને જીવ વિના પાચે અચેતન અને અકર્તા કહેલા છે તેમા કાલ વિના પાચે અસ્તિકાય (પ્રદેશના સમૂહરૂપ) છે અને પુદ્ગલ વિના પાચે અમૂર્ત (અરૂપી) છે વળી એ બધા ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને વ્યય (નાશ) રૂપ ઠહ્યા છે પુદ્ગલના વર્ણ, ગંધ, રસ અને રૂપ એ ચાર લેહ છે અને તે રૂક ધ અને પરમાણુ એમ બે પ્રકારે છે તેમા રૂક ધથી બિન્ન અશને પરમાણુ કહેવામા આવે છે અને બદ્ધ (સમૂહાત્મક) તે રૂક ધ કહેવાય છે તે રૂક ધો સૂક્ષ્મ અને બાદર એમ બે આકારવાળા હોય છે, શબ્દ, ગંધ, અધકાર, છાયા અને ઉદોત એ લેહો પણ રૂક ધોનાજ છે તેમજ ધર્મસાધનભૂત આદારિકાદિ પાચ શરીર, મન, લાખા પ્રયત્ન અને શ્યામોશ્યાસ એ આઠ વર્ગણના તે હેતુ છે તથા સુખ, દુઃખ, જીવિત, મરણના ઉપગ્રહ (અનુગ્રહ) ને આપનાવાળા છે શ્રી જિનાગમમા ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય એ ત્રણ એક દ્રવ્ય ઠહેલા છે તેમા ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય એ બે દ્રવ્ય લોકાકાશને વ્યાપીને રહેલા છે જળચરને જળની જેમ સ્વયમેવ ગતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયેલા એવા જીવ અને અજીવ (પુદ્ગલને) ધર્માસ્તિકાય સહાયકારી થાય તે સુમાદરેને છાયાની જેમ સ્વય સ્થિતિને પ્રાપ્ત થતા જીવ અને પુદ્ગલને અધર્માસ્તિકાય સહકારી થાય તે અવકાશ આપનાર, સ્વસ્થિત (પોતામા રહેલ) અને સર્વજ્ઞાપક તે આકાશ કહેવાય છે તે લોકાલોકને વ્યાપીને રહેલ છે તથા અનંત પ્રદેશવાળું છે પદાર્થોનું પરિવર્તન કરવા માટે જે ઝાલના પરમાણુઓ

લોકાકાશના પ્રદેશમા લિલ્લ લિજ રહેલા છે, તે મુખ્ય કાલ કહેવાય છે (અર્થાત્ જીવાજીવાદિ પદાર્થોના વર્તનારૂપ મૂખ્યપર્યાય તેનું નામ નિશ્ચયથી કાલ કહેવાય છે ગોચમા જીવા ચેષ અદ્વા અજીવા ચેષ અદ્વા इति विवाह प्रज्ञप्ति वचन प्रामाण्यात्) જ્યેષ્ઠિ શાસ્ત્રમા જેનું પ્રમાણુ સમય અને આવલિ વિગેરેથી કહેવામા આવેલ છે, તેને સર્વજ્ઞોએ વ્યવહારિત કાલ કહેલ છે પ્રાણીઓને પ્રીતિ ઉપજાવે એવા મત્કર્મના પુદ્ગલો તે પુણ્ય અને નાના પ્રકારના દુ ખોદ્યને આપનાર તથા પુણ્યથી વિપરીત પુદ્ગલો તે પાપ કહેવાય છે મન, વચન અને કાયાની ચેષ્ઠાથી જે કર્મ થાય, તે આશ્રવ છે અને તે શુભનો હેતુ તે શુભાશ્રવ તથા અશુભનો હેતુ તે અશુભાશ્રવ ગણાય છે સર્વ આશ્રવના નિરોધનો જે હેતુ તે સ વર કહેવાય છે અને ભવના દેતુરૂપ કર્મોનું જે ઝરણુ (વિખરાણુ) તે નિર્જરા સમજાવી કષાયાદિકને વશ વધને પ્રાણી જે કર્મચોચ પુદ્ગલોને ચાર પ્રકારે ગ્રહણ કરે તે બધ કહેવાય, તથા બધના હેતુઓનો નિરોધ થતા અને ઘાતિકર્મનો ક્ષય થવાથી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય અને રોષ ચાર કર્મોના ક્ષય તે મોક્ષ કહે વાય છે ત્રણે ભુવનમા દેવાદિકને જે સુખ છે, તે સિદ્ધિસુખના અ નતમા ભાગ જેટલું પશુ નથી આ નવ તત્ત્વોને જે ભવ્ય પ્રાણી શ્રદ્ધે છે, તેનું સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ થાય છે અને મોક્ષ લક્ષ્મી તેા તેના હાથમાજ છે તે સમ્યક્ત્વનું પરિજ્ઞાન પ્રાણીઓને જળસિન્ધનથી અકુરની જેમ જિનાગમ સાલજવાથી ઉત્તુસિત થાય છે, કહ્યું છે કે — જેમ ક્ષાર જળના ત્યાગથી અને મધુર જળના યોગથી બીજ અકુરને ધારણુ કરે છે, તેમ તત્ત્વ સાલજવાથી માણસ સમ્યક્ત્વને પ્રકુલિત કરે છે, અહીં ક્ષાર જળસમાન અખિવ સમારનો યોગ અને મધુર જળના યોગ સમાન તત્ત્વશ્રવણુ સમજણુ એ શ્રુતિને સંજ્ઞનોએ બોધરૂપ જળપ્રવાહની એક આવલુત્ય માનેલ છે એના અભાવે આવક વિનાના પાતાલરૂપની જેમ શુત (બોધ) બધુ વ્યર્થ છે સમ્યક્ત્વપૂર્વક જ્ઞાન અને ચારિત્રની પ્રાપ્તિ એ મર્વથા મોક્ષસુ ખનું કારણ છે એમ પૂર્વ ત્રપિઓ કહી ગયા છે

આ પ્રમાણે સાલગીને બાજત વૈરાગ્યના રગવાળા એવા ઋષભશ્રેષ્ઠીએ પોતાના પુણ્યસાર નામના પુત્રને ગૃહભાર સોંપીને અને દાનથી લક્ષ્મીને સફળ કરીને ઘણા વલ્લિકુળનો સહિત પોતાની પત્ની સાથે તેણે સર્વજન રક્ષણ કરનારી એવી આર્હતી દીક્ષા અગીકાર કરી, તે વખતે સમ્યક્ રીતે તત્ત્વની સ્થિતિને જાણીને રાજાએ સમ્યક્ત્વના આરોપથી સુચોભિત એવા બાર મત વિધિપૂર્વક અગીકાર કર્યા, અને બીજા નગરવાસીઓએ પણ યથાર્થ સમ્યક્ત્વ, અભુવતાદિક, તથા પૂજા વિગેરેના નિયમો લીધા હે સ્વામિન્ ! આ બધું પ્રત્યક્ષ જોઈને મેં પણ શુદ્ધ પાસે સુકિતના કારણરૂપ એવું નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ સ્વીકાર્યું તે વખતે ચારિત્ર સંપત્તિને પ્રાપ્ત થયેલા એવા ઋષભશ્રેષ્ઠી પ્રમુખને સુનિમહાશયે દ્રાક્ષના જેવી મધુર આ પ્રમાણે શિક્ષા આપી — “ આ સંસારમા જે વસ્તુઓ પ્રાણીઓને મુખકર લાગે છે, તેનો સુકિતથી વિચાર કરતા તે બધી હું ખરૂં પાસે છે કહ્યું છે કે —

“ મૌગે રોગભય મૃત્યે ભયભય વિત્તેઽમિમૃષ્ટદ્વય,
દાસ્યે સ્વામિભય જયે રિપુભય વશે કલકાન્દ્યમ્,
માને મ્લાનિભય ગુણે સ્વલભય રૂપે કૃતાતાન્દ્યમ્,
સર્વે નામ ભય મયેદિદમહો ચારિત્ર્યેવામયમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ લોગમા રોગનો ભય, મુખમા તે ક્ષય થઈ જવાનો ભય, વિત્ત (પૈસ) મા અગ્નિ અને રાજાનો ભય, દાસ્યમા સ્વામીનો ભય, ભયમા રિપુનો ભય, વશમા કલકનો ભય, માનમા મ્લાનિ (હીનતા) નો ભય, શુભમા દુર્જનનો ભય અને શરીરમા યમનો ભય—અહો ! આ બધું ભયાન્વિતજ છે માત્ર એક ચારિત્રજ અભય (ભયરહિત) છે ’ તમો મહાભાગ્યથી આ પદ્ય મહાવ્રત પામ્યા છો , માટે રક્ષિતા અને રોહિતાની જેમ તે યત્નપૂર્વક પાળવા ”

આ પ્રમાણે મિત્રશ્રીએ પોતાના સમ્યક્ત્વનું કારણ કહ્યું , એટલે અર્હતદાસ અને તેની અન્ય પ્રિયાઓએ મધુરસ્વરે કહ્યું કે — ‘ હે ભદ્રે !

તે જે કહ્યું, તે સત્યજ છે એમ અમે માનીએ છીએ કારણ કે જગતમા અહર્ધર્મનું માહાત્મ્ય અદ્ભુત છે એ ધર્મના પ્રભાવથી પ્રાણીઓના હૃદયો તરત દ્રવ થઈ જાય છે અને સુખો અતિશય વૃદ્ધિ પામે છે તથા દેવતાઓ પણ તેમને મહાય કરે છે ” આ સામગતા માક્ષાત્ પાપલતા એવી કુદલતા બોલી કે — “ આ સ બ ધમા મારા મનમા વિશ્વાસ બેસતો નથી. કારણ કે કપટધર્મમા એક ધૂર્ત એવી મિત્રશ્રીએ આ બધું કાન્ધનિક બુદ્ધિથી કહ્યું છે ” આથી રાજા વિગેરે વિચારવા લાગ્યા કે — “ અહો ! આ દુરાતમાની પ્રાય સત્ય વસ્તુમા પણ કેટલી બધી અશ્રદ્ધા છે શુશુરૂષ માણિક્યથી પરિપૂર્ણ અને સત્યવાદી એવા સજ્જનમા પણ નીચ જનો પ્રાય કેવળ દોષજ બુદ્ધિ છે કહ્યું કે —

“ દોષમેવ સમાદત્તે ન ગુણ નિર્ગુણો જનઃ

જલૌકાઃ સ્તનસપૃક્ત , રક્ત પિવતિ નામૃતમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ અહો ! નીચ (નિર્ગુણ) જન પ્રાય દોષને જ શ્રદ્ધા કરે છે, શુશુરૂષ કરતો નથી કારણ કે સ્તનપર ચોટેલી જળો માત્ર તે માના રક્તને પીએ છે, પણ તે દૂધનું પાન કરતી નથી ”

હૈ ભવ્ય જનો ! મિત્રશ્રીએ કહેલ સમ્યક્ત્વના માહાત્મ્યને વધારનાર એવું આ ચરિત્ર સામગીને સમ્યક્ત્વના લાભને લેતે તે વખતે મત્રી સહિત શ્રેષ્ઠિકરાબા પણ જગતને ઉદયના કારણરૂપ અને નિર્દોષ એવા સમ્યક્ત્વના પ્રભાવને સામગીને મનસ્તાપને દૂર કરી અતિશય હર્ષ પામ્યો

॥ इति श्रीतपागच्छनायकश्रीसोमसुंदरसूरि श्रीमुनिसुंदर
सूरिश्रीजयचंद्रसूरिशिष्यैः पंडितजिनहर्षगणिभिः कृताया सम्प-
त्त्वकौमुदीकृपायां तृतीयः प्रस्तावः ।

॥ ચતુર્થ પ્રસ્તાવ ॥

વે શ્રેષ્ઠીએ માનપૂર્વક ચ દનશ્રીને ંહુ કે —“ હે ભદ્રે !
 તારા સમ્યકત્વ પ્રાપ્તિના હેતુને નિવેદન કર ” પોતાના
 સ્વામીનો આદેશ પામીને તે પવિત્ર સતી પણ મદ્દર્મ
 રૂપ આરામ (બગીચા) ને નીકતુ-ચ એવી કથા આ
 પ્રમાણે કહેવા લાગી —

“ જિનચૈત્યોથી પવિત્ર એવા ભરતક્ષેત્રમા કદંપવૃક્ષની જેમ
 સ પત્તિઓનો હેતુ એવો કુટ નામનો દેશ છે ત્યા પૃથ્વીના તિલક
 સમાન અને જિનેદ્રોની જન્મભૂમિપણાથી ઉત્તમ તીર્થરૂપે પ્રસિદ્ધ
 થયેલ એવું હસ્તિનાગપુર નામનું નગર છે નિષ્કલક કળાઓથી
 યુક્ત, ઉત્તમ કાલિવાળા અને બાહ્યે અમૃતની મૂર્તિઓ હોય એવા
 સદાચારી લોકો જ્યા પ્રસિદ્ધ છે તે નગરમા ગરૂડ જેવો પરાક્રમી
 લોગીજનોમા આવે અને વિદ્વજનોમા અગ્રેસર એવો ભૂભોગ
 નામે રાજા હતો જે રાજા સદા ક્ષમા (પૃથ્વી) ના ભારને ધારણ
 કરવામા સમર્થ ધર્મ (ધનુર્વિદ્યા) મા નિપુણ અને શત્રુને સુવર્ણની
 જેમ નમાવનાર તથા મિત્રનું ક યાણુ અને ઉદ્ધતિ કરનાર હતો
 રણાગણમા શત્રુઓની શ્રેણી તથા દાનમા સુવર્ણની રાશિ એ બેને જે
 ભૂપતિ તૃણ સમાન ગણતો હતો અર્થાત્ શૂરવીર અને દાતા હતો
 તેને વસુધાની જેમ ક્ષમાશીલ, સતીઓમા એક મ ડનરૂપ અને દીનનું
 દુ ખ દર કરવામા સમર્થ એવી ભોગવતી નામે રાણી હતી સુપાત્ર
 અને અનુક પાદાનથી તથા શ્રીજિનેદ્રના ચરણની પૂજાથી જે દેવીનો

જમણા હાથ કદી ત્રિરમતોજ ન હતો વળી તેજ નગરમા સર્વ
જીવોપર દયાહુ અને શુભ-પુણ્ય પ્રાપ્ત કરવામા સ્પૃહાવાળો તથા
શુભોથી ઉત્ત્વલ એવો શ્રીમાન ગુણપાલ નામે શ્રાવક હતો જે
શ્રેષ્ઠી શ્રી જિનભગવતની પૂજાથી, તીર્થયાત્રાથી તથા સુપાત્રદાનથી
પોતાના ન્યાયોપાર્જિત ધનને સફળ કરતો હતો તેને સદ્ગુણોથી
શોભાયમાન અને શુદ્ધ ક્ષમ્યકત્વના આરોપથી વિશુદ્ધ મનવાળી
એવી ગુણાવલી નામે ત્રી હતી કંપવદ્ધીની સદૃશ એવી ગુણાવલી
સાથે રહેતા તે શેઠ જૈનશાસનરૂપ ઉદાનમા કંપવૃક્ષની ઉપમાને
પામ્યો હતો ત્યા ચદ્રમા સમાન ઉજ્જવળ કળાઓના સ્થાનરૂપ, નિર્દોષ
વૃત્તિવાળો, સદાચારી, દરિદ્ર અને દીનતાનુ સ્થાન એવો સોમદત્ત
નામે એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો તેને સુકુમાળ અગવાળી એવી સો
મિલા નામની ભાર્યા હતી તેમને પવિત્ર શોભાવાળી અને ચદ્ર
જેવા સુખવાળી એવી સોમા નામે સુતા હતી એકદા દુર્વાર જ્વરના
રોગથી સોમિલા મરણ પામી, તેથી સોમદત્ત પગલે પગલે ચિતા
તુર થવા લાગ્યો ભૂમિના જેમ છત્ર (રાજ્ય) નો ભાગ, વૃક્ષના મૂ
ળનો છેદ અને અવસરે ગૃહસ્થના વરનો ભાગ-એ ખરેખર । હુ સહ
થઈ પડે છે એકદા તે જગતના બધુ સમાન એવા સાધુઓ પામે
ગયો, કારણ કે સસારના હુ બધી તપ થયેલા પ્રાણીઓને મુનિઓ એ
એક સુધાના સરોવર સમાન છે તેમને બહુમાનથી નમસ્કાર કરીને
ભદ્રક આશયવાળો અને શોકાવેશથી અધિક વિવશ થયેલો એવો તે
વિપ્ર તેમની આગળ બેઠો એટલે માધુઓએ તેને પૂછ્યું કે - ' હે
ભદ્ર ! કેમ હુ ખી જેવો દેખાય છે ? ' પછી તેણે પોતાના હુ બધુ
કારણ કહી બતાવ્યું એટલે ત્યા સાધુ મહારાજે દયામય આ પ્રમાણે
દેશના આપી —

“ સર્વ પ્રાણીઓને આ સમાર માર્ગ વિષમજ છે અને તે
ઈદ્ર તથા ઉપેદ્ર મર્વ ડોઈને સમાનજ દુર્નિવાર્ય (જેનો કોઈ રીતે
પ્રતિકાર ન થઈ શકે એવો) છે માટે હુ બ ન લાવતા આત્મહિત
સાધવુ યોગ્ય છે અને તે હિત પ્રાણીઓને નિશ્ચય જિનકથિત ધર્મજ

છે કે જેના યોગે સૂર્યથી જેમ અધકાર તેમ દુઃકર્મો વિલય પામે છે કહ્યું છે કે —

“દાનશીલતપોમાવ-ભેદૈરેષ ચતુર્વિધ. ।

ચતુર્ગતિમવાનેક-દુઃસ્વનિર્નામનાશક ” ॥ ૧ ॥

“આર અતિરૂપ સ સારના અનેક દુ ખનો મૂળથી નાશ કર નાર એવો તે ધર્મ દાન, શીલ, તપ અને ભાવ-એમ ચાર પ્રકારે ક હેલ છે ” તેમજ વળી કહ્યું છે કે —

“દાન સુપાત્રે વિશદ ચ શીલં, તપો વિચિત્રં શુભમાવના ચ ।

મવાર્ણવોત્તારણસત્તરદ, ધર્મ ચતુર્યા ગુનયો વદતિ ” ॥ ૧ ॥

■ સુપાત્રે દાન, નિર્ભળ શીલ, વિચિત્ર તપ, અને શુભ ભા વના-સ સારસાગરથી પાર ઉતરવા નાવ સમાન એવા ધર્મને મુ નિએ ઉક્ત ચાર લેહથી વર્ણવે છે ” આ પ્રમાણે ધર્મ સાભળીને તે વિપ્ર શુદ્ધમહારાજની પાસે આવકપાત્ર પામ્યો અને યથોચિત ધર્મકાર્યોથી તે પોતાના જન્મને કૃતાર્થ કરવા લાગ્યો તે દરિદ્ર હોવા છતાં નિરતર સુપાત્રે દાન દેતો હતો. કારણ કે વિવેકી પુરૂષે પોતાની શક્ત્યનુસાર દાન આપવું જોઈએ કહ્યું છે કે —

“દેય સ્તોકાદપિ સ્તોક, ન વ્યપેક્ષા મહોદયે ।

ઇચ્છાનુસારિણી શક્તિઃ, વદા કસ્ય ભવિષ્યતિ ” ॥૨॥

“સ્વંપમાથી સ્વ પ આપવું, મહા ઉદયની અપેક્ષા ન રા ખવી. કારણ કે ઇચ્છાનુસાર શક્તિ કેને ક્યારે પ્રાપ્ત થવાની છે ? ” બધા ધર્મોમા પરમ ધર્મ, અને પ્રાદાણના મુખ્ય લક્ષણરૂપ અતિ દુષ્કર પ્રદાયર્યને તે ત્રિધા શુદ્ધ ધારણ કરવા લાગ્યો કહ્યું છે કે —

“જો દેહ ફળયકોર્ડિ, અહવા કારેહ કોઈ જિણમવળ ।

તસ્સ ન તાત્તિયપુત્ર, જાતિય વમન્વણ ધરિણ ” ॥ ૨ ॥

“જો કોઈ સુવર્ણ કોટિનું દાન કરે અથવા જિનભવન કરાવે,

પણ જેટલું પુણ્ય બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરવાથી થાય, તેટલું પુણ્ય તેને ન થાય ” વગી અન્યત્ર કહ્યું છે કે —

“ બ્રાહ્મણો બ્રહ્મચર્યેણ, યયા શિલ્પેન શિલ્પિનઃ ।

અન્યા નામમાત્ર સ્યાર્દિદ્રગોપક કીટવત્ ॥ ૧ ॥

एक राज्यपितस्यापि या गतिर्ब्रह्मचारिणः ।

न सा क्रतुसहस्रेण, प्राप्नु शक्या युधिष्ठिर ! ” ॥ ૨ ॥

“ જેમ કારીગર કળાથી શોભે તેમ બ્રાહ્મણ બ્રહ્મચર્યથી જ શોભે છે અન્યથા ઈદ્રગોપક કીડાની જેમ તે માત્ર નામધારી છે હે યુધિષ્ઠિર ! એક રાત્રિ બ્રહ્મચર્ય પાળનાર બ્રહ્મચારીને જે ગતિ મળે છે, તે હજાર યજ્ઞ કરતા પણ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. ” તે વિવિધ પ્રકારના મોટા તથા આચરવા લાગ્યો તથા અન્ય ધર્મક્રિયામાં આનંદ ધારણ કરતો તે માત્ર ભાવના ભાવવા લાગ્યો. તે ત્રણે કાળ જિન પ્રિયોની અર્ચના કરતો અને પ્રતિદિન બે વાર પ્રતિક્રમણ કરતો હતો. કારણ કે આવશ્યક ક્રિયા કરનારને જે નિર્જરા થાય, તેનું પ્રમાણ તીર્થસ્થાન કહેવાને સમર્થ છે આ પ્રમાણે ધર્મમાં તત્પર એવા તે વિપ્રની નગરીમાં મટકીતિ થવા લાગી માણસ નિર્વશ હોય, છતાં ધર્મના પ્રભાવથી દેવતાઓ પણ તેના શુભ ગાય છે

એકા વિવેકી જનોમા શ્રેષ્ઠ એવા ગુણુપાલશ્રેષ્ઠીએ સદાચારી જનામાં શિરોમણિ એવા તે વિપ્રને કહ્યું કે — “ હે ભદ્ર ! શ્રાવકત્વ, દયાહુત્વ અને ઉત્તમ બ્રહ્મચારિત્વ—જેવું તારામાં દેખાય છે, તેવું અન્યત્ર નથી. તેથી હે સાધર્મિક મહાભાગ ! અને હે સંવેગરમના સાગર ! તું સર્વ જીવસ્થાને વદન કરવા લાયક છે માટે હવે પત્રી તારે નિરાસલપણે રહેવું યોગ્ય છે કાળુ કે આવધનો ત્યાગી શ્રાવક સતોને સાધુની જેમ પૂજ્ય છે તો મારે ઘેર રહીને નિરતર ધર્મ કરતા ઉપાધિમુક્ત એવા તમે જો અહીંજ પ્રાસુક અન્નથી ભોજન કરો તો મને અતિશય આનંદ થાય. કારણ કે તમારા જેવું સુપાત્ર મોટું પુણ્યથીજ પ્રાપ્ત થાય છે કહ્યું છે કે — ‘સત્પાત્ર, મોટી ત્રદા,

અવસરે યથોચિત દાન અને ધર્મસાધનની સામગ્રી-એ અપ ભા
અધી પ્રાપ્ત થતી નથી સમ્યગ્દષ્ટિ, સદા થાત, અને ખાર વ્રતધારી
એવા શ્રાવકને સ્વપ દાન આપતા પણ તે માણસોને પ્રાય ડોટિ
ગણ્ય કળ આપે છે હજાર મિથ્યાદષ્ટિ કરતા એક સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રેષ્ઠ,
હજાર સમ્યગ્દષ્ટિ કરતા એક અણુવ્રતી શ્રેષ્ઠ, હજાર અણુવ્રતી કરતા
એક મહાવ્રતી શ્રેષ્ઠ અને હજાર મહાવ્રતી કરતા એક જિનેશ્વર શ્રેષ્ઠ
કહેલ છે તીર્થંકરસમાન અન્ય પાત્ર થયું નથી અને થવાનું પણ નથી
જો તેમનો યોગ થાય, તો અવસ્ય નિર્વાણપદ મળેજી આ પ્રમાણે
ઉક્તિ (કથન) અને ચુકિતથી પ્રસન્ન કરેલ એવા તે ઉત્તમ બ્રાહ્મણે
શ્રેષ્ઠીને ઘેર લોભન કરવાનું કપૂલ રાખ્યું પત્રી માનપૂર્વક ગુણપાલ
તેને પોતાને ઘેર લોભન કરાવતો હતો તેમ કરતા તે શ્રાવકમુદા
યમા ધર્મશાસ્ત્રોવિશે ગુરૂપણ પામ્યો નારણ કે —

“ સતા સસર્ગત પ્રાયો, ગુરુર્નોચોઽપિ જાયતે ।

રત્નશ્રેણિગત કાચ, પ્રોચ્ચૈ કિં નો મણીયતે ? ” ॥ ૧ ॥

“ મ ત જનોના સસર્ગથી પ્રાય નીચ પણ મહાન્ થાય છે
રત્નશ્રેણિમા આવેલો કાચ શુ ઉચ્ચ પ્રકારના મણી જેવો લાગતો
નથી ? ” હવે તે શેઠના સસર્ગથી તે વિપ્ર ત્રિધા શુદ્ધ એવા શ્રાવક
ધર્મનું અનેક રીતે આરાધન કરીને આરાધનાદિકપૂર્વક પ્રાતે
અનશન સ્વીકારીને શુભધ્યાન અને સમાધિવાળો એવો તે ગુણશાળી
એવા ગુણપાલ શ્રેષ્ઠીને કહેવા લાગ્યો કે — “ આ માત્રી પુત્રી સોમા
યોગ્ય જનને વિધાની જેમ દૈ સમ્યક્ત્વધારી અને સદાચારી એવા
કોઈ બ્રાહ્મણને તમારે આપવી પરંતુ સર્વ શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રન પાર
ગત હતા મિથ્યાત્વમોહનીયથી બ્યાપ્ત એવા સમૃદ્ધ (શ્રીમાન્)-
ને પણ આપવી નહિ કારણ કે મિથ્યાદષ્ટિ પુરૂષના સયોગ કરતા
કન્યાને અવિવાહિત રહેવું અને કષ્ટથી જીવન ગાળવું એ સાદું છે ”
આ પ્રમાણે કહીને ધીર એવો તે દ્વિજ સર્વ આશ્રવથી નિવૃત્ત થઈને
મરણ પામી સ્પુશયમાન તેજવાળો વૈમાનિક દેવતા થયો પછી તે
શ્રેષ્ઠીથી પોતાને ઘેર પુત્રીની જેમ પાલન કરાવી અને અત્યંત સૌમ્ય

આથયવાળી એવી સોમા અનુક્રમે યૌવન અવસ્થા પામી શ્રી સુન
તા નામની મહાસતી (સાધ્વી) ની મેવાથી તે સર્વજ્ઞના ધર્મને
સમ્યગ્નીતે જાણનારી તથા સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીમેમા એક દૃષ્ટાંત રૂપ થઈ,
તેથી તેનું મન સદા ધર્મમાજ રમતું વિષયોમા કદી રમતું નહિ
વિવેકી એવો રાજહુમ શુ મલિન જળનું સેવન કરે ?

હવે તેજ નગરમા અદત્તાદાનમા કુશળ અને જુગાર વિગેરે
બ્યમનોનો એક ભંડાર એવો રૂદ્રદત્તનામનો પ્રાદ્યક્ષ હતો નિરતર
ધૂનકીડામા આસકત અને મિથ્યાત્વથી મલિન મનવાળો એવો તે દેવ,
ગુરૂ, ધર્મ, મિત્ર કે બાધવને માનતો ન હતો એકદા ધૂનશાળામા
રમતા તે દુષ્ટમુદ્ધિએ જિનપૂજને માટે જતી મોમાને જોઈ મહા ઉ
જ્જ્વલ રૂપ અને અલકારને ધારણ કરવાવાળી તથા પવિત્ર લાવણ્યરૂપ
સુધાની સરિતા સમાન એની તેને જોઈને તે વિપ્રાધમ વિચારવા
લાગ્યો કે — “ અહો ! જાણે વિધાતાની સર્વસ્વ ધનાવટજ હોય
એની આ લક્ષના જેની બી હોય, તેની ગૃહસ્થિનિ ‘લા’ય છે ” પત્રી
કપટના મદિર એવા તેણે ધૂનકારોને પૂછ્યું કે — “ આ કોની પુત્રી
અને કોની દયિના છે ? તે કહે ” એટલે તેણે જોયા કે — “ વિ
પ્રશિરોમણિ એવા સોમદત્ત પ્રાદ્યક્ષની તે પુત્રી છે અને પગમ ઋદ્ધિ
વાળા એવા ગુણપાલ શ્રેષ્ઠીએ તેને ઉઠેરીને મોટી કરી છે પરંતુક જતી
વખતે એના પિતાએ તે શ્રેષ્ઠીને કહ્યું છે કે — ‘ આ મારી પુત્રી કોઈ સમ્ય
દ્વનશાળી પ્રાદ્યક્ષને આપવી ’ માટે તે શેઠ સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને રત્નગયથી
પવિત્ર એવા કોઈ એને માટે દ્વિજેત્તમ વરની તપાસ કરે છે પરંતુ તેવા
વરના અભાવથી ગુણપાલશેઠના અખિલ મ પત્તિવાળા સદનમા હાલ
તે અવિવાહિતપણે વૃદ્ધિ પામે છે ” આ સાંભળતા રૂદ્રદત્તે વિસ્મ
યપૂર્વક તાલ દઈને તેમને કહ્યું કે — ‘ મારે કપટ કરીને પણ એ સ્ત્રી
પરણવી ’ એટલે બીજા ધૂનકારો ડોળા ઠાઠીને જોયા કે — “ હે દુરા
શય ! શુ એના સ્વરૂપને પણ તું જાણતો નથી ? પોતાના કુલાચારથી
પવિત્ર થયેલા એવા શ્રોત્રિય અને યાજ્ઞિકોએ પોતાના પુત્રને પરણા

વવા માન સહિત એની માગણી કરી, કારણ કે ઉત્પન્ન થના નવીન લાવણ્ય (સૌરભ્ય) વાળી મનોવાછિન કૃણને આપવાવાળી એવી કપવદ્ધી સમાન કામિનીની કોણ પ્રાર્થના ન કરે ? પરંતુ તે શ્રેષ્ઠી શ્રાવક વિના કોઈને આપવાનો નથી કારણ કે કામધેનૂ ગાયના ભક્ષક (વાઘ) ને કોણ આપે ? જે પ્રાણી ધર્મધુરાને વિશેષ ગીતે ધારણ કરે છે, તે નિર્ધન દેવ છતાં જીવજનો તેને ધનિકોની પદ્ધિમા પ્રથમ ગણે છે (ધનવતોમા મુખ્ય કરે છે) તુ ધૂતમા કુશળ, ચૌર અને પરદારાલપટ છે માટે તે શ્રેષ્ઠ સતીને ચોચ્ચ શી રીતે થઈશ ? ” આ પ્રમાણેનું કથન સાંભળીને રૂદ્રદત્તે પુનઃ તમને કહ્યું કે —“ આ જાળતમા તમારા માલજના દુ પ્રતિજ્ઞા કરે છું કે —“ આ કન્યાનું પાણિગ્રહણ કરીને તેજ વેષે અહીં આવીને તમારી સાથે લીલાપૂર્વક નૂતન કંકણવાળા હાથે નવા નવા ધૂતથી જો હું ન રમું, તો તમારે મને અધમ વિષ ગણવો ”

પછી ધૂનશાળામાથી ઉડી અને ઘરની બહાર નીકળીને ધૂર્ત અને માયાની એવો તે અનેક ગામ ભ્રમવો, કોઈક મુનિની પાસે શ્રાવકાચારનો તથા સ્તોત્ર સહિત શ્રાદ્ધપ્રશ્નિ વિગેરે સૂત્રોનો અભ્યાસ કરીને શુદ્ધસેવામા કુશળ અને ભગવતની સ્તુતિ કરવામા નિપુણ એવો તે શ્રાવકોમા પોતાને બ્રહ્મચારી તરીકે જાળખાવતો, ભાષા અને શરીરને ગોપનીને (બદલાવીને) દરેક તીર્થે અને દરેક ગામે જિનપ્રતિમાઓને નમસ્કાર કરતો તે એકલા ત્યાં હસ્તિનાગપુરમા આઠ્યો ત્યાં ગુણપાલશ્રેષ્ઠીએ કરાવેલ જિનચૈત્યમા દશ પ્રમારના ધર્મને ધારણ કરતો અને કપટી એવો તે, જિનપૂજને માટે ત્યાં આવતા શ્રેષ્ઠીના જેમ જોવામા આવે, તેવા પ્રકારનો મહાચારનો હલ ધારણ કરીને રહ્યો પછી અર્હતની પ્રશસ્તિ એની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરીને સન્નનોમા શ્રેષ્ઠ એવા તે શ્રેષ્ઠીએ વદનપૂર્વક તેને પૂછ્યું —“હું શ્રાવકોત્તમ ! આપ કયાથી આવો છો ? અને આવા યૌવનમા જણ બ્રહ્મચારિવ્રત તમે શા કારણથી આદર્યું છે ? ” એટલે વિધિપૂર્વક

તે શ્રેષ્ઠીને વદન કરીને માયાવી એવો તે કટપનારૂપ શિલ્પિએ રચેલ (કલ્પિત) એવું પોતાનું વૃત્તાંત કહેવા લાગ્યો. —“વારાણસી નામની મહાપુત્રીમા પદ્મકર્મનો કરનાર અને જૂહસ્થાચારમા તત્પર એવો સોમશર્મા નામે બ્રાહ્મણ આનંદદાયક એવી ગંગા નામની પોતાની સ્ત્રી સાથે રહેતો હતો તેમનો રૂદ્રદત્ત નામનો હું પુત્ર છું. જ્યારે હું યૌવનાવસ્થા પામ્યો, ત્યારે મદમત્ત થઈ વિષયોમા અતિ વિહ્વલ બની ગયો તેથી વેદવતી નામની વેશ્યાને ઘેર નિરતર રહેતા દુરાશયવાળા એવા મેં ઘરના બધા મૂળ ધનનો વ્યય કરી દીધો. પછી હું નિર્ધન થઈ ગયો એટલે પાપી વેગ્યાએ મને કહાડી મૂક્યો, અને માતૃપિતાના વિયોગથી હું ખી થતા હું આવી અવસ્થા પામ્યો. એટલે ભિક્ષા માગતો અને એકાકીજ પૃથ્વીપર બ્રમણ કરતો એવો હું એકદા શુભના ઉદયથી કટપવૃક્ષની જેમ જિનચ દ્રુ નામના સદગુરૂનો સમાગમ પામ્યો તેમને બહુ માનપૂર્વક નમસ્કાર કરીને હું પાસે બેઠો એટલે તેમણે હર્ષરૂપ અમૃતને વધાવનારી એવી ધર્મદેશના શરૂ કરી.

“ધર્મ એ માતા, ધર્મ એ પિતા, ધર્મ એ મિત્ર, ધર્મ એ સતોની ગતિ, ધર્મ એ હું ખરૂંપ અધિકારનો નાગ કળ્વામા સૂર્ય સમાન અને ધર્મ એ ક-ચાણનો બળનો છે જ્યારે ક-ચાણ પ્રાપ્ત થવાનું હોય અને જ્યારે પરમ પદ તરત પ્રાપ્ત થવાનું હોય, ત્યારેજ પ્રાણી ભાવથી જિનપ્રણીત ધર્મને પામી શકે છે સુમન (દેવ-સુદ્ધ મન) થી ગ્રેરણા કરાયેલ એવા મદરાચલની જેમ ધર્મથી પ્રાણી ચદ્રની જેમ ભવાબ્ધિથી ઉદ્ધાર પામી શિવ (મોક્ષ-મહાદેવ) ને પ્રાપ્ત કરે છે તે સર્વથી યા દેશથી પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તેમા માધુર્યો તેનો સવ થી સ્વીકાર કરે છે અને જૂહસ્થા દેશ (એક ભાગ) થી આદરે છે જેઓ મન, વચન અને કાયાથી કરવું-કરાવવું અને અનુમોદવું એમ ત્રિવિધ ત્રિવિધે સકટપ અને આરભ એ બે લેદથી સ્થાવર અને ત્રણ જીવોની હિસા કરતા નથી, જેઓ ક્રોધ, લોભ, ભય અને હાસ્ય એ ચાર બેદે મૃષાવાદનો ત્યાગ કરે છે, સ્વામી-

અદત્ત, તીર્થ કરઅદત્ત, ગુરૂઅદત્ત, અને જીવઅદત્ત એ ચાર પ્રકારે જેઓ અદત્તને ગ્રહણ કરતા નથી, નવ ગુપ્તિથી જેઓ સદા શીલ પાળે છે, જેઓ ઘર વિગેરેના ત્યાગપૂર્વક સર્વથા પરિગ્રહનો ત્યાગ કરે છે, હિનપ્રાપ્તાદિ લેદોથી જેઓ રાગિલોજનનો ત્યાગ કરે છે અને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી અલિગ્રહમા તત્પર રહી વિશુદ્ધ આહારને ગ્રહણ કરે છે, તેઓને મુક્તિમાર્ગના પ્રકાશક એવા સય મી કહ્યા છે અને તેમના એક ભાગનું આચરણ કરનારા શ્રાવકો કહેવાય છે 'બ્રહ્મચર્ય'ને ધારણ કરનારા, અને વિશુદ્ધ આહારનું લો જન કરનાર એવો પ્રતિભાધારી શ્રાવક પણ સાધુ સમાન ગણાય છે જેને દેવતાઓ પણ નમસ્કાર કરે છે રાજાઓ જેના શાસનને ધારણ કરે છે, બ્રહ્મા પ્રસન્ન થાય છે અને દુષ્ટો જેનાથી વશ થાય છે, તે બ્રહ્મચર્યનો મહિમા અદ્ભુત કહેલ છે ”

આ પ્રમાણે દેશના સામંતોને સવેગ રસને ધારણ કરનાર એવા મે ગુરૂની પાસે વિશ્વને પૂજિત એવું બ્રહ્મચર્યવ્રત કંઈક અગીકાર કર્યું છે પણ ત્યાથી અનેક તીર્થોમા જિન ભગવતોને નમસ્કાર કરનો એવો હું અહીં શાસ્ત્રાદિ જિનેદ્રોને નમસ્કાર કરવા આ બોલો છું ” આ પ્રમાણે પ્રપચ્યુત્ત પણ સુધાસમાન એવી તેની વાણી સાભળીને આશ્ચર્યથી રેમાગિત થયેવો એવો શ્રેષ્ઠી મનમા વિચાર કરવા લાગ્યો કે —“ એક બાળુ જેમ સર્વ પ્રકારના સત્તપ્તોય અને એક બાળુ શીલ પાલન, તથા જેમ એક બાળુ સર્વ તીર્થો અને એક બાળુ શત્રુજય તીર્થ સમાન છે તેમ ચૈતનવયમા પણ અતિ દુષ્કર એવું બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારણ કરેલ હોવાથી એ મહાપુરૂષ વિશે વધી સ્તુતિપાત્ર છે માટે ભક્તિપૂર્વક જો એનું વાત્સલ્ય કરાય, તો આ મારો જૃહસ્થાશ્રમ વૃક્ષ સફળ થઈ જાય સાધર્મિકવાત્સલ્ય, જીવદયા અને કરાચો નિગ્રહ—જો શ્રેષ્ઠ એવું પુણ્યાનુમધીપુણ્ય જેન શામનમા વિદિત (પ્રસિદ્ધ) છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પત્રી શ્રેષ્ઠીએ તેને કહ્યું કે —“ હે પરમ બ્રહ્મચારી ! પુણ્યવત એવા તમે

કયા ઉત્તરો હો ? બ્રહ્મચારી એવા તમારું હું વાત્સલ્ય કરવા છું છું
 હું કારણ કે ત્યાગી એવો અણ્ણમતી (શ્રાવક) પુણ્યયોગેજ પ્રાપ્ત
 થાય છે માટે મારાપર અનુગ્રહ કરી મારે ઘેર આવી ત્યા ગૃહચેત્યને
 નમસ્કાર કરીને આજ ત્યાજ પારણ કરે ” તે જોત્યો કે —“ અ
 હીજ છકું તપ કરીને રહ્યો છું અને પારણામા માત્ર પાચ ડોળી
 યાની વૃત્તિથી શરીર ધારણ કરું છું આપના જેવાનું ઘર ગજમદિ
 ની જેમ બહુજ રમણીય હોય છે અને તે દેવાગનાઓ મદ્ય મુદ
 રીઓથી વ્યાપ્ત હોય છે માટે ડોઇ ગીતે મારાથી ત્યા આવી શકાય
 તેમ નથી. કારણકે બ્રહ્મચારીઓએ પ્રાય જીઓથી દૂર રહેવું જ વ
 ધારે માફ કે છના પણ કોઇ વાર અવસર મેળવી તપને દિવસે ગૃ
 હચેત્યને નમસ્કાર કરવા ત્યા તમારી માથે આનીશ. ” આથી શુભ
 પાત્ર તેને નિ સ્પૃહાજનોમા અગ્રેમર મમજીને બહુ આગ્રહથી તેને
 પોતાને ઘેર તેડી ગયો ત્યા રત્ન, માણિક્ય અને સુવર્ણથી નિર્મિત
 એવી ભગવતની પ્રતિમાઓને તેણે બહુજ આનંદથી વિધિપૂર્વક ન-
 મસ્કાર કર્યા પછી શ્રેષ્ઠીએ બહુમાનથી તેને પોતાની સાથે લોજન
 કરાવ્યું કારણકે જેમ ધર્મમા દયા, તેમ લોજનમા આદર એ માર
 કે લોજન કર્યા પછી શ્રેષ્ઠીએ તેનો પુષ્પાદિકથી સત્કાર કરીને અને
 તેને પોતાની ધર્મશાળામા જેમાગીને આ પ્રમાણે કહ્યું —“ હે મહા
 શય ! ધર્મના મમુદ્ર એવા તમે મારે ઘેર અતિથિ થયા, તેથી આજે
 બધું મારે સફળ થયું મમ્યગ્રહણ, ગૃહત્યાગી અને બારવનધા
 ની શ્રાવક, જેનો પુણ્યોદય હોય, તેને ઘેરજ અતિથિ થાય
 છે માટે હવે તમારે આ ધર્મશાળામા રહી ધર્મધ્યાન કર
 તા થોડા દિવસ અહિંજ રહેવું જ્યા જિતેન્દ્રિય એવો બ્રહ્મ
 ચારી એક રાત્રિ રહે, તે સ્થાનને પણ તીર્થકરોએ સ્થાવર તીર્થ
 કહેલ છે ’ આવા પ્રકારના શ્રેષ્ઠીના આગ્રહથી ત્યા રહી ધર્મધ્યાન
 કરતા સ્પૃહારહિત એવા તેણે શેઠના ડરના બધા માણસોને આશ્ચ
 ર્યચકિત કરી દીધા

એકદા બેઠીએ તેને એકાતમા પૂછ્યું કે —“ હે ભદ્ર ! આ

બ્રહ્મચર્યવ્રત તમે અચૂક વખતને માટે કે જીવનપર્યંત લીધું છે ?” એટલે તે બ્રહ્મચારીએ સ્વસ્થ લાખામાં શેઠને ડહુ કે — “હે મહા તુલાવ ! યૌવનવયમાં આ ઇદ્રિયો મુનિઓને પણ દુર્જય હોય છે માટે તપસ્યા (વ્રત) માં તુલના કરતા એવા મેં ગુરૂની આજ્ઞાથી સમર્થાદ બ્રહ્મચર્યવ્રત સ્વીકાર્યું છે સુજનોએ વ્રતને પ્રાણે કરતા પણ અધિક માનેલ છે માટે બહુ જ સાળપૂર્વક તેનું પાલન કરતું કારણ કે વ્રતભંગક પ્રાણીને લવાતરમાં સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ અતિદુર્લભ થઈ પડે છે ડહુ કે —

इष्टवियोगो बहुधाच्युक्तता, कृयोनिता सततरोगधारिता ।
पराभवोऽन्यैश्च कुरपदेहता, फलान्यमृन्यादुरितप्रतागिनाम् ” ॥१॥

“ ઇષ્ટજનનો વિયોગ, વારંવાર ચિંતા, નીચ કુળમાં જન્મ, નિરંતર શરીરે વ્યાધિ, બીજાઓથી પરાભવ દેહની તુરંપતા વ્રતભંગક પ્રાણીઓને આવા લયકર ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ” આથી શ્રેષ્ઠીએ વિચાર કર્યો કે — “ સોમશર્માની સુનાને ખરેખર ! એજ વર યોગ્ય છે, વળી સમાન સ્થિતિવાળો અને સરખી વયવાળો એવો તે મને ભાગ્યયોગેજ પ્રાપ્ત થયો છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી કાર્યના અર્થો એવો શેઠ તે બ્રહ્મચારીને કહેવા લાગ્યો કે — “ હે ભદ્ર ! મટેરગાની કરીને તમે એક માગી પ્રાર્થના સફળ કરો સમ્યક્કૃષ્ણ જનોમાં શ્રેષ્ઠ, અને બને કુળને વિશુદ્ધ કરવાવાગી તથા મદ્યશુભોથી માન્ય અને ધન્ય એવી આ એામાં નામની કન્યાનું તમે પાણિગ્રહણ કરો ખરેખર એના પુણ્યથીજ આકૃષ્ટ થઈ તમે અહીં આવ્યા ઠો, માટે આ મળધમાં વિશેષ વિચારણા કરવાની જરૂર નથી ધનહીન પણ સદાચારી વર સ્ત્રીઓને સારો, પરંતુ શ્રીમાન પણ જે તે મદ્યાચાર માર્ગથી બ્રહ્મ હોય તો તે વિષ મમાન કે ક્ષમામહિત એવો સાધુ જેમ પોતાનો અર્થ (ધર્મ) સાધવામાં કુશળ હોય છે તેમ જૃહિણી મહિત જૃહસ્થ પોતાનો જૃહ સ્વધર્મ સાધી શકે છે પછી ‘ આજે માઝ મહા ઉઘમરૂપ વૃક્ષ સફળ થવાનું ’ આ પ્રમાણે મનમાં વિચારતો અને લલજથી નમ્ર મુખવાળો

થતો એવો તે બ્રહ્મચારી જાત્યો કે —“ સ્ત્રી એ દુ જોની ખાણ,
નરક દ્વારની દીપિકા અને પ્રાણીઓને કર્મ બાધનમાં પ્રથમ કારણરૂપ
છે માટે શત્રુઓની જેમ તે સુદરીઓનો સંગ કરવો મને પમદ નથી,
પરંતુ આ બાતુ આપના વચનને પણ ઉઠાપી શકતો નથી ” આ
પ્રમાણે કહ્યા ઉપરથી શ્રેષ્ઠીએ તેને મારે દિવસે મહોત્સવપૂર્વક સો
માની સાથે મહાત્કારથી પાણિગ્રહણ કરાવ્યું પછી સુવર્ણકોટિમહિત
અને સર્વ જ્ઞાનના રાચરચિલાથી સુગોલિત એવા એક અન્ય ભવનમાં
તેને જીવો રાખ્યો.

પછી બીજે દિવસે નવા પ્રકારના આનંદને વશ વદ, નૂતન રાગ
થી આર્દ્ર અને પરિવાર મહિત એરી તે નવોઢાને મૂકીને જીગરખાનામાં
જઈ અન્ય ક્રિયાનો ત્યાગ કરી તે વિગ્રાધમ ચળકતા કંકણવાળા હાથથી
રમવા લાગ્યો. એટલે તેવા પ્રકારના વેષથી વખૂંચિત એવા તેને જોઈને
અને તેનું દુશ્ચરિત્ર સમજીને તે ધૂનકારોએ વિસ્મય પામીને કહ્યું
કે —‘ તમે દૂટ પ્રયોગથી ગીગીતે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરી ? ’ એટલે તેણે
યથાસ્થિત બધું પોનાતું સ્વરૂપ કહી ગતાવ્યું તે માલગીને
ધૂનકારોએ વિસ્મય પૂર્વક કહ્યું કે —“ અહો ! તમારામાં હલ કર
વાની ખૂબી ખરેખર અજ્ઞ છે મોનદ ભથી, કળાદ ભથી, ગૌચદ ભ-
થી પણ આ ક્રિયાદ ભ ખરેખર ! વિદ્વાનોને પણ વિગેષથી દુર્લેધ છે
હે ભદ્ર ! ધર્મ પ્રપચથી તે મહાઆસ્ત્રિક શ્રેષ્ઠીને ઊતરીને મનહર
આશયવાળી અને લાભ્યત્વી એની સોમાને તું બ્યારે પત્ની તરીકે
પામ્યો, તો હવે તારે સદાચારના માર્ગે ચાલવું ચોગ્ય છે
કારણ કે મદાચારને આદરતા નીચ પ્રાણી પણ પૂજ્યપદને પ્રાપ્ત
કરે છે “ પોનાના દુરાચારીપણાથી તેમની આ રીખામણને અવ
જણીને તે દુષ્ટબુદ્ધિ ત્યાથી ઉઠીને એક વેશ્યાને ઘેર ચાત્યો ગયો.
વિશ્વને મોહ પમાડનારી વસુમિત્રની પુત્રી, ઠળાઓનું કોઠાસ્થાન,
અસાધારણ સૌભાગ્યવાળી, સાક્ષાત જાણે પૃથ્વીપર રતિ આવી હોય
એવી અને પૂર્વે બહુ વાર અતિશય દ્રવ્ય આપીને વશ કરેલી તથા
બને રીતે કામલતા (નામ અને કામદેવની એક લતા) તરીકે

પ્રસિદ્ધ થયેલ એવી તે વેશ્યાની સાથે કામલોગમા આસક્ત થયેલા અને દુરાશયવાળા એવા તે પાપીએ ત્યાં કેટલાક દિવસો વ્યતીત કર્યા

હવે સતીઓમા શ્રેષ્ઠ અને ધર્મદક્ષ છતાં તેનું ચેષ્ટિત બાણી હૃદયમા વિલક્ષ થઇને સોમા આ પ્રમાણે વિચારવા લાગી કે —“ અહો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર વિગેરે સામગ્રીથી ગુભાશુભ કૃણને આપનાર કર્મપરિણામ કે વતાઓને પણ હુર્લ્લ્લ્લ છે જે પ્રાણી જે રીતે જેવા પ્રકારનું કર્મ કરે છે, તે પ્રાણીને પોતાના નિધાનની જેમ તે કર્મ તેવી રીતે લોગવવું પડે છે ” કહ્યું છે કે —

“ यद्वाचि तद्भवति नित्यमयत्नतोऽपि,
यत्नेन चापि महता न भग्यभावि
एव स्वरूपवशवर्त्तिनि जीवलोक,
शोच्य किमास्ति पुरुषस्य विचक्षणस्य ? ” ॥ ૧ ॥

“ જે થવાનું છે, તે યત્ન કર્યા વિના પણ અવશ્ય થાયજ છે અને જે નથી થવાનું તે મહા પ્રયત્ન કરના પણ થતું નથી આ પ્રમાણે જીવલોક સ્વકર્મને વશવર્તી હોવાથી વિવક્ષણ જનને શોક કરવા લાયક શું છે ? ”

પત્રી શ્રેષ્ઠીએ સોમાને બોલાવીને સગદ્ગદ ગિરાથી કહ્યું કે — “ હે વત્સે ! તારે કોઈ જાનનાં ખેડ કરવો નહિ કારણ કે કે મોની સ્થિતિ નહિ ઓળગાય તેવી છે લોકમા ધાર્મિક જનો પણ જે કપટી અને મહાપાપી બની જાય છે, એ ખરેખર કળિકાળનું જ માહાત્મ્ય છે કહ્યું છે કે —

“ अमृतपट्टता चौर्ये चित्त सतामपमानता,
मतिरग्निनये शाठ्य धर्मे गुरुष्वपि वचना ।
ललितमधुरा वारु प्रत्यक्षे परोक्ष विभाषिता,
कल्पियुगमहाराज्यस्यैता' स्फुरति विभूतयः ” ॥ ૧ ॥

‘અમૃત્ય બોલવામા ચાલાકી, ચોરી કરવાની બુદ્ધિ, સત્તજનોનું અપમાન, ઉદ્ધત મન, ધર્મમા ચક્રતા, વડીલો (શુદ્ધજનો) ની પણ

વચના, પ્રત્યક્ષ મીઠું બોલવું, અને પરોક્ષ વિરૂદ્ધ બોલવું, આ બધી કળિયુગરૂપ મહારાજ્યની ચળકતી વિમૂર્તિ છે ” એની મેં ઠટ સુવર્ણની જેમ બહુધા તપાસ કરી પણ ધર્મછળથી તેને ઘૂતકારક હું બાણી ન શક્યો માટે ” હે ભદ્રે! મર્વ પ્રકારના મુખને આપનાર અને પ્રાણીઓને અલય આપવાની પ્રસન્ન કરનારા એવા જિન ભગવતે પ્રરૂપેલ ધર્મનીજ આરાધના કરવી હવે તને ઉચિત છે ” સોમાએ ગાન મનથી કહ્યું કે — “સત્તાપને દૂર ઠરવામા અમૃત મમાન એવા હે તાત! આપના પ્રમાદથી મારા હૃદયમા લેશ પણ દુઃખ નથી કામ-લોગમા આસક્ત થયેલો અધમ પ્રાણી જ દુઃખ પડતા કટપાત ઠરે છે, પરંતુ વિવેકી જન તો દુઃખ આવતા વિશેષથી ધર્મારાધન કરે છે, વિયોગ થતા મૂઠ જનજ નિરંતર શોક કર્યા કરે છે, પરંતુ તત્ત્વજ્ઞ તો એવો ઉપાય લે છે કે જેથી ફરી વિયોગ જ ન થાય માટે હે તાત! ધર્મરૂપ કપવૃક્ષને નીક સમાન અને ઝંયાણુને આપનારી એવી શ્રી જિનભગવતનો તથા સાધુ મહાત્માઓની મારે નિરંતર ભક્તિ જ કરવી છે ” આ પ્રમાણે તેનું વચન માલગીને થોડ સંતુષ્ટ થઈને બોલ્યા કે — “હે ભદ્રે! તારે નિશક રીતે ધર્મદાર્ય ઠરવું, તથા અજ્ઞાનથી મેં જે આ તારાપર દુઃખનો પ્રસંગ લાવી મૂક્યો છે, તેની તારે સમ્યગ રીતે ક્ષમા કરવી, કે જેથી માત્ર મિથ્યા હુકૃત થાય અજ્ઞાન યાતો વિસ્મૃતિથી પ્રાણી તેવા પ્રજાગ્નુ પાપ કરે, પણ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિથી મિથ્યાહુકૃત આચરના તે અવશ્ય શુદ્ધ થઈ શકે છે વળી પુણ્યવૃદ્ધિને માટે તથા ચિત્તને સ્થિર કરવા આ જૈન સિદ્ધાંતનું પુસ્તક નિરંતર તારે અર્થ મહિત વાચવું ” આ પ્રમાણે તેને અમર પુણ્યકર્મમા બહુમાન પૂર્વક બોલીને શ્રેષ્ઠી સ્વસ્થ થયો.

એવા અવસરે વિશ્વરૂપ કમળને વિકસ્વર કરવામા સૂર્ય સમાન એવા સુધર્મ સુનીશ્વર ત્યા પધાર્યા, એટલે સમ્યગ્દષ્ટિ માણ્યો સાથે સોમા તેમને વર્ન કરવા ગઈ, અને ત્યાં ગુરૂ મહારાજની આ પ્રમાણે તેણે ધર્મદેશના માલગી — “વિધિ પૂર્વક વીર્યસ્થાનકનું તપ કર

વાથી ભાગ્યવત પ્રાણી તીર્થકર લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે ” “હે ભગવન્ ! તે વીશસ્થાનક કયા ? ” આ પ્રમાણે સોમાએ પૂછ્યું, એટલે શુરમહા રાજ ત્યાં સહા સમક્ષ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા —

“અર્હત, સિદ્ધ, આગમ અને આચાર્ય વિગેરેની ભક્તિ ઇત્યાદિ વીશસ્થાનકો જિન શાસનમા મોક્ષના કારણરૂપ કહ્યા છે, કહ્યું છે કે — ‘અર્હત, સિદ્ધ, પ્રવચન, શુર, સ્થવિર, બહુશ્રુત અને તપસ્વી એ સાત સ્થાનકની ભક્તિ, વારવાર જ્ઞાનોપયોગ, મગ્યકત્વ, વિનય, આવશ્યક, નિરનિચાર શીલમત, ક્ષણે ક્ષણે સમતા પૂર્વકશુભધ્યાન, તપો વૃદ્ધિ, સુપાત્રદાન, વૈયાપૃત્ય, સમાધિ, અભિનવ જ્ઞાન, શ્રુતભક્તિ અને પ્રવચન (શાસન) ની પ્રભાવના-આ વીશ કારણથી પ્રાણી તીર્થકરપણાને પ્રાપ્ત કરે છે હે ભદ્રે ! પ્રથમ સ્થાનકમા ત્રિકાલ-અર્ચન પૂર્વક જિન ભગવતની દ્રવ્ય અને ભાવથી હૃદ ભક્તિ કરવી ઊભા અખીલ સ્થાનકનું આરાધન કરતાં પણ મુગધી ધૂપ, દીપ વિગેરે અષ્ટ પ્રકારથી જિનેશ્વરોની તો સદા ભક્તિ કરવીજ તેમજ દ્રવ્યભક્તિ કરનારે રત્ન, સુવર્ણ, પત્થર અને કાષ્ઠમય જિન ચત્યો વિધિ પૂર્વક કરાવવા જેઓ સુવર્ણ, રત્ન અને કાષ્ઠાદિકનું જિનચૈત્ય કરાવે છે, તે ભાગ્યવત ભવ્યોના ઉત્તમ કૃણને કોણ જાણી શકે છે ? અર્થાત્ તેમને અપરિમિત કૃણ મળે છે કહું છે કે —

‘ કાષ્ઠાદીના જિનાગારે, યાવન્ત* પરમાણવ* ।

તાવન્તિ વર્ષલક્ષાણિ, તત્કર્ત્તા સ્વર્ગભાગ્ ભવેત્ ” ૧

“ કાષ્ઠાદિકના જિનભવનમા જેટલા પરમાણુઓ હોય, તેટલા લાખ વર્ષ તેનો કરાવનાર સ્વર્ગના મુખ લોગવે છે ” એક અશુષ્ઠ પ્રમાણથી સાતસો અશુષ્ઠ પ્રમાણની અને મોક્ષ લક્ષ્મીને વશ કરનારી એવી જિન પ્રતિમા કરાવવી કહું છે કે —

“ એકાગુલમિત વિંવ, નિર્માપયતિ યોર્જ્જતામ્ ।

એકાતપત્રસામ્રાજ્ય, પ્રાપ્ય મુક્તિગૃહ ગ્જેત્ ” ॥૧॥

“ જે પ્રાણી એકાગ્રુલ પ્રમાણુનુ જિનગિબ કરાવે છે, તે પૃ-
થ્વીનુ એકાત પત્ર સામ્રાજ્ય લોગીને મોક્ષે જાય છે ” વગી નવી
ખનાવેલી જિનભગવતની પ્રતિમાઓની વિધિથી સૂરિમત્રપૂર્વક
બ્રહ્મચારી ગુરૂની પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવવી કહ્યું છે કે —

“ પ્રતિષ્ઠામર્હતા યો હિ, કારયેત્ સુરિમત્રતઃ ।

સોઽર્હતપ્રતિષ્ઠા લમતે, ધ્રુવમાગામિજન્માનિ ” ॥૧॥

“ જે પ્રાણી સૂરિમત્રથી અર્હતપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરાવે, તે
ખરેખર ! આવતા જન્મમા તીર્થંકરપદ પામે છે ” તેમજ માણસો
જેટલા હજારવર્ષસુધી જિન પ્રતિમાની પૂજા કરે છે, તેટલા કાળ
સુધી તે બિ બનો કરાવનાર તેના ફળના અશને પામી શકે છે વગી
ગૃહસ્થ શ્રાવકે જિન ભગવતની પ્રતિમાઓના રત્ન, સુવર્ણ અને
માણિક્યના અલકારો કરાવવા કારણ કે એક બિબની અલકારથી
રચેલ શોભા માણસોને ત્રણ લોકની લક્ષ્મીના અલકારરૂપ ખનાવે
છે મમ્યકત્વની શુદ્ધિ ઇચ્છતા ગૃહસ્થ શ્રાવકે અર્હતપ્રતિમાઓની
સફલક્રિા પૂર્વક વિવિધ લેઢથી પૂજા કરવી તથા જિનચૈત્યમા વિધિ
પૂર્વક સ્નાન મહોત્સવ કરવો કાગ્યુ કે જિનભગવતના અભિષેકથી
પ્રાણી રાજ્યનુ આધિપત્ય પામે છે કહ્યું છે કે —

“ एकोपि नीरकलशो जगदीश्वरस्य,

स्नानोपयोगमुपयाति जनस्य यस्य ।

प्राप्नोति पापमलराशिमतजन्मो —

द्धूत त्रिधूय परमोचपदं ऋणेन ” ॥ ૧ ॥

“ જે માણસનો એક જળકળશ પણ જિન ભગવતના સ્નાત્રો
પયોગમા આવે છે, તે અનંત ભવના પાપરૂપ મળને દૂર કરી સત્વર
પરમપદને પ્રાપ્ત કરે છે ” વગી ભાવભક્તિને માટે તીર્થંકરની પામે
વિશેષથી ગીત, નૃત્ય, નમસ્કાર અને સ્તોત્રપાઠ વિગેરે સત્ક્રિયા
કરવી કારણ કે તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષોએ દ્રવ્યભક્તિ કરતા ભાવભક્તિને

અનતગણી અધિક અને મોક્ષપર્યંત સુખ આપનારી કહેલ છે એ અર્હંતપદનું સમ્યગ્ ગીતે આરાધન કરવાથી શ્રીમાન્ મગધેશ્વર શ્રેષ્ઠ કરાજ આવતી ચોવીશીમા પદ્મનાભનામના પ્રથમ તીર્થંકર થવા છે જેમને અનંત જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને સુખ-એ ચતુષ્ટય સિદ્ધ થયેલ છે, જેઓ એકત્રીય ગુણોથી યુક્ત છે અને જેમની લોકના અગ્રભાગે સ્થિતિ છે, તેમના ધ્યાન અને પ્રતિમાના અર્ચનથી તથા સ્વરૂપના સમાવેશપૂર્વક તેમના નમસ્કાર બાપથી ભક્તિ કરવી જોઈ જાય છે. આ સ્થાનકમાં સિદ્ધોની આકૃતિ કરવાથી, તેમની તીર્થ ભૂમિને વહન કરવાથી અને સિદ્ધાચળ, ગિરનાર વિગેરે તીર્થોથી તથા અર્ચનથી કરવામાં આવેલ સિદ્ધ ભગવતની ગુણગર્ભિત સ્વરૂપ ભક્તિ પણ તીર્થંકરપદ આપે છે તેમાં કોઈ ભતની વિચારણા કરવાની નથી ત્રીજા સ્થાનકમાં પ્રવચન એટલે ચતુર્વિધ સાધના કહેવાય, તેની વહના, આમનાદિક આપીને વિનય, અને ક્ષણ, તાબૂદ તથા વસ્ત્રાદિકથી વિશેષત ભક્તિ કરવી કહ્યું છે કે —

‘ ફલતાંતૂલવાસોમિ-ર્ભોજનૈશ્વર્યેન, સુમૈ ’ ।

શ્રીસઘ. પૂજિતો યેન, તેન પ્રાપ્ત જનુષ્કલમ્ ” ॥ ૧ ॥

“જે પ્રાણીએ ક્ષણ, તાબૂલ, વસ્ત્ર, લોજન, ચદન તથા દુસુમાદિકથી શ્રી મઘની પૂજા કરી છે, તેણે મનુષ્યજન્મનું ક્ષણ મેળવ્યું એમ મમજનું ” આ જગતમાં જિનેદ્ર મમાન અન્ય દેવ નથી, સુસાધુસમાન અથવા શુદ્ધ નથી અને શ્રીમઘમમાન અપર પુરુષ નથી જે સઘની ભક્તિ કરવાથી તીર્થંકરપદ વિગેરેની પ્રાપ્તિનું મુખ્ય ક્ષણ કહેલ છે એવા શ્રીસઘની ભક્તિનું માહાત્મ્ય કોણ કહી શકે ? ચોથા સ્થાનકમાં સમ્યગ્ ગીતે શુદ્ધી ભક્તિ કરવામાં આવે છે જે પચાસાગ્ને પાળે તેજ શુદ્ધ મમજવા જેમ એક તરફ વિવિધ નય અને એક તરફ ત્રીજા પાળવું મમાન છે, તેમ એક તરફ સર્વ ધર્મ અને એક તરફ શુદ્ધભક્તિ મમજની ગુણવત જનોમાં પણ ઉત્કૃષ્ટ એવા ક્રિયાપાત્રને આચરતા પણ શુદ્ધ આજ્ઞા આરાધ્યાવિના પ્રાણી સિદ્ધિ

પામી શકતો નથી તેમના કહેલ વચનમા આસ્થા રાખવી, તેમના ચગ્લે ગૃહદ્વંદના કરવી, તેમનો શરીર શુદ્ધિ વિગેરેથી વિનય માગવો, તેમને ઉચિત વસ્તુ આપવી, તેમને નમસ્કાર કરવો અને તેમના ગુણ ગ્રહણ કરવામા પ્રીતિ રાખવી-ઇત્યાદિ પ્રકારથી ગુરુભક્તિ થાય છે. ગુરુભક્તિના પ્રભાવથી જગતને આનંદકારી અને મોક્ષના એક કાગ્લુકપ એવી તીર્થકરપદની ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. વયથી, દીક્ષાપર્યાયથી અને મિદ્ધાનથી એ ત્રણ પ્રકારે જેઓ અધિક હોય તે સ્થવિર કહેલા છે, અથવા ધર્મકાર્યમા મીદાના લબ્ધોને સ્થિર ઠગનારા પણ સ્થવિર સમજવા અને જેઓ જ્ઞાન, ક્રિયામા સદા તત્પર હોય, તેમને તત્પર યતિ કહેલા છે. ક્રિયાવી અધિક શ્રાવક યા માનપિતા-એમની એવા, ભક્ત પાનાદિકતુ દાન, મન્માન અને ગૌરવથી પચમપદમા તીર્થકર કર્મના કાગ્લુમૂત એની ભક્તિ કરવી જેઓ ઘણા શાઓમા કુશળ હોય અને જિનાગમમા વિરોધ રીતે કુશળ હોય, વિશુદ્ધ આચારને ધારણ કરનારા હોય, ઢોષ ખીનદિક બુદ્ધિથી પ્રખ્યાત હોય અને જેઓ જ્ઞાનદાનમા મદા તત્પર મનવાળા હોય તેમને ગૃહશ્રુત કહેલા છે. તેમની ષષ્ઠ સ્થાનકમા વિશુદ્ધ આશયપૂર્વક ભક્તિ કરવી જેઓ મહામત્તવવત અને ક્ષમાવત હોય તથા છક્ર, અક્રમ વિગેરે દુષ્ટર એવા ગાર પ્રકારના તપમા સદાસ્થિત હોય, એવા તપસ્વીઓની ભક્ત, પાન અને ઔપધાદિકથી તથા શુદ્ધિ વિગેરેથી સાતમા સ્થાનકમા ભક્તિ કરવી આઠમા સ્થાનકમા શ્રુનાભ્યાસ કરવાથી અતિશય નિર્જરાના કાગ્લુમૂત એવો નિરતર જ્ઞાનોપયોગ કરવો નવમા સ્થાનકમા સ્વેગાદિ ગુણોથી સુખ અને ગદા, કાક્ષાદિ દોષવર્જિત એવું મમ્યકત્વ વિશેષરીતે પાળવું દશમા સ્થાનકમા જેમ વર્ણમા હૃદ્ધા અને ધ્યેયમા જ્ઞાનમય આત્મા તેમ ગુણોમા સુખ્ય એવો વિનય ધારણ કરવો અગીયારમા સ્થાનકમા સર્વ કર્મના ક્ષયને માટે પ્રરૂપેલ એવું સામાયિકાદિ ૧૧ પ્રકારનું આવશ્યક કરવું ગારમા

સ્થાનકના જેમ મનુષ્યોમા ચક્રવર્તી, દેવોમા ઈંદ્ર, પૂજ્યોમા જિનેદ્ર, તેમ સર્વ દત્તોમા મુખ્ય, અને જેના યોગે જગતને વધ એની જિનેદ્ર પદવી પ્રાપ્ત કરી શકાય એવા નિર્ભણ બ્રહ્મચર્યને મજ્જનોએ નિરતિચારપણે ખાણ કરવું તેરમા સ્થાનકમા ક્ષણે ક્ષણે અને લવે લવે પોતાના મનને સમતામા બેસી દઇને શુભ ધ્યાન કરવું ચૌદમા સ્થાનકમા વિવેકી પુરુષોએ તપોવૃદ્ધિ કરવી કારણ કે તપ એ નિખિંદ કર્મને ભેદીને તીર્થંકર-લક્ષ્મીને આપે છે પદરમા સ્થાનકમા મદ્ભક્તિપૂર્વક સુપાત્રે દાન દેવું અને સોળમા સ્થાનકમા જિનાદિ કતુ વૈયાવૃત્ય કરવું મત્તરમા સ્થાનકમા સમસ્ત સુધજનમા સર્વ રીતે સમાધિ (શાંતિ) કરવી કારણ કે એ પણ તીર્થંકરપદનું મુખ્ય કારણ છે અદારમા સ્થાનકમા અભિનવ જ્ઞાન પ્રહણ કરવું ઓગણીશમા સ્થાનકમા શુભ ઉદયવાગી એવી શ્રુતભક્તિ કરવી અને વીશમા સ્થાનકમા સ્નાત્રોત્સવ, સઘપૂજા અને શ્રાવકગણના વિવિધ ગૌરવ કરવાપૂર્વક જિન શામનની પ્રૌઢ પ્રભાવના કરવી જિનેદ્રપદના હેતુભૂત એવા આ વીશ સ્થાનકોનું સર્વ જિનેશ્વરે વિવિધ તપથી પ્રથમ અવત્ય આરાધન કરે છે કહ્યું છે કે —

“ આગ્રતતીર્થનાથાભ્યા—મેતે વિંશતિરાથવા ।

एको द्वौ वा त्रयं सर्वे, चायै स्पृष्टा जिनेश्वरै. ” ॥ ૧ ॥

“ પ્રથમ અને અંતિમ જિનેશ્વરે આ વીશે સ્થાનક આરાધ્યા હતા અને અન્ય તીર્થંકરોએ એક, બે, ત્રણ યા વીશેનું આરાધન કર્યું છે ”

આ પ્રમાણે દેશના સાલગીને મૌમ્ય આશયવાળી એની સતી સોમાએ ને વળતે શુરમહારાજની પાસે મહોત્સવપૂર્વક વીશ સ્થાનકનું તપ અગીકાર કર્યું પછી સમગ્ર જગતના એક બધું સમાન એવા ત્રી સુધર્મ જણાધીશ (આચાર્ય) ને વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કરીને સોમા પોતાને ઘેર આવી અને તે વીશ સ્થાનકોનું સમ્યગ્ રીતે આરાધન કરતા પ્રથમ સ્થાનકમા તેણે નગરમા સુવર્ણકુલયુક્ત

એક જિનચેત્ય કરાવ્યું તથા ઇદ્રપદની પ્રાપ્તિના કારણરૂપ એવી જિનભગવતની સુવર્ણ અને રત્નમય પ્રતિમાઓ કરાવી કહ્યું છે કે -

“ અગુપ્તમાનમપિ યઃ પ્રકરોતિ વિવ,
 વીરાવસાનઋપમાદિ જિનેશ્વરાણામ્ ।
 સ્વર્ગે પ્રધાનવિપુલર્ધિમુગ્ધાનિ શુક્ત્વા,
 પશ્ચાદનુત્તરગતિં સમૃપૈતિ ધીરઃ ” ॥ ૧ ॥

“ શ્રી ઋષભદેવ વિગેરે વીર પર્યંતના જિનેશ્વરોનું એક અશુદ્ધ પ્રમાણુ જેટલું પણ જે ગિળ કરાવે છે, તે ધીર સ્વર્ગમા શ્રેષ્ઠ અને વિપુલ સમૃદ્ધિ મુખો ભોગવીને પછી અનુત્તરગતિ (મોક્ષ) ને પામે છે ” તે પ્રતિમાઓની પ્રૌઢ ઉત્સવપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવતા, વસુભિત્રા સહિત કામલતા વેશ્યા ત્યા નૃત્ય કરવાને આવી અને તે પશ્ચાગના ઓની માથે અવિવેકી જનોમા મુખ્ય એવો રૂદ્રદત્ત પણ તે ઉત્સવ ભેરાની ઉલ્લાસી ત્યા આવ્યો તે વખતે લાવણ્યવતી, દદિમા સુધા સિંચનારી, વિકસ્વર થતા વિવેકથી શોભાયમાન, ગજહ સીના જેવી ઉન્નત અને પાત્રોને માન (પ્રમાણ) કરતા પણ અધિક દાન આપતી એવી સોમાને ભેળને અધમાધમ નાચકા વસુભિત્રાએ વિચાર કર્યો કે - “અહો ! એનું રૂપ, અરો ! એની ક્ષતિ અહો ! એની ઉદારતા અને અહો ! એનું વિચિત્ર પ્રકારનું લાવણ્ય પણ જગતના મોહર્યને છતના છે, માટે એ ભવિષ્યમા મારી પુત્રોને કોઈરીતે ગુલગરી નથી કારણ કે સુધા વિદ્યમાન છતાં ખાડે પાણી કોણ પીએ ? કોઈ પણ કારણથી તણ દીધેલ મહાપ્રભાવાળી રત્નમાળાને તેનું માહાત્મ્ય સાબાળીને મૂર્ખ જન પણ પુનઃ ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છે છે, માટે ગમે તે પ્રયોગથી પણ આ રમણીય રમણીનું વિષલનાની જેમ માટે સર્વથા ઉન્મૂલન કરવું ” આ પ્રમાણે કુવિક્ષેપોની રચના કરીને માયાથી સોમાની પ્રીતિ કરવાને ઇચ્છતી એવી તે વેશ્યા તેની એવા કરવા તત્પર થઈ ગઈ

હવે મહોત્સવપૂર્વક વિધિથી તે પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા અને શ્વલ્લરોપણ વિગેરેની સત્ક્રિયા કરીને મત્કૃત્યોમા પરાક્રાષ્ટાએ પહોચેલ અને સમસ્ત પ્રાણીઓપર વત્સલલાવ રાખનારી એવી સોમાએ નિઃકપટરીતે બહુ માનપૂર્વક સધવાત્સ ય કર્યું અને પછી બીજે દિવસે દયાની લાગણીથી મહા ઉદાર એવી તેણે પણાગના સહિત રૂદ્રદત્ત વિગેરેને પોતાને ઘેર લોજન કરાવવાને બોલાવ્યા કહ્યું છે કે —

“ નિર્ગુણેષ્વપિ સત્ત્વેષુ, દયા કુર્વતિ સાધય. ।

ન દિ સહરતે જ્યોત્સ્ના, ચદ્રશ્ચાઢાલવેશ્મનિ ” ॥ ૨ ॥

“ નિર્ગુણ પ્રાણીઓપર પણ માધુર્યો તો દયા જ કરે છે કારણ કે આકાલના ઘરપરથી ચદ્ર પોતાની પ્રભાને સહુરી લેતો નથી ” તે વખતે જેના લાવણ્યનો હજી કાંઈએ ઉપભોગ કર્યો નથી એવી તે સોમાને જોઈને રૂદ્રદત્તે ચલિત મનથી કંઈક પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને કુદ્દિનીએ તો હટ પ્રયોગથી સોમાને છેતરીને પુષ્પના ભાજનમા છાતીરીતે એક મર્ષ રાખી દીધો પરંતુ તેના પુણ્યપ્રભાવથી સર્પ પણ પુષ્પની માળા તુ ય થઈ ગયો, કારણ કે પુણ્યવત પ્રાણીઓને વિપત્તિઓ પણ સપત્તિરૂપ થઈ જાય છે

હવે લોજન કરી રહ્યા પછી પુષ્પાદિકથી તેમનો સત્કાર કરવાની ઇચ્છાથી દૈવયોગે સોમાએ તેજ પુષ્પમાળાને હાથમા લીધી અને મશ્કરીમા તે સતીએ લીલાપૂર્વક તે કામલતાના કઠમા પહેરાવી એટલે ત્યાં તે ભયકર નર્પરૂપ થઈને કામલતાને ઠસી તેથી તે દુષ્ટ મૂર્ખા બાઈને જમીન પર પડી તેની તેવી અનસ્થા જોઈને કુદ્દિનીએ કપટથી ઉદ્દરતાડન કરી અને નાગને એક ઘડામા લઈને રાજાની આગળ પોકાર કર્યો એટલે તે સ્વરૂપ સમજીને કુપિત થઈને રાજાએ સોમાને બોલાવીને પોતાની પર્ષદા સમક્ષ તેને કહ્યું કે — “ હે ભદ્રે ! નિષયોમા વિરક્ત અને ધર્મહાર્યોમા આસક્ત એવી તે આવું કર્મ શા માટે કર્યું ? ” આ સાંભળીને સોમા બોલી કે — “ હે રાજન ! સર્વજ્ઞ ભગવતના ધર્મને જાણતી એવી હું પર પ્રાણીને પીડા થાય તેવું કામ પ્રાણીને

પણ આચરતી નથી જે પ્રાણી જગતને એક વલ્લભ એવા જૈનધર્મને સમ્યગ્ રીતે બોલે છે, તે સૂક્ષ્મ અને બાદર ડાવની હિંસા કદી કરતો નથી હે પૃથ્વીપાલ ! મેં તો પુષ્પમાળા જ કુતૂહળથી તેના કંઠમાં નાખી હતી, પરંતુ એ અચાનક જમીનપર પડી ગઈ, તેનું કારણ કાંઈ હું મમણ શકતી નથી ” તે વખતે કામલનાની માતાએ વટ ઉડાડીને કહેણા સ્વરથી રડતા રડતા તે સર્પ રાત્રને બતાવ્યો કાલના રૂપ જેવા લયકર તે સર્પને જોઈને ગળાએ પણ રોપથી રક્ત મુખ કરી સોમાને ઠણુંકે — ‘ તું અમત્ય વચન શા માટે બોલે છે ? ’ એટલે સોમા બોલી કે — “ હે પ્રભરક્ષક ! આ ઘડામાં તો હું ત્રેષ મુગધનાગી એવી પુષ્પમાળા માત્ર નેહ છું ” આથી રાત્રએ આશ્ચર્યથી કહ્યું કે — ‘ હે ભદ્રે ! જો તું મત્ય બોલતી હોય તો એ તારા હૃન્તકમળમાં લઈને મને બતાવ ” પછી જેણે પાપનો સમૂહ દૂર કર્યો છે એવી સોમાએ તે લયકર સર્પને જેટલામાં પોતાના કરકમળમાં લીધો, તેટલામાં તે એક મનોહર પુષ્પમાળા રાત્રદિક્ષના જેવામાં આવી આથી તેઓએ વિસ્મય પામીને વિચાર્યું કે — ‘ આ શું આશ્ચર્ય ? ’ એવામાં વસુમિત્રા બોલી કે — “ હે દેવ ! જો મારી સુતા નિર્વિષ થાય, તોજ હું સોમાને માથી માની શકું ” પડી રાત્રની પ્રેરણા થતા સોમાએ પાપરૂપ રજને દૂર કરનાર એવા જિનનામના બપથી તરત તેને સન્ન (નિર્વિષ) કરી પડી રાત્ર એ અમય વચન આપીને તે પશ્ચાગનાને પૂછ્યું કે — ‘ હે ભદ્રે ! આ ઘડા સળધી સત્ય વૃત્તાત કહે ’ એટલે વસુમિત્રાએ પ્રસન્ન મુખથી રાત્રને કહ્યું કે — ‘ હે સ્વામિન્ ! હૃદ્ય અભિપ્રાયવાગી અને સુતાના મોહને વશ થયેલી એવી મેં સોમાને મારો નાખવા આ મહા વિષ ધર છાની રીતે મારા માણુમ પાસે વેવરાવીને પુષ્પલાજનમાં નખાવ્યો, પરંતુ સોમાના પ્રભાવથી તે સર્પ પુષ્પમાળા રૂપ થઈ ગયો કારણ કે પવિત્ર જનોને સર્વત્ર વિષમ તે સમ (સરલ) વધ જાય છે ” પડી રાત્ર વિગેરે લોકોએ સોમાનો પુણ્યપ્રભાવ જોઈને તેની સ્તુતિ, વદના અને પૂજા કરી તે અવગરે સોમાના ગુણથી પ્રસન્ન થયેલ

સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાઓએ સોમા ઉપર કંપવૃક્ષના પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી આથી ગુણપાલ પણુ સમસ્ત નગરમા પ્રથમ સાપાત્ર થયો અને તત્કાળ તે રાજાનો અસાધારણ પ્રસાદ પામ્યો આ લોકમાજ જૈનધર્મનો અદ્ભુત મહિમા બોધને રૂદ્રદત્ત બ્રાહ્મણ પણુ સરલ સ્વભાવી થઈ ગયો, અને તેજ વખતે વિનયથી શ્રેષ્ઠીના ચરણે પ્રણામ કરીને પોતે શ્રાવક થઈ સોમા પાસે પોતાના અપરાધની તેણે ક્ષમા માગી પછી શ્રેષ્ઠીએ આગળ કરેલ એવી સોમા પોતાના સ્વામી સાથે પગથે પ ગયે થતા ઉત્સવપૂર્વક પોતાને ઘેર આવી પછી સોમાની સાથે નિરતર લોગ લોગવતા ક્ષમાથી યોગીની જેમ તે વિપ્ર મહાઆનંદ પામ્યો ગૃહસ્થધર્મને જાણનારી, સુખ દુઃખમા મમાન સ્થિતિવાળી સુપાત્રે દાન આપતી, છ આવશ્યકમા તત્પર અને મહાચારયુક્ત સોમા પણુ વારવાર જિનમનની ઉન્નતિ કરીને તે સમસ્ત પુરમા સમ્યક્દષ્ટિ જીવોને એક કષ્ટાતરૂપ થઈ પડી

હવે એકઠા શ્રુતધરોમા અપ્રેસર, અનેક લબ્ધિસપક્ષ, અનેક પ્રકારના પ્રભાવથી પૃથ્વીપર પ્રખ્યાત થયેલા, અહુ પૂર્વિકાથી વ્યગ્ર થયેલા એવા નગરવાસી જનોથી નમન કરાતા અને તેજના નિધાન રૂપ એવા કોઈ સાધુ મધ્યાન્હકાળે સોમાને ઘેર લિક્ષાને માટે પધાર્યા સોમાએ પગ્મ ભક્તિ અને સત્ય આગ્રહપૂર્વક વિશુદ્ધ અન્ન, પાનાદિકથી તેમને પ્રતિલાભ્યા પછી ગૃહસ્થના ભાજનમા રહેલ લોભ્યાદિકને તે સાધુએ દિવ્ય માયાથી તત્કાળ ગાહુજ સ્વપ્ન કરી મૂક્યા એવામા નવદીક્ષિત, તપસ્વી, વિકૃત રૂપને ધારણ કરતા અને કોષાગ્નિથી જાજ્વ-ચમાન થતા એવા કોઈ નિર્ગ્ન્ય ત્યા આવ્યા તે ચાતુર્યવર્જિત, મૂઢ જનોમા હીલના પામતા, કળાના સમૃદ્ધથી રહિત અને દિવસના સુધાકર જેવા પ્રભારહિત હોવા છતા તેની પણુ તે વીજ સ્વાભાવિક ભક્તિ કરતી એવી સોમાએ ગાહુજ આનંદપૂર્વક નવકોટીથી વિશુદ્ધ એવો આહાર વહોરાવ્યો તે વખતે તેનો તેવા પ્રકારનો મનોભાવ જાણીને તે શુનિ સાધુરૂપનો ત્યાગ કરી તત્કાળ

એક દેહીધ્યમાન ક્રતિવાળો દેવ થઈ ગયો તે વખતે સોમા સતીએ વિચાર કર્યો કે — ‘સૂર્યની જેમ દુષ્પ્રેક્ષ્ય અને પરબ્રહ્મની જેમ દુર્ગમ એવું આ શુ રૂપ દેખાય છે ?’ એવામા જેણે આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરેલ છે એવી સોમાને નમસ્કાર કરી અને હાથ જોડી દેવ કહેવા લાગ્યો કે — ચંદ્ર જેવા મુખવાળી એવી હે સોમે ! ત્રણ જગત્મા તુજ ધન્ય છે, કે જે તારા સમ્યક્ત્વવ્રતની પ્રથમ દેવલોકના ધંદ્રે દેવ સભામા હર્ષપૂર્વક સ્તુતિ કરી પરંતુ તે સ્તુતિ સહન ન થવાથી રત્નમેખર નામના દેવ એવા મે અહીં આવી બે માધુનું રૂપ કરીને તારી પરીક્ષા કરી કંઈ પણ ભેદ રાખ્યા વિના બંને સાધુપર સમાન ભક્તિને ધારણ કરતી એવી તે અત્યારે સુરેન્દ્રના કથનને સારી રીતે સત્ય કરી બતાવ્યું પ્રભાવી દેવ અને શુરો તો સહુ ડોઈ આદરપૂર્વક ભક્તિ કરે છે, પણ સામાન્ય શુણી જનની તો કોઈ ભક્તિ કર નારા લાગ્યેજ મળી શકશે પરંતુ હે ભદ્રે ! તારી તો મુનિઓપર સમાનજ ભક્તિ છે, એમ મે સાક્ષાત્ જોયું માટે અત્યારે સમ્યગ્દષ્ટિ જોવામા તુ તિલક સમાન છે કહ્યું છે કે —

“સઘે તિત્યયરમિ ય સૂરીસુ રિસીસુ ગુણમહગ્ધેસુ ।

જેસિં ચિય વહુમાળો, તેસિં ચિય દસણ મુદ્ધ” ॥૧॥

“સ ધપર, તીર્થંકરપર, આચાર્યોપર, મુનિઓપર અને શુણી જનોપર જેમનું બહુમાન હોય, તેમનું સમ્યક્ત્વ નિશ્ચય શુદ્ધ હોય છે ” આ પ્રમાણે કહીને તેના ઘરના આગણામા સદ્ભક્તિપૂર્વક સુવર્ણની વૃષ્ટિ અને તેને નમસ્કાર કરીને દેવતા તરત સ્વર્ગમા ચાલ્યો ગયો પછી સમ્યગ્દષ્ટિ જનોથી પગલે પગલે પ્રસશા પામતી એની મોમા સપ્તશ્લોકમા વ્યય કરી લક્ષ્મીને કૃતાર્થ કરવા લાગી

એકદા ત્યા ઉદ્યાનમા જેમનું દર્શન જ તુઓને જીવન આપનાર છે, એવા જિનચ દ્ર આચાર્ય મુનિઓના પરિવાર સાથે પધાર્યા. તેમને નમસ્કાર કરવા અ ત પુર મહિત રાજા અને શુણુપાલ વિગેરે શ્રદ્ધાળુ શ્રાવકો ત્યા આવ્યા તે વખતે મુનીંદ્રનું આગમન સાલગીને

મેઘધ્વનિથી મથૂરીની જેમ ઉત્કૃષ્ટિત હૃદયવાળી એવી સોમા પણ પોતાના પ્રિયતમ સહિત વદન કરવા ત્યાં આવી એટલે કચ્છાના સાગર એવા ગુરૂમહાશયે તેમના પર અનુગ્રહ કરીને મુધાના સ્વાદ સમાન વાણીથી ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો કે —

“ શ્રેય સતતિમદિર મુરનરાષોશસ્થિતેર્લનક* ,
 સર્વાપત્ન્યકટપવાસપટહ* મિદ્ધિશ્રિય* કાર્મણમ્ ।
 ધર્મ* પ્રાણિત્યામૃસત્યવચનાસ્તેપાદિમ્પો મદા -
 ભાગ્યાદેવ શરીરિભિર્જિનપાતિમોક્ત* સમાસાગ્રતે ” ॥ ૧ ॥

“ શ્રેય શ્રેણીના મહિરૂપ, સુરેદ્ર અને નરેદ્રની સ્થિતિમા લઈ જનાર, સર્વ આપત્તિઓનો ગહિષ્કાગ કરવામા બાહેર પટલ સમાન, સિદ્ધિશ્રીનુ એક કાર્મણ અને જીવદયા, સત્ય વચન, અસ્તેયા દિગ્ગંધ તથા જિનભગવતે પ્રરૂપેલ એવા ધર્મને પ્રાણીઓ મહાભાગ્યથી જ પામી શકે છે ” તે ધર્મના શુદ્ધ દેવ, શુરૂ અને ધર્મમા સંપૂર્ણ શ્રદ્ધારૂપ સમ્યક્ત્વને મુરૂ જનોએ દ્વારરૂપ કહેલ છે આ સંસારમા પ્રાણીએ સર્વ સંપત્તિઓ મેળવી હશે, પરંતુ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ તો પ્રાપ્ય તેણે કદી મેળવ્યું જ નથી જો એક વાર પણ મુધાના આસ્વાદ સમાન એવા તે સમ્યક્ત્વનો લાભ થાય, તો મુરૂજને લબ્ધપણનો નિશ્ચય કરી લેવો સમ્યક્ત્વથી સંશુદ્ધ એવું સ્વપ્ન પણ જો જૈનઅનુયાયી (ધાર્મિક ક્રિયા) કરવામા આવે, તો તે અવશ્ય બહુ નિર્જરનાર કારણરૂપ થાય છે કહ્યું છે કે —

“ જ અન્નાગી કમ્મ, સ્વેદ વહુયાહિં વાસઠોડીહિં ।
 ત નાણી તિહિં શુત્તો, સ્વેદ ઝસાસમિત્તેણ ” ॥ ૧ ॥

“ અજ્ઞાની જે કર્મ અનેક વર્ષકોટી મુધી ખપાવે, તે કર્મ જ્ઞાની ત્રણ શુદ્ધિ સહિત થઈને એક શ્વાસમા ખપાવી શકે છે ” સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતાં જો પવિત્ર એવા ચારિત્રનો લાભ થાય, તો લબ્ધ જીવો એક કે બે ભવમા મોક્ષ પામી શકે છે

આ પ્રમાણે દેશના સાલગીને પ્રતિબોધ પામેલ એવા રાજાએ ગુણપાલ વિગેરેની માથે ગુરમહારાજ પાસે દીક્ષા અગીકાર કરી, અને મમારના લોગથી વિરક્ત એવી લોગાવતી પ્રમુખ સ્ત્રીઓએ પણ સોમાની માથે આનંદપૂર્વક દીક્ષા લીધી તથા ઉદ્દત્તાદિઠ મર્વે ખાર વ્રત લઈને સમ્યક્ત્વતત્ત્વમા કુશળ એવા દૃઢ શ્રાવકો થયા હે સ્વામિન્ ! આ બધું સાક્ષાત્ નજરે જોઈને સુખને ઇચ્છતી એની મે પણ સદ્ગુણી પાસે શુદ્ધ સમ્યક્ત્વરૂપ માણિક્ય અગીકાર કર્યું ”

આ પ્રમાણે પ્રિયાએ કહેલ વિપ્રસુતાનું સમ્યક્ત્વરૂપ સત્કળ યુક્ત અને હૃદયને રચિતર એવું નિર્મળ ચરિત્ર સાલગીને અર્હદામ શેઠ સ્ત્રીઓ માથે અતિશય આનંદ પામ્યો એવામા અનાદિ મિથ્યા ત્વરૂપ પુરાણા (જુના) મદિરાથી મોહિત વયેલ એની કુદલતા બોલી કે — ‘ આ બધું કપોલકન્પિત છે ’ તે વખતે રાજા વિગેરેએ વિચાર કર્યો કે — ‘ અહો ! મિથ્યાદૃષ્ટિઓમા અગ્રેસર એની એના હૃદયમા આ અન્નદાન (મિથ્યાત્વ) તે કેવા પ્રકારનું છે ? કહ્યું છે કે —

‘ સતમસત દોષ, વદતિ ચે ધર્મકારિણ. પુસઃ ।

પ્રત્યક્ષ લોકાનાં, રચ્યાતા મિથ્યાદશસ્તેઽન્ન ” ॥ ૧ ॥

“ જેઓ ધર્મી પુરુષના અગ્રતા દોષને લોકો આગળ કહેતા ફેરે છે, તેમને અહિં મિથ્યાદૃષ્ટિ કહ્યા છે ”

હે ભવ્ય જનો ! સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિનું નિરૂપણ કરનારી એવી ચંદનશ્રીની કથા સમ્યક્ ગીતે સાલગીને મમસ્ત કન્યાણુ આપવામા કંપવૃક્ષ સદૃશ એવા સમ્યક્ત્વતત્ત્વમા મનને દૃઢ રાખે

॥ इति सम्यक्त्वकौमुद्या तृतीया कथा ॥

હવે ત્રેણીએ વિષ્ણુશ્રીને કહ્યું કે — “ આર્હત ધર્મ ના કુશળ એની હે ભદ્રે ! તું તારી શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિના હેતુરૂપ એની કથા કહે ” પોતાના સ્વામીનો આદેશ થતા મનમા મુદિત થતી એની તે વિષ્ણુશ્રી પણ સમ્યક્ત્વના કારણરૂપ એવું પોતાનું વૃત્તાત આ પ્રમાણે કહેવા લાગી —

“ તીર્થોની શ્રેષ્ઠીઓથી પવિત્ર એવા ભરતક્ષેત્રમા વસુધાના શ્રી વત્સ સમાન અને કન્યાણુશાળી માણસોનું એક સ્થાન એવો વચ્છ નામનો દેશ છે જે દેશમા સ્તુતિપાત્ર એવી પવિત્ર ગાયો, સ્ત્રીઓ પર્વતો અને પવિત્ર જળવાળી નદીઓ (ગાય અને સ્ત્રી પક્ષે દ્વધ) પવિત્ર જળને ધારણ કરતી રાજ્યમ દિશેની આગણુભૂમિ નિરતર શોભી રહી છે, ત્યા સચિત્ર ઘરોથી સુશોભિત અને માનિનીઓના મુખરૂપ ચ દ્રમાથી પૂર્ણમાની જેમ મહા પ્રકાશિત એવી કોશાળી નામે નગરી છે બહુ આશ્ચર્યની વાત છે કે, જ્યા રાજાઓ ક્ષમાધર (પૃથ્વીધર,) તપસ્વીઓ મકલત્ર (મકળનું રક્ષણ કરનારા,) અને ઘરો સદાચારી (સાશ આચાર વાળા—સદા—ચારી—ચાલવાવાળા) જેવામા આવે છે અને જ્યા કુલીન પુરૂષો, દેવપૂજા, દયા, દાન, વિદ્યા અને સદ્ગુણક્ષિપ્તમા નિર્દોષ વ્યસન ધરાવે છે ત્યા જ્યથીનું કીડાસ્થાન, ઈદ્ર સમાન બલિષ્ઠ અને ક્ષત્રિય વ્રતથી પ્રખ્યાત થયેવો એવો અજિત જય નામે રાજા હતો લોકમા નિરતર અદલ ન્યાય અને સદ્વ્યવહારની સર્વત્ર સમાનતાનું તોલન કરવામા જે રાજાનો પ્રતાપ એજ માક્ષીનું હતો તથા મમિતિ (સદ્વર્તન)મા વર્તતા એવા જે રાજાના હૃદય અને હસ્તક્રમણ ક દાપિ સદ્વર્મ (શ્રેષ્ઠ ધનુષ્ય) ની સ્થિતિ રહિત ન હતા જેના શીલના પ્રભાવથી સતી સ્ત્રીઓ સત્યપણે ભાસે છે એવી અને સુવર્ણ સમાન પ્રભાવાળી એવી સુપ્રભા નામની તેને પ્રિયા હતી. દાક્ષિણ્ય અને શોભાના નિવાસરૂપ તથા તે તે ગુણગણથી વ્યાપ્ત એવા જેના હૃદય-ક્રમણમા સદ્વિવેકરૂપ હસ સદા રમણ કરતો હતો તે રાજાને સર્વ નોમા પોતે પ્રદક્ષ તરીકે પ્રખ્યાત થયેવો છતા પ્રદક્ષ (પ્રદક્ષચર્ય) રૂપ વિત્તનું હરણ કરનાર તથા વિશ્વાસપાત્ર એવો સોમશર્મા નામે પ્રધાન હતો. પરંતુ તે કુપાત્રે દાન કરવામા નિરતર રક્ત હતો કારણ કે ભૂકને કાવવાળી તવાવડી પ્રાય પ્રીતિકર થાય છે તેથી જેઓ અપ્રદક્ષચારી, મિથ્યા ઉપદેશક અને પરિગ્રહધારી હતા, તેમને તે પ્રધાન વિત્તદાન કરતો હતો ‘ ક્ષારભૂમિમા વાવેલ બીજરાશિ કદી ઉગતી નથી’ એમ કુશાશ્વરેરિત એવો તે મૂઠ કદી બાણુતોજન હતો.

એવામા એકદા સમાધિ અને સમતાવત તથા શાશ્વત આન-
 દને આપનારા એવા શ્રીમાન્ કેશિદેવ મુનીશ્વર ત્યા પધાર્યા તેમના
 શિષ્યોમા કેટલાક એક માસના, કેટલાક બે માસના, કેટલાક ત્રણ
 માસના અને કેટલાક ચાર માસના ઉપવાસી હતા તથા કેટલાક સ-
 ત્વવત જનોમા અગ્રેસર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા હતા તેમજ ચૌદપૂર્વ,
 નવપૂર્વ અને દશપૂર્વના અભ્યાસી પણ ઘણા ભાગ્યશાળી શિષ્યો
 હતા હવે કલ્યાણના સાક્ષાત્ લડારૂપ, દશ પૂર્વના વેતા, દૃષ્ટિથી
 જોઈને પૃથ્વીપર પગ મૂકતા અને ઇદ્રિયોને અત્યંત ગુપ્ત (વશ)
 રાખનાર એવા એક અમાધિગુપ્ત નામના રાજર્ષિ સાધુ મામખમ
 ણુને પારલે સોમગર્ભા મત્રીશ્વરને ઘેર ભિક્ષાને માટે આવ્યા પા-
 ત્રોમા પગ્મ પાત્ર એવા ત્યા આવેલા મુનીશ્વરને જોઈને મત્રી લઘુ
 કર્મી હોવાથી તરત ઉડીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો — “ અહો !
 આજે મારે ઘેર ખરેખર ! અનન્ન (વાદળા વિના) વૃષ્ટિ થઈ કે
 ભિક્ષા લેવાને પવિત્ર પાત્ર એવા આ તપોવન (તપસ્વી) મુનિ અહિ
 પધાર્યા સત્ય, શીલ અને દયાયુક્ત, નિ શેષ મગરહિત તથા સ્વર્ગ
 અને ત્રિલોકિય આપનાર એવું પાત્ર ભાગ્યયોગેજ પ્રાપ્ત થાય
 છે ” પત્રી પોતાના ડેશથી તે મુનિના ચરણની રજ પ્રમાણે અને
 અજલિ જોડી નમસ્કાર કરીને મત્રીએ આ પ્રમાણે વિરૂપિ કરી —
 “ હે મુને ! મારા નિમિત્તે તૈયાર કરેલ અને ત્રિધાગુદ્ધ એવા પર-
 માત્તનો અહીં યોગ છે, માટે મારાપર અનુગ્રહ કરી તેને ગ્રહણ કરીને
 આપ પારણ કરો ” એટલે એષણીય (કમ્પ) આહાર અને મ-
 ત્રીની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના જોઈને તેના પુણ્યથી પ્રેરાવતા એવા મુનિએ
 પણ તેની આગળ પાત્ર પ્રસાર્યું એટલે ‘ હુ ધન્ય અને દૃતપુણ્ય
 થયો ’ એમ બોલતા અને રોમાચિત શરીરવાળા એવા પ્રધાને સાકર
 અને ધૃતથી વાસિત એવું પરમાત્ત તેમને વહોરાવ્યું તે વખતે સુ-
 પાત્રદાનથી સતુષ્ટ થયેલા એવા સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓએ સચિવને
 ઘેર પાત્ર શ્રેષ્ઠ આશ્ચર્ય પ્રગટ કર્યા આ આશ્ચર્ય જોઈને મત્રીએ મ-
 નમા વિચાર કર્યો કે — “ અહો ! જગતમા સ્વરૂપ દાનનું પણ

કેટલું અદ્ભુત કૃણ મળે છે ? વૈષ્ણવ-ધર્મમાર્ગમા જેટલા દાન કહ્યા છે, તે યાદા દાન મે વિગ્રોને અનેકવાર આપ્યા, પરંતુ તે દા નોમા કયાય પણ પ્રભાવ મારા જોવામા ન આવ્યો અને આ મુનિદા નનુ તો મને અત્યારેજ અહીં મોટું કૃણ મળ્યું માટે પાત્રાપાત્રનો વિભાગ (ભેદ) અને દેયાદેયની વિચારણા તથા દાનનુ કૃણ એ મુ નિની પાસે પૂછ્યું કે, હે ભગવન્ ! દાનનુ સમગ્ર સ્વરૂપ મને કહો ” આ પ્રમાણે સચિવની વિશ્વસિથી મુનીશ્વર કહેવા લાગ્યા કે — “ હે ભદ્ર ! સર્વ સુખનુ કારણ અને પુણ્યનુ સાધન એવું એ દાન-જ્ઞાન, અભય, સુપાત્ર અને અનુકંપા-એમ ચાર પ્રકારે છે તેમા ભવ્ય જીવોને અનુગ્રહબુદ્ધિથી શ્રીમર્વજ્ઞના આગમનુ દાન જે આપનુ, તે જ્ઞાનદાન કહેવાય છે જેમ સર્વ ઇન્દ્રિયોમા ચતુ ઇન્દ્રિય પ્રધાન (શ્રેષ્ઠ) છે, તેમ સમગ્ર દાનોમા જ્ઞાનદાન ઉત્કૃષ્ઠ કહેલ છે શ્રુત (જૈનાગમ) લખીને યા લખાવીને મુનીઓને આપવું તેના એક અક્ષરદાનથી પણ એક લાખ વર્ષ સુધી દેવતાની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે વગી એ દાનના પ્રભાવથી લવાતરમા પ્રાણી જ્ઞાનજ્ઞાની અને કેવળજ્ઞાની થઈ વિન્ધમા પૂજનીય થાય છે આરભના કારણરૂપ એના શાસ્ત્રનો દ્રવ્યથી વિનિમય (ફેરમદવી) કરી જે અણ પ્રાણી બીજને આપે છે, તે લવાતરમા જોનું કૃણ પામી શકતો નથી જે પ્રાણી યથાશક્તિ સ્થૂળ અને સૂક્ષ્મ જીવોનું રક્ષણ કરે છે તે ધર્મનું એક જીવિતરૂપ બીજું દયાદાન કહેલ છે સ્વપરના આગમ અને શાસ્ત્રોમા મર્વ અન્યધર્મીઓની સાથે આ દાનના કૃણની ઉપમા મહર્ષિઓના જોવામા કયા આવી નથી કહ્યું છે કે —

‘ મૈરુગિરિરુણયદાણ, ઋષાણ દેઃ જોદિરાસોઓ ।

ઈક વહેડ જીવ, ન છુટ્ટે તેણ પાણે ” ॥ ૧ ॥

“ પ્રાણી મેરૂ પર્વતના જેટલું સુવર્ણદાન આપે અથવા તો દ્રવ્યની અનેક ડોટીઓ દાન કરે, તો પણ એક જીવના વધથી થયેલ પાપથી તે મુક્ત થઈ ન શકે ” પરમતના શાસ્ત્રમા પણ કહ્યું છે કે —

“ઋતઃ કૃતઃ સર્વે, સમગ્રવરદક્ષિણાઃ ।

ઋતો મયમીતસ્ય, પ્રાણિનઃ પ્રાણરક્ષણમ્ ” ॥ ૧ ॥

“સર્વે વેદા ન તત્કુર્યુઃ સર્વે યજ્ઞાથ ભારત ! ।

સર્વે તીર્થાભિષેકાથ, યત્કુર્યાત્ પ્રાણિનાં દયા ” ॥ ૨ ॥

“ એક તરફ સમગ્ર શ્રેષ્ઠ દક્ષિણાઓ સાથે સર્વ યજ્ઞો અને એક તરફ ભયભીત પ્રાણીનું મરક્ષણ કરવું, તે મમાન છે હે અર્જુન ! જીવહયાથી જેટલું પુણ્ય થાય છે, તેટલું પુણ્ય સર્વ યજ્ઞો કરતા, સર્વ વેદો સામળતા અને સર્વ તીર્થોનો અભિષેક કરતા પણ પ્રાપ્ત થતું નથી ” દયાથી ઉત્પન્ન થતા કૃળનો ઉપલોગ કરતા પણ તે અશ્લીષ્ણ ભાગ્યની જેમ કોટી ભવ મુખી પણ પ્રાપ્ત કદી ક્ષીણ થતું નથી સારસાગરમા ખૂડતા પ્રાણીઓને જે નાવ મમાન મહાપ કહે છે, અને સત્ક્રિયા તથા મદ્વિજ્ઞાનથી જે મહિત છે એવા પાત્રને વિદ્વાનોએ સુ પાત્ર કહેલ છે કહ્યું છે કે —

“જ્ઞાન ક્રિયા ચ દ્વયમસ્તિ યત્ર, તત્કીર્તિત કેગલિપિઃ સુપાત્રમ્ ।

શ્રદ્ધામરૂપમસરેણ દાન, તસ્મૈ પ્રદત્ત સ્વતઃ મોક્ષદાયિ ” ॥ ૧ ॥

“ જ્ઞાન જ્ઞાન અને ક્રિયા—મને વિષમાન છે, તેને કેવળી ભગ વતોએ સુપાત્ર કહેલ છે તેમને શ્રદ્ધાપ્રકર્ષની વિશેષતાથી દાન આપતા ખરેખર ! તે મોક્ષ આપનાર થાય છે ” તે તે શુભોને અનુસારે સત્પુણ્યના એક કૃળને ધારણ કરનાર એવા અતુર્વિધ શ્રી મધને પણ મામાન્યત સુપાત્ર કહેલ છે કહ્યું છે કે —

“ઉત્તમપત્ત સાદ્, મજ્જિમપત્ત ચ સામ્યા મણિયા ।

અવિરયસમ્મદિટ્ઠી, જહનપત્ત મુણેયન્વ ” ॥ ૧ ॥

“ ઉત્તમ પાત્ર સાધુ, મધ્યમ પાત્ર શ્રાવક અને અવિરતિ સમ્યક્દિષ્ટિને જધન્ય પાત્ર કહેલ છે ” જેના ભવનનો શ્રીસથે સહર્ષ સ્પર્શ કર્યો, તેના આગણ્યમા રૂચિર સુવર્ણની ધારા પડી, તેના ધરમા ગ્રેષ્ઠ એવા રત્નોનું નિધાન આવ્યું અને તેના મહિરે ક.પલ

તાની ઉત્પત્તિ થઈ સમજાવી તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષો તે જગતમા અદ્ભુત એવા જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપથી પવિત્ર એવા મુનીશ્વરોને વિશેષ રીતે સુપાત્ર કહે છે વિશુદ્ધ જે આહાર અને વસ્ત્રાદિક ભક્ષિતપૂર્વક આ પવામા આવે છે, તે ધર્મના આધારરૂપ હોવાથી ત્રીજી સુપાત્રદાન કહેવાય છે વળી બ્રહ્મચર્ય, સમ્યક્ત્વ અથવા માર્ગાનુસારીપણાનો અન્ય કોઈ શુભ જ્ઞા જોવામા આવે, ત્યાં પણ પાત્રતા કહી છે મોક્ષાર્થી એવા ભવ્ય પ્રાણીએ બ્રહ્મચારી એવા મુનિને શ્રદ્ધા અને આદરપૂર્વક કંપનીય વસ્તુનું દાન આપવું નિરતર આર્ત અને શૌર્યધ્યાન યુક્ત, સત્ય, શીલ અને કથા રહિત, સ્ત્રી પુત્ર વિગેરેમા આસક્ત, બહુ આરભ અને પરિગ્રહયુક્ત, મિથ્યાત્વથી કલુષિત મનવાળો અને ધર્મવત જનોની નિંદા કરનાર એવા જનને તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષો સુપાત્ર તરીકે કદાપિ માનતાજ નથી ભવાતરની પુણ્યબુદ્ધિથી, કુશાસ્ત્રના માર્ગમા મોહિત થયેલા એવા જનોને સુવશ્ન અને ગાય વિગેરે જે આપવામા આવે છે, તે ખરેખર અનર્થ-ફળને આપનાર થાય છે કહ્યું છે કે —

“ હમ્પ યદ્દપરે ક્ષેત્રે, વીજ ભવતિ નિષ્ફલમ્ ।

તથાઽપાત્રેષુ યદત્ત, તદાન ન ફલેગ્રહિ ॥૧॥

एकवापीजल यद्-दिसौ सुस्वादुता मजेत् ।

निवे च कदुता तद्वत्, पात्रापात्रेषु योजितम् ” ॥૨॥

“ ક્ષારભૂમિમા વાવેલ ખીજ જેમ નિષ્ફળ થાય છે, તેમ આ પાત્રને આપવામા આવેલ દાન સફળ થતું નથી એકજ વાવનું જળ જેમ શેલડીમા સુસ્વાદિષ્ટ અને નિળમા કદું થઈ જાય છે, તેમ પાત્રા પાત્રની વિચારણા સમજાવી છે મ ત્રીશ્વર । સુપાત્રે દાન આપતા પણ ભાવ પ્રમાણેજ ફળ મળે છે વિશુદ્ધ ભાવવિના આપેલ દાન સ્વ ત્પ ફળદાયક થાય છે અને પ્રાણીઓને હું ખની શાંતિ માટે દૂપાથી જે દાન આપવામા આવે, તેને જિનેશ્વરોએ ચોથું દયાદાન કહેલ છે કહ્યું છે કે —

“ દીનાદિકેભ્યોપિ દયાપ્રધાન, દાન તુ ભોગાદિકર પ્રદેયમ્ ।

દીનાક્ષણે તીર્થકૃતોપિ પાત્રાપાત્રાદિચર્ચા દદતો ન ચક્રુઃ ” ॥૧॥

“ દયાપ્રધાન અને ભોગાદિક સુખને આપવાવાળું એવું દીન જનોને પણ દાન આપવું કારણ કે તીર્થ કરે પણ દીક્ષા અવસરે દાન આપતા પાત્રાપાત્રનો વિચાર કરતા નથી ” આ સાલગીને મત્રીએ પુનઃ પૂછ્યું કે — “ હે સ્વામિન્ ! જેમ આજે હું સદ્દાનને અતિ શય પામ્યો, તેમ પૂર્વે કાંઈને એવો લાલ મળ્યો છે ? ” મુનીશ્વર બોલ્યા કે — હે મહાભાગ ! પૂર્વે મત્સ્યોદરાદિક અનેક જનો લવા તરમા સુપાત્રદાનનું આશ્ચર્યજનક કૃણ પામ્યા છે વળી ચ દના (ચ દનખાળા) અને મૂલદેવ વિગેરે તેજ લવમા મહોદય પામ્યા અને ત્રેયામદિક રાજાઓ અને લોકમા સુખસપ્તિ પામ્યા તથાપિ હે મત્રીશ્વર ! સુપાત્રદાનના માહાત્મ્યને દર્શાવનાર, આશ્ચર્યકારક અને સ્વપ્ન સમય પડેલા અનેક એવું દૃષ્ટાંત સાલગ —

“ ક્ષિણ દિશામા પ્રખ્યાત એવા વિજય નામના નગરમા મોમપ્રભ નામે રાજા હતો અને સોમપ્રભા નામની તેની રાણી હતી વેદથી મૂઢ મનવાળો અને મિથ્યાત્વરૂપ અધઠારથી મોહિત થઈ (સુઝાઈ) ગયેલો એવો તે રાજા નિરતર બ્રાહ્મણોમાજ ખરી પાત્રના માનતો હતો વળી રાજસભામા પણ તે બોલતો કે — ‘ બ્રાહ્મણો આપણા પૂર્વજોને પ્રમદ રાજે છે અને બ્રાહ્મણોને લીધેજ આ લોક રહી શકે છે, માટે મુસ જનોને બ્રાહ્મણો પૂજવા લાયક છે કહ્યું છે કે —

“ ગોપિર્વિપ્રૈશ્વ વેદૈશ્વ, સતીધિઃ સત્યવાદિધિઃ ।

અલ્પઘૈર્દાનશીલૈશ્વ, સપ્તમિર્ધાર્યતે જગત્ ” ॥ ૧ ॥

“ ગાયો, બ્રાહ્મણો, વેદો, મત્રીઓ, નત્યવાદીઓ, મ તુષ્ટ જનો અને દાતારો — એ માતથી આ જગત્ રહી શકે છે ” પરંતુ મિથ્યા ત્વથી મૂઢ થયેલ એવો તે રાજા જાણતો ન હતો કે, તે બ્રાહ્મણો કેવા આચારવાળા અને કેવા સ્વરૂપવાળા હોવા જોઈએ ? વિતેદ્રિય,

અ પ આરભવાણા, સત્ય, શીલ અને દયાયુક્ત અને શુદ્ધસ્થધર્મનું સેવન કરતા એવા બ્રાહ્મણો લોકમા પાત્ર ગણાય છે કહ્યું છે કે —

“ યે તપસ્યતિ વિદ્વાંસ*, સત્યશૌચજિતેન્દ્રિયા* ।

તાનહ બ્રાહ્મણાન્ મન્યે, શેપાન્ શૂદ્રાન્ યુધિષ્ઠિર ! ॥ ૧ ॥

ક્ષમા દયા દમો ધ્યાન, સત્ય શીલ ધૃતિર્વૃણા ।

વિગ્રા વિજ્ઞાનમાસ્તિક્ય—મેતદ્ બ્રાહ્મગ્ન્યક્ષણમ્ ॥ ૨ ॥

શૂદ્રોપિ શીલસપન્નો, ગુણવાન્ બ્રાહ્મણો ભવેત્ ।

બ્રાહ્મણોપિ ક્રિયાહીન, શૂદ્રાપત્યસમો ભવન્ ॥ ૩ ॥

યે શાતઘ્રાંતા* શ્રુતિપૂર્ણકર્ણા, જિતેન્દ્રિયા* પ્રાણિવ્રથે નિવૃત્તાઃ ।

પરિગ્રહે સકુચિતા શુદ્ધસ્થાસ્તે બ્રાહ્મણાસ્તારયિતુ સમર્થા.” ॥ ૪ ॥

“ જોઓ તપસ્વી, વિદ્વાન્ અને સત્ય, પવિત્ર તથા જિતેન્દ્રિય છે, હે યુધિષ્ઠિર ! તેમનેજ હું બ્રાહ્મણ માનું છું, બીજા બધા શૂદ્ર છે ક્ષમા, દયા, દમન, ધ્યાન, સત્ય, શીલ, ધીરજ, લજ્જા, વિદ્યા, વિજ્ઞાન અને આસ્તિક્ય—એ બ્રાહ્મણના લક્ષણો છે શીવસ પત્ર અને ગુણવાન્ એવો શૂદ્ર પણ બ્રાહ્મણ થાય છે, અને ક્રિયાહીન જો બ્રાહ્મણ હોય, તો તે શૂદ્ર મમાન છે શાત, ઘાત, શાસ્ત્ર, જિતેન્દ્રિય, જીવહિ સાધી નિવૃત્ત, અને અ પ પરિગ્રહવાળા એવા શુદ્ધસ્થ બ્રાહ્મણોજ અન્યને તારવા સમર્થ થાય છે ”

એકદા સ્વર્ગની ઇચ્છાવાળા અને કોટી સુવર્ણનો વ્યય કરવાને ઉત્સુક એવા રાજાએ પુણ્ય ઉપાર્જન કરવા યત્ન કરવાનો આરભ કર્યો તે રાજાએ બોલાવેલા, જુદા જુદા દેગના રહેવાસી અને વેદ વિદ્યામા નિપુણ એવા સ્માર્ત (સ્મૃતિને માનનાર) અને પૌરાણિક અનેક બ્રાહ્મણો ત્યા આવ્યા, અને રાજાની આજ્ઞાથી વેદોક્ત વિધિની ઉદ્ઘોષણ કરીને સ્વર્ગપ્રાપ્તિને માટે તે બ્રાહ્મણો ત્યા યજ્ઞકર્મ કરવા લાગ્યા હવે યજ્ઞશાળાની સમીપે જૈનધર્મી, લોગોપલોગ-નતધારી, નિ સ્પૃહ મનવાળા અને નિર્દોષ વૃત્તિથી આજીવિકા ચલાવનાર એવા

વિશ્વભૂતિ નામના ગ્રાહણનું, જાણે પુણ્યનું મંદિર હોય અને અતિથિ દેવતાઓ જ્યાં મત્કાર પામે છે એવું નિવાસસ્થાન હતું તે વિપ્રને સતીઓમા અલકારરૂપ, જૈન ધર્મની ધુરાને ધારણ કરવા વાળી અને સતુષ્ટ હૃદયકમળવાળી એવી સતી નામે પત્ની હતી તે દપતી જિનભગવત પાસે નેવેઘ મૂકીને અને અતિથિપૂજન કરીને ગેઘ લોજનથી પોતાના ગ્રાણુ ધારણ કરતા હતા એક દિવસે નિર્દોષવૃત્તિથી પ્રાપ્ત થયેલા ઘઉંના તે વિપ્રે ઘણા પુઠલા બનાવ્યા અને સતીએ તેના ત્રણ ભાગ કરીને રાખ્યા હતા તે દિવસે તપસ્વી અને આશ્રવનિરોધી એવા કોઈ સાધુ લિક્ષાને માટે ભાગ્યયોગે તેમને ઘેર પધાર્યા એટલે શાસ્ત્રોક્ત વિધિથી તેમને નમસ્કાર કરીને જાણે નૃપત્વ પ્રાપ્ત થયું હોય તેમ હુદ્દ થઈ અજલિ જોડીને તે ગ્રાહણે વિગ્રહિ કરી ડ — “હે પ્રભો ! આજ મારો મનુષ્યજન્મ મફત થયો અને શુદ્ધસ્થતા પણ કૃતાર્થ થઈ કે આપ જેવા સુદ્ધિમાર્ગના પ્રકાશક એવા સુપાત્ર મારે ઘેર પધાર્યા, માટે હે વિભો ! તૃપ્તા કરી આ ત્રણ પિંડમાથી એક પિંડ આપ ગ્રહણ કરો ” મુનિ જો યા કે — “હે ભદ્ર ! આ ત્રણ પિંડ કઠી રાખવાનું શું કારણ ?” તેણે કહ્યું કે — “આ જો પિંડ દેવ અને અતિથિની ભક્તિ કરવા જુદા રાખ્યા છે, અને તૃતીય પિંડ અમારા શરીરનિર્વાહને માટે રાખેલ છે મુનીશ્વરે ત્રીજા પિંડને વિનુદ્ધ જાણીને ગ્રહણ કરવા પોતાની ઇચ્છા જણાવી એટલે દાતારના સાત ગુણોને ધારણ કરતા એવા તે વિપ્રે પણ ત્રીજા પિંડમાથી તેમને વહોરાવ્યું કહ્યું છે કે —

“ શ્રદ્ધા તુષ્ટિર્ભક્તિ-વિગ્નાનમજ્જોમતા ક્ષમા શક્તિઃ ।

યત્તે સપ્ત ગુણા-સ્ત દાતાર પ્રશસતિ ” ॥ ૧ ॥

“ શ્રદ્ધા, મતોષ, ભક્તિ, વિગ્નાન, નિર્લોભતા, ક્ષમા અને શક્તિ આ સાત ગુણયુક્ત દાતાર પ્રશસાપાત્ર છે ” હવે તે મુનિને દાન આપીને પોતાને કૃતાર્થ માનતો એવો તે વિશ્વભૂતિ વિપ્ર પાત્રદાનના આ પાત્ર ભૂષણને ધારણ કરવા લાગ્યો —

“આનદાશ્રુણિ રોમાચો, ઝદુમાન પ્રિય વચઃ ।

કિં ચાનુમોદના પાત્ર-દાનમૂષણવચરુમ્” ॥ ૧ ॥

“આન દાશ્રુ, રોમાચ, ઝદુમાન, પ્રિય વચન અને અનુમોદના એ સુપાત્રદાનના પાત્ર ભૂષણ છે” પછી દેવતાઓએ તે વિપ્રના મસ્ત ઠપર મુગધિ જળ અને કપવૃક્ષના પુષ્પોની તથા ગૃહાગણ્યમા રત્નોની વૃદ્ધિ કરી તે વખતે નજીકમા રહેલા યનાચાર્યો તે આશ્ચર્યથી વિસ્મય પામીને ત્યા આવેલા રાજાને આનંદપૂર્વક આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા - “હે મહર્ષિ! યજ્ઞમત્રોનો પ્રભાવ ખરેખર! જગતમા અદ્ભુત છે કે જેથી સાક્ષાત્ પગલે પગલે આ રત્નવૃદ્ધિ થઈ” રાજાએ સુદૃઢ થઈને કહ્યું કે - ‘એ વાન ખરેખર સત્ય છે’ અથવા તો મિથ્યાત્વથી મોહિત થયેલો પ્રાણી યથાસ્થિત કયાથી મમજી શકે? હવે લોભ અને ક્ષોભને વશ થઈ તે બ્રાહ્મણો જેટલામા રત્નો લેવા લાગ્યા, તેટલામા તે બધા લયકર વાંટી થઈ ગયા અને કેટલાક બ્રાહ્મણોને હાથ અને પગમા તે ડસ્યા, તેથી તેઓ રક્તની જેમ કચ્છુરવરે પોકાર કરવા લાગ્યા ત્યા વિષના વેગથી હુ ખાત્ત થયેલા એવા તેઓ વિવિધ ઔષધિઓ તથા વેદોપ્ત મત્ર-તત્રોથી પણ વિષમુક્ત થઈ ન શક્યા તે અવસરે આગમમા દિવ્ય વાણી થઈ કે, - “આ યજ્ઞનુ કૃણ કે વેદ મત્રોનો મહિમા નથી, પરંતુ મિધિપૂર્વક વિશ્વમુક્તિ વિપ્રે કરેલ સુપાત્રદાનનુ અર્હાંજ પ્રાપ્ત થયેલુ એ અદ્ભુત કૃણ કે માટે એ દિવ્ય રત્નોને યત્નપૂર્વક માથે ઉપાડીને તમે તે આર્હત વિપ્રના ઘરમા મત્વર મુકી દો અને જો કુશળતા ચાહતા હો, તો તમે બધા સાથે મળી તે વિપ્રના ચરણે પ્રણામ કરીને પાત્રાપાનનો ખુલાસો પૂછો” આ પ્રમાણે દિવ્ય વચન સાલગીને તેઓ જેટલામા તેમ કરવા તૈયાર થયા, તેવામા વીંટીઓ બધા રત્ન થઈ ગયા અને તેમની પીડા શાત થઈ ગઈ પછી રાજાએ વિચારણા એવા વિશ્વમુક્તિને જાલાવી નમસ્કાર કરીને દાનના લેદ અને કૃણાદિકનો વિચાર પૂછ્યો દ્રાક્ષના રમ મમાન મધુર એની રાજાની વાણી આલગીને પવિત્ર અને

સર્વજ્ઞના ધર્મને જાણનાર એવો વિશ્વજીતિ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો - “ હે વિશ્વો ! આ પાત્રાપાત્રનો વિચાર જો કે અગાધ છે, તથાપિ તત્ત્વમાર્ગના અનુમારે સંશ્લેષથી કહું છું તે સાલજો - મહર્ષિ ઓએ આગલ અને પરિગ્રહરહિત અને તપ, શીલ તથા દયાયુક્ત એવા ચારિત્રવતને ઉત્તમ પાત્ર કહેલ છે, અને સત્ય, શોચ તથા દયામા વર્તનાર, ખાર મનધારી અને સમ્યક્ત્વ મયુક્ત એવા ગૃહસ્થોને મધ્યમ પાત્ર કહેલ છે, તથા જેઓ ચોથા ગુણસ્થાને વર્તતા હોય અને તત્ત્વના અભિલાષી હોય એવા અવિરત સમ્યગ્દૃષ્ટિ છોડે પણુ જઘન્યપાત્ર ગણાય છે તેમજ જેઓ આર્ત, દીન, હીન અનવાળા અને ક્રુધાદિથી દુખિત છે, તેમને પણ સર્વદા સત્કૃપાપૂર્વક સંજ્ઞનોએ દાન તો આપવું જ ઉત્તમ પાત્રોને પોતાના શક્ત્યનુમારે દાન હેતા ગૃહસ્થ, તપ અને શીલરહિત છતાં મમારમાગરનો પાર પામી શકે છે કહ્યું છે કે -

“ નો શીલ પરિશીલયતિ ગૃહિણસ્તપ્ત તપો નો લપા,
 આર્તયાનનિરાકૃતોજ્જ્વલધિયા યેષા ન સદ્ભાવના ।
 હૃત્યેવ નિપુણેન હૃત ! મનસા સમ્પન્ન મયા નિશ્ચિત,
 નોત્તારો ભવકૃપતોસ્તિ ગૃહિણા દાનાવલગાત્પરઃ ” ॥ ૧ ॥

“ જે ગૃહસ્થો શીલ પાળી શકતા નથી, તપ તપના જેઓ અસમર્થ છે અને આર્તધ્યાનથી જેમની ઉન્નવળ મતિ હુણાઈ ગઈ છે એવા તેમને સદ્ભાવનાનો પણ અભાવ છે આ પ્રમાણે જોતા સાવધાન મનથી સમ્યક્ વિચારપૂર્વક મે નિશ્ચય કર્યો કે દાનના એક અવલગન વિના ગૃહસ્થોને અન્ય કાઈ આ સારરૂપ રૂપથી પાત્ર ઉતારનાર નથી ” હે રાજન્ ! વળી જે આપેલ વસ્તુઓ ધર્મના અવલ (આધાર) ભૂત થાય છે, તે વસ્તુઓ જ પુણ્યને માટે કટ્ટી શકાય છે તેમજ જે વસ્તુ આપવાથી પ્રાણીઓને મનમા કલેશ થાય છે અને પછી આરભ વધે છે, તે દાન અપ્રશસ્તજ છે હે મહીનાથ ! સમસ્ત દાનોમા પણ તત્કાળ આનંદ આપનાર હોવાથી

અન્નદાન વિશેષથી ખરેખર માર્વલૌભ (ચક્રવર્તી) સમાન છે કુધાથી દુર્બળ કુશિવાળા અને મ્હાન મુખકમળવાળા એવા રક કે ચક્રવર્તી—ખનેને નમાનજ કદદગા વેઠવી પડે છે જેમ સ્વાતિનદા ત્રતુ જળ સર્પમા વિષરૂપ થઈ જાય છે અને શુક્તિ (છીપ) મા તે મોતીરૂપે પાકે છે, તેમ અન્નદાન નમાન છતાં ફળ તો પાત્રને અતુ સારેજ મળે છે મસારના મગરહિત એવા માધુઓને સ્વભક્તિપૂર્વક જે દાન કરવામા આવે છે, તે નિધાનની માફક પ્રાણીઓને મોક્ષપર્યાતની મપત્તિ આપે છે ખારવ્રતધારી અને સમ્યગ્દષ્ટિ જુહુ સ્થોને વિવેકપૂર્વક જે વસ્તુ આપવામા આવે, તે સ્વર્ગાદિકની મપત્તિ આપનાર થાય છે પરશાસ્ત્રમા વિવેક વિનાના જે દાનો કદા છે, તે પ્રાય આરભને વધારનાર હોવાથી કેવળ પાપના નિમિત્ત થાય છે ખવિત્ર એવા પુણ્યતુ ઉપાર્જન કરવા અથવા દુખની શાત્થર્યે જુહુસ્થે દાન આપવું—એમ તત્ત્વવેત્તાઓ કહે છે કણુ છે કે —

“ મૃપકાના વધ કૃત્વા, માર્ગારસ્તૃપ્યતે યથા ।

તથા કામાવિતે દત્તે, દાના સ્વર્ગ ન ગચ્છતિ ” ॥ ૧ ॥

“ઉદ્દરોનો વધ કરીને ખિવાડાને તૃપ્ત કર્યાની જેમ કામાધિત પુરૂષને દાન આપતા દાતાર સ્વર્ગાદિ મુખ પામી શક્તો નથી ” આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણના મુખથી શ્રવણ કરીને મોમપ્રભ રાજા લલાટપર અજલિ રચીને કહેવા લાગ્યો કે —“ હે ભદ્ર ! મારાપર અનુગ્રહ કરીને માફ સુવર્ણ—ચંદ્રનું પુણ્ય લઈ અને તેના બદલામા મને મુનિદાનનું ફળ આપ ” આ રીતે નરેદ્રતુ વચન સાલગી પુન તે વિપ્રે કહુ કે — “ હે નરદેવ ! જેનાથી પ્રાણીઓ સ્વર્ગ અને મોક્ષના મુખો પામી શકે અને ચિતામણિરત્ન સમાન એવા મુપાત્રદાનનું ફળ આપી કાચરત્નની જેમ અસાર એવું ચંદ્રનું ફળ કેમ લેવાય ? હે રાજા ! કટપવૃક્ષ ક્યા અને કળિકાળનું એક સામાન્ય વૃક્ષ કયા ? તેમ મુનિ દાનનું મહત્કળ કયા ? અને ચંદ્રનું તુલ્ય ફળ કયા ? વળી હે ભૂપ ? જૈન ધર્મજી હવે પોતાના પાપ કે પુણ્ય કોઈને પણ આપી શકતા

નથી કારણ કે બીજાઓને પાપ આપવામા તો ચારી રીતે પાપવૃદ્ધિ થાય, પરંતુ પુણ્ય આપવા જતા તો પરિણામે હોય તેથી પણ તે સહિત થઈ જાય પ્રાણી પ્રાય પોતાના કરેલા શુભાશુભ કર્મને પામે છે, તથાપિ કેવળ મન સંતુષ્ટિને માટે જ અતકાળે પ્રાણીને પુણ્ય આપવાનો વ્યવહાર પ્રવર્તમાન છે જે ધર્મકાર્યમા પ્રાણીને કંઈક અનુમોદના કરવાનો પ્રસંગ મળે, માટે મૃત પાછળ પણ અહીં કરવામા આવે છે બીજી કંઈક કારણ નથી વળી હે દેવ ! આ પશુ નગરના ઉધાનમા મહર્ષિઓની શ્રેણીયુક્ત ધર્મસાર નામના નિર્ણય ગુરુ છે માટે ત્યાં જઈને હે રાજન્ ! તેમની પાસે જોદાનનું સમ્યગ્ સ્વરૂપ તમે પૂછો, તો મહાન્ લાભ થાય તેમ છે " પછી શ્રદ્ધા છુ એવા રાજાએ માણસો સહિત ત્યાં જઈને વિનયથી નમસ્કાર કરી દાન અને દેયની વિચારણા તેમને પૂછી એટલે ગુરુમહારાજે પણ તેવીજ રીતે સ્વરૂપ કહી બતાવ્યું તે સાંભળીને રાજા સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કરી મતધારી શુદ્ધ શ્રાવક થયો પછી ગુરુમહારાજ પુનઃ તે પુણ્યવત રાજાને શિષ્યામણુ આપતાં બોલ્યા કે —“ હે રાજન્ ! જિન શામનમા તું વિચારકુશળ થયે જે સુસ જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનો વાર વાર વિચાર કરે, તેનું સમ્યક્ત્વ કંમે કંમે અધિકાધિક શુદ્ધ થતું જાય છે કહ્યું છે કે —

“ત્રૈકાલ્પ દ્રવ્યપદ્મ નવપદસહિત જીવપદ્માયલેશ્યાઃ ,

પચાચે ચાસ્તિકાયા વ્રતસમિતિગતિર્જ્ઞાનચાગિત્રભેદાઃ ।

इत्येव मोक्षमार्गं त्रिभुवनमहितैः प्रोक्तमर्हद्भिरीशैः ,

प्रत्येति श्रद्धयाति स्पृशति च मतिमान् यः स वै शुद्धदृष्टिः” ॥૧

“ત્રણ કાળ અને નવ પદ મહિત છ દ્રવ્ય, જીવની છ કાય, છ લેશ્યા, પાંચ અસ્તિકાય, પાંચ વ્રત, પાંચ સમિતિ, ચાર ગતિ, પાંચ જ્ઞાન અને પાંચ ચારિત્રના લેદો-આ પ્રમાણે ત્રિભુવનપૂજિત એવા જિન ભગવંતોએ પ્રરૂપેલ મોક્ષમાર્ગને જે મતિમાન્ પ્રાણી માને છે, શ્રદ્ધે છે અને તેમા લીન થાય છે, તેનું સમ્યક્ત્વ અતિશય શુદ્ધ હોય છે”

આ પ્રમાણે ગુરૂમહારાજના વાક્યને સત્યપણે સ્વીકારીને ત્યારથી તે રાજાએ વિશ્વભૂતિ બ્રાહ્મણપર ગુરુબુદ્ધિ ધારણ કરી પછી આચાર્ય મહારાજના ચરણને નમસ્કાર કરીને વિશ્વભૂતિ સહિત રાજાએ ઘેર આવીને આનંદપૂર્વક ધર્મોત્સવ કરાવ્યો. પત્રી સોમપ્રભ રાજા આહુત પડિતો સાથે નિરતર ધર્મગોષ્ઠી કરતા અનુક્રમે જૈનધર્મના વેત્તા ઝોમા એક અગ્રેસર થયો તે વખતે ઘણા બ્રાહ્મણો સમ્યગ્દષ્ટિ થયા કારણ કે સૂર્યોદય થતા અધકાર શુ કયાય પણ રહી શકે? આ પ્રમાણે સુપાત્રદાનના માહાત્મ્યથી વિશ્વભૂતિ બ્રાહ્મણ તેજ ભવમા ધનવાન અને ધર્મવત જનોને માન્ય થયો અને તેજ નગરમા સુવર્ણ પ્રતિ માયુક્ત જૈનમંદિર કરાવીને તેણે સપત્તિનું ફળ મેળવ્યું. પત્રી શ્રાવકધર્મનું આરાધન કરીને તે વૈમાનિક દેવતા થયો અને અનુક્રમે આશિષ પામીને જોમે જશે ” સોમશર્મા પ્રધાન પણ આ પ્રમાણે સુપાત્રદાનનું ફળ સાબળીને મિથ્યાત્વીઓનો સસર્ગ છોડી દઈને આસ્તિક શ્રાવક થયો.

હવે એકદા મત લેવાને ઇચ્છના એવા તેણે શ્રીગુરૂના મુખથી આ પ્રમાણે અનર્થદંડવતનું વર્ણન સાંભળ્યું — “જૈનધર્મના ધારક ભવ્ય જીવને, પ્રાણીઓના પ્રાણને હરણ કરનાર એવા શસ્ત્ર, અગ્નિ, વિષ અને યત્રને ધારણ કરવા તે યોગ્ય નથીજ કારણકે પાપના અધિકરણો ધારણ કરતા અતરંગ બળનો ઉદ્ઘાસ થવાથી માણસોનું મન અનર્થ કરવાને તૈયાર થાય છે માટે સુસ જને પોતાના શરીર પર લોહનું શસ્ત્ર ધારણ કરવું નહિ ” આ સાંભળીને તે પ્રધાને પણ તે વખતે લોહમય શસ્ત્ર ધારણ ન કરવાને નિયમ લીધો એટલે ગુરૂએ પુન તેને શિખામણ આપી કે — “હે મત્રિન્ ! આ બંને લોકમા સુખકારી એવા આ મતનું પ્રયત્નપૂર્વક તારે પાલન કરવું ” એટલે ત્યારથી દયાનો ભંડાર એવો તે રણાગણમા કે રાજસભામા જતા જ પરથી સુવર્ણ અને માણિક્યથી મહિત એવી કાષ્ઠની તરવાર રાખવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે સત્પુણ્ય આચરતા મતધારી એવા તેનો સામાન્ય મુખયુક્ત ઘણો કાળ ચા ચો ગયો અહો મતનો મહિમા

કેવો અદ્ભુત છે ? કે વિષમ પ્રમગ આવતા કાંઈ હરકત ન આવી,
રાજાનું અપમાન ન થયું અને મનનું પણ બરાબર સમાધાન થયું
કહ્યું છે કે —

“જિનેદ્રવર્મેઽદ્વિદયા વિધાતુમેકોપિ સમ્યગ્ નિયમઃ કૃતો યૈઃ ।

તસ્યાનુભાવાદિપદો વ્રજતિ, સ્યુ* સપદસ્તસ્ય પદે પદે વ” ॥ ૧ ॥

“જૈન ધર્મમાં શુવદયા પાળવા જેમણે સમ્યગ્ રીતે એક
પણ નિયમ કર્યો છે, તે નિયમના પ્રભાવથી વિપત્તિઓ દૂર થાકી
જાય છે અને સ પત્તિઓ પગલે પગલે પ્રાપ્ત થાય છે ”

એકઠા ઇળને શોધનાર અને પાપાત્મા એવા કોઈ દુર્જને, કાંઈ
ની તરવાર રાખવા સ બધી મત્રીની વાત રાજાને નિવેદન કરી. એટલે
તે ખેદકારક વૃત્તાતને મનમાં રાખી રાજાએ એકઠા મુલદોની આગળ
શસ્ત્રની વાત ચલાવી કે — “હિ સભાસદો ! શુભની ન્યૂનાધિકતાથી રત્નાદિ
મર્વ વસ્તુઓનું શાસ્ત્રમાં મોટું અતર સાભળનામાં આવે છે કહ્યું
છે કે —

“વાજિવારણ લોહાનાં, કાષ્ઠપાપાણવાસસામ્ ।

નારીપુરુષતોયાના-મતર મહદતરમ્” ॥ ૧ ॥

“અન્ધ અન્ધમાં, હાથી હાથીમાં, લોહ લોહમાં, કાષ્ઠ કાષ્ઠમાં,
પાપાણુ પાપાણુમાં, વસ્ત્ર વસ્ત્રમાં, સ્ત્રી સ્ત્રીમાં, પુરૂષ પુરૂષમાં અને
જળ જળમાં મોટું અતર જોવામાં આવે છે ” માટે વીર પુરૂષોમાં
મુખ્ય અને જયવક્ત્રીના કીકામદિર એવા તમાગી પ્રત્યેક તરવાર
માટે જોવી છે ” એ પ્રમાણે જોતીને રાજાએ સૂર્યની જ્યોતિને વિઠ
ળના પમાડનાર એવું પોતાનું ખડગરત્ન સભાને જતાંયું અને પડી
જેટલામાં રાજા બીજાઓની પણ તરવાર જોવા લાગ્યો, તેટલામાં જેના
મુખની કાંતિ ક્ષીણ થઈ ગઈ છે એવા સચિવે લજ્જિત થઈને વિચાર
કર્યો કે — “મોટા વીર જનોથી સુશોભિત એવી આ સભામાં અત્યારે
કાંઈની તરવાર મારે રાજાને શી રીતે જતાવવી ? ખરેખર ! આ-

રાજાને જે તરવારો જોવાનું કૌતુક જાગ્યું, તેમાં કોઈક દુર્ઘનનો પ્રપચ લાગે છે મૂર્ખના જેવી ચેષ્ટા કરનારા એવા બાળકો, સ્ત્રીઓ અને રાજાઓ નિષિદ્ધ કૃત્યોમાં તો વિશેષથી પ્રવર્તમાન થાય છે. માટે જો નાના પ્રકારના અતિથયોથી શોભાયમાન એવા દેવાદિક તરવો માં મારા અત કરણનો સર્વોત્તમ નિશ્ચય સ્ફુરાયમાન હોય, તો આ તરવાર તરત ધાતુમય બની જાય, કે જેથી શ્રીસર્વજ્ઞકથિત ધર્મની લેશ પણ અવજ્ઞા ન થાય ” આ પ્રમાણે વિચાર કરતા એવા તે પ્રધાનના મ્યાનમાંથી રાજાએ મત્સરપૂર્વક બલાત્કારથી જેટલામાં તરવાર ખેંચીને જોવા લાગ્યો, તેટલામાં દિવ્ય પ્રભાવથી ચદ્રહાસની શોભાને વિડબના પમાડતી એવી તે સૂર્યના જેવી ચળકતી કાતિવાળી થઈને દીપવા લાગી. “તરવારને તેવી દેહીપ્યમાન જોઈને “વિરમયસાગરમાં મગ્ન થયેલા એવા રાજાએ ક્રોધ કરી સ્થામ મુખવાળા એવા પેવા ચાડીયાને કહ્યું કે — “હે પાપી ! આ તરવાર તો કામધેનુની માફક સ્પષ્ટમાન (ઝરતા) ખય (પાણી-ફૂધ) વાળી છે તો મારી પાસે તું ખોટું શા માટે બો-યો ? ” એવામાં પ્રધાને ઉત્સાહપૂર્વક રાજાને કહ્યું કે — “હે રાજેન્દ્ર ! તમારી પાસે સત્ય બોલનાર એવા એનો અર્હો દોષ નથી કારણ કે આ તરવાર કાષ્ઠમયજ છે, પરંતુ જિનધર્મના સમ્યગ્ પ્રભાવથીજ તે લોહમય થઈ ગઈ છે કહ્યું છે કે —

“વીરૂપાતિ વિપોર્મયો વિપથરા હારતિ વારાંગનિધિ

ર્થત્ત ગોષ્પદસપદ પ્રતિપદ શીતીભવત્યપ્રય” ।

મૂપાલા. કલયતિ સોદરપટ મિત્રતિ વા શત્રવ ,

સર્વજ્ઞોદિતધર્મકર્મનિયમસ્યૈર્યેણ દેહસ્પૃશામ્ ” ॥૧॥

“સર્વજ્ઞ કથિત ધર્મ કર્મના નિયમની સ્થિરતા (દૃઢતા) થી પ્રાણીઓને વિષ અમૃત તુ-ય, સર્પ હાર સમાન, સમુદ્ર ગોષ્પદ (ગાયના પગવા) તુ ય, અગ્નિ શીતલ, રાજા બધું સમાન અને શત્રુઓ મિત્ર તુ ય થઈ જાય છે ” હે સ્વામિન્ ! મારા અત કરણમાં દુષ્ટ લાવના ઉત્પન્ન ન થાય, તેને માટે સાધુઓ પાસે મેં લોહશસ્ત્ર

ન રાખવાનો નિયમ લીધો છે જે પ્રાણી સદ્ગુણની પામે જેવી ગીતે
મત અગીકાર કરે, તેનું તેવી ગીતે પાલન કરવાથી તે અખંડિત
સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે હે રાજન્! અનર્થદૃઢ તો લક્ષમણની જેમ
માણસના હાથમા શસ્ત્ર આવતા જીવહિંસા થઈ જાય છે માટે દયાળુ
જનોએ પોતાના દેહપર શસ્ત્ર ધારણ કરવું નહિ કારણ કે પૂર્વ લ
વમા ઉપાર્જન કરેલ એવો એક ધર્મજ પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરનાર
છે " આ પ્રમાણે જોલતા એવા તેના મસ્તકપર મુગટની દિવ્ય શો
ભાને કરતી એવી દેવતાઓએ પુષ્પવૃષ્ટિ કરી તે વખતે આ પ્રમાણે
ધર્મનું માહાત્મ્ય સાક્ષાત્ જોઈને અનિતજય રાજાએ પ્રસન્ન થઈને
મલાસદો સમક્ષ કહ્યું કે —“ જેમ મણિઓમા ચિતામણિ રત્ન શ્રેષ્ઠ
ગણાય છે, તેમ સર્વ ધર્મોમા સર્વસપ્રણીન ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે જેનો મ
હિમા આ પ્રમાણે વચનને પણ અગોચર છે, એવા તે ધર્મ શિવાય
અન્ય કોઈ ધર્મ દુર્ગતિથી રક્ષણ કરવા અમર્થ નથી, એમ માફ
માનવું છે ” તે વખતે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓએ આકાશમા રહી રાજા
વિગેરેનો સશય છેલ્લા મત્રિનિશ્ચયના માહાત્મ્યની પ્રશંસા કરી
પ્રાય આ સર્વ પ્રાણીઓ ધર્મના અભિલાષી હોય છે, પરંતુ ધર્મનું
સમ્યક્ સ્વરૂપ તેઓ ગુરૂ વિના જાણી શકતા નથી વૃદ્ધિ પામતા
વ્યામોહરૂપ અધકારવાળા એવા સમારૂપ ખાડામા પડતા એવા
પ્રાણીઓને ગુરૂજ દીપક મમાન છે

એવા અવસરમા લબ્ધ જનોરૂપ કુમુદને ચદ્ર સમાન અને
તત્વામૃતની જા પત્તિને વિસ્તારતા એવા શ્રીમાન્ જિનચદ્રગુરૂ ત્યા
પધાર્યા તેમનું આગમન માલગીને આહુત ધર્મનો જિજ્ઞાસુ એવો
તે રાજા પ્રધાન વિગેરે સહિત ગુરૂની પાસે ગયો ત્યા મત્રીએ ખતા
વેલ વિધિથી રાજા ગુરૂના ચરણે નમ્યો કારણ કે કુલીન જનો યથા
યોગ્ય વિનયસ્થિતિને ચૂકતા નથી પછી રાજાએ અજલિ જોડીને મુ
નીંદ્રને કહ્યું કે —“હે વિભો! સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપનાર એવું
ધર્મતત્ત્વ મને કહો ” એટલે ગુરૂ જોત્યા કે —“હે રાજન્! સુખ
લક્ષ્મીના એક લહાર એવા ધર્મને જિન ભગવતોએ સમ્યગ્દર્શન

પૂર્વક નિરાકાર અને સાકાર—એમ બે પ્રકારે કહેલ છે. તેમા શાંત આનંદદાયક એવો પ્રથમ નિરાકાર ધર્મ સાધુઓમા રહેલ છે અને સ્વર્ગ વિગેરેના સુખ આપનાર એવો દ્વિતીય સાકાર ધર્મ જૂઠ્ઠાઓમા રહેલ છે. આ પ્રમાણે શુરૂની વાણી સાલગીને વિરક્ત થયેલા એવા રાજાએ જાત્રુ જય નામના પોતાના જ્યેષ્ઠ પુત્રને રાજ્ય સોંપી મત્રી વિગેરે તથા અત પુર સહિત અઠ્ઠાઈમહોત્સવ કરીને મવે ગના રંગપૂર્વક તેણે દીક્ષા અગીકાર કરી, એટલે શુરૂ મહારાજે તેમને શિખામણ આપી કે —“ હે ભદ્ર ! કદોડો ભવો કરતા પછુ દુર્લભ અને મોક્ષના માધકરૂપ એવા ચારિત્ર રત્નને લાગ્યયોગે કોઈ રીતે પામીને ક્રિયાકાંડમા કદાપિ પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી કારણ કે પૂર્વધર સાધુ પછુ પ્રમાદ કરતા નિગોદમા જાય છે વગી દ્રવ્ય ચારિત્ર તો પ્રાણીને અનતીવાર પ્રાપ્ત થયુ છે, પરતુ ભાવચારિત્ર વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ ન થઈ ” આ પ્રમાણે શુરૂની શિક્ષાથી રાજા વિગેરે સાધુ ધર્મનુ નિરતિચાર પછે આરાધન કરી કેવળજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા તે વખતે ત્યાં કેટલાક લવ્યજનોએ સુશ્રાવકના આચારનો અને કેટલાકોએ મત્સ્ય કત્વનો સ્વીકાર કર્યો અને બીજા કેટલાક તે શુણ્ઠાથી રન્જિત થઈ ભદ્રકલાવ પામ્યા ”

હે સ્વામિન્ ! આલુ ધર્મમાહત્મ્ય જોઈને મેં પણ ત્યાજ શુરૂની પાસે શિવસુખને આપનાર એવુ સમ્યક્ત્વ અગીકાર કર્યું એટલે કૃપારમ્ભના માગર એવા મુર્ખીદ્ર સમ્યક્ત્વની સ્થિરતાને માટે મને ઉદ્દેશીને આ પ્રમાણે ઉપદેશ દેવા લાગ્યા —“ હે ભદ્ર ! તપ અને શ્રુતજ્ઞાનના હેતુરૂપ તથા જ્ઞાન અને ચારિત્રના બીજરૂપ એવુ સમ્યક્ત્વ લવ્ય જીવોજ લાગ્યયોગે પામી શકે છે કહ્યુ છે કે —

“શ્યામ્ય હિ ચરણજ્ઞાન—વિયુક્તમપિ દર્શનમ્ ।

ન પુનર્જાનચારિત્રે, મિથ્યાત્વત્રિપદ્ધિતે ” ॥ ૧ ॥

“ જ્ઞાન અને ચારિત્રરહિત એવુ સમ્યક્ત્વ પ્રશસ્ય છે, પરતુ

મિથ્યાત્વવિષયી દૂષિત એવા જ્ઞાન અને ચારિત્ર પ્રશસ્ય નથી " એમ સંભળાય છે કે-જ્ઞાન અને ચારિત્ર રહિત છતાં ત્રેણિક રાજા માત્ર મમ્યકત્વના પ્રભાવથી તીર્થંકરપણ પામશે જેના પ્રભાવથી જ્ઞાન અને ચારિત્ર રહિત એવા પ્રાણીઓ પણ અસાધારણ સુખના નિધાનરૂપ એવા મોક્ષને પામે છે મારે હે લગ્ન્યો ! સસારસાગરમાં નૌકા મમાન અને કર્મરૂપ અટવીને ળાળવામાં ફાવાનળ તુલ્ય એવા એક સમ્યકત્વ-રત્નનોજ આશ્રય કરો " આ પ્રમાણે ગુરૂ મહારાજના સુખરૂપ સુધાકરમાંથી ઝરતી એવી શિક્ષાસુધાનુ પાન કરીને મત્તત્વદર્શક, મિથ્યાત્વરૂપ અધકારને દૂર કરનાર અને ઔચિત્યાદિ ગુણોથી યુક્ત એવા શ્રીમમ્યકત્વરૂપ મહા દીપકને હે પ્રાણુપ્રિય ! મેં પણ મારા મનોમહિરમાં નિશ્ચય રીતે બાગતો કર્યો. "

વિષ્ણુશ્રીએ કહેલ શ્રી જિનધર્મના પરમ પ્રભાવને માલગીને પોતાની પ્રિયાઓ માથે સુઠિત થયેલા અને મિથ્યાત્વરૂપ અધકારને દૂર કરનાર એવા અર્હંદાસ મેઘીએ કહ્યું કે —“ હે પ્રિયે ! તે કહેલ જિનધર્મનું એ તત્ત્વ બધું યથાર્થ છે કારણ કે ચિતામણિરત્ન હાથમાં આવતા પ્રાણીઓને શુ શુ પરમ અલીપ્ત પ્રાપ્ત ન થાય ? ” એવામાં આઠમી સ્ત્રી બોલી કે —“ આ બધું અસત્ય છે ધૂર્તજનોના વચનપર જેમ તેમ વિશ્વાસ કોણ કરે ? કુબુદ્ધિજનોએજ મિથ્યા કંપના કરીને પિહ્લાન વિગેઝેનું પુણ્ય બતાવીને પુરાણાદિ અનેક શાસ્ત્રો રચ્યા છે ” આ સાંભળીને વિસ્મય પામેલા એવા રાજા વિગેરેએ વિચાર કર્યો —“ ખરેખર ! આ સ્ત્રી અભવ્ય યા દૂરભવ્ય છે કારણ કે આ જગત્માં દિવ્ય સંપત્તિ અને રાજલક્ષ્મી સુલભ છે, પરંતુ જિનેદ્રપ્રણીત ધર્મતત્ત્વની શ્રદ્ધા અતિ દુર્લભ છે જેમ જનરાર્ત પ્રાણીઓને અન્નપર રૂચિ થતી નથી, તેમ મિથ્યાત્વમોહિત જનોને મમ્યકધર્મપર રૂચિ થતી નથી, અને જેમ રોગ ક્ષીણ થતા અન્નપર રૂચિ થાય છે, તેમ ભાવ મલિનતાને નાશ થતા તત્ત્વાર્થપર શ્રદ્ધા થાય છે ”

હે સુરો ! આ પ્રમાણે મહા પ્રભાવવાળું એવું મચિવનું ચ

રિત્ર સાલગીને મમ્યક્ત્વ-તત્ત્વથી શ્રેષ્ઠ એવા જિનેદ્ર ધર્મમા પોતાના મનને સુદૃઢ કરે.

। इति चतुर्थी भावना ।

પછી અર્હંત્વાસ શ્રેષ્ઠીએ નાગશ્રીને કહ્યું કે - ‘ હે પ્રિયે ! સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિને સૂચવનારી અને પોતે અનુભવેલી એવી પવિત્ર કથા હવે તું કહી સભળાવ ’ પોતાના સ્વામિની સુધા સમાન એવી વાણીનું કર્ણાજલિથી પાન કરીને તે મનમા સુદૃઢ થઈને પોતાનું વૃત્તાંત તેમની આગળ નિવેદન કરવા લાગી --

“ આજ ભરતમેત્રમા વાણારસી નામની મહાપુરીમા સોમ વંશી અને શત્રુઓનો જય કરનાર એવો જિતારિ નામે રાજા હતો. લક્ષ-દાન આપનાર અને સ્કુશયમાન પર્વ (અશુભના અગ્રભાગ)વાળો જેનો હાથ સભાઓમા વિદ્વાનોને સત્વર આપી કરતો હતો અને લક્ષ્યને વિધનાર અને સ્કુશયમાન પર્વવાળો એવો જેનો શર (બાણ) સમસાગણમા શત્રુઓને એકદમ ભયભીત કરતો હતો. અસીમ શુભોના સ્થાનરૂપ એવી કનકેચિના નામે તેને રાણી હતી અને વિનીત એની શીલસુદરી નામની તેમની પુત્રી હતી. ઘણા પુત્રોની ઉપર જન્મેલ હોવાથી તથા અતિશય રૂપથી રાજા અને રાણીને તે જીવિત કરતા પણ વધારે વલ્લભ થઈ પડી. પરંતુ પૂર્વ કર્મના વિપાકથી યૌવનના આરભમાજ તે દાહુજ્વર, શિશોવેદના વિગેરે અનેક રોગોને ભોગ થઈ પડી. મસ્તક સુડાવવાથી હુખિન થયેની અને દીનતાના સ્થાનરૂપ એવી તે સુકિત્તા એવા નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ અહો ! કર્મની વિચિત્રતા કેવી છે ? મત્ર, તત્ર અને ઔષધોથી વેદો તેની નિરતર ચિકિત્સા કરતા, છતાં કોઈ રીતે તે સમાધિ ન પામી.

એકદા સવેગરસની એક વાપીતુ-ય અને સર્વજ્ઞના ધર્મને જાણનાર એવી વૃપલશ્રી નામની કોઈ સાધ્વી તેને ઘેર આવી કન્યાણુરૂપ વૃક્ષની નીક સમાન એવી સાધ્વીને નમસ્કાર કરીને

સુઠિતા તેમની મામે જમીનપર બેસી હાથ બેડીને વિઝમ્મિ કરવા લાગી કે - “ હે સ્વામિનિ ! વ્યાધિરૂપ દાવાગ્નિની જ્વાળા મને બહુ સતાવે છે માટે કૃપા કરી એવું ઔષધ બતાવો, કે જેથી તે શાત થઈ જાય હે સ્વામિનિ ! તમે જગજીવોની કૃપાના એક સુધાવાપી સમાન અને સ્વભાવથી જગત્પર ઉપકાર કરવામા નિપુણ છે, માટે હે વિવેચનવિનિ ! નાના પ્રકારના રોગના વેગથી કાયર મનવાગી એવી હું આપની પાસે કાર્ષ્ક ઔષધની યાચના કરૂ છું ” આ સાંભળી તે સાધ્વીએ કહ્યું કે - “ હે ભદ્રે ! પૂર્વકૃત કર્મના પરિપાકથી સમારૂપ અરણ્યમા પ્રાણીઓને સુખ, દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે છુધાનું ઔષધ જેમ લોજન અને પિપાસાનું ઔષધ જેમ જળ છે, તેમ સમસ્ત કદનું પરમ ઔષધ સર્વજ્ઞભાષિત ધર્મજ છે અને તે ધર્મ શુદ્ધ દેવ, શુરૂ અને ધર્મના શ્રદ્ધાનપૂર્વક સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મ-એમ બે પ્રકારે કહેલ છે ઈદ્રિયવશ પ્રાણીને સાધુધર્મ પાળવો તો દુષ્કરજ છે કારણ કે મેરૂપર્વતના શિખરપર ચઢવાને પશુ (પાગળો) શુ સમર્થ થઈ શકે ? માટે તેને તો દેશથી માવ ધનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક શ્રાદ્ધધર્મજ મુશકય છે, તો હે વત્સે ! બાર વ્રતથી વિભૂષિત એવા શ્રાદ્ધધર્મનો તું અત્યારે સ્વીકાર કર અને સમ્યક્ત્વવાસિત તે ધર્મ નિરતિઆરપણે આચરતા અષ્ટ કર્મનો ધ્વસ કરનારી એવી અર્હુતની અષ્ટપ્રકારે પૂજા કર તથા જિન ભગ વ્રતની સમક્ષ સ્થિત થઈ સત્યુષ્ઠ અને નૈવેદ્ય પ્રસુખ પવિત્ર વસ્તુ એથી સિદ્ધશક્તી ત્રિકાલ પૂજા કર તથા પગલે પગલે ઓં કાર (પ્રણવ) અને માયાળીજ-એ બે મહાળીજના જાપપૂર્વક આદર ભાવથી પચ નમસ્કારના આઠ હજાર જાપ જપ તેમજ સુપાત્ર અને દીનદુ સ્થિત પ્રાણીઓને સદા અન્નદાન આપ અને સિદ્ધિસુખ આપ નારૂ એવું આધર્મિવાત્સલ્ય કર તથા મુવર્ણના એક ભાર જેટલું, દિવ્ય, સુખકારી અને રત્નાલકારથી વિભૂષિત એવું જિન ભગવતનું એક જિળ કરાવ હે ભદ્રે ! આ પ્રમાણે ધર્મકૃત્ય કરતા છ મામમા તારા શરીરરૂપ સારૂકામાથી રોગરૂપ સર્પો બધા ચા-ચા જશે..”

આ પ્રમાણે વૃષભશ્રીના ઉપદેશથી જૈનધર્મનું આરાધન કરતા તે અનુક્રમે રોગમુક્ત અને મહાકાતિવાળી થઈ તે ધર્માનુષ્ઠાનના માહાત્મ્યથી રાજકન્યાનું સમસ્ત સ્ત્રીઓને જીતનાર એવું પરમ સાભાગ્ય દિવસે દિવસે વધવા લાગ્યું. બ્રહ્મસ્વરૂપની જેમ સર્વ કરતા અદ્ભુત એવા તેના રૂપને જોઈને રાજા પ્રમુખ ધર્મને મત્ર તથા ઔષધ ઠરતા અધિક માનવા લાગ્યા.

એકદા કૃતરા હૃદયવાળી અને સાધ્વીના કરેલા ઉપકારને સભારતી એવી તે રાજપુત્રી સાધ્વીઓના સમુદાયને વહન કરવા ગઈ ત્યાં વિક્સ્વર મુખ-કમળવાળી એવી તે સન્માર્ગ જતાવનારી એવી સાધ્વીઓને વહના કરીને વૃષભશ્રીને કહેવા લાગી કે —“હે ભગવતી ! સુધામા સ્નાન કરવાની જેમ આપના પ્રસાદથી હું થોડા વખતમા રોગમુક્ત અને સુરૂપવતી થઈ માટે જેનો પ્રભાવ કહેવાને દેવતાઓ પણ સમર્થ નથી એવા ધર્મનું નિરતિચારપણે યથોચિત આચરણ કરીશ. પરંતુ પુણ્યની કામનાને લીધે દેશ, કાળ અને ઘરને ઉચિત એવા વિશુદ્ધ અન્ન, પાનાદિકથી આપનું ગૌરવ કરવાની મારી ઇચ્છા છે કહ્યું છે કે —

“જિનપૂજાં મુનિધર્મિકાં, વાત્સલ્ય સર્વસંચલોરુસ્ય ।

યે કુર્વન્તિ મૃદસ્થા-સ્તેષા સફલ મવતિ જન્મ ” ॥ ૧ ॥

“જે શુદ્ધસ્થો જિનપૂજા, ગુરુભક્તિ અને શ્રીસંઘનું વાત્સલ્ય કરે છે, તેમનો જન્મ સફળ થાય છે ” આ સાંભળીને વૃષભશ્રીએ તેને કહ્યું કે —“હે ભદ્રે ! જિનોક્ત મતથી જે રૂપ અને આરોગ્યા દિક પ્રાપ્ત થાય, તેમા વિશેષતા શું છે ? પરંતુ એ મતના પ્રભાવથી તો શુદ્ધ ભાવસંયુક્ત પ્રાણી તે કરતા પણ અતિ દુર્લભ એવી સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મીને પણ અવશ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે કહ્યું છે કે —

“જે પ્રાણી જિનોકૃત વ્રતને સમ્યક્ત્વપૂર્વક પ્રયત્નથી પાળે છે, તે ડૈવ્યલક્ષ્મી પામીને સિદ્ધિવધૂની સાથે નિરતર વિલાસ કરે. ”

પછી રાજબાળાએ પરિવાર સહિત તે સાધ્વીને ભક્તિપૂર્વક પોતાને ઘેર લાવીને શુદ્ધ અન્ન, પાન અને વસ્ત્રાદિક તેમને વહોરાવ્યા હોયે ધર્મના પ્રભાવથી પ્રાપ્ત થયેલ તેના રૂપ અને સૌંદર્યની સપત્તિ સર્વ રાજાઓના રાજમંદિરોમાં મુપ્રમિદ્ધ થઈ ગઈ એટલે તેના વિવાહને માટે રાજાએ ઉભય પક્ષમાં વિશુદ્ધ અને સુરૂપવત એવા અનેક રાજકુમારો જોયા, પરંતુ તેવા પ્રકારના સૌભાગ્યની શ પત્તિથી શ્રેષ્ઠ એવો કોઈપણ વર તેના કરતા અધિક તો દૂર રહ્યો, પરંતુ તેની મમાન પણ કોઈ જોવામાં ન આવ્યો.

એવા અવસરમાં તુરુબક દેશ (તુર્કસ્તાન) માં ચક્રકોટ નામના નગરનો સ્વામી અને સુરેદ્ર સમાન બલિષ્ઠ એવો ભગદત્ત નામનો ઉત્કટ (ઉદ્વેગ) રાજા હતો. તે મહાદુષ્ટે પોતાના મધિપાલના મુખથી સર્વ કરતા ઉત્કૃષ્ટ સૌંદર્યવાળી એવી તે શીલમુદરી કન્યાની જિતારિરાજા પાસે માગણી કરી એટલે સધિપાલે પણ ત્યા આની રાજાને પ્રણામ કરીને નિવેદન કર્યું કે —“ પ્રશન્ન હાવણ્ય રૂપ પવિત્ર સુધાની સરિતા મમાન એવી તમારી સુતાની વિષ્ણુ જેમ સમુદ્ર પાસે લક્ષ્મીની યાચના કરે તેમ ભગદત્ત રાજા પોતે સમર્થ છતાં બહુ માનપૂર્વક સહ્યતાથી આપની પાસે તે માગણી કરે છે. માટે વિનીત વૃત્તિ દર્શાવી તેને તમારી પુત્રી આપો, કે જેથી યાવજીવ તમારા બંને વચ્ચે મુખકારી સબંધ નેકાય વગી કન્યા શુભવતી છતાં કોઈને પણ આપવી તો પડેજ છે, પરંતુ આવો ભાગ્યશાળી વર તો ભાગ્યેજ મળી શકે છે તેમજ કુળ, શીલ (આચાર), શરીર, વિદ્યા, વય, વિત્ત અને મનાયના-વિગેરે જે વરમાં શુભો જોઈએ, તે પણ આ રાજામાં બધા વિઘ્નમાન છે. ” આ સાંભળતા જિતારિરાજાએ દ્વંતને પોતાનો મનોભાવ જણાવ્યો કે —“ હે દ્વંત ! તમારા સ્વામીમાં વરને યોગ્ય જો કે શુભો છે, તથાપિ કુળ અને ધર્મથી તે હીન હોવાથી જ્ઞાનને જેમ માણિક્યની માળા, તેમ તમારા રાજાને

હું કન્યા આપવાનો નથી સર્વ શુભોથી યુક્ત છતાં જો એ જો શુભથી હીન પાયા, તો વિદ્વજનોના હૃદયમાં તે નિર્ણયજી લાસે છે કશું છે કે —

“ તોયેનેવ સર* શ્રિયેવ વિમુક્તા સેનેવ મુસ્વામિના,
જીવેનેવ કલેવર જલધરથેનીવ વૃષ્ટિશ્રિયા ।
પ્રાસાદશ્ચિદશર્ચયેવ સરસત્વેનેવ કાવ્ય પ્રિયા,
પ્રેમ્ણેવ પ્રતિભાસતે ન રહિતો ધર્મેણ જતુઃ કચિત્ ” ॥૧॥
મુક્તતેજો યયા રત્ન, પુષ્પ વા ગધવર્જિતમ્ ।
ગતધર્મસ્તથા પ્રાણી, નાયાત્યત્ર મહર્ચતામ્ ” ॥૨॥

“ જેમ જળથી સરોવર, લક્ષ્મીથી પ્રભુતા, સેનાપતિથી સેના, જીવથી દેહ, વૃષ્ટિથી મેઘ, દેવપ્રતિભાથી પ્રાસાદ (મંદિર), સુરમથી કાવ્ય અને પ્રેમથી પ્રેમદા ગોલે, તેમ ધર્મથીજ પ્રાણી શોભા પામે છે, ધર્મરહિત તે કદી શોભતો નથી વગી તેજહીન જેમ રત્ન અને ગધરહિત જેમ પુષ્પ, તેમ ધર્મ રહિત પ્રાણી આ જ સારમાં આદર પાત્ર થતો નથી ” માટે હે દૂત ! તારા સ્વામીને જઈને કહે કે — ‘જો કન્યારત્નને તમે ઇચ્છતા હો, તો પ્રથમ મારા સમરાગણના સાગરનું અવગાહન કરો, ’ પત્રી દૂતના વચનથી યમની જેમ કુપિત થયેલા ભગદત્ત સંગ્રામની સામગ્રી કરીને વેગથી તે નગરમાં આવ્યો, એટલે ચતુરંગ સૈન્યસહિત યુદ્ધને માટે ફરકતા બાહુદ કવાળો એવો જિતારિ રાજા પણ સૂર્યની જેમ સન્મુખ આવ્યો તે વખતે દિવ્યકને આક્રમણ કરવામાં સમર્થ, કે પાતકાળના અગ્નિની જવાળા મમાન અને પૃથ્વીતળને ધ્રુજાવનાર એવા ભગદત્ત રાજાના સૈન્યને જોઈને ન્યાયવેત્તાઓમાં અગ્રેસર અને પોતાના પક્ષની કન્યાણુશ્રીને ચિતવતા એવા સુદર્શન નામના મહામત્રીએ જિતારિ રાજાને કહ્યું કે — “ હે સ્વામિન્ ! ભગદત્ત રાજાને તમારી પત્રી આપીને સધિ કરો

તેજ છે વળી અતિ ગલિષ્ટ રાજની સાથે મર્વ અનર્થના સ્થાનરૂપ
એવા મગ્રામને નીતિશાસ્ત્ર જનો પસંદગ કરતા નથી કહ્યું છે કે -

“અનુચિતકર્મારમઃ, સ્વજનવિરોધો વલીયસા સ્પર્ધા ।

પ્રમદાજનવિશ્વાસો, મૃત્યુદ્ધારાણિ ચત્વારિ” ॥૧॥

“અનુચિત કાર્યનો આરભ, સ્વજનની સાથે વિરોધ, બલવ-
તની સાથે સ્પર્ધા અને સ્ત્રીજનનો વિશ્વાસ એ ચાર મૃત્યુના દ્વાર
છે ” આ પ્રમાણે સાલગીને પોતાના બુજબજથી ગર્વિષ્ઠ થયેલ,
કંઈક ક્રોધ અને ઉદ્વેગથી જેની મતિ ગલિષ્ટ થઈ ગઈ છે અને પો-
તાનેજ વિજય માનતા એના જિતારિ રાજાએ પ્રધાનને કહ્યું કે —
“હે મત્રિન્ ! પોતાની પુત્રી દુરાચારી રાજાને આપીને જે રાજ્ય
લોગવવું, એ ક્ષત્રિયોને નિત્ય સ્વકુળના લાછનરૂપ છે રણોત્સવ
પ્રાપ્ત થતા જયશ્રીમા લપટ એવા ઉત્તમ ક્ષત્રિય યોદ્ધાઓ પોતાના
અવિતને થૂંટાર જેવું માને છે વળી હે મત્રિન્ શૂરવીર જનોને કદાચ
મધુમાગરમા મરણ થાય, તો દેવાગનાનો સુગ મળે અને અવતા રહે
તો જયશ્રીનો સમાગમ થાય. કહ્યું છે કે -

“નિતે ચ લભ્યતે લક્ષ્મી-મૃતે વાપિ મુરાગના ।

ક્ષણવિ-સિનિ કાયા, કા ચિંતા મરણે રણે ॥ ૧ ॥

ક્ષત્રિયા સમિતેર્નૃષ્ઠાઃ, ક્રિયાશ્રેષ્ઠા દિજાતયઃ ।

લિંગિન. શીલમુક્તાશ્ચ, ત્રયોડમી પાપપાશવઃ ॥ ૨ ॥

“જય થાય તો લક્ષ્મી અને મરણ થાય તો મુરાગના મળે
આ શરીર તો ક્ષણવિધ્વંસી છે, માટે મરણ કે રણની ચિંતા શી
ઠરવી ? મગ્રામમાથી પલાયન કરી ગયેલા ક્ષત્રિયો, ‘ક્રિયાથી બ્રહ્મ
થયેલા પ્રાણીઓ અને શીલરહિત મન્યામીઓ એ ત્રણે મહા પાપી
કહેવાય છે ” આ પ્રમાણે મત્રીને કહીને રાજાએ યુદ્ધની સામગ્રી
તૈયાર કરાવી. દેવ વિપરીત થાય, ત્યારે શુ પ્રાણી હિનવચન માને ?

પત્રી તે રાજાઓના બને સૈન્યનું પરસ્પર નમસ્ત વિશ્વને

માનાથી ઉત્તમાહિત થયેલી અને કામલોગથી વિરક્ત એની શીલસુદરી પણ ત્યાં સયમ લઈને મોજે ગઈ જિતારિનૃપના પુત્ર જિતગત્તુ રાજાએ પોતાના પિતાના સયમ સમયે સર્વને આશ્ચર્યકારી એવો મહોત્સવ કર્યો કારણ કે ચૈત્ય, પ્રતિમા, દીક્ષા, તપ, સમવસરણની રચના અને ધ્વજ—વિગેરે મહોત્સવમાં કોઈ ભાગ્યવતનુજ ન્યાયોપાર્જિત ધન કૃતાર્થ થાય છે ”

હે સ્વામિન! રાજસુતા સુહિતાના મતનુ માહાત્મ્ય જોઈને મેં પણ તે વખતે વિધિપૂર્વક સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કર્યું, કારણ કે ક્રિયા હીન છતાં સમ્યક્ત્વથી વિશદ (નિર્મળ) આશયવાળો પ્રાણી મુક્તિવધૂને વશ કરીને નિરંતર તેની સાથે લીલા કરે છે

શ્રીજૈનધર્મની ઉત્પત્તિની એક રાજધાનીરૂપ નાગશ્રીએ કહેલ તે કથાને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરીને સ્ત્રીઓ સાથે અહંદાસ શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે — ‘ હે ભદ્રે ! તે કહ્યું તે આ ગણુ યથાર્થ છે ’ એવામાં કુદલતા જોલી કે — ‘ હે દેવ ! પૂર્તની કથાની જેમ સર્વ સ્વકલ્પિતજ આ વાતમાં મને લેશ પણ વિશ્વાસ આવતો નથી, તે વખતે રાજા વિગેરેએ વિચાર કર્યો કે — ‘ અહો આ લવના વૃદ્ધિથી મગશેગીયા પાપાણની જેમ નદવાક્યોથી ખરેખર ! અલેલ ૭ જે પ્રાણી શુકવપક્ષીયો હોય અને ભવિષ્યમાં જેતું ૮ યાણુ થવાનું હોય, તેનુંજ અત કરણ પરની સ્તુતિ સાભાગીને આર્દ્ર થાય છે

આ પ્રમાણે રાજસુતાની જેમ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વધારી એવો જે પ્રાણી જિનેદ્રકથિત મતને દૃઢતાપૂર્વક ધારણ કરે છે, તે સ્વર્ગ અને મોક્ષના મુખ પામે છે કર્ણપુટથી અવશ્ય પાન કરવા લાયક એવું આ રાજપુત્રીનું ચરિત્ર સાભાગીને જગત્માં અદ્ભુત પ્રભાવવાળા એવા જિનમતને જાણતા એવો શ્રેષ્ઠિકરાલ પણ મત્રીશ્વર સાથે અતિશય હર્ષ પામ્યો

॥ इति सम्यक्त्वकौमुद्या श्रीतपागच्छनायकश्रीसोमसुदरसूरि-
रिथ्रीमुनिसुदरसूरिश्रीजयचंद्रसूरिशिष्यैः पंडितजिनहर्षगणिभिः कृ-
तायां सप्तमं पद्यान ॥

પંચમઃ પ્રસ્તાવ.

હવે જગદ્ગુરૂની પ્રતિમાની કર્પૂર, અગત, કસ્તૂરી અને ધૂપ વિગેરેથી વિશેષ પ્રકારે પૂજા કરીને અર્હુદ્વાસ શ્રેષ્ઠીએ પદ્મદત્તાને કહ્યું કે — “ હે પ્રિયે ! તુ પણ કયા કહે, કે જેથી મમ્યકત્વનું સૌભાગ્ય સાલગી હું પરમ પ્રીતિ પામું ” પોતાના સ્વામીનો સુધાના માધુર્યને પણ જીતનાર એવો આ આદેશ મેળવીને પદ્મદત્તા પોતાના મમ્ય કત્વની ઉત્પત્તિમા હેતુમત્ત એવી કથા ઠહેવા લાગી —

“ કામદેવ જેવા અનેક લોકોનું એક કીડાસ્થાન, સુખસપદ અને વસુધાના મહાનરૂપ એવો આ ગા નામનો દેશ છે ત્યાં પોતાની સપત્તિથી સ્વર્ગસપત્તિને ધૂનવનાર અને સીદાતા જનોને એક આ ધારરૂપ એવી આ પા નામની મહાનગરી હતી જે નગરીના પૂર્વે જગદ્ગુરૂ વાસુપૂજ્ય લગવાનું સ્વામી થયા, તેના સૌભાગ્યાતિશય કહેવાને કોઈ પણ મર્મર્થ થઈ શકે ? અહો ! જે અત્યારે પણ સતી સુભદ્રાના શીલરૂપ કર્પૂરથી વાસિત છે એવી તેની તુલના લોગાવતી (શેપનાગની રાજધાની) લેશ માત્ર પણ શી રીતે કરી શકે ? ત્યાં નરવાહન (કુબેર) ની સમાન લક્ષ્મીવાળો, કૃષ્ણના જેવો પ્રતાપી અને અગણિત વાહન (અશ્વ કે રથ) વાળો એવો નરવાહન નામે રાજા હતો વિશ્વવિખ્યાત એવો તે મહીપાલ ગુણવતોમા ગુણોએ સુખ્ય, પુણ્યવતોમા પુણ્યોએ સુખ્ય અને બલવતોમા બળ (મૈન્ય) થી સુખ્ય હતો તેને પણ સમાન કાતિવાળી, કમળ જેવા નૌરલવાળી, સૌભાગ્યસ-

પત્તિનુ એક સ્થાન અને નિષ્કપટ મનવાળી એવી પદ્માવતી નામે રાણી હતી વળી તે નગરીમા આસ્તિકના ગુણોથી સુશોભિત, જિન ભક્તિમાન અને અમ્યઙ્દષ્ટિ જીવોમા એક ભૂષણરૂપ એવો અપભદ્રા સ નામે ત્રેષ્ટિ હતો મહા ક્ષેત્રરૂપ ભુમિમા વિત્તરૂપ જળને વરમતો અને દીન જનોને યથેષ્ટ દાન આપી પ્રસન્ન કરતો એવો તે ત્રેષ્ટિ લો કમા ખરેખર ઉત્તમ એવા ધનોદય (મેઘ-ઉદય) ની ઉપમાને પામ્યો તેને અતિશય પ્રેમાળ અને સતી એવી પદ્માવતી નામે પ્રિયા હતી, જે પુણ્યકર્મ કરતા કદી વિરામ પામતી ન હતી તે દ પતીને વિક સિત વિવેક અને વિનયવાળી અને વસુધાપર ખવિત્ર એવા લાવણ્ય રૂપ સુધાની જાણે એક વાપી હોય એવી પદ્મશ્રી નામની સુતા હતી ત્રણે જગતની સ્ત્રીઓના સૌંદર્યને જીતનાર એવા તેના રૂપને જોઈને ડોણ ડોણ આશ્ચર્યમગ્ન ન થયું ?

એકદા ઋષભશ્રેષ્ઠીએ તે નગરમા દારિદ્ર્ય અને દુર્ગતિના દુ ખ રૂપ દાવાનળને શાત ઠરવામા મેઘસમાન, સમ્યક્ત્વરૂપ અકુરના એક કારણરૂપ સસારથી તારનાર અને માન, પ્રમાણ અને વર્ણયુક્ત એવી પ્રતિભાઓથી અલકૃત એનું શ્રીજિનમદિર કરાવ્યું ત્યાં દિવ્ય આમરણની શોભાયુક્ત સખીઓથી પરવરેલી એવી પદ્મશ્રી દરરોજ દેવપૂજને માટે જતી હતી

હવે તેજ નગરમા બુદ્ધમઘમા અગ્રેમર, યશસ્વી એવો બુદ્ધ દાસ નામે એક મોટો શેઠ હતો અને તેની બુદ્ધદામ્બી નામની સ્ત્રી હતી તેમને દેવેદ્રની સ પત્તિનુ એક પાત્ર અને નવીન યૌવનારભના અતિશયથી મદમસ્ત થયેવો એવો બુદ્ધસ ધ નામે પુત્ર હતો એક દિવસે કામદેવ-મિત્રયુગ્મ અને સાક્ષાત્ કામદેવ સમાન એવો બુદ્ધ દાસ તેજિનમદિરમા ગયો ત્યાં પદ્મ સમાન સુદર લોચનવાળી અને જિનેદ્રપૂજમા લીન એવી પદ્મશ્રીને જોઈને તે કુમાર વિચારવા લાગ્યો કે -“ અહો ! એનું રૂપ ! અહો ! પુરુષોના નેત્રને વિશ્રાત કરનારી એની કાતિ ! અહો ! યુવાનોના ઉન્માદના ઔષધરૂપ એનું સર્વાંગ-

સૌભાગ્ય ! દિવ્ય રૂપવાળી અને મુધાને સવનારી તથા કુડલિની એવી
 તે બાળાને બેતા નિનિમ્બે નેત્ર-કમળવાળો એવો તે શ્રેષ્ઠીકુમાર
 ક્ષણવાર યોગીની જેમ સ્થિર થઈ ગયો આ પ્રમાણે તેનું નિરીક્ષણ
 કરતા તે કામરૂપ વ્યાધના બાણથી એવી રીતે ઘાયલ થયો કે જેથી
 આગળ એક પગલું ભરવા પણ સમર્થ થઈ શક્યો નહિ પછી તેનો
 મિત્ર કામદેવના બાણથી ઘાયલ થયેલ છતાં ડોઈ રીતે સમજાવીને
 બલાત્કારથી શ્રેષ્ઠીપુત્રને તેને ઘેર લઈ ગયો ત્યાં કામજ્વરથી બળતા
 શરીરવાળો એવો તે ગધ્યારૂપ તલાવડીમાં પડ્યો, પણ જળવિયોગી
 મત્સ્યની જેમ તેને લેશ પણ શાંતિ ન વળી એવામાં તેના મિત્ર
 કામદેવ પાસેથી પોતાના પુત્રના તેવા પ્રકારના સમાચાર સાંભળીને
 વ્યાકુળ મનવાળી એવી તેની માતા તરત ત્યાં આવીને પુત્રને કહેવા
 લાગી કે —“ હે વત્સ ! શુ તારા શરીરે હાલ કોઈ વ્યાધિ ઉત્પન્ન
 થઈ તને બાધા કરે છે ? ઉઠ સાકરનું પાણી પી અને લોજન કર
 વા મશાલાયુક્ત ઉકાળેલા દૂધનું પાન કર અથવા બીજી
 ડોઈ જે તને ચિંતા હોય તે મારી આગળ સ્પષ્ટ કહી દે ”
 આ સાંભળીને કામવિકારથી વિહ્વલ મનવાળો એવો તે
 કુમાર લજ્જાનો ત્યાગ કરીને નિસામાં મૂકતો માતાને કહેવા
 લાગ્યો કે —“ હે માત ! ઋષભત્રેણાની કન્યાના હસ્તસંગધરૂપ
 અભિષેકથી મારા શરીરનો સ્તાપ તરત શાંત થાય તેમ છે ” આ
 પ્રમાણે તેનું સ્વરૂપ બાણીને ઉત્સુક મનવાળી એવી તેની માતાએ
 પોતાના પતિ પુદ્ગલામને તે વાત તરત નિવેદન કરી એટલે કંઈક
 ચિંતાતુર એવા શ્રેષ્ઠીએ પણ વેગથી ત્યાં આવીને તેના તાપની ઉપ
 શાંતિને માટે પોતાના વચનામૃતનું પાન કરાવ્યું —અર્થાત્ તે કહેવા
 લાગ્યો કે —“ હે વત્સ તું સ્વચ્છ આશયવાળો અને મુન્ધ બાળ
 ડોમાં અત્રેમર હોવા છતાં અશક્ય વસ્તુમાં કદાચરૂ કરે છે પુદ્ગલ
 મર્ના ધુરધર અને મામાહારી એવા આપણો આડાલની જેમ સ્પર્શ
 કરીને જે સ્નાન કરવા ઇચ્છે છે, હે પ્રાણ ! કસાઈને કામધેનુની જેમ

તે અનિશ્ચય લાગ્યવતી એની પોતાની કન્યા તને સી ગીતે આપશે ? માટે હે પુત્ર ! સુર જનો સાધ્ય વસ્તુ માટેજ પ્રયત્ન કરે છે બાળથી અધિક છતાં પાગળો શુ મેરૂપર્વતપર ચડી શકે ? સુપાત્રે દાનની જેમ સુર જનો મમાન સમૃદ્ધિવાળા અને મમાન ધર્મ તથા આચારવાળા એવા જનોના કુળમાજ પોતાની કન્યા આપે છે કહ્યું છે કે —

“ યયોરેવ સમ ત્રિચ, યેયારેવ સમ શ્રુતમ્ ।

યયોરેવ ગુણે સામ્ય, તયોર્યોગ પ્રશસ્યતે ” ॥ ૧ ॥

“ જેઓ વિત્તથી, શ્રુતથી અને શુભથી સમાનજ છે, તેમનો સબધ પ્રશસ્ત ગણાય છે ” આ સાલગી કુમાર બોલ્યો કે — ‘ હે તાત ! બહુ કહેવાથી શું ? તે રમણીય રમણી વિના હું શુભી શકુ તેમ નથી ’ આથી બુદ્ધદામ વિચારવા લાગ્યો કે — ‘ અહો ! કામતુ માહાત્મ્ય દેવતાઓને પણ અમેય (અગમ્ય) છે જેના યોગે સુર પણ અજ્ઞ અને નષ્ટ ચેતનની જેમ વિચિત્ર બેટા કરે છે વગી દેવેદ્રથી રક સુવી ત્રતો જગતને તે દામરૂપ ધીવરે માંડેલ એવી અગનારૂપ જાળમા તરત ફસાવી દે છે માટે અત્યારે તો એને સામ્ય વચનવીજ સમજાવવો, નહિ તો કટુકે ઔપધથી પિત્તજ્વરવાગાની જેમ એ મરણ પામશે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને શ્રેષ્ઠીએ પુનઃ કહ્યું કે — ‘ હે પુત્ર ! તુ હવે મનને સ્થિર કરી જ્ઞાનદર્પવક યથોચિત સર્વ કામ કર આ કાર્યને માટે હું હવે ય નપૂર્વક કઈક ઉપક્રમ (ઉપાય) કરીશ કારણ કે બહુ ઉતાવળથી તો રાજાઓનું કામ પણ થઈ શકતું નથી ’ આ પ્રમાણે પિતાનું વચન સાલગીને તે સુદરીની આશાથી કુમાર પણ જ્ઞાનદર્પ પામ્યો કારણ કે લોકમા આશાબધ એ એક હૃદયને પગ્મ આનંદન છે પછી તે કાર્યની સિદ્ધિને માટે પોતાના મળધીઓ સાથે મારી રીતે વિચાર કરીને પુત્ર અને કુટુંબમહિત દલ યુક્ત હૃદયવાળા એવા તે બુદ્ધદાસે સાધુઓની પાસે જઈને તેમને નમસ્કાર કરી અનુત્તર (અનુપમ) એવો ધર્મ પૂછ્યો એટલે શુર મહારાજ તે ધર્મનું વાગ્ધિક સ્વરૂપ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા —

“ હે ભદ્ર ! ધર્મ, જીવહયારૂપ, સત્ય અને શૌચથી પ્રતિષ્ઠિત, સ્તેય (ચૌર્ય) વૃત્તિથી રહિત, બ્રહ્મચર્યથી વિબુધિત, પરિગ્રહની નિવૃત્તિરૂપ, રાત્રિભોજનથી વર્જિત, મધ, મદ્ય અને માસના ત્યાગરૂપ, વિનયથી ઉત્તમવલ્લ, અન તકાય, અભક્ષ્ય અને બહુ બીજવાગી વસ્તુના ભક્ષણથી રહિત, મર્મવચન રહિત, ક્ષાતિપ્રધાન, દુદ્ધયની શુદ્ધિરૂપ, યથાયોગ્ય પાત્રના દાનાદિક ગુણની શ્રેષ્ઠિથી વિરાજિત અને મોક્ષસુખ પર્યંત પ્રોઢ કૃપો આપવામા તે કટ્પવૃક્ષસમાન કહેલ છે વિનય જેમ ગુણોનો આધાર છે, તેમ દેવાદિક ત્રણ તત્ત્વના શ્રદ્ધાનથી મનોહર એવું મન્મઠત્વ, તે ધર્મના આધારરૂપ છે મન, વચન અને કાયાના યોગથી જે પ્રાણી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરે, તેનેજ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ હોઈ શકે, એમ મહર્ષિઓ કહે છે જે જિનવચનથી વિપરીત, અજ્ઞાન ચેષ્ટા અને લોકપ્રવાહરૂપ જે મિથ્યાત્વ, તે અનેક પ્રકારે છે લૌકિક અને લોકોત્તર-એમ મિથ્યાત્વ બે પ્રકારે કહેવાય છે તે પણ દેવ અને ગુરૂને આશ્રયી પ્રત્યેક બે બે પ્રકારે છે કહ્યું છે કે —

“ લોડયલોત્તરિય, દેવગય ગુરુગય ચ ઝમયપિ ।

પત્તય નાયબ્વ, જહ્વમ મુત્તઓ એવ ” ॥ ૧ ॥

“ લૌકિક અને લોકોત્તર-એમ મિથ્યાત્વ બે પ્રકારે છે તથા દેવ અને ગુરૂગત-એ પ્રત્યેકની સાથે તે બંને પ્રકાર ભેદી યથાક્રમે તેનું વર્ણન સૂત્રથી સમજી લેવું ” વિધ્ય, બ્રહ્મા અને શંકર વિગેરે દેવોનું દેવબુદ્ધિથી અર્ચન કરવું તે દેવગત મિથ્યાત્વ અને કાપાલિક અને બ્રાહ્મણો વિગેરેને ગુરૂબુદ્ધિથી નમસ્કાર કરવો તે ગુરૂગત મિથ્યાત્વ છે લાલને માટે ગણપતિ વિગેરે દેવોનું પૂજન તથા વિવાહ પ્રમુખે તેનું ઘરમા સ્થાપન, ચંદ્ર તથા રોહિણીનું ગીતગાન, પછી માતાનું અર્ચન, ચંદ્ર પ્રત્યે તતુપ્રમારણ, સર્વ પ્રકારની માનતા, તોતુલાદેવી તથા ગ્રહનું પૂજન, ચૈત્ર અને આશ્વિનાદિક માસમા ગોત્રદેવી વિગેરેનું પૂજન, માઘમાસની પછીએ સ્નાન અને દાનાદિક ધર્મપૂર્વક રવિની યાત્રા પિતૃઓને પિંડદાન, હોળીની પ્રદક્ષિણા,

શનિની શાંતિને માટે મન્વજન (સ્નાન) પૂર્વક તલ અને તૈલાદિકનું દાન સંક્રાંતિએ સ્નાન અને દાનાદિક, બુધ અને કુર્વાદિમીનું વ્રત, દેવ તપઃદેવનું અર્ચન, શિવરાત્રિએ જાગરણ, ક્ષેત્રમા સ્ત્રીતાનું અર્ચન, ભાદ્રપદમા દ્વાદશીકરણ, સપ્તમીએ વેધનાથની પૂજા અને કલ્યાયાચના, ક્ષા ગુનમા નાગપૂજન, સોમવાર તથા રવિવારે તપશ્ચરણ, કાર્તિકની નવરાત્રિની અર્ચા, દેવની જન્માષ્ટમી (ગોકુળઅષ્ટમી) નો મહોત્સવ, સુવર્ણ અને રૂપ્યાદિકના અવકારોથી દેવતાઓનો સત્કાર, માઘમાસમા ગંગા, ગોમતી અને સમુદ્રમા સ્નાન તથા અન્ય ક્રિયા, માઘ મહિને બ્રાહ્મણોને ધૃત અને કળવ વિગેરેનું દાન, મિથ્યાદષ્ટિ દેવતાની પૂજા, પુત્ર નિમિત્તે શસવ (રામ પાત્ર)નું ભરણ, કન્નજલી દેવતાનું અર્ચન વિગેરે, પિતૃઓનું શ્રાદ્ધ, તર્પણ અને તલ તથા દર્ભનું પ્રદાન, મરનારને અર્થે જલાજલિ, ગાયત્રી પીઠપર હસાકદાન, રવિની (સૂર્ય)ની ચંદ્રનષ્ટિકા, ઉત્તરાયનના દિવસે વિશેષ સ્નાન, દાનાદિક, આશ્વિનમાસમા તૃતીયાવ્રત, કૃષ્ણની નિદ્રા વિગેરેના દિવસનું તપ, એકાદશીવ્રતનું આચરણ, ગૌરીએજન, વૃક્ષનું અર્ચન, લોકિક તીર્થની યાત્રા, છ માસિકાદિક કૃત્ય, પુણ્યને માટે પ્રપા (પરબ) દાન અને કયાનું પાણિયહણ વિગેરે, કુમારીઓને લોજન, મરનારને અર્થે જળના ઘટ, પચમ્યાદિક તિથિએ ગોરસનું અવિલોડન, ચૈત્રમાસમા ચર્ચરીદાન, વૈશાખ માસની તૃતીયાએ શઠવૃક્ષનો ઉદ્ઘોષોત્સવ (લગ્નોત્સવ) અને મહાદિક (માઝા વિગેરે)નું પ્રદાન, જ્યેષ્ઠમાસની શુકલ ત્રયોદશીએ શકતુકાદિક (સાયુઆ વિગેરે)નું દાન, દરેક અમાવાસ્યાએ જમાધને લોજન, કાગઝા વિગેરેને જાળીદાન આપી અનંતવ્રતનું પાલન, પુણ્યને અર્થે ક્ષેત્રાદિકમા દૂપખનન, ગોચરનું ઉત્સર્જન, ધન્ય (ધન) ત્રયોદશી તથા રૂપ ચતુર્દશીએ સ્નાન, ભાદ્રપદની કૃષ્ણચતુર્દશીએ પવિત્રીકરણ, બીપળ અને આગ્ર વિગેરે વૃષોનું રોપણ અને જળસિંચન, બ્રાહ્મણને ઘેર પયોદાન, ધર્મને અર્થે અગ્નિદીપન, ગાયનું વ્રત તથા ગોધનની અર્ચા, વિપ્લકાત્મા (લગ્ની)ની સુખસ્થિતિ, ધર્મને

અર્થે તૃલિકાદાન, પાપકુલાદિક ક્રિયા, મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે ગ્રાહ્યભોજને ગાય, ભૂમિ અને સુવર્ણનું દાન, પુત્રાદિકને અર્થે મહામાયાનું અર્ચન તથા ક્ષેત્રની પૂજના—એ પ્રમાણે બહુ સમાર તથા દુ ખરાશિના કારણરૂપ એવું લૌકિક શુદ્ધગત અને દેવગત મિથ્યાત્વ આગમમા વર્ણવ્યું છે હવે લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ આ પ્રમાણે છે—કુટી થિકોએ બ્રહ્મણ કરેલા એવા જિનજિભોનું પૂજન, જિનચૈલ્યની આ શાતના કરવી, અનિષિદ્ધનો નિષેધ અને નિષિદ્ધમા આદર કરવો— ઇત્યાદિ મિથ્યાત્વ એ સમારના એક બીજરૂપ છે તેમા શુદ્ધગત મિથ્યાત્વ આ પ્રમાણે છે— સીલબ્રષ્ટ સાધુઓને વદન, પૂજન અને આદર આપવો કહ્યું છે કે —

“લોકોત્તર લિંગ (ચિન્હ) વાળા અને માધુવેશધારી હોવા છતાં જેઓ પુષ્પ, તળોળ, આધાઠર્મિઠ સર્વ આહાર, જળ અને ક્ષણ વિગેરે સચિત્ત વસ્તુઓનો ઉપભોગ, સીનો પ્રસંગ, વ્યવહાર અને ધનનો સંગ્રહ, એકાકીપણે સ્વચ્છ દ્વંદ્વમણ અને ચેષ્ટિત વચન, તથા ચેત્ય કે મઠમા વાસ અને વસ્તિમા નિરતર સ્થિતિ કરવાથી ધત્ત રાના પુષ્પ ચાવતા વમનની જેમ પોતાના મનને દૂષિત કરે છે— એ શુદ્ધગત મિથ્યાત્વનો જેમણે ત્રિવિધ ત્રિવિધે ત્યાગ કર્યો છે, તેઓજ નિશ્ચયથી શાવડ છે બીજા તો માત્ર નામધારી શાવક છે ” આવા પ્રકારના મિથ્યાત્વથી રહિત એવા સમ્યક્ત્વનું જે પ્રાણી સેવન કરે છે, તે વિદ્વાનોમા આસજ મિદ્ધિકપણથી પ્રમિદ્ધ થાય છે ”

આ પ્રમાણે દેશના સાલળીને કુટુંબ સહિત બુદ્ધદાસે મધ, મા સાદિકનો અને મવ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી દલથી સમ્યક્ત્વપૂર્વક ખાર ત્રત લઈ શાવક થયો અહો ! માયાનો પ્રભાવ કેવો વિચિત્ર છે ? પછી તે સાધુઓની સુશ્રૂષા, જિનેશ્વરોની અર્ચા અને જિનેદ્રોક્ત માત મેત્રોમા ન્યાયોપાર્જિત લક્ષ્મીનો વ્યય કરવા લાગ્યો મિથ્યાત્વમા ગંથી મુકત એવા તેના જિનેદ્રમાર્ગના આચરણને જોઈને કષલ શેઠ તેની આ પ્રમાણે પ્રશ્ન સા કરવા લાગ્યો —“ આ શ્રીમાન્ બુદ્ધ

દાસ ખરેખર લાઘ્યવત્ત જનોમા અમેસર છે, કે જેણે કુળકમાગન ઉત્કટ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી અને જગતને વ્યામોહિત કરનારા એવા કુશાસન (મન) રૂપ પાશનું ઉચ્છેદન કરીને જિનશાસનને અગીકાર કર્યું પોતાના પૂર્વજોના આચરિત માર્ગે તો મહુ કોઈ સુખે ચાલે છે, પણ તેવા અસન્માર્ગનું ઉન્મૂલન કરી સમ્યગ્ધર્મમા પ્રીતિ રાખનાર તો કોઈ વિરલો વિરેધીજ હોય છે જુ છે કે —

“ પ્રતિપદ્મ સુરભી, નકુલો નકુલીં પયથ્થ કલહસઃ ।

ચિત્રકવર્હીં પક્ષી, સમ્યગ્ધર્મ સુધોર્વેત્તિ ” ॥ ૧ ॥

“ જેમ ગાય પ્રતિપદના ચક્રને, નરુજ નકુલણીને, રાજહસ દૂધને અને પક્ષી ચિત્રાનેલીને જાણે છે, તેમ સુસુદ્ધિમાન જ સમ્યગ્ધર્મને જોળખી શકે ” માટે શુદ્ધધર્મી એવા તેને સકુટુળ ધરે જોલાવીને જહુ માનપૂર્વક હવે તેનું વાત્સલ્ય કરવું ઉચિત છે કારણ કે લક્ષ્મીની સફળતા, ભવનની પવિત્રતા, શાસનની ઉન્નતિ અને તીર્થંકરપદની પ્રાપ્તિ—એ વાત્સલ્યના મુખ્ય શુભે છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને વિચક્ષણ ઋષભશ્રેષ્ઠીએ નવીન મદ્ધર્મની સ્થિરતા માટે લક્ષ્મીના નિવામરૂપ એવા શુદ્ધદાસની સાથે મિત્રાઈ કરી એટલે યથોચિતપણે પરસ્પર આપતા અને શ્રદ્ધણું કરતા, રહસ્યની વાત પૂછતા અને કહેતા એવા તે જાનેની વચ્ચે પ્રીતિ વધવા લાગી

એકદા ઋષભશ્રેષ્ઠીએ ધર્મના સ્થૂર્યને માટે શુદ્ધદાસની સમક્ષ તેના છતા શુભોની પ્રસથા કરી કે —“ હે મહાનુભાર ! તમે પોતાના ધરમા ધર્મરૂપ કે પવૃક્ષનું આરોપણ કર્યું, તેથી તમે આજે જાણે જગતને લાઘ્ય થયા અને તમારૂં કુળ પણ આજે પવિત્ર થયું સ્વર્ગના એશ્વર્યયુક્ત મર્વ ના પત્તિઓ સુલભ છે, પરંતુ સર્વસદશિત ધર્મની પ્રાપ્તિ પ્રાય હર્વલ છે જુ છે કે —

“ અપિ લમ્બતે સુરાજ્ય, લમ્બતે પુરવરાણિ રમ્યાણિ ।

ન હિ લમ્બતે વિશુદ્ધ સર્વગોક્તો મહાધર્મ ” ॥૨॥

“ મુરાર્જય અને રમ્ય નગર પામવા સુલભ છે, પણ સર્વજ્ઞક થિત વિશુદ્ધ મહાધર્મ પામવો દુર્લભ છે ” માટે તમારે હવે સદા સમ્યગ્સાવધી એ ધર્મનું આરાધન કરવું, કે જેથી મુક્તિવધૂનો સુખ સમાગમ સુલભ થાવ કહ્યું છે કે —

“ ક્રિયાશૂન્યથ યો માવો, માવશૂન્યાથ યાઃ ક્રિયાઃ ।

અનયોરતર દૃષ્ટ, માનુસ્વયોતયોરિવ ” ॥૧॥

“ ક્રિયાશૂન્ય ભાવ અને ભાવશૂન્ય ક્રિયાઓ એ બંનેમા સૂર્ય અને ખંદોત (ખમ્બુવા) જેટલું અતર જેવામા આવે છે ” જે પ્રાણી મનુષ્યત્વાદિ સામગ્રી પામીને પુણ્યને માટે પ્રમાદ કરે છે, તે દુર્બુદ્ધિ મુધાપાન પ્રાપ્ત થયા છતાં તેમા ખેદરકાર રહ્યા જેવું કરે છે ચિંતા મહિરતન મમાન મમ્યકત્વપૂર્વક ધર્મ પામીને તેનું આરાધન કરવામા તમારે ણિલકુલ પ્રમાદ કરવો નહિ ” આ પ્રમાણે માલગીને ગુદ્દદામ માયામદિર છતાં ઉપરથી પ્રમાદ દર્શાવીને બોલ્યો કે —

“ આજે ખરેખર મારા ભાગ્યનો સાગર બ્રહ્મત થયો કે જેથી દરિદ્ર જેમ નિધાન મેળવે, તેમ મોહથી મૂઢ થયેલો એવો હું કોટી ભવ ભમના પણ દુર્લભ એવું જિનશાસન પામ્યો તળી પુણ્ય વત અને મનજન એવા આપની સાથે જે મૈત્રી થઇ, એ પણ મારા પૂર્વના અગણ્ય સત્પુણ્યના વિપાકનોજ ઉદય સમજવો હવે તે મૈત્રીને સ્થિર કરવા આપણું બંને વચ્ચે નિરતર ગૌરવની સિદ્ધિને માટે હિતકર એવા કઇંક સૌજન્યની હું ઇચ્છા રાખું છું આ પ્રમાણે પ્રસન્ન થયેલા એવા તે બંને પરસ્પર શુભ્સલાધા અને શ્રાવકપણાથી વદન કરીને પોતાને ઘેર ગયા

એક દિવસે સાધર્મિક વાત્મલ્ય કરતા ઋષભશ્રેષ્ઠીએ લોજના દિકને અર્થે નવા શ્રાવક અને શ્રેષ્ઠીમુખ્ય એવા ગુદ્દદાસને નિમત્રણ કરીને પ્રતિપ્રતિ (સન્માન) પૂર્વક જેટલામા તેને ઉચિત એવા લોજનસ્થાને બેસાર્યો, તેટલામા દુષ્ટ ગુદ્ધિવાળા ગુદ્દદામ, પોતાના અતિશય ઉત્સાહશરથી શ્રાવકોનું ગૌરવ કરતા એવા ઋષભશ્રેષ્ઠીને

કહેવા લાગ્યો — “ હે શ્રાવકોત્તમ ! ન્યારે મારો પુત્ર ઉત્સવપૂર્વક તમારી પુત્રીનું પાણિગ્રહણ કરે, તોજ આપને ઘેર મને લોજન રૂચે તેમ છે ધર્મસંહિત જે પુરૂષ નિમિત્ત વિના પ્રેતની જેમ પરને ઘેર જમે છે, તે પૂર્ત તેના ઘરમા દાસપણ પામે છે ” આ પ્રમાણે સા બળીને બને વશમા શુદ્ધ અને પરમ શ્રાવક એવો ઋષભ શેઠ વિચારવા લાગ્યો કે — “ ધનવતમા માન્ય, અભિમાની, હાતાર, સાતિવત્સલ અને આહુત ધર્મના નીન ઉપાસક એવા બુદ્ધાસને લોજનને માટે મેં ઘરે જોવાવેલ છે, તો આ કાર્યનો જો હું નિષેધ કરીશ, તો વખતમર એ જિનધર્મને મૂડી દેશે નીન ધર્મને પામેવ એવા સાધર્મિકને કોઈ રીતે પણ સ્થિર રાખરો, એ / ચાતુર્ય વ બજાય છે વગી ઘરે આવેલ સમાન શીન અને ધર્મવાળાને તો કદી પોતાનું સર્વસ્વ આપીને પણ મુશ્રાવકે તેની ભક્તિ કરની ચોચ્ય છે વગી વિશેષથી અવસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલ એવી આ કન્યા તો કયા પણ આપવાનીજ છે, પણ તેને સદાચારી ઘરની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે કુળ, શીવ, વય, વિદ્યા અને ધર્મયુક્ત, ધનવાન તથા ન્યાયશાળી એવા વરની જે પ્રાપ્તિ થવી એ ખરેખર સ્ત્રીના ઉગ્ર તપનું જ ફળ છે માટે જગતને અદ્ભુત એવા સદ્ગુણોથી સમાનતાને ધારણ કરતા એવા આ બનેનો મુવર્ણ અને માણિક્યની જેમ મુયોગ થાયો ’ આ પ્રમાણે પોતાની પવિત્ર આ સાથે સ્વલ્ભર વિચાર કરીને ઋષભશ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે — “ તમારા પુત્રને હું માદી સુતા આપશ માટે તમે આનંદપૂર્વક લોજન કરો કારણ કે સર્વ ગૃહ કૃત્યમા એ પ્રથમ ફળરૂપ છે ” એટલે બુદ્ધહાસે બહુજ પ્રસન્ન થઈને લોજન કર્યું અને ઋષભશ્રેષ્ઠીએ ધર્મનું માહાત્મ્ય દર્શાવનાર એની તેની સારી રીતે ભક્તિ કરી પછી તે બને મુખ્ય શ્રેષ્ઠીઓએ અન્યોન્ય પ્રેમવાળા થયેલા એવા તે પુત્ર અને પુત્રીનો વિસ્મય અને આનંદદાયક એવો વિવાહમહોત્સવ કર્યો અને વધુ સંહિત વરને પ્રીતિને માટે ઋષભશ્રેષ્ઠીએ ઘરની સ્થિતિના સમસ્ત ચૌતક (કરમે વન) હાન આપ્યા પછી ઉત્સવની શ્રેણીથી મનોહર એવો વિવાહ

મહોત્સવ નિવૃત્ત થતા વિચારવાનું એવા શ્રેષ્ઠીએ પદ્મશ્રીને આ પ્રમાણે શિખામણ આપી — “ હે ભદ્રે ! તારા પતિનું ઘર પ્રાપ્ત થયેલ ન વીન શ્રાવક ધર્મમા હજી અસ્થિર છે, મિથ્યાત્વી જનનો ત્યા સ સર્ગ છે અને કેઈકે કલુષતાનું તે સ્થાન છે, પરંતુ હે વત્સે ! તારે જિનેન્દ્રપ્રણીત ધર્મમાજ મન દૃઢ રાખવું, અને ધડાવશ્યક—કર્મમા પોતે લેશ પણ પ્રમાદ ન કરવો કારણ કે યૌવન, પતિ સન્માન, પ્રમત્ત જનનો મ ગ અને સ પત્તિની પ્રાપ્તિ—એ અવિવેકી જનને મદમત્ત પાનાવે છે પણુ લજ્જા, ઔચિત્ય, વિનય, દાક્ષિણ્ય અને મધુર વચન એ શુભો સાસરે ગયેલી સુદરીને બૂધણરૂપ છે કહ્યું છે કે —

“ લજ્જા દયા દમો ધૈર્યં, પુરપાલાપર્વર્જનમ્ ।

एकाकित्वपरित्यागो, नारीणा जीलरक्षणे ” ॥ ૧ ॥

निर्व्याजा दयितादौ, भक्ता श्वश्रूषु वत्सला स्वजने ।

स्निग्धा च भ्रुवर्गो, विकसितवदना कुलबधूटी ” ॥ ૨ ॥

“ લજ્જા, દયા, હૃદયહમન, ધૈર્ય, પરપુરૂષ સાથે આલાપનું વર્જન અને એકાતનો ત્યાગ—શ્રીઓએ ગીલના રક્ષણ માટે આ શુભો ધાગ્ય કરતા કુળવધૂ પોતાના પતિ વિગેરેમા નિષ્કપટ, સામુપગ ભક્તિવાળી, સ્વજનપર પ્રીતિવાળી બધુવર્ગમા સ્નિગ્ધ અને નિરતર પ્રસન્ન મુખવાળી હોય છે ” માટે હે વત્સે ! તારે મદા પ્રાપ્ત કરતા પણુ શીયળ અધિક સભાળવું તથા વિષમ પ્રસંગે પણુ જિનેન્દ્રોક્ત ધર્મનો તારે કની ત્યાગ કરવો નહિ આ પ્રમાણે પોતાના પિતાની શિખામણ આલણીને પ્રસન્ન મુખવાળી એડી પદ્મશ્રી માતપિતાના ચરણકમળને પ્રણામ કરીને પતિની સાથે ગઈ પત્રી સાક્ષાત્ લક્ષ્મી મમાન એવી પદ્મશ્રીને આગળ કરીને છુદ્ધ મધ પરમ ઉત્તમવર્ણક પોતાને ઘેર આવ્યો એટલે કંટપલતાની જેમ ત્રણે લોકને આનંદ આપનારી એડી પુત્રવધૂને જોઈને શ્વશુરાદિક મર્વે સ્વજનો આનંદ પામ્યા

પછી વધુવર્ગના દાસિવૃથથી કેટલાક દિવસો સુધી કપટથી પોતાને ઘેર જિનેદ્ધર્મનું આરાધન કરીને મિથ્યાત્વના ઉદયથી કુટિલ બુદ્ધસંઘે પોતાના કુટળમાં ધમ્મ પુરવોને અમાન્ય એવા ગૌદ્ધર્મનું સ્થાપન કર્યું એટલે પોતાના ઘરમાં ગૌદ્વાચાર પાળના માણસોને જોઈને વિવેકવતી પદ્મશ્રીએ વડીયોને પગે પડીને વિરુદ્ધ કરી કે —“ મુશસુર અને દેનેદ્રોને આરાધ્ય અને ચિતામણિરત્ન સમાન કોઠી ભવ ભમતા પણ દુઃપ્રાપ્ય એવા સ્વર્ગદર્શિત માર્ગે પામીને અસદર્શનના રાગથી અધ ગળી નિપુણ એવા તમે મમ્ય ગમાર્ગનો ત્યાગ કરી કુગુરૂએ દર્શાવેલ ઉન્માર્ગમાં શા માટે જાઓ છો ? જે પ્રાણી જિનેશ્વર દેવનો અને સત્ય, શીલ અને દયામય ધર્મનો ત્યાગ કરીને વિવેકી જનોએ તમ દીધેલ એવા સૌગત (ગૌદ્ધર્મ) માર્ગનો સ્વીકાર કરે છે, તે માણિક્યનો ત્યાગ કરી કાચને સ્વીકારવા ઇચ્છે છે અને કન્પવૃક્ષનું ઉન્મૂલન કરી અવકેશી (કુળ વિનાના-વધ્ય) વૃક્ષને સેપવા જેવું કરે છે માટે હે આર્યો ! આ મર્વનો વિચાર કરી માનસમરપત્ત રાજહસની જેમ ઉત્તમ લોકમાં સુખકારી એવા સદ્ધર્મમાં દૂટના ગજો ” આ પ્રમાણે પદ્મશ્રીએ આપેલ ધર્મની શિખામણુ તેમને અભિનવ જ્વરમાં શમનીય ઔપધની જેમ દોષકારક થઈ પડી પડી ‘ આ જીવે સંસારમાં ભમતા પ્રિયાદિક સ્વજનો, લક્ષ્મી અને લોગો અનતીવાર પ્રાપ્ત કર્યા, પણ જૈન ધર્મ ન પામ્યો ’ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પદ્મશ્રી જૈન ધર્મમાં જ વધારે દૃઢ થઈ કારણકે કાચમાં રહેલ મણિ કાચના ભાવને તો ભજતો જ નથી

એકદા સ્વપ્નશ્રેષ્ઠીએ તેના ઘરનો વિપરીત આચાર સાબળીને અને ત્યાં આવી સાક્ષાત્ જોઈને વિચાર કર્યો કે —“ અહો ! ધર્મ દળ કરી આ કપરીએ મને સકુટુંળ છેતર્યો. અહો ! કર્મેજ મને દગો દીધો ! સ્વાર્થ સાધવામાં તત્પર એવો પાપાત્મા સર્વત્ર કપટજ રહે છે, પણ નરકમાં પડના પોતાના આત્માને તે જોઈ શકેનો નથી કણુ છે કે —

“માયામન્થિવાસવિલાસમદિર, દુરાશયો યઃ કુરૂતે ધનાશયા ।

સોઽનર્થસાર્થે ન પતતમીક્ષતે, યથા વિદાલો લકુટં પયઃ પિવન્ ” ॥૧॥

“ જે દુરાશય પ્રાણી ધનની આશાથી અવિશ્વાસના એક વિલાસભવન સમાન એવા કપટની રચના કરે છે, તે દૂધ પીતો ણિ લાડો જેમ લોકડી ન જીએ, તેમ માથે પડના હુ જોને જોઈ શકતો નથી ” અન્યત્ર કરેલ પ્રપચ પણ પાપના કારણરૂપ થાય છે અને ધર્મના વિષે અન્યને છેતરતા તો અવશ્ય નરકજ પ્રાપ્ત થાય છે ”

પછી મપુત્ર બુદ્ધદામને બહુ માનપૂર્વક બોલાવી અને તેના કુટુંબને આગળ કુળને ઋણભરેલ આ પ્રમાણે “શિષ્યામણુ દેવા લાગ્યો —

“ પૃથ્વીમા પુણ્યવત જનોમા શ્રેષ્ઠ, ન્યાયવતમા મોટા, વિશ્વમા વિખ્યાત અને ધર્મમાર્ગમા ધુરધર એવા આપ, સુખના એક લહાર રૂપ એવા આર્હત ધર્મનો સ્વીકાર કરીને જો મૂંઝી દેશો, તો બીજાઓની ની વાત કરવી ? સામાન્ય માણુએ પણ શરૂ સાક્ષીએ લીધેલ વ્રતનો ત્યાગ કરતા નથી, તો પત્રી આપ જેવા તત્ત્વકુશળ અને સર્વશાળી તો સદ્વ્રતનો કેમ ત્યાગ કરે ? કહ્યું છે કે —

“પ્રાણાતેઽપિ ન મોક્તવ્ય, શુરસાસિકૃત વ્રતમ્ ।

વ્રતમગોતિદુઃસ્વાય, પ્રાણા જન્મનિ જન્મનિ ” ॥ ૧ ॥

“ શુરસાક્ષીએ ગ્રહણ કરેલ વ્રત પ્રાણાતે પણ કદી મૂકવું નહિ કારણ કે પ્રાણો તો જન્મોજન્મ મળે છે, પણ વ્રતલગથી લવોલવ અતિ દુખ પ્રાપ્ત થાય છે ” પૂર્વે સદ્ધર્મનો સ્વીકાર કરીને કુમગથી જોઓ તેનો ત્યાગ કરે છે, તેઓ લવસાગરમા લમતા મહા દુખ પામે છે આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠીએ આપેલ ધર્મશિક્ષાનો કુશિષ્યની જેમ અનાદર કરીને જોના ઉત્તરકાળ વિષમ છે એવો તે બુદ્ધદાસ પોતાને સ્થાને આપ્યો ગયો એટલે તેને કૃષ્ણપક્ષીયો સમજીને શ્રાવકોત્તમ શ્રેષ્ઠી પોતાની પુત્રીને કામળ વામ્બોથી સતુષ્ટ કરીને પોતાને ઘેર ગયો પત્રી નિત્ય આર્હત ધર્મની ઉપાસના કરતી એવી પદ્મશ્રીને

તે મિથ્યાદૃષ્ટિઓ જવાત્કારથી અનરાય કરવા લાખ્યા તેઓ ધર્મની નિદા, હીવના અને પરસ્પર હાસ્ય કગ્તા, તથાપિ ધર્મમા દૃઢ એની પદ્મશ્રી લેશ પણ પ્રમાદ કરતી ન હતી

એકદા બહુ શિષ્યયુક્ત પદ્મસ ધ નામના જૌદ્વાચાર્યે આવીને પદ્મશ્રીને આ પ્રમાણે શિખામણ આપી કે —“ હે ભદ્રે ! મર્વ મ જિઓમા ચિતામણિ જેમ શ્રેષ્ઠ કહેવ છે, તેમ સર્વ ધર્મોમા ઐદ્ધ ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે હિતૈષી એવા જુદ્ધ ભગવાને પ્રરૂપેવ ધર્મ સેકડા અ મત્કારના સ્થાનરૂપ અને ઉભયકોકમા સુખાકારી છે અને વળી —

“ મૃદ્વી શર્યા પ્રાતસ્ત્યાય પેષા, મયે મક્ત પાનક ચાપરાદ્ધે ।

દ્રાક્ષાલ્લહ શર્કરા ચાર્ગરાને, મુક્તિચાંતે શારયપુરેગ દૃષ્ટા ” ॥૧॥

“કોમળ શર્યા, અવારે ઉડીને દુગ્ધપાન, મધ્યાન્હમણે બોજ ન, પાછલે પહોરે મદિર દિકલુ પાન અને અર્ધસાંત્રિએ દ્રાક્ષાખંડ તથા શર્કરાનો ઉપભોગ-આવા પ્રકારના ધર્મથી શાક્યપુત્રને છેવટે મુક્તિ મળી હતી ” માટે વૃથા દેહનુ ગોપણ કરનાર એવા આ ધર્મ નો ત્યાગ કરી અને જુદ્ધ ભગવતે ળતાવેલ માર્ગનો આદ્રય (સ્વીકાર) કર ” આ મામળા પદ્મશ્રીએ કયુ કે —“ જિનંદ્રોખ્ત અને સુ ગતોક્ત ધર્મના અતરનો તમારા મનમા સમ્યગ્ રીતે વિચાર કરો જેમ દૂધ, ધાતુ, જળ, રત્ન, રાજ, પાપાણુ અને ભવન-ઓ વસ્તુઓ મા સમાન નામ છતા મોટુ અતર જેવામા આવે છે, તેમ ધર્મના નામની સમાનતા છતા તેમા મોટુ અતર રહેલુ છે ક્ષમા, શીવ તપ, શૌચ, દયા, સત્ય તથા કમ-આ ગુણો જ્યા સર્વથા જેવામા આવે છે, તે ધર્મજ યથાર્થ નામયુખ્ત છે નામમાત્રથી તો પરમત મા સર્વત્ર ધર્મ છે, પરંતુ વસ્તુત તો ગ્રીજિને દ્રદર્શિત માર્ગ-(મત) મા તે યથાર્થ છે વળી શુરૂમહારાજની પાસે સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ એવા એ જિનધર્મનો મે સ્વીકાર કર્યો છે, તો હવે શી રીતે તેનો ત્યાગ થાય? જે પ્રાણી સ્વીકૃત મમ્યગ્વર્મનો ત્યાગ કરે છે, તે ભવાતરમા મૌભાઅ સહિત, ધનધાન્ય વર્જિત, નિઘમૂર્તિ અને સદા દુ ખી

થાય છે માટે મારે તો જિનેદ્રોક્ત ધર્મજ પાળવો છે અને તમારે પણ હવે એ-૪ ધર્મનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ છે ” આ પ્રમાણે પદ્મ શ્રીએ કહ્યું, એટલે બુદ્ધદાસાદિકથી વદન કરાયલો એનો તે માયાવી પદ્મસઘ મુખકનળને મ્હાન કરી પોનાના મઠમા આ-યો ગયો.

હવે સમેતશિખરાદિ તિર્થોની યાત્રા કરી, સ્વોપાર્જિત સપત્તિનો યથાયોગ્ય પાત્રે વ્યય કરી રત્ન, કનક અને પાપાણના સેકડો જિનબિંબ અને વિધિપૂર્વક મહોત્સવ મહિત તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવીને પોતાનો અત સમય પાને આવેલ જાણીને વિવેકી ઋષભત્રેષ્ઠી પોતાના ઘરનો ભાર પુત્રોને સોંપીને દયા, દાન, દમ, ધ્યાન અને દેવશુરના અર્ચનાદિકથી તથા તેને લગતા અન્ય પુણ્યકાર્યોથી પોતાના જન્મને સફળ કરીને, ત્રિવિધે ત્રિવિધે પાપસ્થાનોનો ત્યાગ કરી, મર્વ જીવોને ખમાવી અશેષ પરિગ્રહથી મુક્ત થઈ, યથોક્ત શ્રાદ્ધધર્મનું નિરતિચારપણે આરાધન કરી આનંદ શ્રાવકની જેમ આનંદ પૂર્વક ચાર શરણને આશ્રિત થઈ અને આહારના ત્યાગપૂર્વક મમાધિથી શરીરનો ત્યાગ કરીને તે પરમ મમૃદિવાળો અને કાતિના સ્થાનરૂપ એવો વૈભાનિઃ દેવ થયો તેના વિયોગથી હુ ખાર્ત થયેલી એવી પદ્મશ્રી શ્રાવિકા ત્યારથી સર્વ પીડાનું હરણ કરવામા મમર્થ એવા પુણ્યકર્મને વિશેષ આચરવા લાગી.

એક દિવસે અવસર મેળનીને દુષ્ટિરાગથી અધ થયેલા બુદ્ધદાસે પદ્મશ્રીને બોલાવીને કહ્યું કે —“ હે ભદ્રે ! જિનમતમા મોહિત એવો તારો પિતા મરણ પામીને ઉદ્ધાનમા જાળમૃગ થયો છે એન મારા શુર હેતા હતા ” કાનને કરવત સમાન આ સાંભળીને તે વિચારવા લાગી કે —“ નિરતર સર્વ રીતે ધર્મકૃત્ય કરનાર એના પુણ્યવત મારા પિતા આવી અશુભ ગતિમા કેમ ગય ? હવે શું કરું ? ” ચિતામણિ ત્રાંસ કરનાર પ્રાણીને શુ દરિદ્રતા સતાવી શકે ? મિથ્યાદષ્ટિ એવા તે અસ શુરએ કહ્યું તે મિથ્યા છે અથવા નહીં તત્ત્વથી અજ્ઞાત એવો પાપી પ્રાણી શુ શુ બોલતો નથી ? ”

સસરાને કહેવા લાગી કે —“ પૂજ્ય એવા તમારા ગુરૂવર્ય સમ્યક્ જાણતાજ નથી, કે જેથી તે આવું બોલે છે જે પોતાના જ્ઞાનથી તે પ્રાણીઓની અત્યાદિ જાણી શકતા હોય, તો મારે પણ જૌહધર્મનો સ્વીકાર કરવો, પરંતુ તેમને સપરીવાર મારે ઘેર લોજન કરાવીને ઉત્સાહપૂર્વક તેમના ધર્મનો સ્વીકાર કરી હું પાલન કરીશ ” પછી લોજનને માટે પુત્રવધૂને ઘેર સર્વ સામગ્રી તૈયાર કરીને પ્રમજ્જ મનથી શ્રેષ્ઠીએ જૌહ સાધુઓને બોલાવ્યા એટલે પદ્મમધ ગુરૂ લોજનાદિ-કને માટે પુનઃ પરિવાર સહિત ત્યાં આવ્યા કારણ કે એ વસ્તુ વિશ્વને વલ્લભ છે પછી બહુમાન આપીને અનુક્રમે સ્કુરાયમાન સુક્તિ પૂર્વક વિવિધ સ્વાદિષ્ટ રસથી સોજન કરાવતા પદ્મશ્રીએ તેના ડામા પગની ચામડાની મોજડીને મરચાવિગેરેથી વધારી અને તેને જળરૂપ કરીને તેના ગુરૂને જમાડ્યા પછી બહુ ગૌરવપૂર્વક યથેષ્ટ લોજન કરીને ઉઠ્યા એટલે શ્રેષ્ઠીએ ભક્તિપૂર્વક ચદનાદિકથી તેમની પૂજા કરી, એવામા પેલા કૃત્યથી કંઈક બ્યાકુળ થયેલી પદ્મશ્રીએ આવીને જતા એવા તેમને કહ્યું કે —“ હે સૌગતેશ્વર ! આજે હું ઘણા કાચોથી વ્યથા થઈ ગઈ છું, માટે આવતી કાલે પ્રભાતે ઉત્સવપૂર્વક આપના ધર્મને અંગીકાર કરીશ હાલ તો તમે પધારો ” એટલે તેઓ મઠ તરફ જવાને તૈયાર થયા એવામા ત્યાં ગુરૂનીજ મોજડી જેવામા ન આવવાથી ‘કોઈના જેવામા આવી ?’ એમ પરસ્પર બોલતા તેઓ ડોલાહલ કરવા લાગ્યા ત્યાં તેમના દર્શનના ઉત્સુક એવા સ્વજનો પણ તરત એકત્ર થઈ ગયા એવામા પદ્મશ્રીએ અજલિ જોડીને પુનઃ પદ્મમધને કહ્યું કે “ હે ભગવન્ ! જે જ્ઞાનથી તમે મારા પિતાની ગતિ કહી શક્યા, તેજ જ્ઞાનથી તમે પોતે એ મોજડી જાણી લ્યો ” આ સાંભળીને અત્યંત કોપિષ્ઠ મનથી ગુરૂએ કહ્યું કે—‘ હે ધર્મધૂર્ત ! હે દુરાચાર ! મને આવું જ્ઞાન નથી ’ પછી સર્વની મમતા પદ્મશ્રીએ કહ્યું કે —“ પોતાના ઉદરમા નાખેલ પોતાની મોજડીને જે જાણી શકના નથી, તે મારા પિતાની આવી ગતિ શી રીતે જાણી શકે ? તમે પોતાનું આપેલું જાણી શકતા નથી, તો પારકી નિંદા કરવા

તમ તૈયાર થાઓ છો? જો તમને વિશ્વાસ ન હોય, તો મારા અત્તનુ
મન કરી જુઓ. ” પછી ફર અને કોઘાધ મનથી તેણે પણ વમન
કર્તું, એટલે તેમા સૂક્ષ્મ ચર્મખંડ જોઈને બધા લોકો હાસ્યવિદસિત
બુખથી કહેવા લાગ્યા કે — ‘ અહો ! આ શુરનુ જ્ઞાન કેવું અદ્ભુત
કે ? ’ પછી લલિત મનવાળા એવા તેને ડોહ રીતે શાત કરીને
મુદ્દહાસે શિષ્ય સહિત તેને સ્વસ્થાને (મઠમા) મોકલ્યા

એક દિવસે કોપાયમાન એવા પદ્મવે શ્રેષ્ઠીને બોલાવીને કહ્યું
કે :— “ હે ભદ્ર ! તારી પુત્રવધૂ ખરેખર ! મને શાકિની લાગે છે
માટે પાપપરાયણ એવી એને ઘરથી બહાર કહાડી મૂક નહિ તો
અપ સમયમાજ તારા કુલનો ધ્વસ થશે ” આ પ્રમાણે શુરનુ
વચન સાંભળી શ્રદ્ધામુગ્ધ અને મૂઢબુદ્ધિ એવા તેણે પણ તેના દોષ
ખેર કરીને તેને ઘરથી બહાર કહાડી મૂકી એટલે તેના દોષો બ
તાવી પિતા વિગેરેએ વાર્યા છતાં મોહને લીધે બુદ્ધસઘ પણ તેની
સાથે ગયાં એવામા પદ્મશ્રીએ તેને કહ્યું કે — “ હે નાથ ! હાલ તો
સમૃદ્ધિથી પૂરિત એવા મારા પિતાને ઘેર જવું યોગ્ય છે ” એટલે
તેણે ઉત્સાહ પૂર્વક કહ્યું કે — “ હે પ્રિયે ! એ તારૂં કહેવું યોગ્ય
નથી કારણ કે માની જનોને સાસરાને ઘેર રહેવું બિલકુલ યોગ્ય
નથી વલ્લભાને ઘેર (શ્વશુરજી) રહેતા લક્ષ્મીવત પુરૂષો પણ પ્રાય
પોતાના મહિમાને બોધ બેસે છે તો નિર્ધનની શી દશા થાય ?
કહ્યું છે કે —

“ વર વન વ્યાગ્રગર્જેન્દ્રસેવિત, દ્રુમાલયે પત્રફલાનિ યોજનમ્ ।
તૃણેષુ શય્યા વરજીર્ણવલ્કલ, ન વધુમધ્યે ધનહીનજીવિત્તેમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ વ્યાગ્ર અને ગર્જેન્દ્રથી સેવિત એવા વનમા કે વૃક્ષના ઘરમા
રહી પત્ર ફળનું લોજન કરવું સાડું, તૃણની શય્યા સારી અને જીર્ણ
વલ્કલ પહેરવા સારા, પરંતુ ધનહીન થઈને બધુઓમા જીવવું સાડું
નહિ ” આ પ્રમાણે યુક્તિપૂર્વક પ્રાણપ્રિયાને સમજાવીને અધિક

લાગ્યવાન એવો તે લક્ષ્મીની જેમ તેને આગળ કરીને નગરની બહાર આવ્યો. ત્યાં દિશાઓના મુખને જોતા અને કંઈક ચિંતાતુર મન વાળા એવા તે દ પતી નગરની નજીકના એક વૃક્ષની છાયામાં ક્ષણવાર બેઠા. એટલે પદ્મશ્રી બોલી કે —“ હે સ્વામિન્ ! સર્વ પ્રકારના કર્મ-રોગથી મુક્ત અને મુક્તિસ્ત્રીમાં આસક્ત એવા જિન ભગવત, રક્ત-ક્રમણસમાન ક્રાંતિવાળા એવા સિદ્ધ ભગવત, સર્વજ્ઞમનમાં સૂર્યસમાન એવા સર્વે સાધુઓ તથા સર્વ પ્રકારના મુખમાં સાક્ષીરૂપ એવો ધર્મ-એમનું આપણને શરણ થાઓ ” આ પ્રમાણે બોલતી પદ્મશ્રી જેટલામાં પતિ આગળ બેઠી, તેટલામાં ત્યાં આવેલ પવિત્ર અગવાળા કોઈ ધનાવહ સાર્થવાહ જગતમાં અદ્ભુત એવી તે બુદ્ધરીને જોઈને ક્ષણવારમાં સરાગી અને કામદેવની આજ્ઞાને વશવર્તી થઈ ગયો. પત્ની કોઈક માણસપાસેથી તેમનું સ્વરૂપ જાણીને સૌભાગ્યરૂપ અમૃતની પ્રપા (પરજ) સમાન એની તેને ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો એવો તે કામાધ તેની કૃત્રિમ ગરદાસ કરીને પ્રપચથી બુદ્ધસ ધને શ્રીમહિત પોતાને સ્થાને લઈ ગયો. પત્ની સાચે તે ધનાવહે તેને વિષમુક્ત અન્નનું લોજન કરાવ્યું. કારણ કે કામાધ પ્રાણીઓ અકૃત્યો પણ કરે છે એટલે વિષના વેગથી અતિશય મૂર્છા પામીને મૃગથી છેબાયેલ વૃક્ષની જેમ તે ગ્રેષ્ઠી તરત જમિપર પડ્યો. પોતાના પતિની મૃત્યુની હતિકા તુ ય એવી તેવા પ્રકારની અવસ્થા જોઈને અતિશય શોકથી સંતાપ થયેલી એની પદ્મશ્રી કંઈ સ્વરે રૂદન કરવા લાગી. એટલે તે સાર્થવાહ રૂદન કરતી એવી તેને કોમળ વચન ઝહી અટકાવવા લાગ્યો કે —“ હે ભદ્રે ! તમે જગતમાં કર્મથી મહુ પરાધીન છે હે કન્યાણિ ! આ સસારની સ્થિતિજ આવી છે, માટે શોક ન કર વૈરીની જેમ વિધિ અનવસરે મુખને બહિનજ કરે છે તો હવે પત્ની કપવૃક્ષની જેમ નિરંતર વશવર્તી એવો હું ધનાવહ તારી શ્રેષ્ઠ મુખની સમસ્ત આશા પૂર્ણ કરીશ ” સાર્થવાહનું આવા પ્રકારનું ચેષ્ટિત જાણીને પોતાના શીલરત્નની રક્ષાને માટે તે સતીવિશેષથી શોક કરવા લાગી. એટલે પુનઃ તે સ્નેહપૂર્વક શીતલ વચનોથી ‘ હું તારો દાસ યા

સેવક છુ' આ પ્રમાણે વારવાર કહીને તેને શાત કરવા લાગ્યો. તેના વાક્યનો તિરસ્કાર કરીને સમ્યગ્ધર્મમા દૃઢ આશયવાળી એવી પદ્મશ્રીએ પણ નરકની જેમ દુ ખદ એવી શત્રિ વ્યતીત કરી એવામા પદ્મશ્રીના શીલસોલાગ્યને જોવા જાણે ઉત્સુક થયો હોય એવો સૂર્ય પણ વેગથી ઉદયાચલની ચૂલિકા પર આરૂઢ થયો પછી માણસોના મુખથી તે સ્વરૂપ (ખખર) સાલળીને બુદ્ધદાસ ત્યાં આવી પોતાના પુત્રને તેવી સ્થિતિમા જોઈને બહુ દિલગીર થયો, અને શોક તથા ક્રોધયુક્ત અને તત્વાતત્વથી ગહિત એવો તે જોત્યો કે,--“ હે શાકિનિ ! તે માસની ઇચ્છાથી મારા પુત્રને માર્યો છે, માટે હે પાપિષ્ઠે ! પુણ્યવતમા શ્રેષ્ઠ એવા આ પુત્રને તું સજીવન કર નહિ તો રાજપુરો પાસે તને પણ મારી નખાડીશ આ કોલાહલ સાલળીને પદ્મશ્રીને ધિક્કારતા મર્વ નગરવાસીઓ ત્યાં આવ્યા આ બનાવ જોઈને પદ્મશ્રીએ વિચાર કર્યો કે --“ ખરેખર ! અત્યારે મારા પૂર્વ-કૃત દુષ્કર્મોનો ઉદય થયો લાગે છે પરંતુ જે પ્રાણી નિમિત્તે જિન શાસનમા મહિનતા પ્રાપ્ત થાય, તે પ્રાણીને આગામી જન્મમા સમ્યક્ત્વરત્ન હર્ષભ થાય માટે હવે ધર્મના પ્રભાવથી પતિને શીઘ્ર સજીવન કરૂં કારણ કે સમ્યગ્ધર્મનો પ્રભાવ મત્રાદિક કરના અતિશય શ્રેષ્ઠ છે ’ આ પ્રમાણે વિચાર કરીને સમગ્ર લોક સમક્ષ દામાવતી એવી તે પદ્મશ્રી જોતી કે --“ જો જગતને પૂજ્ય એવા સમ્યક્ત્વમા મારૂં દૃઢ મન હોય અને સર્વ લીર્થ કરતા જેને દ્રશ્યમન મત્ય અને શ્રેષ્ઠ હોય, તો તેના પ્રભાવથી મારા પ્રાણનાથ સત્વર મજીવન થાઓ ” આમ જોલતી એવી પદ્મશ્રીએ પોતાના હાથથી પતિનો સ્પર્શ કર્યો કે તરત જયજયારવપૂર્વક તે ઉલો થયો તે વખતે પદ્મશ્રીના સમ્યક્ત્વ સૌદર્યથી પ્રસન્ન થયેલા એવા દેવતાઓએ પુષ્પવૃષ્ટિ વિગેરે પાર્થ આશ્ચર્ય પ્રગટ કર્યા. તે આશ્ચર્યરૂપ રસથી આકૃષ્ટ થયેલો એવો નરવાહન રાજા ત્યાં આવીને પદ્મશ્રીના ચરણકમળને નમ્યો, સ્વજનાદિક સાથે ઋષભશેઠના પુત્રો હર્ષ પામ્યા અને શ્રીજિનશામન પરમ ઉત્તતિ પામ્યુ સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓ, રાજાઓ, શ્રેષ્ઠીઓ, મત્રીઓ, અને

વિદ્યાધરે, વિવિધ લબ્ધિધારી મુનીશ્રી અને સૈલાગ્ર્ય, શીલ તથા શુદ્ધ ભક્તિધારી સ્ત્રીઓ અહીં જિનશાસનને ઉત્તરિમા લાવે છે પછી ધર્મના માહાત્મ્યની સ્તુતિ કરતા એવા જુદાદાસ વિગેરે વધુ સહિત પોતાના પુત્રને મહોત્સવપૂર્વક ઘેર લઈ આવ્યા

એવા અવસરમા લોકલોકને પ્રકાશ કરનાર એવું યશોધર મહામુનિને ત્યાં કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું એટલે મમ્યમૃદ્ધિ દેવતાઓએ અત્યંત આનંદિત થઈ મુનીશ્રીને નમીને તે કેવળજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો. પછી નરવાહનશબ્દ અને પદ્મશ્રીસહિત જુદાદાસાદિક નગરવા સ્ત્રીઓ તેમને વદન કરવા ત્યાં આવ્યા એટલે વિશ્વના હિતકારી એવા તે કેવળજ્ઞાની મુનિએ કનકકમળપર બેસીને તેમને ધર્મોપદેશ આપ્યો કે —

“ મહાસાગરમા રત્નદ્વીપની જેમ દુષ્પ્રાપ્ય એવા મનુષ્યજન્મને પામીને સુખાર્થી પ્રાપ્તિઓએ અત્યંત વિશુદ્ધ એવા ધર્મરૂપ ચિંતા મણિનો આદર કરવો યોગ્ય છે જે પ્રાપ્તિ પ્રમાદથી તેનો અનાદર કરીને અન્ય પુરૂષાર્થમા પ્રયત્ન કરે છે તે પછીથી દુઃખસતતિને પામીને શોકાક્રુણ થાય છે પ્રાય સર્વ દર્શનવાળા પોતપોતાના ધર્મની પ્રશંસા કરે છે, પરંતુ વિવેકી જનો તો પગીમાપૂર્વક શુદ્ધ ધર્મનોજ આદર કરે છે કહ્યું છે કે —

“ યથા ચતુર્મિઃ કનક પરીક્ષ્યતે, નિર્ધર્ષણચ્છેદનતાપતાડનૈ ।

તથૈવ ધર્મો વિદુષા પરીક્ષ્યતે, શ્રુતેન શીલેન તપોદયાગુણૈઃ ॥ ૧ ॥

“ નિર્ધર્ષણ, છેદન, તાપ અને તાડન એ ચાર પ્રકારથી જેમ સુવર્ણની પરીક્ષા થાય છે, તેમ વિચક્ષણ જનો શ્રુત, શીલ તપ અને દયા વિગેરે શુભોચી ધર્મની પરીક્ષા કરે છે ” મિથ્યાદૃષ્ટિને અગોચર એવો આ દશ પ્રકારનો ધર્મ વસ્તુતઃ જૈનશાસનમા જ છે અને અન્ય મતમા તો તે માત્ર નામથી જ છે સર્વના વચનમા તત્ત્વાર્થ સ્ફુરે છે અને કોઈકના હૃદયમા પણ તે સ્ફુરે છે, પરંતુ જેનોની તો ક્રિયામા

પણ તે સદા સ્ફુરતીમાન છે વેદ, સ્મૃતિ અને પુરાણાદિકમા આ-
સક્ત એવા પ્રાણીઓ તત્વથી ધર્મમાર્ગની ગંધને પણ જાણતા નથી.
મધ, માસના લક્ષક અને લક્ષ્યાલક્ષ્યાદિકના વિવેકરહિત બૌદ્ધાદિક
પણ ધર્મનો સાર સમજતા નથી ઘર, પુત્ર, કલત્રાદિકના પરિગ્રહમા
આસક્ત અને ગુરૂપદને લજતા છતા તેમનામા ધર્મનો એક લેશ
પણ સંભવતો જ નથી અજમેધાદિક યજ્ઞોમા કુશળ, વેદના પાઠક
અને સદા પ્રાણીઓનો વધ કરતા એવા યાજ્ઞિકો પણ ધર્મથી વિમુખ
જ હોય છે માટે હે ભગ્યે ! રાગ દ્વેષથી વિમુક્ત અને સમ્યક્તત્વના
પ્રકાશક એવા અર્હુતના શાસનમા જ ધર્મની યથાર્થતા છે એ ધર્મની
એક ચિંતથી ઉપાસના કરનારને આ લોકમા જ દેવતાઓ પણ પ્રસન્ન
મનવાળા થઈ પદ્મશ્રીની જેમ સહાય કરે છે ખરેખર ! વિશ્વને આ-
નંદ આપનારી એ ઋષભશ્રેષ્ઠીની પુત્રી ધન્ય છે, કે જેણે હું ખા આપતા
પણ ધર્મરૂપ ચિંતામણિનો ત્યાગ કર્યો નહિ કહ્યું છે કે —

“ કિં ચિત્ર યદિ વેદશાસ્ત્રનિપુણો વિમો મવેત્પદિતઃ,
કિં ચિત્ર યદિ નીતિમાર્ગનિસ્તો રાજા મવેદ્ધાર્મિકઃ ।
તચ્ચિત્ર યદિ રૂપયૌવનવતી સાત્રી મવેત્કામિની,
તચ્ચિત્ર યદિ દુઃખિતોઽપિ પુરુષઃ પાપ ન કુર્યાત્કચિત્ ” ॥ ૧ ॥

“ વેદશાસ્ત્રમા નિપુણ એવો પ્રાણી પડિત હોય તેમા આશ્ચર્ય
શું ? અને નીતિમાર્ગે ચાલનાર રાજા ધાર્મિક હોય તેમા પણ આશ્ચર્ય
શું છે ? પરંતુ જો રૂપવતી અને યૌવનવતી કામિની માધ્વી (સતી)
હોય અને પુરુષ દુઃખિત છતા સર્વથા નિ પાપ રહે એજ મોટું
આશ્ચર્ય છે ”

પછી અવસર પામીને પદ્મશ્રીએ ગુરૂમહારાજને પૂછ્યું કે —
‘હે વિલો ! મારો પિતા મરણ પામીને કઈ ગતિમા ગયો છે ?’ એ
ટલે કેવળી ગુરૂ જોડ્યા કે — “હે ભદ્રે ! તારો પિતા (ગુરૂ) સહ્યાર
દેવલોકમા દેવ થયો છે અને સવાતરમા તે મોતે જશે જે જેવા બીજા

વાવે, તે નિશ્ચય તેવા કૃષ્ણ પામે તેમ પુણ્યવત પ્રાણી શુભગતિમાજ્ઞ
 લાય છે અને વિખરીત મતિવાળો (દુર્મતિ) અવત્ય દુર્ગતિનેજ
 પામે છે મધ, માસના ભક્ષક, હિંસા અને મૃધા વિગેરે આશ્રવમા
 તત્પર અને મિથ્યા ઉપદેશમા કુશળ એવા પ્રાણીઓ દુર્ગતિમાજ્ઞ
 લાય છે તેમજ શમ, શીલ અને દયાવત જિતેન્દ્રિય, નિષ્પરિગ્રહી
 તથા સમ્યગ્જ્ઞાન અને ક્રિયામા ઉદ્યુક્ત એવા પ્રાણીઓ દેવગતિને
 પામે છે ઉન્માર્ગના ઉપદેશક, માયા, આરભ અને આર્તધ્યાનમા
 તત્પર, તથા અપ્રત્યાખ્યાની એવા મૂઢ પ્રાણીઓ તિર્યચગતિમા લાય
 છે સમ્યક્ પ્રકારના માર્દવ અને આર્જવ ગુણથી યુક્ત, અ પ આરભ
 અને પરિગ્રહવાળા તથા દેવપૂજા, દયા અને દાનયુક્ત—એવા પ્રા
 ણીઓ મનુષ્યગતિને પામે છે તથા કષાયરહિત, શુકલ લેત્યાવાળા,
 સર્વ સગથી વિમુખ અને શુકલદાનયુક્ત—એવા ભગ્યો અક્ષય
 મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે ” આ પ્રમાણે માલગીને સવેગવાન યથેક્ષા શ
 ભએ પોતાના નયવિકૃમ્ભ કુમારને રાત્ર્ય સોપીને મહોત્સવપૂર્વક
 દીક્ષા અગીકાર કરી તથા રાત્ર અને શ્રેષ્ઠીની પદ્માવતી પત્ની તેમજ
 પદ્મશ્રી પ્રમુખ સ્ત્રીઓએ પણ ચારિત્ર અગીકાર કર્યું બુદ્ધદાસ વિ
 ગેરે સુદૃઢ આશયવાળા, જીવાજીવાદિ તત્ત્વના જાણનારા અને જિન
 ધર્મના પ્રભાવક એવા ધ્રાવક થયા અને ઉદયથી રહિત એવા પદ્મ
 સઘાદિક જૌહ સાધુઓ લોકમા અવહીલના પામ્યા કારણ કે મૃધા
 વાદી કોણ લુપ્તતા ન પામે ? ”

હે નાથ ! આ બધું પ્રત્યક્ષ જોઈને મેં પણ સદ્ગુરુ પાસે પચા
 તિચારથી ત્ર શુદ્ધ એવું સમ્યક્ત્વ ધારણ કર્યું ”

આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વવાસિત પદ્મશ્રીની કથા સાલગીને અર્ક
 દાસશ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે — ‘ હે પ્રિયે ! આ બધું સત્ય છે, તથા તેની સાત
 સ્ત્રીઓએ પણ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે — ‘ હે સ્વામિન ! અમે આ
 બધું સત્યપૂર્વક સ્વીકારીએ છીએ કારણ કે ચિતામણિની જેમ
 મનોવાદિન આપવામા એક નિધાનરૂપ એવા શ્રીજિનધર્મને ત્ર

હિમા લોકમા અચિત્ય છે ” એવામા મિથ્યાત્વરૂપ અધકારથી વ્યાપ્ત મનવાળી એવી કુદલતાએ કહ્યું કે - ‘ પદ્મલતાએ બધું કપોલકલ્પિત કહ્યું છે ’ તે વખતે રાજા વિગેરે હૃદયમા વિચારવા લાગ્યા કે — ‘ અહો ! આ ઓનું મિથ્યાત્વયુક્ત મૂઢત્વ કેવું છે ? જે પ્રાણીનો જગતમા અતિશય ઉદય થવાનો હોય અને જેના અનંત પાપરાશિ ક્ષય પામ્યા હોય, તેજ પ્રાણી જિનેદ્રદર્શિત ધર્મ સામળો છે, શ્રદ્ધે છે અને નિત્ય આચરે છે ’

હે ભવ્ય જનો ! સમ્યક્ત્વની નિર્મલતાના મહાપ્રભાવની સ પત્તિના વિલાસની સ્થિતિથી શોભાયમાન એવું પદ્મશ્રીનું વૃત્તાન સામળીને સમ્યક્ત્વમા એક દૃઢતા વધારે

॥ इति सम्यक्त्वकौमुद्यां पष्ठी कथा ॥

પછી શ્રેષ્ઠીએ સ્વર્ણલતાને કહ્યું કે - “ હે ભદ્રે ! તું પણ તારી સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિની વાત કહે ” પોતાના પ્રાણનાથનો આદેશ મેળવીને તે પણ સુધાને સંવનારી વાણીથી સ્વાનુભૂત એવું સમ્યક્ત્વનું વૃત્તાત કહેવા લાગી —

“ મહાદેશના અલકારરૂપ, વિદ્વજ્જનોથી સુશોભિત, અગણિત સ પત્તિનું પાત્ર અને વિશાલ એવી અવતી નામની પ્રસિદ્ધ નગરી છે ત્યાં સુરેદ્રસમાન સુદર એવો સુરસુદર નામે રાજા હતો અહો ! આશ્ચર્યની વાત છે કે જેણે શત્રુઓને દ્વિધા કર્યા છતાં તેઓ પશ્યત્વ (મરણ) ને પામ્યા ધર્મકાર્યમા કુશળ યશસ્વિની અને સુરગ તથા અનગ (કામદેવ) ની એક ક્રીડાવાપી સમાન એવી મદનવેગા નામની તેને રાણી હતી તથા રાજ્યભારની ધુરાને ધારણ કરનાર, સર્વ પ્રકારની બુદ્ધિનો ભંડાર અને વિકસિત શુભવાળો એવો બુદ્ધિમાણ નામે તેને પ્રધાન હતો વળી તેજ નગરીમા હસ્તમા અને સ પત્તિમા પણ સમુદ્રતા (સુલક્ષણ અને ધનિકતા) ને ધારણ કરનાર અને પુણ્યકર્મમા સાવધાન એવો સમુદ્ર નામે શ્રેષ્ઠી હતો ગૃહવ્યવહારમા કુશળ, ધર્મને વિશેષથી જાણનારી

અને શીલલીલાથી શ્રેષ્ઠ એવી અમુદ્રશ્રી નામની તેને પત્ની હતી. તે દપતીને અદ્ભુત સૌભાગ્યવાળી જિનદત્તા નામે પુત્રી અને અતુલ તેજના નિધાનરૂપ એવો ઉમય નામનો પુત્ર હતો. શ્રેષ્ઠીએ કૌશાળી નગરીમાં રહેનાર કુવીન અને ધર્મજ્ઞ જિનદેવ નામના શ્રેષ્ઠીને પોતાની પુત્રી પરણાવી. પરંતુ યૌવનવય પામતા કુસંગના દોષથી ઉમય ખૂબ વ્યસની થઈ ગયો. કારણ કે અમત્સંગ માણ્યોને પ્રાય અનર્થકર્તા થાય છે કહ્યું છે કે —

“ આસ્તા સચેતસ સંગાત્, સદસત્સામરોરપિ ।

અશોક* શોકનાશાય, કલયે તુ કલિદ્રુમ* ॥ ૧ ॥

“ સચેતનના સંગથી થતા લાભાલાભ તો દૂર રહો, પરંતુ વૃક્ષના સંગથી પણ તેવી અમર થતી દોષાય છે કે અશોક વૃક્ષના સંગથી શોક દૂર થાય છે અને કલિવૃક્ષના સંગથી કલહ ઉત્પન્ન થાય છે ” તેના પિતા વિગેરેએ શુદ્ધિપૂર્વક તેને અટકાવ્યા છતાં હુન્નૃત્યથી તે નિવૃત્ત ન થયો. કારણ કે વ્યસન હુન્નૃત્યજ એવું છે. પરંતુ વિશેષતઃ પાપથી પ્રેરિત અને જુગારમાં તત્પર એવો તે નગરમાં દૂર કર્મથી ચોરી કરવા લાગ્યો. કારણ કે પરત્વી, પરદાવ્ય, અને પરમાસના ભક્ષણમાં ઉત્સુક એવો પ્રાણી કર્તાકૃત્યને ઠલી ભણતો જ નથી. સમગ્ર નગરમાં ચોરીનું કર્મ કરતો તે ચોકના પુત્રને જોઈ યમ દેહ નામે કોટવાળ તેને પગલે પગલે પકડીને શ્રેષ્ઠીના હાક્ષિવૃથથી તેને હિત-શિખામણ સંભળાવીને છોડી મૂકતો. તથાપિ ચોરકર્મથી નિવૃત્ત ન થતા એવા તેને એકદા કોટવાળે એકાતમાં વ્યથાથી શિક્ષા આપી કે — “ હે ભદ્ર ! તારા માતૃપિતા ઉત્તમપણાથી સર્વત્ર પ્રખ્યાત થયા છે, ન્યાયમાર્ગમાં અપ્રેસર અને ધર્મવત રૂપ છે, તારી જોઈને જગતને આનંદ આપનાર વર્ણ લગવતના શાસનરૂપ કમળને પ્રકાશિત માન છે હે જ્ઞાત ! તેમના ઉચ્ચતમ વરમાં કર્મમાં તત્પર અને પાપપરાયણ એવો

વૃક્ષનું આ લવમાજ વધ, બધાદિક ફળ મળે છે અને પરલોકમાં હ-
ર્ગતિ અને દરિદ્રતા પ્રાપ્ત થાય છે માટે ચૌર્યકર્મનો ત્યાગ કરી હિત
કર એવા ન્યાય અને ધર્મનો સ્વીકાર કર, કે જેથી તાતની જેમ તારી
પણ પ્રતિષ્ઠા ગરિષ્ઠ થાય” આ પ્રમાણે હિતશિક્ષાપૂર્વક તેણે નિવાર્યા
છતા તે ન અટક્યો, એટલે તેણે પકડીને રાજાને સોંપ્યો. પછી વિ
ચારવાનું એવા રાજાએ તેનું વૃત્તાંત જાણીને પૂછ્યું કે — “ અરે !
ચોર ! હુરાચારી ! તું કોનો પુત્ર છે ? ” એટલે તે જાત્યો કે — ‘ હે
દેવ ! હું સમુદ્રશ્રેષ્ઠીનો પુત્ર છું ’ પછી રાજાએ સમુદ્રશ્રેષ્ઠીને જોલાવીને
કહ્યું કે — ‘ હે શ્રેષ્ઠિન્ ! આ તમારો પુત્ર છે કે કોઈ અધર્મીનો પુત્ર
છે ? ’ એટલે વિનયથી અવનત થઈને શ્રેષ્ઠીએ રાજાને કહ્યું કે — ‘ હે
સ્વામિન્ ! એ મારો પુત્ર છે, છતાં કુસંગના દોષથી તસ્કરકર્મ કરે છે,
માટે આપ પ્રસન્ન થઈને એનો એવો ઉપાય ત્યો, કે જેથી એ સન્મા-
ર્ગનો આશ્રય કરે ’ પછી કૃતશ અને પ્રજ્ઞવત્સલ એવા રાજાએ વિ
ચાર કર્યો કે — ‘ આ શ્રેષ્ઠી સદા સદાચારપણાથી મારે પણ માન્ય છે,
માટે આ તેનો પુત્ર કુકર્મ કરનાર છતાં અવધ્ય છે અને એને શિક્ષા
ઠીયો વિના પુત્ર મારા નગરમાં ચોગી કરશે કહ્યું છે કે —

“ રાજદંભયાત્પાપ, નાચરત્યયમો જન. ।

પરલોકમયાન્મયઃ, સ્વભાવાદેવ ચોત્તમ ” ॥૧॥

“અધમ જન રાજદંડના ભયથી પાપ કરતો અટકે છે, મધ્યમ
જન પરલોકના ભયથી અને ઉત્તમ પુરૂષ સ્વભાવથી પાપનિવૃત્ત
થાય છે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને પૃથ્વીપર ધર્મના રક્ષક એવા
તે રાજાએ તેનું સર્વસ્વ લઈને તેને દેશાનિકાલ કર્યો, એટલે સ્થાનબ્રહ્મ,
સહાયરહિત અને ધનહીન એવો તે દેશોદેશ ભ્રમતા કૌશાળીમાં
જહેનને ઘેર ગયો ત્યાં માર્ગના બ્રમણથી થાકી ગયેલ અને કાંતિ
રહિત એવા પોતાના બ્રાતાને જોઈને તેણે આનંદપૂર્વક ભોજન અને
આચ્છાદનાદિકથી તેનો આદરસત્કાર કર્યો. પછી પિતા વિગેરેની
તેણે કુશળતા પૂછી અને કહ્યું કે — ‘ હે વત્સ ! તારી આવી દશા કેમ

થઈ ?' એટલે કંઈક ક પના કરીને તેણે પોતાના આવવાનું કારણ જણાવ્યું. કારણ કે પ્રાય ચોર, જુગારી અને સીજન મત્ત બોલતા નથી પરંતુ પરપરાએ આવેલી પોતાના ભાઈની તેવા પ્રકારની વાત તો પ્રથમથીજ તેના જાણવામા આવી ગઈ હતી. કારણ કે વાર્તા પ્રાય વિશ્વગામિની (સર્વત્ર પ્રસરનારી) હોય છે કહ્યું છે કે —

“ વાર્તાં ચ કૌતુકવતી વિશદા ચ વિગ્રા,

લોકોત્તર પરિમલ્લજ્વરગનામે’ ।

તૈલસ્ય વિંદુરિવ ચારિણિ દુર્નિવાર—

મેતત્રય મસરતીહ કિમત્ર ચિત્રમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ કૌતુકવાળી વાર્તા, વિશદ વિદ્યા, અને કસ્તૂરીની લોકોત્તર મુગધ—એ ત્રણ જળમા પડેવ તેવના ણિદુની જેમ જગતમા દુર્નિવારપણે પ્રસરે છે, માટે તેમા આશ્ચર્ય શું છે ? ” માટે હું પણ જો અત્યારે અહીં એનું અપમાન કરીશ, તો વખતસર હું ખથી પીડિત થઈ ન્યાયમાર્ગપર આવશે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને તેણે પણ બહુજ અપમાનપૂર્વક ભાઈને ઘરમાથી બહાર કહાડયો. કારણ કે સહુ કોઈ શુણ્ણુ ગૌરવ કરે છે એટલે લક્ષ્મી અને સહાયથી સહિત અને વિદેશીઓમા અત્રેસર એવા તેણે બહેનના ઘરથી બહાર નીકળી હું ખિન થઈને વિચાર કરવા લાગ્યો કે —“ માતપિતા અને શબ્દએ મારો તિરસ્કાર કર્યો તેથી આ નગરમા મારી બહેન ધારીને હું અહીં આવ્યો, પરંતુ તેણે પણ મને નિર્ધન ધારીને ઘરથી બહાર કર્યો અહો ! મદભાગ્યવાળા પુરુષને સર્વત્ર આપત્તિઓજ આવીને ઉભી રહે છે કહ્યું છે કે —

“ સ્વલ્વાટો દિવસેશ્વરસ્ય કિરણૈ સતાપિતો મસ્તકે,

વાઙ્મ્ દેશમનાતપ વિધિવશાદ્ નિલ્વસ્ય મૂલ ગત ।

તત્રાપ્યસ્ય મહાફલેન પતતા મમ સશબ્દ સિર,

પ્રાયો યત્ર મયાતિ દૈવહત્કો ગચ્છતિ તત્રાપદ ” ॥૧॥

“ સૂર્યના કિરણોથી મસ્તકમા સતમ થયેલો કોઈ ખડ્વાટ (માથાપરની ટાલવાળો) પુરૂષ છાયાવાળા સ્થાનની ઇચ્છાથી દૈવ યોગે બિંદુવૃક્ષના મૂળ આગળ ગયો, એટલે ત્યાં પણ ઉપરથી એક મોટું ફળ પડવાથી મોટા અવાજ સાથે તેનું મસ્તક ભાગી પડ્યું અહા! દૈવનો મારેલો પ્રાણી જ્યાં જાય, ત્યાં પ્રાય તેને આપત્તિઓ જ આવી મળે છે ” નિમિત્ત વિના પરધર જતા શ્રીમતને પણ લઘુતા પ્રાપ્ત થાય છે, તો નિર્ધનની શી વાત કરવી? કહ્યું છે કે —

“ હઙ્ગણપરિવારો નાયકોપ્યૌપધીના—

મમૃતમયશરીરઃ કાંતિયુક્તોપિ ચદ્રઃ ।

મવતિ વિકલમૂર્તિર્મદલ પ્રાપ્ય માનોઃ,

પરસદનનિવિષ્ટ* કો લઘુત્વ ન યાતિ ” ॥૧૧॥

“ નક્ષત્રમહળના પરિવારવાળો, ઔપધિઓનો નાયક છતાં, અમૃતમય શરીરવાળો અને પોતે કાંતિયુક્ત છતાં ચદ્રમા સદૃશ મહળને પ્રાપ્ત થતા વિકળ-મૂર્તિ (નિસ્તેજ) થઈ જાય છે કારણ કે પરધર પેમતા કોણ લઘુતા ન પામે ? ” આ પ્રમાણે નિરાધારપણાથી દુઃખિત અને પાપકર્મના ક્ષયથી મુલેગ પામેલો એવો તે ઉભય એક જિનમ દિશમા ગયો ત્યાં રત્નનિર્મિત જગદ્ગુરૂની પ્રતિમાને ભક્તિ પૂર્વક નમસ્કાર કરીને ત્રૈત્યના અતિશય (રમણીયત્વ) ને જોતા તે અતરમા આનંદ પામ્યો વળી ત્યાં આનંદને દર્શાવનાર, અનંધર તપ અને જ્ઞાનવાળા તથા વિધિના વત્સલ એવા શ્રુતસાર નામના મુનીશ્વરને તેણે જોયા એટલે ક્રિયાવત એવા તે સદ્ગુરૂને ભક્તિભરથી નમસ્કાર કરીને વિનયી એવો તે યથોચિત સ્થાને બેઠો ત્યાં ધર્મવ તમા અગ્રેસર એવા ગુરૂમહારાજે તેને ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો કારણ કે સાધુઓ નિષ્કારણ ઉપકારી રોય છે —

“ ધર્મ એ સુખરૂપ વૃક્ષોનો બગીચો છે, કલ્યાણનો તે ભંડાર છે, વિધોનો તે વિશ્વસ કરનાર છે અને ત્રણે લોકને તે એક બધુસ

માન છે, જેમ સૂર્યવિના દિવસ અને ચંદ્રવિના રાત્રિ, તેમ ધર્મવિના પ્રાણી કથા પણ ગોણા પામતો નથી. ધર્મના પ્રભાવથી પ્રાણીઓને આરોગ્ય, ઐશ્વર્ય, અખંડ મુખ, સૌભાગ્ય, અદ્ભુત અને રમ્ય રૂપ, મમસ્ત લક્ષ્મી અને જગત્મા પૂજ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે. સાધુ અને ત્રાવ કને યોગ્ય એવા તે ધર્મને જિનભગવતોએ મમ્યકર્તૃવર્ણન મર્વ આરિત્ર અને દેશચારિત્ર-એમ બે પ્રકારે કહેલ છે. તેમા મહર્ષિઓ (સાધુઓ) સર્વથા શુભદયાયુક્ત, જિતેન્દ્રિય, અનગાર, પરિશ્રુતી વિમુક્ત અને મુક્તિમાર્ગ દર્શાવનારા-એવા દોષ છે કહ્યું છે કે —

“ સમ્મદસણજુત્તા, તપનિયમરયા ત્રિશુદ્ધદમ્માવા ।

દેહેવિ નિરવયવત્તા, સમણા પાવેતિ સિદ્ધિગઢ ॥ ૧ ॥ ”

“ સમ્યકર્તૃવમયુક્ત તપ, નિયમમા તત્પર, વિશુદ્ધ તથા દૃઢ ભાવવાળા અને પોતાના દેહમા પણ અનામકૃત એવા સાધુઓ સિદ્ધિ ગતિને પામે છે ” અને સમ્યગ્દષ્ટિવાળા, મદાચારી, ખારમતધારી તથા સમ દોષોમા પોતાના ધનનો વ્યય કરનારા એવા શ્રાવકો હોય છે. મધ, માસ, અને નાના પ્રકારના જંતુઓની હિંસાવાળું એવું માખણ, ખટુળીજવાળા ફળ, અતતકાચ, મધ, પાચ પ્રકારના ઉદુળર, રાત્રિભોજન, ઘોર નરકમા લઇ જાય તેવું પાપ, વિદળની માથે છાશ વિગેરે, સમગ્ર અભક્ષ્ય, જે દિવસ ઉપરાતનું દહીં, વિકૃત થયેલું સર્વ પ્રકારનું અન્ન અને બધા અન્નાન ફળ-ઉત્ત શ્રાવકો આ સર્વ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરે છે. વગી ત્રણવાર શ્રીજિનભગવતની મમ્યગ્ રીતે પૂજા અને જે વાર આવશ્યકક્રિયા કરતા જૈનસ્થ શ્રાવક વૈમાનિક દેવપણાને પામે છે અને પછી રાજવગાદિકમા જન્મ પામીને જગ જગનને આનંદ આપનાર એવા રત્નત્રયનું મમ્યગ્ રીતે આરાધન કરીને તે સિદ્ધિમુખને પામે છે કહ્યું છે કે —

“ જેવિ ચ ગિદ્ધમ્મરયા, પૂયાદાણાદસીલસવન્ના ।

સન્નાદોસરાદિયા, હોરિતિ મુગા મદિદ્ધીયા ”

“ જેઓ પૂજા, દાનાદિ અને શીલસ પત્ર હોય તથા શકાદિ દોષથી રહિત હોય એવા ગૃહસ્થધર્મી આવડે મહર્દિક દેવતાએ થાય છે ” આ પ્રમાણે દેશના સાલણીને પુષ્પમમાન ઉગ્રવળ મનવાળા એવા તે શ્રેષ્ઠીપુત્રે ચારિત્રમોહનીયના ક્ષયોપશમયોગથી સમગ્રદર્શનપૂર્વક બાર વ્રતયુક્ત અને અનેક અભિગ્રહથી દુઃકર એવા શ્રાદ્ધધર્મનો સ્વીકાર કર્યો તે વખતે કહ્યુંજાયત એવા ગુરૂ મહારાજે તેને શિક્ષા આપી કે -“ હે ભદ્ર ! મેં ક્ષીણ થતા જેમ પથ્યપથ્ય થાય તેમ ભાવમળનો અત્યંત ક્ષય થતા કંપવૃક્ષની જેમ કંટક છુથેલી આપવામાં એક સાક્ષીરૂપ એવા ધર્મને તું અત્યારે ભાગ્ય યોગેજ પામ્યો છે, માટે હે આર્ય ! નિનકથિત નવનવા પુણ્ય કર્યોથી મર્વ પ્રકારના અલીપ ફળ આપનાર એવા એ ધર્મની તારા પરમ ઉન્નતિ કરવી, ” આ પ્રમાણે શિક્ષાનો સ્વીકાર અને ગુરૂ મહારાજને વદન કરીને ધર્મમાં તન્મયભાવને ધારણ કરતો, શુભ્ર મુખ કાતિવાળો અને પ્રગટ થતા સ્નેહવાળો એવો તે પુનઃ જંહેનને ઘેર આવ્યો એટલે ધર્મ જા ધ્રુપણથી જંહેને તેનો સત્કાર કર્યો અને તેને ધર્મની પ્રાપ્તિ માલગીને હર્ષિત થયેલી તેની ભગિનીએ નગરવામીઓને આનંદદાયક એવા મહોત્સવો કર્યા પછી પાલાના અનુક્રમથી વ્યાપાર કરતા તેને પુણ્યના પ્રભાવથી અધિક અધિક લાભ થવા લાગ્યો, તેવી તેની આપત્તિ બધી નાશ પામી અને સ પત્તિમાં વધારો થતો ગયો તથા ત્યાં નગરમાં સર્વત્ર તે વિશેષ માન્ય થયો કહ્યું છે કે -

“ પાતિતોઽપિ કરાઘર્તૈ-રુત્પતત્યેવ કદુરુઃ ।

પ્રાયેણ હિ મુરુત્તાના-મસ્યાયિન્યો વિપત્તયઃ ” ॥ ૧ ॥

“ હસ્તના આઘાતથી પાડ્યા છતાં દડો ઉચે આવે (ડહે) છે તેમ મનુષ્યોની વિપત્તિઓ પ્રાય અસ્થિર હોય છે, (અંપ મમયમ આલી જાય છે)”

એકદા મજીકના રગની જેમ ઉદ્ભૂત મવેગના રગને આનંદપૂર્વક અત કરણમાં ધારણ કરતો એવો ઉમય ધર્મ સળધી વિચાર

કરવા લાગ્યો કે — “મોહથી અધ યજ્ઞેલા આ જગતમા મનુષ્ય જન્મ, આર્યદેશ, ઉત્તમકુળ, શ્રદ્ધાલુતા, શુરવચનનુ શ્રવણ અને વિવેક—સિદ્ધિસાધ—મદિરના સોપાન (પગથીયા) ની શ્રેણીકપ એવા આ શુભો ખરેખર! સુકૃતથીજ ઉપલબ્ધ છે, આટલો કાળ મેં નિર્વિવેકપણાએ નિત્ય દુરત એવા દુર્બ્ધસનથીજ સ્વાત્માની કદર્થના કરી હવે એ વ્યસન સાગરનો પાર પામીને પ્રાદ પુણ્યોદયથી હું ક્રાંતીભવમા દુઃખાશ્રય એવા શ્રાવકપણાને પામ્યો માટે ભાવાસ્તિકપણાથી મારે ભાવના ભાવવી કારણ કે જિનમતમા ભાવશૂન્ય ક્રિયા વધ્યવૃક્ષ સમાન કહેલ છે ભાવાસ્તિકનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે ॥ —

“શ્રદ્ધાહુતાં શ્રાતિ મિનેંદ્રશાસને, ક્ષેત્રેષુ વિત્તાનિ વપત્યનારતમ્ ।
કરોતિ પુણ્યાનિ સુસાધુસેવના—દતોપિ ત ધાવકમાદુરુત્તમમ્” ॥૧॥

“જિનશાસનપર શ્રદ્ધાહુતા રાખે, સપ્ત ક્ષેત્રોમા નિરતર વિત્ત વાપરે, પુણ્યકૃત્ય કરે અને સુસાધુની લક્ષિત કરે—એવા શ્રાવકને ઉત્તમ શ્રાવક કહેલ છે ” વળી સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનાર અને શુરની પાસે વિધિપૂર્વક મન લેનાર એવા સુશ્રાવકને મુનિવરોએ સિદ્ધાતમા ભાવશ્રાવક કહેલ છે ” આ પ્રમાણે સદ્ભાવના ભાવીને ભદ્રક અને જિને દ્રશાસનની ઉન્નતિ કરવાની ઇચ્છાવાળો એવો ઉભય, સાધર્મિ વાત્સલ્ય, સુસાધુસેવા અને જિનચૈત્યાદિકમા પૂજા અને સ્નાત્રોત્તમવાદિક કરવા લાગ્યો.

એક દિવસે ઘણા કરિયાણા લઈને લગિની અને યોગ્ય સળ ધીઓનો લક્ષિતપૂર્વક સત્કાર કરીને જનકાદિકને મળવાને અત્યંત ઉત્ક્રિષ્ટ થયેલો એવો તે કેટલાક માણસો સહિત એક માર્થ (સઘ) સાથે ચા યો એટલે રસ્તામા પણ છ આવશ્યકના આચારને પાળતો, દીન અને અનાથ જનોપર યથાશક્તિ ઉપકાર કરતો, સર્વ ભાવતીર્થ, સ્થાવર અને જગમતીર્થોમા પણ વિધિપૂર્વક પૂજાસત્કાર અને સન્માનપૂર્વક દાનાદિક કરતો એવો તે ચોતાના માણસોસહિત આગળ

ચાલતા રાત્રિએ આપત્તિમા ધર્મરહિતની જેમ માર્ગજ્ઞ થઈ મહા
અટવીમા પડયો ત્યાં વિકટ એવી અટવીમા આખી રાત્રિસુધી લમ્યો,
પણ શુરવર્ગિત પ્રાણીની જેમ તેને કથા પણ માર્ગ ન મળ્યો
પછી મૂર્યોદય થતા ક્ષુધાર્ત એવા સાર્થલોકો અજ્ઞાત ફળના
લક્ષણથી મૂર્છા ખાઈને પૃથ્વીપર પડ્યા એટલા માટે જ તત્ત્વજ્ઞ
અને બને લોકના સુખાર્થી એવા જનોએ અજ્ઞાત ફળ અને
પુખ્તનો ઉપલોગ કરવો બિલકુલ અયોગ્ય છે પણ અજ્ઞાત
ફળના ઉપલોગના નિષેધથી પોતે જીવતો રહ્યો, તેથી ઉભય,
પોતાના શુરની સ્વાભાવિક દયાલુતાને માનવા લાગ્યો પરંતુ
તે સાથના વિયોગથી દુષ્પિત પોતાની નગરીના માર્ગથી અ
જ્ઞાત, લયભીત અને તે અટવીમા આમતેમ લમતા એવા તેણે પવિત્ર
લાવણ્યની સરિતાઉપ અને પોતાની મન્મુખ આવડી એવી પ્રત્યક્ષ
દેવતાની જેમ એક લલનાને જોઈ તે બિલકુલ પાસે આવી, એટલે
ઉભયે પૂછ્યું કે —“ હે ભદ્રે ! વિશાલા નગરી તરફ જતો રસ્તો
મને મત્વર દેખાડ ” આ સાભળી માર્ત્તિક લાવને ધારણ કરતી અને
સ્મિતમુખી એવી તે બોલી કે —“ હે મહાશય ! આપ પૂછો છો
તે માર્ગ હું જાણતી નથી પરંતુ પટ્ટીપતિની મદનમુદરી નામે
પુત્રી, માક્ષાત્ કામદેવ જેવા આપને વનમા ફરતા જોઈને સખી વ
ર્ગનો ત્યાગ કરી કામની ઇચ્છાથી આપની પાને આવી છું માટે
સાક્ષાત્ સુખકારી એવા મારી માથે લોગ લોગવો અને અત્યંત
સ્વાદિષ્ઠ આ ફળો ખાઈને શાન થાઓ, કારણ કે આ ફળો ખાવાથી
પ્રાણી નવયૌવન યાય છે હું પૂર્વે અત્યંત વૃદ્ધ અને નિસ્તેજ હતી,
પરંતુ આ ફળ ખાવાથી અત્યારે નવયૌવના થઈ છું એટલે વિષયથી
બ્યાકુળ થયેલી હું તમારા અગસગરૂપ સુધાપાન વિના હવે ક્ષણભર
પણ રહેવાને સમર્થ નથી વળી હે કરુણાપર ! મારા મનનું અભીષેક
માધતા મુવર્ણ અને રત્નાદિકની સપ્રાપ્તિથી તમારૂં પણ અભીષેક
સિદ્ધ થશે ” આ સાભળતા આપત્તિમા પણ અમ્બાન કાતિવાળા
એવા ઉભયે કહ્યું કે —“ હે ભદ્રે ! અજ્ઞાત ફળ ખાવાનો મેં નિષેધ

કર્યો છે તેમજ ઇદ્રાણી સમાન મૌલાઅયતી એવી પણ પરસ્ત્રીનો તો મે ત્રિવિધે ત્રિવિધે ત્યાગ કર્યો છે, તો તારા જેવીની શું ચાહના કંઈ ? વગી વિદ્વજ્જનોએ અનતકાય અને જોળ અથાણ, રાત્રિજોળન અને પરસ્ત્રીસેવન-એ ચાર નરકના દ્વાર કહ્યા છે તેમજ હે ભદ્રે ! પ્રાણાત મ કટ આવતા પણ સ્વીકાર કરેલા જનનો ભગ કરવો નહિ કારણકે જતલ જ કરવાથી પ્રાણીઓને નરકરૂપ ખાડામાં પડવું પડે છે પ્રાચીન્ય પ્રાણીજાત જત કરતા ધનને અધિક માને છે, પરંતુ મહાન પુરૂષ તો પોતાના પ્રાણ કરતા પણ જતને વધારે ગરિષ્ઠ માને છે ” આ પ્રમાણે તેનું કથન સાલગીને કોધાતુર થયે-ની તે વનેચગી ભય કરૂંપ વિદુર્વીને તેને જ્ઞાન પ્રમાડવાને ધમ્મી આવી (ઉપસ્થિત થઈ) પડી કામાતુર એવી તે જેમ જેમ તેને અધિક મોભ આપવા લાગી, તેમ તેમ તેનું મન સદ્ધર્મમાં દૃઢ થતું ગયું છેવટે તેને ધર્મમાં દૃઢ બનીને પ્રજ્ઞાત હૃદયવાગી તે દિવ્યાગી (દેવી) પ્રત્યક્ષ થઈને આ પ્રમાણે તેની શુણ્વસ્તુતિ કરવા લાગી -“ હે ભદ્ર ! આ લોકમાં તુજ ધન્ય છે અને મહાજનોને પણ તું લાખ્ય છે, કે જેનું મન વિપત્તિ આવતા પણ ધર્મમાં આવું દૃઢ છે હું આ અટવીની સ્વામિની મૃગવાહના નામે દેવી છું તારા મત્તવની પરીક્ષા કરવા મેજ આ જાધી રચના કરી હતી પરંતુ સત્ત્વવત જનોમાં તું અગ્રેસર અને પરમ શ્રાવક છે તો હે મહાભાગ ! હું તારા પર અત્યારે પ્રમન થઈ છું, માટે કંઈક વર માગી લે ” આ સાલગી ઉમય જો યો કે -“ હે વન દેવી ! જો તમે પ્રસન્ન થયા હો, તો તમારા પ્રસાદથી આ મારા સહ ચારીઓ સજીવન થાઓ ” આ પ્રમાણે તેણે કહ્યું, એટલે તે દેવી સાર્થના જાધા માણસોને મજીવન કરી, તેમની આગળ યથાસ્થિત ધર્મનું સ્વરૂપ કહી, તે ઉમયશ્રાવકને પરિનાર સહિત ઉજ્જયિની નગરીએ લઈ જઈ ત્યાં તેના ભવનાગણે નિષ્કપટભાવથી સુવર્ણવૃષ્ટિ કરીને અને શાસનની ઉન્નતિ કરનારા પચાશ્ચર્ય પ્રગટાવીને તથા છેવટે તેના ચરણકમળમાં નમસ્કાર કરીને તે દેવી સ્વસ્થાને ગઈ

હવે તે સાર્થજનો ચેતના પામીને અત્યંત હર્ષપૂર્વક પરમ શ્રાવક એવા ઉભયની પગલે પગલે સ્તુતિ કરવા લાગ્યા કે —“હે ઉભય! હે પરમદયાળુ! હે પવિત્ર પુણ્ય અને ગુણોના સાગર! તમારા પ્રસાદરૂપ અમૃતથી જ અમે સત્વર સજીવન થઈ શક્યા જે તમે દેવીના સાનિધ્યથી આવા પ્રકારની સપત્તિ પામ્યા, તો તમને કઈ દુ સાધ્ય કે દુઃપ્રાપ્ય છે? નહિ કહ્યું છે કે —

“અગણવેદી વસુધા, કુલ્યા જલધિઃ સ્થલી ચ પાતાલમ્ ।

વલ્મીકસ્તુ સુમેરુ-ઈંદતરધર્મસ્ય પુરુષસ્ય ” ॥ ૧ ॥

“જે પુરુષનું મન ધર્મમાં અતિશય દૃઢ હોય, તેને વસુધા આ ગણાની એક વેદિકારૂપ થાય છે મસુદ્ર નીકરૂપ, પાતાલ સ્થલરૂપ અને મેરુગિરિ એક રાક્ષસરૂપ થઈ જાય છે ” પછી ગર્વરહિત એવા ઉભયે તેમને કહ્યું કે —“હે ભદ્રો! ધર્મનું માહાત્મ્ય મનને પણ અ ગોચર છે કહ્યું છે કે —

“ધર્માત્ શર્મ પરત્ર ચેહ ચ નૃણા ધર્મોઽન્યકારે રવિઃ,

સર્વાપત્મશમક્ષમઃ સુમનસાં ધર્માભિધાનો નિધિ ।

ધર્મો બંધુરવાધવઃ પૃથુપથે ધર્મઃ સુહૃન્નિશ્ચલઃ,

સસારોરુમરુસ્થલે સુરતરુર્નાસ્ત્યેવ ધર્માત્ પર ” ॥ ૧ ॥

“માણસો ધર્મથી આ લોક અને પરલોકમાં મુખ પામે છે, ધર્મ એ અધિકારમાં સૂર્ય સમાન છે, ધર્મરૂપ નિધાન એ સમજ નોની સર્વ આપત્તિને શાંત કરવા મમર્થ છે, વિશાલ માર્ગમાં ધર્મ એ એક માત્રા બધું સમાન છે, ધર્મ એ અચલ મિત્ર છે અને ધર્મ એ સ સારરૂપ વિશાલ મરૂપદેશમાં એક કંપવૃક્ષ સમાન જ છે ”

પછી સદાચારમાં ધુરધર, તેવા પ્રકારના મિત્રગણથી વર્ણન કરાતા સદગુણોએ યુક્ત અને અપ સમયમાં લક્ષ્મી સહિત પોતાને ઘેર આવેલ એવા પુત્રને જોઈને સર્વત મહોત્સવ કરતા એવા માત પિતાદિક સર્વે સ્વજનો અત્યંત હર્ષ પામ્યા એવામાં તેના આશ્ર

યને સામ્રાજીને વિસ્મય પામેલ એવા રાજાએ ત્યાં આવીને માનપૂર્વક તેને શ્રેષ્ઠીની પદવીએ સ્થાપ્યો. પછી અનુક્રમે પોતાના પુત્રોને પોતપોતાના પદ પર સ્થાપીને શ્રેષ્ઠ ભાવનાવાળા એવા રાજા, અમા ત્યાં અને સમુદ્રશ્રેષ્ઠીએ અષ્ટાન્હિક મટોત્સવ કરી અને યાચકોને યથા ચોખ્ખા દાન આપીને મુનિચ દ્ર ગુરૂની પાસે તેમણે મયમશ્રી અગી કાર કરી.

હવે ગર્વરહિત હૃદયવાળા અને સત્પણના પોષક એવા ઉભય શ્રેષ્ઠીએ શ્રેષ્ઠીપદ ભોગવતા નગરમાં સમસ્ત લોકોને મુખી કર્યા. વગી ત્યાં કૈલાસગિરિ સદૃશ એવું ઋષભદેવસ્વામીનું સ્ફટિક રત્નમય ચૈત્ય કરાવીને તેણે સપત્તિનું રૂળ મેળવ્યું. તથા પ્રતિવર્ષે વિવિધ જિનખિલો મહોત્સવ સહિત પ્રતિષ્ઠિત કરીને તેણે પોતાના જન્મને સ્મરણ કર્યો. ‘હું ધન્ય છું, મારો જન્મ મરૂળ થયો’ આવા પ્રકારની આનંદપૂર્વક ભાવના ભાવતા તેણે જગતને પૂજ્ય એવા ચતુર્વિધ શ્રીમધની પૂજા કરી. ‘જે ભવશીરૂં યદ્યં જિનમતમા દીક્ષા લેશે, તેના કુટુંબનું હું ભરણપોષણ કરીશ’ આવા પ્રકારની તેણે ઉદ્દ્યોષણા કરાવી. પછી અનુક્રમે પૂર્વવર્ણિત શ્રીગુરૂમહારાજ પાસે સમય લઈને ઉભયશ્રેષ્ઠી પરમાનંદપદના સામ્રાજ્યને પામ્યો. “હે નાથ! ત્યાં પુણ્યનો પ્રભાવ જોઈ મેં પણ સર્વ જ્ઞાતા પૂણ્યરૂપ અને તત્ત્વશ્રદ્ધાન લક્ષણવાળું એવું સમ્યક્ત્વ અગીકાર કર્યું.”

આ પ્રમાણે કનકવતાએ કહેલ જિનમતની હૃદતાથી ઉત્પન્ન થયેલા માહાત્મ્યયુક્ત એવું શ્રેષ્ઠીપુત્રનું ચરિત્ર સામ્રાજીને કુદલતા શિવાય રાજા, પ્રધાન અને અર્હુદાસ વિગેરેએ ‘આ બધું સત્ય છે’ એમ માની લીધું. કારણ કે —

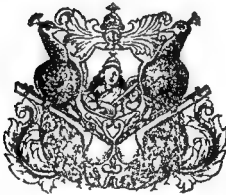
“ન સતોઽન્યગુણાન્ હિંસ્યા-જાસતઃ સ્વસ્ય વર્ણયેત્ ।

તથા કુર્વન્ પ્રજાયેત, નીચૈર્ગોત્રોચિત્ પુમાન્ ॥૧॥

“અન્યના છતાં ગુણોને ધ્યાત કરતા અને પોતાના અછતા ગુણોનું વર્ણન કરતા પ્રાણી નીચ ગોત્રનું કર્મ બાધે છે.”

મોહરૂપ અધિકારનો ક્ષય કરવામા દીપિકા મમાન એવી આ કથાને જે પ્રાણી હર્ષપૂર્વક પોતાના અતરમા ધારણ કરે છે, તેને જિનેદ્રધર્મના તત્ત્વપ્રકાગરૂપ સ્ફુટલક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે

॥ इति सम्यक्तत्वकौमुद्या श्रीतपागच्छनायक श्रीसोमसुदर-
सूरि श्रीजयचद्रसूरिशिष्यैः पाडितानिनहर्षगणिभिः कृताया पचमः
मस्तावः ॥ ५ ॥

॥ पष्ठ प्रस्ताव ॥

वे सर्वजना धर्मने धारण करनार जेवा श्रेष्ठीजे वि
 घुल्लताने कथु के -- "हे भनस्विनी ! शुद्ध सम्यक्त्व
 प्राप्तिना धारणरूप जेवी कथा तु कहे " आ प्रभाणे
 पोताना पतिनो अभूत सभान आदेश यता ने सम्यक्त्वना लाभने
 आपनार जेवु वृत्तात उद्दिष्टपूर्वक कहेवा लागी --

पुण्यस्थानोथी पवित्र जेवा आज लरतमेत्रभा सर्व अद्भुत
 लक्ष्मीना धामरूप कौशाणी नामनी नगरी छे त्या सभामने भाटे
 स्फुरायमान गालुह उवाणो, पट्पट वसुधाना विभूषणरूप अने न
 यश्रीतु पात्र जेरो भुदके नामे राज छतो जे हृद धर्म (धनु
 विद्या) भा स्थित होवाथी अने समिति (नम्यधर्म अने मया
 म) भा प्रयत्नान् होवाथी णने गीते क्षमाळतो (राजाओ अने
 मुनिओ) नी सलाने शलुगारतो छतो भर्त्तारना हृदयभा जेक हार
 तु य, सद्वृत्त (गौण) जेवा नाथः (मध्य मोती) युक्त अने
 पुण्य (पवित्र) शुष्क (दोश) थी मयुक्त जेनी विजया नामे तेने
 प्रिया छती तेने श्रेष्ठ भतिवाणो अने पवित्र कर्मना स्थानरूप सुभति
 नामे प्रधान छतो तथा ते प्रधाननी यथार्थ नामवागी जेवी गुणुश्री
 नामे श्री छती वगी तेज नगरीभा सर्व प्रकारना गुणयुक्त अने
 परम श्रावक जेवो शूरदेव नामनो श्रेष्ठी छतो, अने तेनी गुणुवती
 नामे प्रिया छती ते दंपती सदा पात्रदान, जिनेद्रूप अने दीन
 जनोना उद्धारार्थिक कृत्यथी पोताना जन्मने कृतार्थ करता छता

એકદા શૂરદેવે પરદેશમાંથી વાણિજ્ય કર્મ કરી અધરતો લાવીને રાત્રીને ભેટ કર્યાં એટલે રાત્રીએ પણ પ્રમત્ત થઈ કોટિધન આપવાપૂર્વક તેનો સત્કાર કરીને બહુમાનપૂર્વક તેને નગરશેઠની પદવી આપી દેવ અને રાત્રીઓનો પ્રમાદ, રત્નો, સમુદ્રમાર્ગનો અને અશ્વોનો વેપાર તથા રસસિદ્ધિ—એ દરિદ્રતાનો તત્કાળ નાશ કરે છે યથોચિત્ત કર્મ કરવામાં કુશળ એવા તે શ્રાવક શ્રેષ્ઠીએ રાત્રસન્માન પામીને પણ પરકાર્ય કરતા કયા પણ તેણે રાત્રસન્માન (જ્ઞેશુણ સન્માન) કદી ન સેવ્યું, એ આશ્ચર્ય છે

એકદા ભોજનાવસરે તપના નિધાન એવા ગુણુશેખર નામના મુનીંદ્ર પારણાને માટે તેને ઘેર પધાર્યાં એટલે આગમોક્ત વિધિથી તેમને નમસ્કાર કરીને તેણે પોતે પરમ ભક્તિથી આદરપૂર્વક તેમને પાંચમ (પાંચપાક) બોલાવ્યું તે વખતે તે દાનથી પ્રસન્ન થયેલા દેવતાઓએ તેના ભવનમાં પાંચ આશ્ચર્ય પ્રગટ કર્યાં. અહો ! માધુ દાનરૂપ કંપવૃક્ષનો મહિમા કેવો અદ્ભુત છે ? મર્વ ઉત્તમ રમ (ભાવ) થી યુક્ત એવા પાત્રદાનના પ્રલાવથી શૂરદેવે તે ભવમાં તીર્થ કર નામ કર્મ બાંધ્યું ન્યાયથી વિચારના ધર્મના આગ લેદોમાં દાન જ મુખ્ય લેદ છે કારણ કે જેના પ્રમાદથી મર્વ અપત્તિઓ પ્રાપ્ત થાય છે હુ ધારું કે, ધર્મના પ્રલેદોમાં દાનધર્મ એ રાત્ર છે, જેથી મર્વ ધર્મવાદીઓ એને જ અગ્રપદ આપે છે

હવે તે જ નગરમાં શુભવત જનોમાં પ્રખ્યાત એવો સાગરદત્ત શેઠનો પુત્ર સમુદ્રદત્ત નામે શ્રેષ્ઠી ગૃહેતો હતો ધન ઉપાર્જન કરવાના પ્રયત્નો કરતા પણ નિર્ધનશિગેમણિ જ રહેલા એવા તેણે એ દાનનું માહાત્મ્ય જોઈને હૃદયમાં આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે - “ મજાનોને ગ્રાહ્યગુણવાળો આ શૂરદેવ ગૃહસ્થ ધન્ય છે, કે જેને ચિત્ત, વિત્ત અને સુપાત્રનો આવો યોગ મળ્યો કંઈ છે કે -

“કેસિં ચ હંદ્ર ચિત્ત, વિત્તમન્નેસિમ્ભયમન્નેસિં ।

ચિત્ત વિત્ત પત્ત, તિન્નિવિ પુનસ્સ ધનસ્સ” ॥૧॥

“કેટલાકને ચિત્ત (ભાવ) નો યોગ હોય તો કેટલાકને વિત્તનો યોગ હોય અને કેટલાકને તે બંનેનો યોગ હોય, પરંતુ ચિત્ત, વિત્ત અને પાત્ર એ ત્રણેનો યોગ તો કોઈ પૂર્ણ ભાગ્યવતને જ હોય છે ” જે શુદ્ધ વસ્તુનું શ્રદ્ધાપૂર્વક સુપાત્રે દાન દેવું, એ પૂર્વોપાર્જિત પુણ્યોનો જ વિપાક ॥ એમ સુસો કહે છે અને નિર્ધનને પણ આવા પ્રકારનો શુભ ઉદ્દય ક્યારે થશે ? કે જેથી હું પાત્રદાનનું આવા પ્રકારનું ફળ મેળવું પરંતુ ધન વિના દાનધર્મ કરી ન શકાય કારણ કે વૃહસ્થોની મમત્ત સ્થિતિ ધનાધીન છે કહ્યું છે કે -

“માન ધનેનૈવ ન સત્કુલેન, કીર્તિર્ધનેનૈવ ન વિક્રમેણ ।

કાંતિર્ધનેનૈવ ન યૌવનેન, ધર્મો ધનેનૈવ ન જીવિતેન ” ॥૧॥

“સ્વપક્ષેણ વિના વાદ, વિનાસાન્ યૌવન વિના ।

દાનભીલાં વિના લક્ષ્મી, કુર્વન્ વાત્સ્યપદાસ્યતામ્” ॥૨॥

“મત્સ્યુજથી નહિ પણ ધનથી જ માન મળે છે, વિક્રમ (પરાક્રમ) થી નહિ, પણ ધનથીજ કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, યૌવનથી નહિ, પણ ધનથીજ ક્ષાતિ વધે છે અને જીવિતથી નહિ, પણ ધનથીજ ધર્મ સુધાય છે સ્વપક્ષ વિના વાદ, યૌવન વિના વિલાસ અને લક્ષ્મી વિના દાન લીલા કરતા માણસો ઉપહાસ્યપાત્ર થાય છે” માટે દેશાતર જઈ ધનોપાર્જન કરી અને પાત્રદાનથી તે સધન જીવિતને કૃતાર્થ કરીશ ” પછી ધનાવહ સાર્થવાહને પોતાનો નાયક કરીને સુઠા એવો તે સમુદ્રદત્ત ભગલ દેશ તરફ ચાલ્યો હવે સાર્થવાહની સાથે આગળ ચાલતા અનુક્રમે તે મનોહર એવા પદ્માસક નામના ગામમા આવી પહોંચ્યો એવામા તેને પાત્રદાનમળધી વિચાર આવ્યો કે -“ જે વૃહસ્થો ભક્તિપૂર્વક શુદ્ધ વસ્તુનું સુપાત્રે દાન કરે છે, તેઓજ પ્રસાદ્ય છે અને તેમનોજ જન્મ સફળ છે જેના પ્રભાવથી સસારી પ્રાણી બને તોકમા સુખી થાય, તે સતપાત્રદાનનું વાસ્તવિક વર્ણન કરવાને કોણ સમર્થ છે ? ” આવા પ્રકારની ભાવના ભાવતા રાત્રિએ

ત્યા નિદ્રાવશ થયેલા એવા તેને ગામની અધિષ્ઠાયિકા દેવી સ્વપ્નમાં આવીને હર્ષપૂર્વક આ પ્રમાણે કહેવા લાગી — “ હે વત્સ ! જો તું ધન અને ધર્મને ઇચ્છતો હોય, તો અહીંજ રહે અનુકર્ષે તારો મનો-રથ અવશ્ય મિલ્લ થશે. હે મહાભાગ ! ભાગ્યવત પ્રાણીઓમાં તુજ અગ્રેસર છે, કે જેની મલ્હાર્ય કરવામાં આવી દૃઢ વાસના છે ” આ બધું સત્યજ્ઞ માનતો એવો તે મહામતિ જાગ્રત થયો અને સાર્થવા હને વિદ્યસ્તિ કળીને તે ત્યાજ રહ્યો માર્ગમાં શ્રાત થયેલો અને વિદેશી એવો તે સમુદ્રદત્ત ત્યા રહીને અર્ધ મુખને આપનાર એવો ધર્મજ તે હર્ષપૂર્વક માધવા લાગ્યો.

હવે ત્યા કીર્તિનું ધામ, ધનમાં કુળેર સમાન અને અશ્વોનો વ્યાપારી એવો અશોક નામનો એક શ્રેષ્ઠ વણિક રહેતો હતો. સર્વ દાનો જગતને આનંદ આપનાર હોવાથી મુખ્ય એવું અન્નદાનજ તે નિઃતર અનિવારિતપણે આપતો હતો. મૌભાગ્યનું ભાજન એવી વીતશોકા નામે તેને પ્રિયા હતી અને તે દપતીને પદ્મસમાન નેત્ર વાળી અને લક્ષ્મી નદશ એવી પદ્મશ્રી નામે પુત્રી હતી. તેણે પોતાને ઘેર ચાંદનો અશ્વો મામાન્ય અને અગીયાર દિવ્ય અશ્વો વેપારને માટે ગળ્યા હતા એક દિવસે મુશીલ જનમાં મહનરૂપ અને યથાર્થ નામવાળા એવા સમુદ્રને પોતાની પામે આવેલ જોઈને તેણે આનંદપૂર્વક કહ્યું કે — “ હે ભદ્ર ! ભદ્ર આકૃતિવાળો એવો તું ક્યાથી અને શા પ્રયોજન માટે અહીં આવ્યો છે ? તે બધું મને કહે. ” એટલે વિનયથી નમ્ર થઈને તેણે પોતાનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ તેની આગળ કહ્યું એટલે પુનઃ તે જોયો કે — “ હે ભદ્ર મારે ઘેર રહીને તારે યથોચોગ્ય કામ કરવું અને વચ તથા ભોજનાદિકની બધી મગ-વડ હું કરી આપીશ વગી જ્યારે તારે દેશ તરફ જવું હોય, તે વખતે હે વિદ્વાન ! તારે મનને અલીપ્ત અને તેજસ્વી તથા અસાધારણ એવા બે અશ્વ લઈ લેવા ” આ સરતમાં ગામના મુખી વિગેરેને સાક્ષી રાખીને સર્વ કાર્યમાં સાવધાન એવો સમુદ્ર તેને ઘેર રહ્યો.

પછી તે સમુદ્ર અશ્વોની રક્ષા કરતો, પોતે તેમને ચારો આપતો અને મદિકાદિકતુ મારી રીતે નિવારણ કરવા લાગ્યો. વળી અરોઠ શ્રેષ્ઠીનો નિત્ય વિનય માગ્યવતો અને ઘરના માણસોની પણ યથા યોગ્ય તે સારવાર કરવા લાગ્યો. શ્રેષ્ઠી પ્રમુખ માણસોને યુક્તિપૂર્વક સર્વશદ્દર્શિન ધર્મતુ તત્ત્વ પણ તે સમજાવતો હતો. પરંતુ યૌવનના ઉન્માદવેગથી પરવશ થયેલા એવા તેને શ્રેષ્ઠીની પદ્મશ્રી સુતાને વશ કરવાનો વિચાર થયો. પછી તેનો મનોભાવ જાણવાને વનમાંથી સુસ્વાદિષ્ટ વિવિધ ફળો લાવીને તેને આપવા લાગ્યો. એટલે ફળદા નથી પ્રસન્ન થયેલી અને શરીરચોભાથી મોહિત થયેલી એવી પદ્મશ્રી પણ તેનાપર અતિશય સ્નેહ ધારણ કરવા લાગી. તથાપિ માત્ર એકાતમાજ તે સ્વાદિષ્ટ, મોદક વિગેરે આપીને તેનું ગૌરવ કરતી કારણ કે સ્વાર્થ સર્વને પ્રિય હોય છે. આ પ્રમાણે પરસ્પર તેમની પ્રીતિ એટલે મુખી વધી ગઈ કે અન્યોન્ય દર્શન કર્યા વિના તેઓ રહી શકતા નહિ.

હવે લગભગ બે વર્ષ થતા પોતાના દેશ તરફ જનાર ધનાવહ સાર્થવાહ ત્યાં આગ્યો, તેની સાથે પોતાને ગામ જવાની મસુદને ઇચ્છા થઈ એટલે પદ્મશ્રીને એકાતમા તે સ્નેહપૂર્વક કહેવા લાગ્યો કે —“હે ભદ્રે! સ્વમાર્થની સાથે હું ઘર તરફ જવાને ઉત્કટિત થયો છું. પરંતુ પરમ પ્રીતિપાત્ર એવી તને મૂકી શકવાને, સમર્થ નથી તારા જ્ઞાનિધ્યથી પરદેશમાં પણ હું મુજે રહી શક્યો. પણ તેનો બદલો આપવાને અમમર્થ હોવાથી ખરેખર! તારો હું દેવાદાર થયો છું, એજ મને ખેદ થાય છે.” આ પ્રમાણે સાલગતા સ્નેહવતી તે કહેવા લાગી કે —“હે કૃતસ! મારા પિતાની આજ્ઞા મેળવી આપને પરણીને હવે હું તમારી સાથે આવીશ. પરંતુ પાણિગ્રહણનો ઉપાય ધ્યાનપૂર્વક સાલજો—કારણકે હું સાધ્ય કાર્ય કર્મ ઉપાય વિના સાધી શકાય નહિ. માટે કૃશ અગવાજા છતાં જે સર્વ અશ્વેશમા સિન્નગ્ધ અને ક્રોમળ રોમરાજિથી સુશોભિત અને રક્ત તથા શ્વેત

કાતિવાળા છે, તેમા સ્વેત વર્ણવાળો આકાશગામી અને રક્ત વર્ણ-
વાળો જળગામી છે આ બે અસ્વો જેને ઘેર રહે છે, તેને ઘેર સર્વ
સપત્તિ આવે છે માટે મારા પિતાની પાસેથી તમારે એ બે અશ્વ
લેવા, કે જેથી તે અશ્વમા મોહિત એવો તે વિના પ્રયત્ને તમારી
સાથે મારો વિવાહ કબૂલ કરશે ” આ પ્રમાણે સામળીને મનમા
વિસ્મય પામી તે શ્રેષ્ઠીપુત્રે વિચાર કર્યો કે — ‘આ પદ્મશ્રીની મારા-
પર આટલી બધી પ્રીતિ છે, એ ખરેખર! સ્વપ્નનોજ પ્રભાવ લાગે
છે અહો! આજે મારા પૂર્વોપાર્જિત પુણ્ય પ્રગટ થયા, કે જેથી
આ બે અશ્વરત્નનું મને પગિજ્ઞાન થયું ” પછી સહયતાને સવનારી
એવી તેને કામળ વચનથી સતુષ્ટ કરીને તેણે કહેલ અશ્વનું સ્વરૂપ
હૃદયમા રાખીને શ્રેષ્ઠીને તે કહેવા લાગ્યો કે — “હે પ્રભો! સ્વદેશ
મા જનાર સાર્થ હાલ અહીં ખંઠાર આવેલ છે, તેની સાથે સ્વસ્થાને
જવાની મારી ઇચ્છા છે આટલા દિવસો હું આપને ઘેર મુખે રહ્યો,
હવે અત્યારે સ્વકીય સાર્થ લોકો મારી રાહ જુએ છે, માટે હવે મારા
પર પ્રસાદ કરી મને બે અશ્વ આપો ” એટલે શ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે — ‘અ-
સ્વોની પદ્ધિઓમા પસ દ પડે તે લઈ દ્યો ’ આ પ્રમાણે શેઠના કહેવાથી
તેણે અતુરાઈથી નમ્ર વચન વિસ્તારી ડોટવાળની માક્ષીએ તે બે અશ્વ
માગી લીધા એટલે મુખે મધુર પશુ મનમા માયાવી એવો અરોઝશેઠ
કહેવા લાગ્યો કે — “હે સમુદ્ર! તું જડ લાગે છે અને તારા અત
કરણમા સારાસારનું જ્ઞાન નથી, કે જેથી શ્રેષ્ઠ અસ્વોને મૂકીને અત્યંત
દુર્બળ, મદ અને મદગતિવાળા એવા આ બે અસ્વોને તું એક મૂંઢની
જેમ ગ્રહણ કરે છે આ બેને અશ્વને છોડી દઈને પુષ્ટ શરીરવાળા અને
દૃષ્ટિને આનંદ આપનારા એવા બીજા ડોઈ સારા બે અશ્વ લઈ લે,
કે જેથી તને મોટો લાભ થાય ” પછી સ્વદેશી માણસોથી પવિત્ર
એવો સમુદ્રદત્ત કહેવા લાગ્યો કે — “હે શ્રેષ્ઠિન્! હું તો આ બે
અશ્વજ લઈશ, બીજા અસ્વોનું મારે પ્રયોજન નથી વળી ‘જે તને
પસ દ પડે, તેજ બે અસ્વ તારે લેવા’ એમ પૂર્વે લોકોની સમક્ષ તમે

વચન આપેલું છે કે પાતકાળના પવનથી કદાચ મેરૂપર્વતનું શિખર
કપાયમાન થાય, તથાપિ મહાપુરૂષોનું વચન કદી અન્યથા થતું
નથી ” વળી ત્યાં ગામના માણસો કહેવા લાગ્યા કે —“હું અથોક ! તમે
સાજીનોમા શ્રેષ્ઠ અને શ્રીમતોમા કુળેરની જેમ અગ્રેમર છો, માટે
સ્વોક્ત વચન કળુવ (પ્રમાણ) કરો ’ પત્રી અથોક શ્રેષ્ઠીએ ઘેર આવીને
પોતાની પત્નીને પૂછ્યું કે —‘ આ દુશ્મનમાએ અશ્વનો ભેદ મમ્યગ્ર
રીતે શાથી જાણી લીધો ? ” એટલે વીનચોકાએ પદ્મશ્રીની ગંધી
સ્થિતિ કહી બતાવી એટલે તે વાતથી અધિક ધ્યાન વચેલો એવો
અથોકશોક વિચારવા લાગ્યો કે —“ માન પોતાનું જ એક કાર્ય મા
ધવાની ઈચ્છાથી સ્ત્રીઓ પિતાને, માતાને, પુત્રને, બ્રાતાને અને સ્વ
મુરને છેતરે છે ખમની જેમ વડે આશયવાળી વામાઓ પોતાનું
સુખ સાધવાની ઈચ્છાથી નિરતર દેહની જેમ પિતાના ઘરનું ખરે
ખર જોખણ કરી લે છે નમસ્ત ઈષ્ટ વસ્તુ આપ્યા છતાં પુત્રી પિતાના
ઘરને એક તસ્કરની જેમ પ્રાય નિરતર હલ્લેનું કારણ થાય
છે વળી મત્તચારમા તત્પર છતાં એલો માત્રી સુતાને નીરીતે
વળ કરી લીધી ? અથવા તો કામદેવજ દુર્જયજ છે મુરૂપવની અને
યૌવનતા Cમાથી ઘેની થયેની કામિનીને જોઈને યોગીઓ પણ
મોહિત થઈ જાય છે, તો સામાન્ય જનની શી વાત ? ” પત્રી પોતા
ની પત્ની સાથે શ્રેષ્ઠીએ કેટલાક વિચાર કર્યા કારણકે પ્રૌઢ પ્રયોજનમા
ગૃહસ્થોને ગૃહિણીઓ પ્રાય નેત્રરૂપ થાય છે છેવટે પોતાની પત્નીની
અનુમતિથી મુક્ત શિરોમણિ એવા શ્રેષ્ઠીએ જાને અશ્વરત્ન સહિત
પોતાની સુતા તેને આપી પત્રી લક્ષ્મી સમાન પદ્મશ્રીને પરણીને
અને તે જાને અશ્વરત્ન પાત્રીને સમુદ્ર વાસુદેવની જેમ ગાદી આનંદ
પામ્યો પત્રી કેટલાક દિવસ સાર્થ સહિત ત્યાં રહીને સ્ત્રી સાથે
પોતાના દેશ તરફ જતા તે સમુદ્રને કિનારે આગ્યો ત્યાં અથોક
શોકથી પ્રેસાયેલો એવો નાવિક તેને કહેવા લાગ્યો કે —“ જો તમે
આ જાને અશ્વો અને મૂચમા (જાડા તરીકે) આપો, તોજ ચારિત્ર
સમાન નૌકામા લબ્ધ છવળી જેમ દયિતાયુક્ત તમને બેસારીને મા

ધુની જેમ સુર નાવિક એવો હું સત્વલય કર અને દુરસ્તર એવા
સ સાર સમાન મસુદથી વેગથી તમને પાર ઉતારીશ અન્યથા તમા
રે સ સાર સમાન આ સમુદ્રનો પાર પામવો મુશ્કેલ છે ચારિત્ર કે
નાકા વિના શુ પ્રાણીઓ એનો પાર પામી શકે છે ?” આ સાલળી
ને સમુદ્રશ્રેષ્ઠી ક્રોધ કરીને કઠણ શબ્દથી નાવિકને કહેવા લાગ્યો
કે — ‘સો મોનામ્હોર શિવાય બીજું કંઈ પણ હું તને આપવાનો
નથી’ આ પ્રમાણે નાવિકો સાથે મોટો વિવાદ ચાલ્યો, એટલે મુજ
એવી પદ્મશ્રીએ પોતાના પ્રાણવલ્લભને કહ્યું કે — “હે સ્વામિન્ !
નાવિકો સાથે વૃથા વિરોધ શા માટે કરો છો ? કારણ કે મહા પુરુષો
હલકા જનો સાથે કદી પણ કલહ કરતા નથી હે નાથ ! આ આકાશ
ગામી અશ્વપર આરૂઢ થઈ વેગથી મસુદ ઉતરી અને પિતાને ગામ
જઈએ અશ્વરત્નને પાછા લઈ લેવાની ઇચ્છાથી મારા પિતાએ એમને
અહીં મોકલ્યા છે તેથી આ નાવિક લોકો સમુદ્ર કિનારે વિવાદ કરે છે હે
પ્રાણનાથ ! તમે જો આત્મા જાઓ તો વિરોધ પોતે શાત થઈ જશે બીજી
જે સાર વસ્તુ છે, તે સાર્થજનો પાછળથી લઈ આવશે” આ પ્રમાણે
પ્રિયાના પ્રિય વાક્યથી તેણે પણ તેમજ કર્યું કાણુકે ઉપાય પ્રાપ્ત થતા
વિદ્વાન્ જનો કદી વિલગ કરતા નથી પછી સાર વસ્તુ લઈ બીજા
અશ્વને હાથમા ધરી પ્રિયાસહિત તે શ્રેષ્ઠીકુમાર અશ્વ ઉપર આરૂઢ
થઈને સર્વના દેખતા તત્કાળ મુખપૂર્વક પોતાને ઘેર પહોંચ્યો કા
રણ કે પ્રાણીઓનો સુકૃતોદય સર્વત્ર જગતજ રહે છે પછી યથોચિત
મૂલ્યથી નાવિક લોકોને સતુષ્ટ કરીને સર્વ માર્થ અનુક્રમે મસુદ ઉતરી
ત્યા આગ્યો પછી હ્રમાયુક્ત યતિ જેમ ગર્વથી તેમ પ્રિયા સહિત
સમુદ્ર મહાઉત્તર એવા તે અશ્વરત્નથી ઉતરીને લક્ષ્મીના ઉત્પત્તિ
સ્થાન એવા મા બાપના ચરણ-કમળને નમ્યો કારણ કે કુલીનજનો
સદાચારને કદી તજતા નથી હવે જને રીતે સકલત્ર (પ્રિયા સહિત
તથા સર્વનું રક્ષણ કરનાર) એવા પોતાના પુત્રનું ત્યા આગમન થતા
પિતા વિગેરેએ અત્યંત અદ્ભુત ઉત્સવો કર્યા પછી તે જને અશ્વ
રત્નના પ્રભાવથી તેને ઘેર સર્વ સ્થપતિ દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામવા

લાગી અહો ! વસ્તુનો મહિમા અચિત્ત હોય છે વળી પદ્મશ્રીને અત કરણથી પ્રસન્ન રાખનાર અને ત્રિવર્ગસાધનમાં તત્પર એવો તે ધનવાન સમુદ્રશ્રેષ્ઠી સમસ્ત નગરમાં પૂજ્યપદ પામ્યો.

એકદા ઉચ્ચે શ્રવ (ઇંદ્રના અર્ધ) સમાન ગગનગામી અર્ધ સમુદ્રશ્રેષ્ઠીએ મુદ્દ ડરાળને ભેટ કર્યો તેથી અમત્કાર અને પ્રસન્નતા પામેલા રાજાએ મન્મથરાજની એક સેના સમાન પૌતાની અને ગણેના નામની પુત્રી સ પત્તિઓના અકુર સમાન મહેલસવેની શ્રેણીઓ અને અસાધારણ સન્માન તથા દાનપૂર્વક સાતઠ મનથી સમુદ્રશેઠને પરણાવી અને ઘણા ગામ અને નગરોનું મુખ્ય અધિકારીપદ તેને આપ્યું. કારણ કે રાજા રૂઢમાન કે તુરૂમાન થતા મહાપદ (મોટી પદવી યા મહા આપદ) આપે છે પછી પુણ્યયોગથી ઉચ્ચ પદવીને પ્રાપ્ત થયેલ સમુદ્રશેઠ ધર્મકૃત્યોથી જિને દ્રશ્યાસનની નિરતર ઉત્તતિ કરવા લાગ્યો.

એકદા લોજનાવસરે શ્રીગુણુશેખર નામના કોઈ મુનિ પુરોહદયથી પારણાને માટે તેને ઘેર પધાર્યા, એટલે તાત્કાલિક આનંદના પ્રવાહમાં નિમગ્ન ચિત્તવાળા એવા સમુદ્રે પોતે નવ પ્રકારથી મશુદ્ધ અને, પાનાદિકથી, સ્ફુશયમાન, શતલબ્ધના સ્વામી, સુવર્ણસમાન શ્રેષ્ઠ કાતિવાળા અને જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્ર-એ રત્નત્રયથી પવિત્રિત એવા તે સયમીને શાસ્ત્રોક્ત વિધિપૂર્વક પ્રતિલાભ્યા અવસરે સત્પાત્રનો યોગ થતા વિવેકી જન શુભ પ્રમાદ કરે ? ત્યાં દેવતાઓએ વસુ, અને સુગંધિ જળ વિગેરેની વૃદ્ધિથી મમસ્ત જનોને આનંદદાયક એવો તે દાનનો મહિમા કર્યો તે માહાત્મ્યની સાથે જાણે ચકવર્તીનું સામાન્ય પામ્યો હોય એવો તે શ્રેષ્ઠ અતિશય હુરોદ્ધાસ પામ્યો કારણ કે —

“ વિધિના પુઢરીમાટ્રી, યાત્રા પાત્રાશ્રિતા શ્રિષ્ઠ ।

ક્રિયા સજ્ઞાનસમ્યક્ષાઃ, પ્રાપ્યતે પુણ્યયોગત. ” ॥ ૧ ॥

“વિધિપૂર્વક શત્રુજયની યાત્રા, સુપાત્રમા વપરાય તવી
લક્ષ્મી અને સદ્ગુણ તથા સમ્યક્ત્વપૂર્વક ક્રિયા—એ પુણ્યયોગેજ
પ્રાપ્ત થાય છે ”

હવે યોગી જેમ પરમાત્માને અને સેવક જેમ ઉચ્ચ પદને
પામીને આનંદમગ્ન થાય, તેમ તે અશ્વરત્નની પ્રાપ્તિથી રાજા અતિ
શય આનંદ પામ્યો પછી તે અશ્વરત્નના અનુભાવથી રાજાની રાજ્ય
સપત્તિમા તે વખતે સૈન્ય, લશ્કર વિગેરે રાજ્યના સાતે અગમા વૃદ્ધિ
થવા લાગી એ આશ્ચર્યની વાત છે એકદા જયયાત્રાને માટે જતા રા
જાએ તે અશ્વરત્ન પોતાના બાળભિત્ર વૃષભશ્રેષ્ઠીને સોંપી લલામણુ કરી
કે —“ હે ભદ્ર ! રાજ્યના સર્વસ્વ શુવિતરૂપ એવા આ નભોગામી
અશ્વનુ તારે ઘેર સ્વાત્મવત્ ચત્નપૂર્વક રક્ષણ કરવું ” એટલે શ્રેષ્ઠી
રાજાની આજ્ઞાને વશ થઈ અશ્વને પોતાને ઘેર લાવી જિનધર્મની
માફક તેને પ્રેમપૂર્વક પાળવા લાગ્યો

એકદા વૃષભશ્રેષ્ઠીને મનમા વિચાર થયો કે —“ આ ગગન
ગામી અશ્વ ખરેખર લાઘ્યયોગેજ પ્રાપ્ત થયો છે, માટે અત્યાદે
એની સહાયતાથી કંઈક પુણ્ય કરૂં અવસર પામીને જે પ્રાણી ધર્મ
માધે છે, તે વિવેકી ગણાય છે કહું છે કે —

“ યાવત્સ્વસ્થમિદ શરીરમરુજ યાવચ્ચ દૂરે જરા,
યાવદ્દેવિયશક્તિરપ્રતિહતા યાવત્સયો નાયુપઃ ।
આત્મત્રેયાસિ તાવદેવ કૃતિના કાર્યઃ પ્રયત્નો મહાન્,
સદીપ્તે ભવને હિ કૃપાત્વનન પ્રત્યુગ્મઃ કીદશઃ ” ॥ ૧ ॥

“ જ્યાસુધી આ શરીર નિરોગી અને સ્વસ્થ છે, જ્યાસુધી
વૃદ્ધત્વ દૂર છે, જ્યાસુધી ઇન્દ્રિયોની શક્તિ હજારી નથી, અને જ્યાં
સુધી આયુધ્યનો ક્ષય થયો નથી, ત્યાસુધીમાજ સુર પુરૂષે આત્મ
સાધનમા મહાપ્રયત્ન કરી લેવો કારણ કે ઘરમા આગ લાગના ક્યો
ખોદવાનો પ્રયત્ન કરવો શા કામનો ? ” પછી અભીષ્ટ ગતિ કરનાર

એવા તે અશ્વપર આડૂં થઈને શ્રેષ્ઠી નિરતર જળદીપમા રહેલી શાશ્વતી પ્રતિભાઓને વદન કરવા લાગ્યો. કોઈવાર અષ્ટાપદગિરિ પર, કોઈવાર સર્વ તીર્થમા ગ્રેષ્ઠ એવા શત્રુજયતીર્થપર, કોઈવાર સમેતશિખર, ગિરનાર અને સિદ્ધદૃટ વનપ્રદેશમા જિનેશ્વરોને વાર વાર વદન કરીને તે જન્મને સફળ કરવા લાગ્યો. કશું છે? —

“ પૂજામાચરતાં જગત્રયપતે સઘર્ષેન કુર્વતાં,
તીર્થાનામભિવદન યિદ્યતા જન વચ શ્રુત્વતામ્ ।
સદ્વાન દદતા તપથ ચરતા સત્ત્વાનુરુપામૃતાં,
યેષાં યાતિ દિનાનિ જન્મ સફલ તૈષાં સુપૃણ્યાત્મનામ્” ॥૧॥

“ જિનેશ્વરની પૂજા કરતા, શ્રીસઘની ભક્તિ કરતા, તીર્થોની યાત્રા કરતા, જેનાગમનુ શ્રવણ કરતા, મુપાત્રે દાન દેતા, સમ્યક્ તપ આચરતા, અને પ્રાણીઓપર દયા કરતા જેમના દિવસો જાય છે, તે લાભ્યવ ત જનોનો જ મ સફળ છે ”

એવામા જિતગત્રુ નામનો પદ્મીપતિ રાજા તે અશ્વરત્નનું માહાત્મ્ય સાલગીને લોભથી અધ જાની તે કહેવા લાગ્યો કે — “જે પ્રગળ મુલક ઓધિરતનની જેમ દુષ્પાત્ર એ અશ્વરત્ન મને અહીં લાવી આપશે, તેને મોટા ઉત્તમવર્ણક ધનપ્રભા નામની મારી પુત્રી પરણાવી અને રાજ્યસ પત્તિનો વિભાગ આપીને તે ॥ સત્વર મત્કાર કરીશ ” રાજાનું કથન સાલગીને કુટિલ આશયવાળા કોઈ કુ કલ્પ નામના મુલકે કહ્યું કે — ‘હું એ અશ્વરત્ન લાવી આપીશ ’ પછી રાજાના હુકમથી ત્યા જતા રસ્તામા મુનિચ દ્ર ગુરના મુખથી ધર્મ તત્ત્વ સાલગીને તે કપટશ્રાવક થયો. એટલે બ્રહ્મચારીપદને ધારણ કરતો, પોતાના હાથમા પુસ્તક રાખીને ધર્મશાસ્ત્ર ભણતો તે અનુ ક્રમે કૌશાળી નગરીએ આવ્યો. ત્યા એકદા વૃષભશ્રેષ્ઠીએ ધર્મધ્યા નમા એક નિષ્ણાત અને જિનચૈત્યમા આવેલ એવા તેને વદન કરીને કહ્યું કે — “હે બ્રહ્મચારીઓમા અગ્રેસર! આપ અહીં કયાથી

પધાર્યા હો, શુ તપ ચાલે છે, અને હાલ કયા શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરો છો? ધર્મ વિષયમા તમારો શુર ડોણ છે? હાલ કયા ઉતર્યા છો? અને ચૌવનવયમા પણ તમે શા કારણથી બ્રહ્મચર્યવ્રત લીધું છે?” પછી ધર્મધૂતોમા અગ્રણી એવા તેણે દલની રચના કરી મર્વ પોતાની કટિપત સ્થિતિ શ્રેષ્ઠીને જણાવી એટલે તેના કથનથી વિસ્મિત થયેલા અને હાસ્યરહિત હૃદયવાળા એવા વૃષભશ્રેષ્ઠીએ કહ્યું કે — “હે બ્રહ્મચારિન્ ! તમે મહાપુરુષોને પણ માન્ય હો માટે અત્યારે આપની હું કંઈક ભક્તિ કરવા ઇચ્છુ છું કારણ કે સમ્યક્ત્વપૂર્વક વ્રતધારી એવો બ્રહ્મચારી શ્રાવક મળવો દુલભ છે માટે આપ કૃપા કરી અહીં મારે ઘેર પધારો કારણ કે ભોજનાવસરે પાત્રની પ્રાપ્તિ શુભોદયથી થાય છે કહ્યું છે કે —

“ કાલે સુપત્તદાણ, સમ્પત્તવિમુદ્ધવોહિલામ ચ ।

અતે સમાહિમરણ, અમન્વજોવા ન પાવતિ ” ॥ ૧ ॥

“ અવસરે સુપાત્રદાન, સમ્યગ્ ગીતે વિશુદ્ધ એવા સમ્યક્ત્વનો લાભ અને અને સમાધિમરણ—એ અલભ્ય હોવો પામી શકતા નથી ” આ પ્રમાણે ગ્રંથીને બહુ માનપૂર્વક તેને પોતાને ઘેર લાવી અને ભક્તિપૂર્વક શ્રેષ્ઠીએ તેને સુધામદ્ય લોજન કરાવ્યું સર્વ ભોજનમા તેની અધિક નિસ્પૃહતા જોઈને વિસ્મય પામીને શ્રેષ્ઠીએ તેને પોતાની ધર્મશાળામા રાખ્યો ત્યાં ગ્રંથીને નિસ્પૃહવૃત્તિથી શેઠને પ્રસન્ન કરતો અને કપટથી પોતાની ધર્મનિષ્ઠા બતાવતો એવો તે અશ્વરત્નને વારવાર જોવા લાગ્યો

એક દિવસે નિદ્રાવશ થયેલા વૃષભશ્રેષ્ઠીને ઊંઘતરીને અર્ધરાત્રિએ અશ્વ ઉપર આગેહુણ કડી તે આકાશમાર્ગે ચાલ્યો પણ પૂર્વાભ્યાસથી આકાશમા લીલાપૂર્વક ચાલતા અશ્વરત્નને તે દુરાત્માએ મર્મસ્થાનમા ચાળુક માર્યો, એટલે ભારરૂપ તે દુરાચારીને જમીન પર પાડીને તે અશ્વ વેગથી અષ્ટાપદ પર જઈને એત્યની આગળ સ્થિર

થઈને ઉભો રહ્યો વિદ્યા, વ્યવહાર અને ધર્મકર્મમા પ્રાણીને જેવો અભ્યાસ હોય, તેની તેને બાવના થાય છે કહ્યું છે કે —

“ પ્રતિજ્ઞમ્ યચ્ચ્યસ્તં, જ્ઞાનમયયનં તતઃ ।

તૈર્નૈવાધ્યામયોગેન, તચ્ચાત્મ્યેન વૃન. ” ॥ ૧ ॥

“ પ્રતિજ્ઞાના દાન, અધ્યાયન ક તપ-જનો અભ્યાસ કરેલ હોય, તે અભ્યાસના યોગેજ પ્રાણી પુનઃ તેજ ક્રિયા કરે છે ”

હવે વખત થયો છે જી મહિલાની જેમ ધર્મ સજ્જનને દુષ્ટતાની અને સર્વ ઉદ્વિગ્ને મોઢ પમાળવાની એવી નિર્દોષ ત્યાગ કરીને પ્રતિક્રિયા કરવાને ધર્મશાળામાં આજોડ ત્યા તીર્થની જેમ સ્થાપન કરેલ શ્રદ્ધાચારીને ન લોઈને શકાઉંપ શયધી બ્યાપુજ થઈને શેડ જે વામા અવસ્થાને લેવા મયો, તેવામા તે અવસ્થા અવસ્થા લોઈને વિચારવા લાગ્યો કે — “ ધર્મમૂર્તિનાથી અવસ્થા જતા તેણે આ મર્વ લોકોને ધાર્મિક જો માટે અવિવાસ ઉપન કર્યો અન્ય ઉપદેશથી થતુ પાપ પ્રાણીઓ શુદ્ધિપદેશથી વિશુદ્ધ બેવા તપ, જપ અને ક્રિયા વિગે ના યોગે પણ કોઈ રીતે હીજી મરી શક, પરંતુ ધર્મકપટથી વજીલેપ સમાન કરેલ પાપથી તદ્દસ બેવા શુધી નાના પ્રકારના દુષ્ટો મજાજ કરે છે અને કુદુજ સહિત રાખીને નિવેદ્ય પાત્ર થયો અને ધર્મલપુતાના નિમિત્તથી મે મારા આ માને દુષ્ટ પાત્રો અથવા તો સમ્યક્ધર્મના પ્રભાવથી બધુ સાડજ થયો. કારણ કે સૂર્યોદય થતા લોકમા અધકાર રહી શકતો નથી ” પરી પ્રાણી તિક (પ્રાણ કાળ સળધી) આવશ્યક ક્રિયા સમાધિપૂર્વક કરીને જુદું ચંત્યની પ્રતિભાઓની અદ્યપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યો. કહ્યું છે કે —

“ ધેય સમૃદ્ધિ સર્વભાર્યસિદ્ધિ, સામ્રાજ્યલીલાં વિપદાં રિનાશમ્ ।

વિશુદ્ધભાવેન વિપીયમાના, જિનેન્દ્રપૂજા રચયત્પરશ્ચમ્ ”

“ વિશુદ્ધ ભાવપૂર્વક જિનેન્દ્રપૂજા કરવાથી કન્યાઓની વૃદ્ધિ, સકલ અર્થની સિદ્ધિ, સામ્રાજ્યલીલાની પ્રાપ્તિ અને વિપત્તિનો અ

વશ્ય વિનાશ થાય છે ” વિધિપૂર્વક દ્રવ્યપૂજા કરીને વિશેષથી તે જિનપ્રતિમા આગળ પ અપરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કરતો હૃદય ધરને રહ્યો.

એવામાં તે અવસરે જયયાત્રાથી આવેલ રાજાને કોઈ દુર્જને અશ્વહરણ વિગેરેની વાત કહી તેથી રાજાએ અત્યંત ક્રોધ લાવીને કોટવાળને આદેશ કર્યો કે ‘ દુષ્ટ વૃષભશેઠને મયૂરખંધે બાધીને સત્વર અહીં લાવો ’ આ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞા થતા કૂર માણસોને માથે લઈને તે પશુ શેઠને ઘેર આવ્યો અને તેના કુટુંબને સતાવવા લાગ્યો. પછી જેટલામાં શ્રેષ્ઠીને બાધવા વિગેરેની ક્રિયા કરવા તૈયાર થયો, તેટલામાં દિવ્ય પ્રભાવથી તે સ્તભિત થઈ ગયો.

એવા અવસરમાં સ્ફુરણમાન તેજવાળા કોઈ વિદ્યાધરાજાએ અશ્વ સહિત ત્યાં આવીને શ્રેષ્ઠીને સતુષ્ટ કર્યો પરંતુ તે વખતે ધર્મધ્યાનના લયથી ઉત્પન્ન થતા પરમાનંદમાં મગ્ન થયેલા શ્રેષ્ઠીને મુખ-દુઃખનું જ્ઞાન ન હતું. પછી અશ્વ સહિત વિદ્યાધરને ઘરે આવેલ જોઈને શ્રેષ્ઠી ધ્યાનમુદ્રાનો ત્યાગ કરી, તે ચૈત્યની વદના કરીને બહાર આવી તે વિદ્યાધરને વિધિપૂર્વક નમીને તેને મુવર્ણામન પર બેસારી તે અશ્વ સળધી વૃત્તાત પૂછવા લાગ્યો એટલે વિદ્યાધર પ્રમત્ત મુખ વાળા એવા શેઠને કહેવા લાગ્યો કે —“ હે ધર્મધુરધર ! આ અશ્વનું સમસ્ત વૃત્તાત માલખ-આજે વિદ્યાધરોના સઘ સાથે અષ્ટાપદ તીર્થ પર જિનેશ્વરોને વદના કરવા આવતા ત્યાં જોઈને સ્થિર થઈને જિનેશ્વરને વદન કરતો હોય એવા આ અશ્વને મેં જિનમંદિરના દ્વાર આગળ યોગીની જેમ નિશ્ચળ ઉભેલો જોયો તે વખતે ત્યાં એક ચારણમુનિને મેં પૂછ્યું કે —“ હે ભગવન ! આ અશ્વ કોણ છે ? અને અહીં પર્વત પર શી રીતે આવ્યો છે ? ” એટલે પોતાના દતની પકિતથી શુક્લ ધ્યાનની વાનકીને દેખાડતા અને ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરતા એવા તે ઋષિ બોલ્યા કે —“ હે ભદ્ર ! કોશાળી નામની નગરીમાં રાજાનો બાળ મિત્ર અને આસ્તિક જનોમાં મુગટ સમાન એવો વૃષભ નામે એક ધનિક શ્રેષ્ઠિ રહે છે જેનું સમ્યક્ત્વ તત્ત્વ, ધર્મ, ગતિ, જ્ઞાન અને ભાવનાપ્રમુખ ગુણોથી સદા અત્યંત વિશુદ્ધ છે કહ્યું છે કે —

“ તત્ત્વાનિ વ્રતધર્મસયમગતિજ્ઞાનાનિ સદ્ભાવનાઃ,
 પ્રત્યાખ્યાનપરીપદેન્દ્રિયમદધ્યાનાનિ રત્નત્રયમ્ ।
 લેશ્યાવશ્યકક્રાયયોગસમિતિપ્રાણાઃ પ્રમાદસ્તપઃ,
 સજ્ઞાકર્મરૂપાયગુહ્યાતિશયા જ્ઞેયા. સુધીમિ સદા ” ॥૧૮

“ ૬તત્ત્વ, ૧૨વ્રત, ૧૦ધર્મ, ૧૭સયમ, ૪ગતિ, ૫જ્ઞાન, ૧૨સ
 દ્ધાવના, ૧૦પ્રત્યાખ્યાન, ૨૨પરિપદ, ૫ઇન્દ્રિય, ૮મદ, ૪ધ્યાન, ૩૨
 ત્ત્રય, ૧લેશ્યા, ૧૧આવશ્યક, ૬ક્રાય, ૩યોગ, ૫સમિતિ, ૧૦પ્રાણુ,
 ૫પ્રમાદ, ૧૨તપ, ૪સજ્ઞા, ૮કર્મ, ૪ક્રાય, ૪ગુહિ, અને ૩૪અતિશય-
 એ સુજ્ઞા પુરુષોને સદા જાણવા અને વિચારવા યોગ્ય છે ” રાજાએ
 પોતાના નિધાનની જેમ આ આકાશમાત્રી અન્ધ સભાજી રાખવા
 પદોપકારમા પ્રસિદ્ધ એવા તે શેઠને સોંપ્યો આ અન્ધના સાનિધ્યથી
 તે વિવેકી શ્રેષ્ઠીએ અનેક તીરોમા અનેકવાર જિનવદન કરીને પોતાના
 સમ્યક્ત્વને નિર્મળ કર્યું, જન્મનુ ફળ મેળવ્યું, ઉચ્ચ ગોત્રનુ કર્મ
 બાધ્યું અને શિવલક્ષ્મીને વશ કરી એવામા પછીપતિ રાજાના કોઈ
 પાપી સુભટે આવીને ધર્મપૂર્તતાથી તેના ઘરમાથી આ અન્ધનુ
 હરણ કર્યું પણ એ અન્ધના સ્વરૂપને ન જાણવાથી તેના મર્મરથા
 નમા તેણે આણુકનો પ્રહાર કર્યો, એટલે તેને તરત જમીનપર
 પાડીને એ અન્ધ અહીં આવી ઉભો રહ્યો પૂર્વના અભ્યાસથી આ
 પશુ પણ અહીં પર્વતપર આવ્યો માટેજ પ્રાણીઓએ નિન્તર
 સદ્ભ્યાસ કરવો આ અન્ધ નિમિત્તે અત્યારે રાજા પોતાના કોટવાળ
 વિગેરે માણસો દ્વારાએ તે શેઠને હુ ખ દે છે, માટે હવે તમારે તરત
 તેની પાસે જવું યોગ્ય છે કારણ કે સર્વ ધર્મ કરતા સાધર્મિક
 વાત્સલ્ય શ્રેષ્ઠ છે શક્તિ છતા જે સાધર્મીને સહાયન કરે, તે વસ્તુત
 સર્વજ ધર્મનો સારજ સમજ્યો નથી કહ્યું છે કે —

“ ત અત્ય ત્ત્વ ચ સામત્ય, ત વિજ્ઞાણ સુત્તમ ।

સાદમિયાણ કજ્જમિ, જ વચ્ચતિ સુસાવયા ” ॥૧૯॥

“ તે અર્થ, તે સામર્થ્ય અને તેજ વિજ્ઞાન સર્વોત્તમ
જેને સુશ્રાવકો પોતાના સાધર્મિક બધુના કાર્યમાં વાપરે
આ પ્રમાણે તમાગી પ્રથમ સાદુપ મુધાને સવનારી એવી મુની
વાણી સાલણીને અશ્વને લઈ હું એકદમ વેગથી અહીં તમ
આવ્યો છું ” વિદ્યાધરનું આ કથન સાલણીને કોટવાળ વિગેરે
શાત મનવાળા થઈ વૃષભ શ્રેષ્ઠીને પગે પડ્યા પછી તેમણે તે
આવીને રાજાને નિવેદન કર્યું એટલે વિસ્મય પામતો રાજા
આવ્યો પોતાને ઘેર આવેલ રાજાનો વૃષભશ્રેષ્ઠીએ શુદ્ધ મનથી
અદ્ભુત વિનયપૂર્વક સારો સત્કાર કર્યો પછી વિદ્યાધરને નમ
કરીને કૃતજ્ઞ એવો રાજા, શ્રેષ્ઠીએ આપેલ મોટા મુવર્ણસનપર
અને નમ્ર એવા તે શ્રેષ્ઠીને આનંદપૂર્વક આલિંગન દઈને પો
અર્ધાસનપર બેસારીને રાજાએ મધુર અને સ્નેહાળ વચનોથી
સ્વસ્થ કર્યો પછી વિદ્યાધરરાજાએ ચારણમુનિએ કહેલ
બધી વાત પૃથ્વીપતિને કહી મળાવાની એટલે તેમણે બનેએ
યોગ્ય પરસ્પર વિનયદર્શાવ્યો કારણ કે મહાશયો કદાપિ ઉચિત
મર્યાદા તજતા નથી પછી શ્રેષ્ઠીએ બહુજ પ્રશસ્ત વસ્તુઓ સ
અશ્વ સુદ ડરાજાને લેટ કર્યો, એટલે કૃતજ્ઞ અને સ્નેહચુકત મ
રાજાએ તરત તે ઉત્તમ શ્રેષ્ઠીને અમાવીને અને પોતાના એક
બધુની જેમ તેનો મત્કાર કરીને જગતમાં એક જયશીલ
જિને દ્રધર્મના માહાત્મ્યને જાણતો તે અશ્વ મહિત પોતાને
ગયો અને સ્કુરાયમાન તેજવાળો એવો વિદ્યાધર સર્વ
સાધવાવાળું એવું એક રત્ન લલિતપૂર્વક વૃષભશ્રેષ્ઠીને આપીને
પદ પર્વતપર આડ્યો ગયો પછી પુણ્યકૃત્યોમાં સર્વથા યત
એવો વૃષભશ્રેષ્ઠી સૂર્યની જેમ જિનશાસનને પ્રકાશિત (ઉ
કરવા લાગ્યો

એકદા ચારિત્રલક્ષ્મીથી પવિત્રિત અને કટ્યાણરૂપ લતાને
પમાડવામાં મુધાના મેઘસમાન એવા જિનદત્તગુરુ ત્યા પ
એટલે વૃષભ શ્રેષ્ઠી પ્રમુખ નગરીજનો મહિત રાજા તેમના

ક્રમીને વદન કરવા આગ્યો ત્યા શસ્ત્ર (ક-યાણ અને ધાન્ય)
બાર (અમૃત) ને ઉત્પન્ન કરનાર એવી દેગના જળધારાથી બ
(સુદર યા બબ્બજન) સેત્રોમા પુરુષ (શ્રેષ્ઠ) વૃષોના આરામ (
ગીચા) ને મિચતા એવા મુનિ-ભેદ વરમવા લાગ્યા —

“અવનકુત્યાણુકનો ઉત્તમ અવમર, સ્વર્ગનો, જન્મોત્ત
ઈદ્રે કરેલ રત્નવૃદ્ધિ, રૂપ અને રાજ્યસ પત્તિ, વાર્ષિકદાન, યતમ પા
અત્યંત ઉત્તમ એવી કેવળશ્રી અને જે રમ્ય અતિશયો-આ
જિનભગવતને ધર્મના પ્રભાવથી જ પ્રાપ્ત થાય છે ધર્મરૂપ ક
વૃક્ષતુ શ્રદ્ધા (સમ્યક્ત્વ) એ મૂળ છે, દાન પ્રમુખ ચાર તેની મુ
શાખાઓ છે, નિયમ અને યત વિગેરે તેની પ્રશાખાઓ છે, વિનિ
સ પત્તિઓ તેના પુષ્પ છે અને મોક્ષ એ તેનું ફળ છે, પરંતુ સ
ક્ત્વરૂપ મૂળ જેના હૃદયમાં ઉદ્ભવ્યામાન છે, તેને જ એ ધર્મક પ
સ પૂર્ણ ફળદાયક થાય છે જે સુસજ્જન સમ્યક્ત્વ સાથે સર્વવિરતિ
આશ્રય કરે છે, તે મ સારમમુદ્ધ તરીકે સત્વર મિદ્ધિપદને પામે
કથુ છે કે —

“વત્કૃષ્ટદેશવિરતે , સ્થાનાત્સર્વજગન્પરુમ્ ।

સ્થાન તુ સર્વવિરતે-રતતગુણતોઽધિકુમ્” ॥ ૭ ॥

“ઉત્કૃષ્ટ દેશવિરતિના સ્થાન કરતા સર્વવિરતિનું જઘન્ય
જઘ ધર્યાન પણ અનતગણુ અધિક છે ” વગી જન્મથી આજ
કરેલ દેશવિરતિથી જે ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, તે ફળ સર્વવિરતિથી
અતર્કુર્ત્તમાત્રમા મળે છે કથુ છે કે —

“એગદિવસપિ જીવો, પન્વજ્ઞસુવાગમો અનન્નમણો ।

જઈ નવિ પાવડ મુરુ, અવસ્સ વેમાણિઓ હોઈ” ॥ ૧ ॥

“એક દિવસ પણ અસાધારણ ભાવથી પ્રવળ્યાને પ્રાપ્ત
નાર પ્રાણી કદાચ મોમે ન બાય, તથાપિ વૈમાનિક દેવ તો અવ
થાય જ છે ” આ પ્રમાણે દેશના સાલગીને સમુદ્રશ્રેણી, વૃષભ

અને શૂરદેવ વિગેરે આશ્રિતકર્મનો સહિત સુદૃઢ રાજ્યને જિનેશ્વરના ચૈત્યમાં અઠ્ઠાઈમહોત્સવ કરીને તથા સાધર્મિવાત્સલ્ય અને દીનજનો નિમિત્તે પુષ્કળ ધન વાપરીને તેજ ગુરૂમહારાજ પાસે મસારમુદ્રથી પાર ઉતારવામાં નાવ મમાન અને અનેક ગુણસચુકન એવી સયમશ્રી અગીકાર કરી. તથા વિજયારાણી, ગુણશ્રી મત્રીપત્ની અને પદ્મશ્રી પ્રમુખ સ્ત્રીઓએ પણ ત્યાજ મત ગ્રહણ કર્યું વળી ત્યાં કેટલાક ભવ્યોએ સમ્યક્ત્વ સાથે ગાર મત લીધા અને કેટલાક ભદ્રભાવ વાળા થયા ”

હે સ્વામિન્ ! સર્વતઃ અદ્ભુત એવા જિનેદ્રધર્મના આ માહાત્મ્યને જોઈને મેં પણ ત્યાં દૃઢ સમ્યક્ત્વ અગીકાર કર્યું એટલે હિતૈષી એવા ગુરૂમહારાજે તે અવસરે સમ્યક્ત્વની સ્થિરતા માટે તત્ત્વનો પ્રકાશ કરનારી એની આ પ્રમાણે મને શિક્ષા આપી — હે ભદ્રે ! “સમ્યક્ત્વ જ અતિ દુઃપ્રાપ્ય એવી મોક્ષલક્ષ્મીને પ્રસન્ન કરવામાં હિતુભૂત છે અને સમ્યક્ત્વ જ અતિ દુરત એવા સમારના દુખનો નાશ કરવામાં એક દક્ષ છે જે સમ્યક્ત્વ વિશુદ્ધ થતા પ્રાણી નરક કે તિર્યચગતિમાં જતા અટકે છે અને મોક્ષના મુખને અનુકૂળ તથા મુખકાગી એવી મનુષ્ય અને દેવગતિ તેને પ્રાપ્ત થાય છે વળી એ સમ્યક્ત્વ પામીને તજ દેતા પણ બહુ તો મર્વયા ઉત્કૃષ્ટથી તેને સસારની સ્થિતિ અર્ધ પુદ્ગલપરાવર્તની અદર રહે છે તે કરતા અધિક તો હોય જ નહિ વળી મૂળ જેમ વૃક્ષનું, અક્ષય અને મહત્તર નિધાન જેમ ધનરાશિનું, પીઠ (પાથો) જેમ પ્રાસાદ (હવેલી) નું મુખ જેમ શરીરનું, દ્વાર જેમ મંદિરનું, આધાર જેમ આધેયનું, વસુધા જેમ જગતનું અને ભાજન જેમ ભોજનાદિકનું મુખ્ય કારણ છે, તેમ અહીં સર્વ ધર્મનું મૂળ કારણ મુજોએ સમ્યક્ત્વ કહેલ છે શમ, સવેગ, નિર્વેદ, આસ્તિક્ય અને કારણથી મનોહર એવા આ સમ્યક્ત્વનો જે સુરુષ્ટો આશ્રય કરે છે, તે ભવ્યો જગતમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે મોક્ષમુખની ઈચ્છા તે સવેગ, મસારથી વિરક્તભાવ તે નિર્વેદ, અપરાધી જનપર પણ સમતા તે શમ, પ્રાણીઓપર સંદા

અનુકંપા તે કારણે અને જિનોક્ત જીવાદિ તત્ત્વ જ બધું સત્ય છે, અન્ય મિથ્યા છે, એમ શુભમા જ એક ચિત્ત રાખી પરિણામ વિશુદ્ધિથી જે માનવું, તે આસ્તિક્ય કહેવાય ॥ હે ભદ્રે ! તે આ બોધિરત્ન ખરેખર બહુ પાપકર્મના ક્ષયથી જ પ્રાપ્ત કરેલ છે, માટે નિ - શકિતાદિક અણશુભોથી ગરિષ્ઠ અને સકળ અબીષ્ટદાયક એવા આ સમ્યક્ત્વરત્નની ચતુર્ધર્મક તારે સલાહ રાખવી ॥ શુદ્ધમહારાજની આ શિક્ષાને સ્નેહપૂર્વક સ્વીકારીને અને તેમને નમસ્કાર કરીને હું સમ્યક્ત્વમા જ મનને સ્થિર રાખની ઘેર આવી ”

જગતમા અતિશય પ્રભાવવાળું અને વિદુષ્ટતાએ કહેલું એવું આ જિનધર્મનું સ્વરૂપ સાલળીને અર્હંત્રાસ વિગેરે કહેવા લાગ્યા કે — ‘હે પ્રિયે ! સમ્યક્ત્વના સારરૂપ આ તારૂં કથન બધું સત્ય છે ’ આ પ્રમાણે યથાર્થ અને ભવ્ય આશ્ચર્યવાળું એવું સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ સાલળીને દલની રચના કરતી કુદલતા બોલી કે — ‘આ વિદુષ્ટતાનું કથન બધું અસત્યજ છે જળનું મથન કરતા વૃતની પ્રાપ્તિ શું કાંઈએ પણ કયા બોધ છે ? ’ એવામા રાજાએ વિચાર કર્યો કે — ‘અહો ! આ લલનાનો કેવો મહાકૂર દુરાચાર છે ? માટે પ્રભાતે એનો નિગ્રહ કરીશ ’ પછી રાજા અને મંત્રી પ્રમુખ સર્વે પોત પોતાને સ્થાને ગયા, અને અર્હંત્રાસ શેઠ પણ પૂજની સમાપ્તિ કરી નિદ્રાવશ થયો.

હે ભવ્યજનો ! પુણ્યરૂપ મુધાની પરબ સમાન આ વૃષભશેઠનું ચરિત્ર સાલળીને સમસ્ત જીવનની લક્ષ્મીના ભૂખણરૂપ અને અનેક પ્રકારના આનંદથી પૂરિત એવા બોધિરત્નમા તમારા મનને રમાડો.

॥ इति श्री सम्यक्त्वकौमुद्या श्री तपागच्छनायकश्री सोमसु
दरसूरि श्री मुनिसुदरसूरि श्री जयचद्रसूरिशिष्यैः पादितजिनहर्ष
गणिमि कृताया पद्य प्रस्ताव. ॥

॥ सप्तमः प्रस्ताव. ॥

છી અરેણોદય થતા શ્રેણિકરાબ્જ બાગ્રત થયો અને
મનોબ્યગ્રતા દૂર કરી તેણે પરમેષ્ઠીનું સ્મરણ કર્યું,
તથા વિધિપૂર્વક બને રીતે દેહવિશુદ્ધિ (દેહ
ચિતા અને સ્નાન) કરીને તેણે સર્વ પાપનો નાશ

કરનારી એવી શ્રી જિનેદ્રની પૂજા કરી કહ્યું છે કે —

“પ્રાતર્દેવાર્ચન પાન-દાન દીનાનુરુપનમ્ ।

પિત્રોર્મક્તિઃ કૃપાહૃત્વ, પ્રાજ્યપુણ્યાય પચક્ષમ્ ॥૧॥

આવશ્યકાનિ દેવાર્ચા, પરમેષ્ઠિપદસ્મૃતિઃ ।

પ્રાતઃકૃત્યાનિ ગીતાનિ, શ્રેયોર્થં દેહિના બુધૈઃ” ॥૨॥

“પ્રભાતે દેવપૂજા, સુપાત્રે દાન, દીનદયા, માળાપની ભક્તિ,
અને કરુણા—એ પાચથી ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય બધાય છે પ્રતિક્રમણ, દેવ
પૂજા અને પરમેષ્ઠીપદનું સ્મરણ—એ પ્રાત કૃત્યો, મુજોએ પ્રાણી
ઓના ક યાણુર્થે ડહા છે ” પછી અભયકુમાર પ્રધાનની માથે
શકાવતાર નામના ચૈત્યમા રહેલી જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓને ન
મસ્કાર કરીને પ્રભાતે પ્રસન્ન કરનાર અને સુકૃતિ એવો શ્રેણિકરાબ્જ,
દેહમા જેમ આત્મા આવે, તેમ પરિમિત અને ચાર પરિવાર સહિત
વિશાળ એવા અર્હંદાસ શેઠને ઘેર આવ્યો. એટલે અર્હંદાસ શ્રેણિએ
પણ વિધિપૂર્વક સર્વ ધર્મક્રિયા કરીને સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષ અમાન અને

મત્રી સહિત રાજાને પોતાને ઘેર આવેલ જોઈને તેણે એવો નરકાર કર્યો કે જે વચનથી કહી ન શકાય. કહ્યું છે કે —

“પ્રસન્ના દગ્ મનઃ શુદ્ધ, લલિતા વાગ્ નત શિર” ।

સદ્ગાર્થોવિય પૂજા, વિનાઽપિ વિમર સતામ્” ॥૧॥

“પ્રસન્ન દષ્ટિ, શુદ્ધ મન, લલિત વાળી અને નમ્ર શિર—અર્થી જનો માવિભવ વિના પણ સમજનોની આ સ્વાભાવિક પૂજા(સત્કાર)કે પછી પોતાના પિતાએ કરાવેલ મહાશ્રદ્ધનામના એવમ્મા ચ દ્રકાત પાપાણુની બનાવેલી જિનપ્રતિમાઓને નમસ્કાર કરાવીને કાર્યદક્ષ એવો શ્રેષ્ઠી રાજાને ઉઠ્યા મુવર્ણસિહાસન પર બેસારીને તેની આગળ અજલિ જોડી વિરૂપિ કરવા લાગ્યો કે —“ હે દેવ ! તમે પોતે જે મારે ઘેર આવીને મને મળ્યા, તેથી ખરેખર આજે હું સર્વ સેવકોમા મુગટરૂપ થયો છું ઉત્સવની શ્રેષ્ઠિથી વિભૂષિત એવી સપત્તિઓ સર્વ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ સ્વામીની પ્રસન્નતાથી મધુર એવી દષ્ટિ (મીઠી નજર) પ્રાપ્ત થવી મુશ્કેલ છે કહ્યું છે કે —

“દેવ ! સેવનજન સ ગણ્યતે, પુણ્યવત્સુ ગુણવત્સુ વાગ્રણી ।

ય પ્રસન્નવદનાવુજન્મના, સ્વામિના મધુરમીક્ષ્યતે દશા” ॥૧॥

“હે દેવ ! તેજ સેવક પુણ્યવત્ અને ગુણવત્ જનોમા અગ્રણી ગણાય છે, કે જેને પોતાનો સ્વામી પ્રમન મુખકમળથી મીઠી નજર જુએ છે ” પ્રસન્ન મુખવાળા એવા રાજાની જ્યા જ્યા મીઠી નજર થાય છે, ત્યા ત્યા પવિત્રતા, કૃત્રીનતા, દક્ષતા અને મુલગતા (સૌ ભાગ્ય) વિકસિત થાય છે હે દેવ ! આ સેવકને ઘેર આજે મુદ્રા વૃદ્ધિ થઈ, કે જેથી આ આપના પવિત્ર ચરણકમળ અત્યારે મને પાવન કરી રહ્યા છે કહ્યું છે કે —

“અમૃત શિશિરે વદિ-રમૃત સ્તીરમોજનમ્ ।

અમૃત રાજસન્માન-મમૃત મિયદર્શનમ્” ॥૧॥

“શિશિરઃપતુમા અગ્નિ અમૃત સમાન છે, ક્ષીરભોજન એ અમૃત છે, રાજસન્માન એ અમૃતતુલ્ય છે, અને પ્રિયજનનું દર્શન પણ અમૃત સમાનજ છે” માટે હે પ્રભો ! આપ પ્રસન્ન થઈ અહીં આવવાનું પ્રયોજન કહો કારણ કે હે સ્વામિન્ ! જગતને પૂજ્ય એવા આપ નિર્હેતુતા (નિષ્કારણભાવ) નો કદી આશ્રય કરતા નથી ” આ પ્રમાણે અર્હદાસનું વચન સાંભળીને પ્રસન્ન થયેલા રાજાએ સુધારસને ભવનારી વાણીથી પવિત્ર એવા શેઠને કહ્યું કે -“હે શ્રેષ્ઠિન્ ! તુંજ મહાપુરુષોને લાઘ્ય અને પૂજ્ય છે અને તારો આ મહિમા જગતને પણ માનનીય છે, કે જેની પોતાના કુટુંબ મહિત જિનભગવત પર વિષયવિમુક્ત આવી ભક્તિ છે ” પછી વિસ્તૃત લાઘ્યવત એવા રાજાએ કથાકથન સહિત રાત્રિનો સર્વ અહેવાલ શ્રેષ્ઠીને કહી બતાવ્યો અને પુનઃ કહ્યું કે -“ હે મહાભાગ ! તમોએ કહેલી સર્વ કથાઓ મત્રી સાથે એકાતમા રહીને મેં સાંભળી, પરંતુ જે તારી કાતાએ આ યથાસ્થિત કથન પણ સત્ય ન માન્યું હુસાર અને કારાગારને યોગ્ય એવી તે લલના મને દેખાડ જે સ્ત્રી પોતાના સ્વામીએ કે સસરાએ કહેલ ધર્મવચન માનતી નથી, તેને સુજ્ઞ જનોએ અધમ સ્ત્રી કહેલ છે કહ્યું છે કે —

“ દુષ્ટા ભાર્યા શઠ મિત્ર, મૃત્યાશ્વાતરદાહિનઃ ।

તસર્પે ચ ગૃહે વાસો, મૃત્યવે નાત્ર સશયઃ ”

“ દુષ્ટ સ્ત્રી, શઠ મિત્ર, અતરને બાળનારા આકરો અને સર્પ વાળા ઘરમા વાસ—એ ચાર નિ સશય મૃત્યુદાયકજ છે ”

એવા અવસરમા કુદલતાએ ત્યાં આવીને લલ્લત અને વિનયથી નમ્ર થઈને રાજાને કહ્યું કે -“ હે રાજન્ ! જિનભગવતના માર્ગને લેશ પણ ન માનનારી અને મહા દુષ્ટ સ્ત્રી શ્રેષ્ઠીની તે આઠમી પ્રિયા હું પોતે છું જેઓ તત્વાત્ત્વના બોધથી વિમુખ હોય, તેઓજ માતાના મોદકની જેમ કુળકમાગત ધર્મને પોતાના અતરમા સદેહે છે

પૂર્વે મિથ્યાદૃષ્ટિના વશમાં જન્મ પામેલી અને તેના ધર્મથી ભાવિત થયેલી એવી હું સમ્યક્ત્વવાસિત ધર્મને યથા તથા પ્રકારે માની શકતી નથી તેવા પ્રકારના યથાર્થ સ્વરૂપથી અનલિપ્ત હૃદયવાળો અને ગતાનુગતિક બુદ્ધિવાળો પ્રાણીજ ખાદ્ય ચમત્કાર જોઈને જેમ તેમ પણ ધર્મમાં રમણ કરે છે, પરંતુ વિવેકીજન તો તેનું આતર લક્ષણ (સ્વરૂપ) સમ્યગ્ગ્રીતે સમજીનેજ પોતાના મનને તદ્દયોગ્ય કરી તે માર્ગનો સ્વીકાર કરે છે. વગી હે રાજન્ ! ધર્મનું આતર લક્ષણ તો આ પ્રમાણે સાબળવામાં આવે છે કે—વિપયમાં પણ વૈરાગ્ય અને ક્રિયામાં સદા ઉચ્ચતમ વ્યવસાય કરવો કહ્યું છે કે —

“ જત્ય ય વિસયવિરાગો, કસાયચ્ચાઓ ગુણેષુ અણુરાઓ ।

કિરિયાસુ અપ્પમાઓ, સો ધમ્મો સિવસુહોવાઓ ” ॥૧॥

“ જ્યાં વિપયમાં વિરાગ છે, કપાયનો ત્યાગ છે, શુણ્ડપર અનુરાગ છે અને ક્રિયામાં અપ્રમાદ છે, તેજ ધર્મ શિવસુખના સાધનમૂલ છે ” કૃષ્ણથી વિશેષિત એનું ધર્મનું માહાત્મ્ય જોઈને જેનું મન સમ્યગ્ગ્રીતે પ્રજ્ઞાત થતું નથી, તે કૃત્રિમ ધર્મવેત્તા છે હે રાજન્ ! જેનું મન પ્રજ્ઞાત છે અને સર્વ પ્રાણીઓપર જેની અદ્ભુત દયા છે, તેણેજ ધર્મનું યથાસ્થિત તત્ત્વ જાણ્યું છે કહ્યું છે કે —

“ ધર્મે મતિર્મવતિ કિં બહુના શ્રુતેન ?

જીવે દયા મવતિ કિં બહુમિ. પ્રદાનૈ ? ।

શાન્ત મનો મવતિ કિં બહુમિસ્તપોમિ—

લોમસયો મવતિ કિં ક્રતુમિ સહસૈ. ” ॥ ૧ ॥

■ જો ધર્મમાં મતિ હોય, તો બહુ સાબળવાથી શું ? જો જીવ પર દયા હોય, તો બહુ દાન કરવાથી શું ? જો મન શાન્ત થયું તો બહુ તપ કરવાથી શું ? અને જો લોભનો ક્ષય થયો, તો હજારો યજ્ઞ કરવાથી શું ? તપ અને છેદાદિકથી જેમ શુદ્ધ

હેમની પરીક્ષા થાય છે, તેમ સદ્યુક્તિપૂર્વક ધર્મતત્ત્વની પરીક્ષા કરીને સુસજ્જને તેનો સ્વીકાર કરવો. કહ્યું છે કે —

“ તાપચ્છેદરૂપૈઃ શુદ્ધ, સુવર્ણમિત્યદ્ભવેત્ ।

યુક્તિસિદ્ધાતસિદ્ધત્વા-તત્તત્ત્વમાભિધીયતે ” ॥ ૧ ॥

“ જેમ તાપ, છેદ અને કસોટીથી સુવર્ણ શુદ્ધ થાય, તેમ યુક્તિ અને સિદ્ધાંતથી જે સિદ્ધ થાય, તે તત્ત્વ કહેવાય છે ” વગી હે પ્રજા પાળ ! આ સમ્યક્ત્વના મહાત્મ્યયુક્ત રમ્ય દૃષ્ટાંતો સાલળવાથી જિનેશ્વરના માર્ગનો મનથી મે સ્વીકાર કર્યો છે, પરંતુ હે વિલો ! એમના મનોભાવની પરીક્ષા કરવા માટેજ એમણે કહેલ કથાઓને અતે મે ખડક ખડક કર્યું કુતીર્થીઓના આક્ષેપ અને કુતર્કરૂપ પ્રલયવાયુથી જેમનું સમ્યક્ત્વસ્થિરતારૂપ વૃક્ષ લેશ પણ ચલાયમાન થતું નથી, હે વિલો ! તે મહાતુલાવજ આપની જેમ મહાપુરૂષોને માન્ય થાય છે અને તેજ તીર્થંકરપદવીને પોતાની સન્મુખ (નિકટ) કરે છે જેમ સુવર્ણની શ્યામતા કે વિશુદ્ધિ અગ્નિમા સમજાય છે, તેમ મહા આપત્તિમાજ પ્રાણીના મમ્યક્ત્વરત્નની પરીક્ષા થાય છે હે માનવેશ્વર ! હવે વિષયોથી માફ મન વિરક્ત થઈ ગયું છે, અને સયમરૂપ આરામની તે ઉપાસના કરવા ઇચ્છે છે કોટીજન્મમા પણ દુર્લભ અને સર્વ દુ ખને હરનાર એવું જિનવચન બાણીને પણ જે પ્રાણી વિષયસુખને મેવે છે, આહા ! તત્ત્વાતત્ત્વથી વિમૃદાત્મા એવો તે પ્રાણી સુધાપાકનો ત્યાગ કરી ગર્તાશૂકર (ખાઓચીયાના દુક્કર) ની જેમ મલિન વસ્તુમા આનંદ માની લેવા જેવું કરે છે હે રાજન ! તત્ત્વને બાણનાર જન જે વિષયરૂપ સર્પોથી ન ડસાય, એજ વિજ્ઞાનનું રૂપ સજ્જનોને માન્ય છે હે વસુધાપતિ ! જ્ઞાનવાન પણ જો વિષયોથી પરાલવ પામે, તો સુસજ્જનોએ તેના કર્મનું અત્યંત કિલટપણું મમળ લેવું માટે હે ભૂપાલ ! ચારિત્રરૂપ નૌકાનો આશ્રય કરીને જિનધર્મના તત્ત્વને બાણુતી એવી દુ આ સમારમાગરનો સત્વર પાર પામવા ઇચ્છુ છું ”

એવા અવસરમા અસાધારણ મહિમાના માગર પાત્રમા ગણુધર શ્રીસુધર્માસ્વામી ત્યા પધાર્યા તેમના આગમનના વૃત્તાતરૂપ સુધારસથી તૃપ્ત થયેલ શ્રેણિકરાજ અને શ્રેષ્ઠી વિગેરે પરમ પ્રમોદ પામ્યા પછી શ્રીમાન્ શ્રેણિકનરેશ તથા શ્રેષ્ઠી વિગેરે શ્રીગણુધરમહારાજને વહન કરવાને સત્વર ત્યા આબ્યા કારણકે સુર પુરુષો તેવા કાર્યમા આલસ્ય કરતા નથી પછી પચ્યાગ નમસ્કારપૂર્વક પ્રણામ કરીને શ્રેણિકનૃપ તથા શ્રેષ્ઠી વિગેરે બેઠા એટલે ગણુધરમહારાજે આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી —

“ જિનભગવતોએ મર્દશન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર—એ સુઠિતને માર્ગ કહેલ છે તેમા (પ્રથમ) સમ્યક્ત્વના મિથ્યાત્વમોહનીયના ઉપશમ અને ક્ષયથી પાત્ર ભેદ કહેલા છે અને તે હેરાજન્! ઔપશમિક, ક્ષા યોપશમિક, ક્ષાયિક, મિથ્ર અને સાસ્વાદન—એ પ્રમાણે જિનેશ્વરોએ પ્રકાશ્યા છે વળી મતિજ્ઞાન, સ્મૃતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મન પર્યાયજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાન—એ રીતે મગ્યગમાર્ગના પ્રકાશક એવા જ્ઞાનના પાત્ર પ્રકાર કહેલ છે સામાયિક, છેદોપસ્થાપન, પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મ સપશય અને યથાખ્યાત—એ રીતે મર્વ સાવધના વર્જનરૂપ ચારિત્ર પાત્ર પ્રકારે કહેલ છે તેમા યથાખ્યાતચારિત્ર અશેષ કર્મનો ક્ષય થતા ઉત્પન્ન થાય છે આ પ્રમાણે સર્વ દુઃખ વિનાશક અને ચિંતા મલિરત્નની જેમ અમૂલ્ય એવું જિન ભગવતે કહેલ ચારિત્ર પ્રાણી ભાગ્યયોગેજ પ્રાપ્ત કરી શકે છે કહ્યું છે કે —

“ કશ્ચિન્નૃજન્મપ્રાસાદે, ધર્મસ્યપતિર્નિર્મિતે ।

સદ્ગુણવિશદ દીપ્તા—શ્વજ ધન્યોઽધિરોપયેત્ ” ॥ ૧ ॥

“ ધર્મરાજાએ નિર્માણ કરેલ મનુષ્યજન્મરૂપ પ્રાસાદપર સદ્ગુણોથી વિશદ (નિર્મલ) એવા દીક્ષાધ્વજને કોઈ ભાગ્યવત જનજ અધિરોપણ કરે છે ” જે પ્રાણી આ દુસ્તર સસારસાગરને વેગથી તરવા ઇચ્છે છે, તેણે ગુણયુક્ત એવી તપમ્યા (દીક્ષા) રૂપ નૌકાને

આશ્રય કરવો યોગ્ય છે સમ્યક્ત્વયુક્ત પ્રાણી પણ ચારિત્રની વિના મુક્તિલક્ષ્મીના હસ્ત (હાથની છાપ) સમાન એવા નને પામી શકતો નથી. ” આ પ્રમાણે ગણધરમહારાજના :
 ગથી ધર્મદેગના સાલણીને અત્યંત ભક્તિને ધારણ કરતી એ લતાએ શ્રી ગુરૂને નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે — “ હે સ્વામિન્, રૂપ મૃગજળમા મોહિત થયેલી મૃગલીની જેમ હું આ સ વનમા ભમી ભમીને થાકી ગઈ છું માટે હે ભગવાન્ ! પ્રસાદથી ત્રતરપ અદ્ભુત પાથેય (ભાતુ) મેળવીને હવે મેં જગલનું ઉલ્લંઘન કરવા ઇચ્છું છું ”

આ પ્રમાણે સ વેગરસથી તરંગિત થયેલી કુદલતાને : રાજ કહેવા લાગ્યા કે — “ હે ભદ્રે ! અત્યંત પુણ્યયોગેજ મનોરથ પ્રાપ્ત થઈ શકે કહ્યું છે કે —

“ ચક્રવર્ત્યપિ સામ્રાજ્યે, ત્યત્તવા પાદરજો યથા ।
 સેવિતુ સયમારામ, યત્તતે યતિમયુતમ્ ॥ ૧ ॥
 વાઙ્મતોઽપિ મુપર્વાણ-શ્ચારિત્રિ હિ જિનોદિતમ્ ।
 લભતે ન કદાપ્યથા, ડવ રત્નમહાનિધિમ્ ” ॥

“ ચક્રવર્તી પણ પોતાના સામ્રાજ્યને પગરજની જેમ યતિમયુત એવા સયમરૂપ આરામને સેવવા યત્ન કરે । દેવતાઓ પણ જિનપ્રરૂપિત ચારિત્રધર્મની સદા આહુના ક છે, પરંતુ અધજનો જેમ રત્નનિધાન પામી ન શકે, તે ચારિત્ર કદી પામી શકતા નથી ” માટે હે વત્સે ! તેવા ૨ પ્રાપ્ત કરવા હવે વિલંબ કરવો ઉચિત નથી કારણ કે વિવે સુધાપાનને માટે કદી વિલંબ કરતો નથી ”

ત્યારપછી પોતાની સર્વ અપત્તિને કૃતાર્થ કરી અને ત્યમા વિધિપૂર્વક અષ્ટાન્હિક મહોત્સવ કરીને, પ્રિયાઓ પોતાના પ્રાણનાથ તથા રાજાને બહુ માનપૂર્વક ખમાવીને,

પરિગ્રહનો ત્યાગ કરી, વૈરાગ્યરસથી પૂરિત એવી કુદલતાએ દીક્ષા અગીકાર કરી અને તે વખતે અર્હંદાસશ્રેષ્ઠીએ બહુજ આનંદપૂર્વક દીક્ષામહોત્સવ કર્યો ચિતામણિરત્ન સમાન વિશ્વપૂજિત અને અમૂલ્ય એવા ચરિત્રને પામીને કુદલતા પણ નિર્ધનની જેમ પરમ પ્રમોદ પામી તે વખતે આનંદમય અને સુરાજનોમા અગ્રેસર એવા અર્હંદાસશ્રેષ્ઠીએ શ્રીગુરુને પચાગપૂર્વક નમસ્કાર કરીને વિરમિ કરી કે — “હે વિશ્વો ! અત્યારે યતિધર્મ આરાધવાને હું સમર્થ નથી કારણ કે ગજરાજને યોગ્ય ભાર શુ ગમીયો બળદ વહન કરી શકે ? અત્યારે તો ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવકાચાર પાળવાની મારી ઇચ્છા છે માટે હે સુનીશ્વર ! કૃપા કરીને તે જણાવો ” આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠીનું વચન માલગીને સુધર્માસ્વામી કહેવા લાગ્યા કે — ‘હે સુર ! ભાવશ્રાવકના લક્ષણ સૂરામુરગણથી અશોભ્ય એવા સમ્યક્ત્વવ્રતથી વિભૂષિત બાર વ્રતને વિધિપૂર્વક નિશ્ચિત્યારપણે જે પાળે, વિશુદ્ધ વ્યવહારથી ગ્રામ કરેલ લક્ષ્મીને (ને) જિનોકત ચૈત્યાદિ સાત ક્ષેત્રોમા વ્યય કરી કૃતાર્થ કરે, ત્રણવાર જિનપૂજા કરે, જેવાર આવશ્યકક્રિયા (પ્રતિક્રમણ) કરે, સત્પાત્રે દાન દઈને નિરવધ નિર્દોષ આહારનું લોજન કરે, ઉપધાનતપથી પવિત્ર થયેલ સિદ્ધા તને નિરતર ગીજે, તીર્થયાત્રાથી પોતાના આત્માને પવિત્ર કરે, સાધુનેવામા અત્યંત રસિક બને, વિષયોમા તીવ્ર આસક્તિ ન રાખે, ધર્મની ઉન્નતિ કરે, સચિત્ત આહારનો ત્યાગ કરે, સંવાસની અનુભવિતી પણ ભય પામે અને જે સુખુદ્ધિમાન અગીયારે પ્રતિમાઓનું પણ આરાધન કરે, એવા શ્રાવકને તત્ત્વજ્ઞ જનોએ ખરેખર સાધુ સમાન ગણેલ છે પૂર્વ મહર્ષિઓએ પ્રતિમાઓનો વિધિ આ પ્રમાણે કહેલ છે, જે પ્રતિમાઓનું આરાધન કરવાથી જૃહસ્થ શ્રાવક દેવતાઓને પણ વદનીય થાય છે વિવેકી જૃહસ્થ ધર્મને અગીકાર કરીને સંસારના દુ જોથી ખેદ પામી સવેગતા વેગથી તે શ્રમણ (સાધુ) ધર્મ સ્વીકારવાની ઉત્કંઠા કરે તે ધર્મને સમ્યગ્જીતે

જાણીને આ પ્રમાણે વિચાર કરે — ‘હું સાધુધર્મ પાળવા સમર્થ છું કે અસમર્થ છું ?’ જો એ ધર્મ પાળવા સમર્થ હોય, તો સાધુપણને અગીકાર કરે અને જો અસમર્થ હોય, તો સિદ્ધાંતોક્ત વિધિથી જિનલગવ તે કહેલ સમ્યક્ત્વાદિક અગીયાર પ્રતિભાઓને આચરે તે અગીયાર પ્રતિભાઓ આ પ્રમાણે છે — દૃષ્ટિ (સમ્યક્ત્વ), નમ્રતા, સામાયિક, પૌષ્ઠ, પ્રતિભા (કાર્યોત્સર્ગ), બ્રહ્મચર્ય, સચ્ચિત્તવર્જન, પોતે આરભ કરવાનો ત્યાગ, પ્રેધ્યાદિક પાસે આગ બે કરાવવાનો ત્યાગ, ઉદ્દિષ્ટવર્જન અને શ્રમણુત્ત્વ (સાધુસદ્ગતિ) આ પ્રમાણે જૂઠ્ઠાધર્મની અગીયાર પ્રતિભાઓ સંક્ષેપથી કહી હવે તેમની એકએકનું કંઈક સ્વરૂપ બતાવવામા આવે છે કારણકે તે ધર્મનું સ્વરૂપ જાણવામા આવતા અને તે પછી વિધિપૂર્વક તેનું આચરણ કરતા ‘હું યતિધર્મની શક્તિયુક્ત છું કે નહિ ? એમ શ્રાવક સમ્યગ્ રીતે જાણી શકે છે’

જિનપૂજામા અનુરક્ત, સાધુસુશ્રુષામા તત્પર અને ધર્મમા દૃઢ એવો શ્રાવક પ્રથમ દર્શનપ્રતિભાને વિધિપૂર્વક ધારણ કરે. આ પ્રતિભાનો સ્વીકાર કરતા તે ઉપયોગરહિત કદી ન થાય અને શકા દિકથી કદી વિપર્યયભાવ ન પામે નિશ્ચય શુભનોજ અનુભવ કરે અને અતિચારરહિત રહે પછી પ્રથમ પ્રતિભાયુક્ત તે પાંચ અણુત્તના મમ્યગ્ આરાધનરૂપ દ્વિતીય પ્રતિભાને નિરતિચારપણે ધારણ કરે આ પ્રમાણે કહેવ નતપ્રતિભાના આરાધનથી દુષ્કર્મને દૂર કરનાર એવો શ્રાવક પરમ પ્રથમ (સામાયિક) રૂપ તૃતીય પ્રતિભાને અગીકાર કરે, પૂર્વે સામાયિક કરવાનો જે અનિયત કાલ દર્શાવેલ છે, તે અહીં એટલે ત્રીજી પ્રતિભામા બને સધ્યાકાળે ત્રણ માસ સુધી શુદ્ધ સામાયિક કરવું ચોથી પ્રતિભામા પર્વદિવસે વિધિપૂર્વક ચાર માસ સુધી ચતુર્વિધ પૌષ્ઠ કરવું પાંચમી પ્રતિભામા પૂર્વપ્રતિભાઓના વિધાન સાથે પર્વદિવસે સર્વરાત્રિ (આખી રાત) પ્રતિભા (કાર્યોત્સર્ગ) કરે તેમા દિવસે બ્રહ્મચર્ય પાળે, રાત્રિએ અમુક વાર નિયત કરે, સ્નાન ન કરે, દિવસેજ કાછડી ન ઘાલે, લોજન

કરે અને ધર્મધ્યાન આચરે. મુરુ અને મુનિશ્રેણ શ્રાવક આ પ્રતિમાને પાસે માસ સુધી સેવે છઠ્ઠી પ્રતિમામા પૂર્વકથિત ગુણયુક્ત ધર્મ અગત્ય સ્કારના ત્યાગપૂર્વક રાત્રિએ પણ ગિલકુલ મોહરહિત થઈ છ માસ સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળે. સાતમી પ્રતિમામા પૂર્વપ્રતિમાઓ સહિત પ્રયત્નપૂર્વક માત્ર માસ સુધી મચિત્ત આહારનો ત્યાગ કરે આઠમી પ્રતિમામા પોતે આગળનો ત્યાગ કરે, પરંતુ પૂર્વ આશ્રયેવ સાવધ વ્યાપાર બીજાઓ પાસે કરાવે આ પ્રતિમા આઠ માસ સુધી સેવે. નવમી પ્રતિમામા એકવર્ગ પાસે પણ સાવધ વ્યાપાર ન કરાવે, અને ધનવાન યા સતુષ્ટ એવો તે પોતાના પુત્રા દિક્કને શૃહભાર સોંપીને અથા મમત્વથી પરિણત બુદ્ધિ શાખી, સવેગથી મનને લાવિત કરી અને લોકસ્થિતિથી નિરપેક્ષ થઈ તે નવમાસ સુધી આ પ્રતિમાએવે દશમી પ્રતિમામા સમસ્ત આરબનો ત્યાગ કરે, ઉદેશીને કરેલ આહાર ન વાપરે, મુકન કરાવે, યા ચોટલી રાખે, વગી પૂર્વોક્ત પ્રતિમામા તે વિધિપૂર્વક રહેજ, તેમ ૮ પૂર્વ કાર્યના સળધમા સ્વજનો કંઈ પૂછે, એટલે જો જાણતો હોય તે કહે અને ન જાણતો હોય તે ન જાણે, અથવા ‘હું જાણતો નથી’ એમ કહે—એ રીતે દશ માસ સુધી આ પ્રતિમાનું આરાધન કરે. અગીયારમી પ્રતિમામા મસ્તકના કેશ અન્તરાથી મુકાવી નાખે અથવા લોચ કરે, પાના અને રજોહરણને ધારણ કર, યતિ (સાધુ) ની જેમ ધર્મને ધારણ કરીને વિચરે, પરંતુ ગિલકુલ મમત્વરહિત ન હોવાથી તે સ્વજનને ઘર તેમને જોવાને જાય અને જો ત્યાં દોપર હિત આહાર હોય તે જાણુ કરે ઉત્કૃષ્ટથી અગીયાર માસ સુધી આ પ્રતિમાનું આરાધન કરે જ્યન્યથી તે આ સર્વ પ્રતિમાઓનો કાળ એક અહોરાત્ર છે. ધર્મના માહાત્મ્યને જાણનાર શૃહસ્થ શ્રાવક આપત્તિ આવતા પણ કામદેવની જેમ પોતાના મમ્યક્ત્વ, શીલ અને વ્રતોને કદી મૂકતો નથી ”

આ પ્રમાણે દેશના સાલગીને પ્રમુદિત થયેલા અર્હંદાસશ્રેષ્ઠીએ

મહોત્સવ અને સવેગના રગપૂર્વક ગુરુમહારાજની પાસે પ્રતિભાઓ અગીકાર કરી પછી ગણુધર મહારાજને નમસ્કાર કરીને શ્રેણિકરાળ શ્રેણીની સાથે પોતાને સ્થાને ગયો અને ગુરુશ્રી પશુ ત્યાથી અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા

હવે ગૃહસ્થધર્મમા ધુરધર એવા શ્રેણીએ પોતાને ઘેર આવીને વિપુલગિરિ ઉપર સમ્યગ્દષ્ટિ પ્રાપ્તની દષ્ટિને આનંદદાયક એવા ઉત્સવોની મપત્તિ માટે વિધિપૂર્વક કનકફટસદૃશ, જાણે અપર સુવર્ણ ગિરિ હોય એવું સુવર્ણ, રત્ન, માણિક્ય અને વૈદ્યરત્નના ણિખાએ શુભ્ર અને સુવર્ણના કળશોની શ્રેણી તથા વિલમતી ધ્વજાઓથી સુશોભિત એવું જિનમંદિર કરાવ્યું પછી રાજા અને મંત્રીની સમક્ષ ધર્મ અને ન્યાયમાર્ગમા અત્રેસર એવા પોતાના અર્હંદત્તનામના મોટા પુત્રને ઘરનો ભાર સોંપીને અને રાજાની આજ્ઞા લઈને મેરુગિરિ સમાન નિશ્ચલ આશયવાળો એવો અર્હંદાસ શ્રેણી સમ્યગ્ગૃહીતે વિધિપૂર્વક અગિયારે પ્રતિભાઓનું અનુક્રમે આરાધન કરવા લાગ્યો ત્યારપછી સુવર્ણની અનેક કોટી યથોચિત સુપાત્રે વાપરીને અને દીન તથા અનાથ જનોને યથોચિત દાન આપી સતુષ્ટ કરીને પોતાની સાતે પ્રિયાઓ સહિત શ્રેણીએ પાત્રમા ગણુધર શ્રીસુધર્માસ્વામી પાસે ઉપદ્રવને દલિત કરનારી એવી સયમશ્રી (દીક્ષા) અગીકાર કરી અને મૂત્ર તથા અર્ધ એ બનેના તત્ત્વને જાણનાર એવા અર્હંદાસમુનિ પદમહાવ્રતને નિરતિચારપણે પાળતા અગિયારે અગ લખ્યા પછી એકાત નિરુપૃહ થઈ મનહર સામ્યસુધાના સરોવરમા પોતાના મનરૂપ રાજહસને રમાડતા, અપ્રમત્તગુણસ્થાનનો આશ્રય કરતા નિશ્ચય અને વ્યવહારની પ્રધાનતા અને અપ્રધાનતાને જાણતા, સર્વત્ર ઉત્સર્ગ અને અપવાદવિધિને સેવતા, ત્રણ શુભિર્થો પોતાના આત્માને પવિત્ર કરતા, પાત્ર સમિતિમા સ્થિતિ કરતા અને બાર પ્રકારના તપમા નિરતર તત્પર રહેતા એવા અર્હંદાસ મહામુનિ શુદ્ધ સયમ આરાધીને શ્રીમંતેશિબરગિરિ ઉપર સમાધિપૂર્વક એક માસનું અનશન

કરીને તે સર્વાર્થસિદ્ધનામના વિમાનમાં ગુલમ્યાની, ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત, નિર્મમાગ્રણી અને સતત હૃદયવાળા એવા દેવ થયા તથા શ્રેષ્ઠીની શ્રીઓ પણ ચારિત્રરત્નના માહાત્મ્યથી સસારના તાપથી ત્યજી મનવાળી થઈને વૈમાનિક દેવપણને પામી પછી અહંદામદેવ પોતાની શ્રીઓ સહિત ત્યાથી ચલીને સ્લાથ એવી રાજ્યવક્ત્રી પામીને અનુક્રમે શિવશ્રીને પ્રાપ્ત કરશે ” આર્યસુહસ્તીસૂરિ કહે છે કે હે રાજા! સમ્યક્ત્વવ્રતના માહાત્મ્યરૂપ સુવર્ણના નિકષ (કસોટી કરવાના) પાવણ સમાન અને પૃથ્વીમહામા પ્રખ્યાત એવું આ સકલત્ર અહંદાસ જૃહસ્થનું સમસ્ત ચરિત્ર મે તમારા સમ્યક્ત્વની હૃદતાને માટે કહી બતાવ્યું ”

આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વ કૌમુદી (સમ્યક્ત્વને પ્રકાશિત કરવામાં કૌમુદી સમાન) સાક્ષીને અત્યંત હર્ષને કારણ કરતા એવા સપ્રતિ રાજાએ મોહની મુકિત (ક્ષીણતા) થી પોતાના મન (હૃદય) ને ચદ્રમા સમાન કરીને તે ગુરુમહારાજ પાસેથી મુકિતલક્ષ્મીને સ્વવશ કરવાના કારણરૂપ એવું સમ્યક્ત્વ મહારત્ન અંગીકાર કર્યું તે આવસરે આર્યસુહસ્તીસૂરિએ સમ્યક્ત્વની વિશુદ્ધિ માટે સમ્યગ્દષ્ટિ એવા તે રાજાને આ પ્રમાણે ધર્મદેશના આપી —

“ પ્રાણીએ અનંત ભવો કર્યા, પણ તેમાં એક મનુષ્યભવજ પરમ સ્લાથ છે કારણ કે એના ચોંચે સ્વર્ગ અને મોક્ષની સુખસપ્તિ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે માટે એ (ભવ) જ સર્વ પુરુષાર્થોના દેતુ હોવાથી શ્રેષ્ઠ છે પરંતુ તે પુરુષાર્થો વિના માત્ર ગણનાને પૂરવા રૂપ એવા એ ભવથી પણ શું ? જે પુરુષ બાધારહિત પુરુષાર્થોને સેવે છે, તેજ વર્ણનીય છે કારણ કે પત્ર, પુત્ર અને કળાદિકથી સુકૃત હોય, તેજ વૃક્ષ સેવનીય છે ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ-એ ચાર પુરુષાર્થો સન્નનોમાં પ્રસિદ્ધ છે, પરંતુ અર્થ, કામ અને મોક્ષનું કારણ તેો ધર્મજ છે માટે ‘ ધર્મ એ ખરેખર સર્વ પુરુષાર્થના બીજરૂપ

છે ' એમ માનતા સુરજનોને તે આદરપૂર્વક સેવનીય છે કહ્યું છે કે —

“ પુમર્થસસાધનમતરેણ, પશોરિવાયુર્વિફલ નરાણામ્ ।

તત્રાપિ ધર્મ પ્રવર વદતિ, ન ત વિના ચન્નવતોઽર્થકામૌ ” ॥૧॥

“ પુરુષાર્થ સાધ્યા વિના મનુષ્યોતુ આયુષ્ય પશુની જેમ વિક્ષણ છે તેમાં પણ ધર્મ શ્રેષ્ઠ ઝહેલ છે કારણ કે તે વિના અર્થ અને કામની પ્રાપ્તિ થતી નથી એ ધર્મની વૃદ્ધિને માટે શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા શુદ્ધસ્થોએ બારે વ્રત સમજીને પાળવા જેમ શુભોભા વિનય અને તપમા ક્ષમા, તેમ સદ્દૃષ્ટિ એ મર્વ વ્રતોના પરમ ભવિતરૂપ છે મિત્રા, તારા, વિગેરે લોકથી તે દૃષ્ટિ આઠ પ્રકારની ઠહેલ છે અને તે યથાવસ્થિત વસ્તુઓના મમ્યબોધના ઠરણરૂપ છે કહ્યું છે કે —

“ મિત્રા તારા વલા દીપ્રા, સ્થિરા કાતા પ્રભા પરા ।

નામાનિ તત્ત્વદૃષ્ટીનાં, ભક્ષણ ચ નિરોધત ” ॥૧॥

“ મિત્રા, તારા, બલા, દીપ્રા, સ્થિરા, કાતા, પ્રભા અને પરા-એ તત્ત્વદૃષ્ટિઓના નામ છે અને લક્ષણ તો બોધ (જ્ઞાન) થી જણાય છે, ' યથાપ્રવૃત્તકરણને પ્રાતે સ્વરૂપ મલ (મિથ્યાત્વ) ની સ્થિતિ રહે અને લગલગ પ્રથિલેહ થવાનો હોય, તે વખતે પ્રાણીને પ્રથમ દૃષ્ટિ હોય કહ્યું છે કે —

“ અપૂર્વકરણપ્રાયા, સમ્યક્તત્ત્વરૂચિમદા ।

અલ્પવ્યાધેરિવાજસ્ય, રૂચિવત્તત્ત્વવસ્તુષુ ” ॥૨॥

“ પ્રાય અપૂર્વકરણરૂપ અને મમ્યદ્ તત્ત્વરૂચિને પ્રગટ કરનારી આ દૃષ્ટિથી, અલ્પ વ્યાધિવાળાને જેમ અજપર રૂચિ થાય, તેમ પ્રાણીને તત્ત્વવસ્તુમા રૂચિ થાય છે ” વગી અપ વ્યાધિવાળો જેમ તે વ્યાધિના વિકારથી બાધા ન પામતા ઇંદ્રિયને માટે ચેષ્ટા

(પ્રયત્ન) કરે છે, તેમ આ હૃદિથી પ્રાણી પોતાના હિતને માટે યત્ન કરે છે. ધર્મકાર્યના ઉદ્દેશ્ય મમ્યત્વ કંઈક પ્રાપ્ત થાય, ત્યારે તત્ત્વની જિજ્ઞાસાપૂર્વક તારાદૃષ્ટિ ઉપર આવે છે કે —

“ તારાયા તુ મનાસ્સ્વપ્ત, નિયમય તથાપિ ।

અનુદ્રેગો હિતારંભે, જિજ્ઞાસા તત્ત્વગોચરા ” ॥૧॥

“ પરા સતત્યગ્રુધ્રૂપા, દદ સર્ગ્ગન યદા ।

અસેવય ક્રિયાયોગે, વગ દૃષ્ટિસ્તન મયેન્ ” ॥૨॥

“ તારા હૃદિમા સમ્યક્ત્વ કંઈક સ્પષ્ટ થાય, તથાપ્રકારે નિયમ અને હિત સાધવામા ઉદ્દેગ ન હોય તથા તત્ત્વની જિજ્ઞાસા હોય અને ત્યારે મત્તત્ત્વમા પગમ ગ્રુધ્રૂપા અને મમ્યત્વ દદ થાય તથા ક્રિયાઓમા સતત પ્રવૃત્તિ થાય, ત્યારે ણવાદૃષ્ટિ મમજ્વી. ” આ હૃદિમા રહેલો જીવ એવું માને કે — ‘ અમારામા શુદ્ધ જુદિ નથી, તેમજ વધારે શાન્તમગ્રહ પણ નથી માટે જિનભગવતની વાણી અમને અત્યંત પ્રમાણ્યૂત છે. વગી આ હૃદિમા ઇદ્રિયો સુસ્થિર થાય છે, મર્વ ક્રિયાઓ શમપૂર્વક, મમગ્ર કાર્યમા નિરહકાર અને શુભવત પર મહાઆદરભાવ થાય છે. જેને ધર્મમા સતત ઉદ્દેશ હોય, જે સૂક્ષ્મ બોધથી રહિત હોય અને જેની તત્ત્વપર પરમ સુથપા હોય, તેને હીપ્રા હૃદિ હોય. આ હૃદિમા પ્રાણી ધર્મને પોતાના પ્રાણ કરના પણ અધિક માને, ધર્મને માટે પ્રાણનો નિ સશય ત્યાગ કરે, પણ પ્રાણસકટમા ધર્મનો ત્યાગ ન કરે. સ્થિરા હૃદિમા પ્રાણી નમ્યગ્જ્ઞાન અને ક્રિયાને સારરૂપ માને, તત્ત્વશ્રદ્ધાન રત્નજ્યોતિની જેમ નિર્મળ હોય અને નિ કપાય લાવ રહે. વગી આ હૃદિમા જીવ સદગુણન-કૃત્યોમા પોતે યથાશક્તિ પ્રવૃત્ત થાય અને કદાગ્રહથી નિર્મુક્ત થઈ જાય. તારાદૃષ્ટિ તારાના મદશ ઉદ્યોગવાગી, તત્ત્વશ્રદ્ધાવાગી, ણહુ અર્થનો પ્રકાશ કરનાગી અને સમ્યક્ત્વ અભૂરસના આસ્વાદવાગી હોય. પ્રભાદૃષ્ટિ સૂર્યના જેવા પ્રકાશવાગી, તત્ત્વોમા નિશ્રીણ રૂચિરૂપ અને કુમતરૂપ અધકારને

પરાસ્ત કરનારી હોય, પરાદૃષ્ટિ ચ દ્રમાના ઉદયમદગ, સમ્યક્ત્વતત્ત્વની રૂચિરૂપ અને જ્યા કષાય અને વિષયનો ઉદય સર્વથા શાત હોય કહ્યું છે કે —

“ તન્નિયોગાન્મહાત્માહ કૃતકૃત્યો યથા ભવેત્ ।

યથાઽય ધર્મસન્યાસ-વિનિયોગાન્મહામુનિઃ ” ॥૧॥

“ધર્મ સન્યાસના વિનિયોગથી જેમ મહામુનિ કૃતકૃત્ય થાય, તેમ એ (પરા) દૃષ્ટિના નિયોગથી મહાત્મા કૃતકૃત્ય થાય છે ” ખીન અપૂર્વ કરણુમા એ પ્રાણી મુખ્ય છે અને તેથી તેને સદા ઉદયવાગી અને નિષ્કટક એવી કેવળથી ઉત્પન્ન થાય છે આ પ્રમાણે તે દૃષ્ટિ ઓ (ધર્મ)ની શુદ્ધિને માટે સુસ પુરૂષ નિરતર સત્કૃત્યો કરે છે કારણ કે નિમિત્તની નિર્મલતાથી કાર્યમા નિર્મલતા આવે છે જિને શ્વરોના રમ્ય ચૈત્યો, શ્રેષ્ઠ વર્ણુથી મનોહર જિનગિઓ, પૂજા, પ્રતિ ધાઉત્સવ, તીર્થયાત્રા, સાધર્મિવાત્સલ્ય, શુણાનુરાગ, સુમાધુભક્તિ, કુમતથી નિવૃત્તિ, શ્રીજિનગાસનની પ્રભાવના અને સદ્દૃષ્ટિ-નૈર્મલ્ય ઠારક આ મત્કૃત્યોથી તીર્થકરોને પણ મ પત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે એ ધર્મના પ્રભાવથી દેવતાઓ પણ અનુદ્રુણ થઇ માણુસોની સેવા સારે છે, જગતને પૂજ્ય એવા મજ્જનો તેના પર સ્નેહ વધારે છે, અને મ પત્તિ તો તેને ઘેર સદા ઉદયજ પામતી જાય છે ”

આ પ્રમાણે ધર્મદેશના સાલળીને ઇદ્ર જેમ સ્વર્ગરાજ્યને, તેમ શ્રેષ્ઠ સામ્રાજ્યને ધારણુ કરતા અને ત્રણ ખ ડ વસુધાના સ્વામી એવા મ પ્રતિરાજ્યો, જિનેદ્ર પ્રતિમાઓથી અદ્ભુત અને પ્રમદતા આપનારા એવા જિનપ્રાસાદોથી આ ત્રણખ ડની ભૂમિને સર્વત્ર શુભગારી દીધી અર્થાત્ સર્વત્ર જિનપ્રાસાદ કરાવ્યા માટે —

“ હે ભવ્ય શ્રાવકો ! ધર્મના પ્રભાવથી અનુપમ અને નાના પ્રકારના ઉપદેશામતથી નિખિડ મનોવ્યથાનો વિનાશ કરનારી એવી

આ અર્હદાસશેઠની કથા સાલગીને હર્ષના પ્રકર્ષને આપનાર તથા વિવિધ વ્રતોને સફળ કરવામા એક સારરૂપ એવા સમ્યક્ત્વમા તમા શ મનને અત્યંત નિશ્ચલ કરો ”

॥ इति श्रीसम्यक्त्वकौमुद्यां श्रीतपागच्छनायक श्रीसोमसु-
दरसूरिश्रीमुनिसुदरसूरिश्रीजयचंद्रसूरिशिष्यैः पठितजिनहर्षगणिभिः
कृताया सप्तमं प्रस्तावः ॥ ७ ॥

॥ प्रशस्तिः ॥

(પદાવલિ)

શ્રી તપાગચ્છમા સમ્યગ્જ્ઞાન અને ક્રિયાના નિધાન તથા અતિશય મહિમાથી વિશ્વવિખ્યાત એવા શ્રામાન્ જગન્મથ દ્ર ગુરુ થયા તેમની પાટે પ્રગટપ્રભાવાળા એવા શ્રી દેવે દ્ર ગુરુ થયા, જે મના દેશનાસમાજમા વસ્તુપાલ જેવા સભાપતિ (મુખ્ય) હતા તેમના શિષ્ય, વિશ્વવિખ્યાત અને ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન તથા ક્રિયાતા શુદ્ધોથી જગતને પૂજ્ય એવા શ્રી વિદ્યાન દ મુનીશ્વર થયા તેમના પદરૂપ ઉદયાચલપર સૂર્ય સમાન, અસાધારણ તેજના ભ ડાર અને સજ્જન સમૃદ્ધને આનંદ આપનાર એવી વાણીના વૈભવવાળા એવા શ્રી ધર્મઘોષમૂરિ થયા ત્યારપછી મહાત્માઓમા અગ્રેસર એવા શ્રી સોમપ્રભમૂરિ થયા, જે યુગપ્રધાને જોદ્ધમતને પરાસ્ત કરી શ્રીવીર શાસનને પ્રદીપ્ત કર્યું તે પછી અતુલ યશવાળા, વિજ્ઞ પુરૂષોમા અગ્રગણ્ય દેવે દ્રને પણ વર્ણનીય એવા શ્રી સોમતિલકમૂર્તિ થયા તેમના પદરૂપ કમળને વિકસિત કરવામા સૂર્ય સમાન મહિમાના સાગર, આતર શત્રુઓને ત્રાસ આપવામા જગતમા એક પ્રભાવશાળી,

સૂર્ય સમાન તેજસ્વી, જેમનો ચરણોન રાત્રીઓએ વદન કઃ
 અને શિવમાર્ગને દર્શાવનારા એવા શ્રીદેવમુ દગ ગુરુ થયા
 પાટે પ્રકૃષ્ટ લાઘ્યવત અને યુગપ્રધાન મમાન એવા શ્રી મોઃ
 દરસૂરિ થયા આચાર્યોમા અગ્રેસર એવા જે ગુરુશ્રીને સન્નિધિ
 સર્વાંગ દેહીધ્યમાન ગુણોને લઈને શ્રીમુધર્માસ્વામી સમાન
 છે, તેમના પ્રથમ શિષ્ય સમર્થ મહિમાવાળા ત્રૈવિધગોષ્ઠીમા
 અને પોતાના પ્રજ્ઞાળગથી જગતમા મુરગુરુ (ગૃહસ્થપતિ)
 પ્રખ્યાત થયેલા એવા શ્રીમુનિમુ દરસૂરિ હતા અને બીજા
 અજ્ઞાનરૂપ અધિકારને દૂર કરનારા અતુલ પ્રભાશાળી અને :
 ઉદય પામનારા એવા શ્રીજયચ દ્રમૂરિ હતા શ્રીજયચ દ્ર
 ગુરુના શિષ્ય શ્રીજિનહર્ષગણી મહારાજે સ્વપરના ઉપકારને
 વિક્રમ સ વત્ ૧૪૮૭ મે વર્ષે આ મમ્યકેત્વકોમુદી ગ્રંથની
 બધ રચના કરી (કર્તા કહે છે કે) ' પુરધર મહર્ષિઓએ :
 પર અનુગ્રહ કરીને આ ગ્રંથની શુદ્ધિ કરવી '

